

ספר יצירה

[כתאב אלמבאדי]

עם

פירוש הגאון רבנו סעדיה ב"ר יוסף פיומי ז"ל

מקור ותרגום

תרגם באר והכין

יוסף בכה"ר דוד קאפח

יוצא לאור פעם ראשונה

על-ידי

הוצעד להוצאת ספרי רס"ג

בשותף עם

קרן יהודה ליב אפשטיין ואשתו חנה מנוחה

כל הזכויות שמורות למהדיר

**ה,תשל"ב ליצירה. ב,רפ"ג לשטרות
דפוס „דרור" ירושלים**

ב ש ע ר

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה,
המוציא במספר צבאם, לכלם בשם יקרא,
מרב אונים ואמיץ כח, איש לא נעדר.
(ישעיה מ כו)

לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל ולשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר לה' אלהי הצבאות, אשר בחר בנו ויגדלנו מכל בריה, רצה בנו ורוממנו מכל חן, בהעניקו לנו את הנפש הזאת, השואפת מאז היות האדם עלי אדמות להגיע אל נבכי הבריאה ולהשיג חקר נפלאות מעשי אל. ומשחר טל ילדות האדם עלי חבל לא חדלה נפשו לחפוש חפש מחושש כדי להכיר את בוראה יוצר הכל, אל אלהים חיים ומלך עולם, למען יומרך כבוד ולא ידום. ונבטי רעיונות מופלאים התהלכו באומה, ודור לדור יביעם ישיחם ויספרם, אב לבנים יודיע אל אמתך. ומפחדם פן יכולעו רעיונות בראשית ביררום ליבנום צרפום זקקום חקקום וקבעום על הספר ובדיו. ואף חכמי הדורות מאז ומעולם לא חדלו להגות בהם, הגיה הגות והגיון ככל אשר לאל ידם, ידם אונם וכחם, איש איש כמדו וכמדתו. וראש המדברים בכל מקום הוא הגאון רבנו טעדיה ב"ר יוסף פיומי זצ"ל, אשר מנחלי עדניו אנו שותים, באשדי יובליו אנו שוחים, בטללי רביביו אנו מתעדנים, ובלשדי תגיונו אנו נאותים. לא היה מקצוע בתורה אשר לא שלח בו רבנו הגדול את ידו, בכל שטח הראנו את ידו החזקה וזרועו הנטויה, והן לו עשר ידות. רבנו הוא אשר בנה חומה בצורה סביב תורת ישראל שבכתב ושבעל פה, ובחיל וחומה בלם את התפרצותם של המינים והכופרים למיניהם. רבנו הוא אשר ספק חבל בחבל ומשיחה במשיחה ודלה מבאר תורת ישראל מים קרים על נפשות עיפות. בבקאותו העצומה בכל מכמני היהדות ידע להשביע רצון כל דורשי ה' החרדים אל דברו, כל יהדות ארצות הקדם יחידיה והמוניה צעדו הלכו נהרו לאורו, ולא היה אשר לא הושפע ממאור תורתו אם ברכ ואם במעט. ואף לתימן הרחוקה הבהיקה אלומת זהרו, בעצמה רבת און ואל פלשו שביבי הוד תפארתו של רבנו לכל רחבי היהדות בתימן, ואת תורתו חכמתו ובינתו שתו בצמאה במשך כל הדורות. אף אני כאחד מהם משחר עלומי על מרבד תורת רבנו גדלתי, ועל משטח ככר דשאו חונכתי, וברוך שעשאני בן לאבי ונכד לסבי אשר נטע בי חבת תורת רבנו הגאון. בלמדנו מקרא לא זוגנו מפירושי של רבנו והם היו לנו למשיב נפש, הם היו בעינינו עיקר פשוטו רוחו וענינו של המקרא, ודברי כל השאר פרפראות בבחינת ויש אומרים. והיא שעמדה לי להתמסר לספריו של רבנו להתדירם ולהציאם לאור

עולם. כי מלבד המטרה להביא תורת רבנו הגאון לידיעת הרבים ולאפשר לכל בית ישראל ליאות מזיוו הודו והדרו של רבנו, הרי גם עצם העסוק בספריי, שנון דבריו, לעיסת אמריו, לבטא את אותם המלים אשר בטא רבנו הגדול הסבו לי הנאה מרובה, לחוש את תחושת עדן בנין המשפטים אשר בנה רבנו הסבו לי עונג רוחני עצום. עד כה הוצאתי ארבעה כרכים מספרי רבנו, פירושיו לתורה, חמש מגלות עם תרגומיו ופירושי, תהלים עם תרגומו ופירושי. הנבחר באמונות ובדעות על פי מהדורותו האחרונה. ועוד כמה מספריו מוכנים בידי לדפוס ומצפים לגאולתם, והן זה עתה ספר זה.

אמת לא הרי ספר זה כהרי יתר ספרי רבנו, כל השאר למדתים עוד בילדותי לפני סבי זצ"ל ולא משו מפי מעודי עד היום הזה, אך ספר זה לא ידעתי ולא הכרתיו בתימן פרט לידיעת שמו בלבד, כי לא היה מצוי שם, איני יודע אם לא הגיע לתימן בכלל, או שכן הגיע אלא שאבד ונשתכח במשך הזמן, כמו שאבדו מחמדים רבים בעטין של הגלויות והטלטולים הרבים אשר סקדונו במשך ימי ענותינו. לפיכך כאשר באתי לעסוק בספר זה זקוק הייתי ללמדו ולשגנו חזור ושגן, ורק לאחר זאת הרשתי לעצמי לגשת אל העבודה, עבודת התרגום וההכנה. וכאן אזכיר לברכה את ידידי הרב ד"ר ישראל וינשטוק נ"י מחבר הספר „במעגלי הנגלה והנסתר" אשר עורר את תשוקתי לחטטל בספר זה ולהכיניו, ועליו תבא ברכת טוב, ואף אנה לידי צלום כתב היד השלם של ספר זה ועוד. וכאן אזכיר את כתבי היד אשר השתמשתי בהם לצורך קביעת המקור, אע"פ שמנהג העולם להניח פרט זה אחריו.

א. צלום מכ"י שלם הנמצא באוקספורד-בודלי 1533, ותודתנו נתונה להנהלת הספריה הנ"ל על כך. כל הספר תשעים ושמונה עמודים, בכל עמוד עשרים ושלוש שורות בדרך כלל, בכל שורה כשתים עשרה תיבות, הכתב ברור וקל לקריאה. הספר נכתב בשנת ה'כ"ג ליצירה, אתקע"ד לשטרות. וז"ל הלבליר בסיומת הספר „כתב אותו אברהם הכהן בן יפת נ"ע, לבחור הכשר מ' ור' אלעזר בן מ' ור' אבי אלמחאסן בעדינה. ישימהו עליו ועל אביו סימן טוב סימן ברכה לקיים להם קרא דכתיב ישא ברכה מאת ה' וגו' אמן ואמן נצח סלה, תשרי שנת אתקע"ד". משפחת אבו אלמחאסן מעיר חלב שבסוריא ידועה כמשפחת רבנים חובבי ספר, יש להניח כי בעל הספר הזה היה מאבות אבותיו של ר' מוסי בן אבו אלמחאסן אשר חי בסביבות שנת ה'ר"ל, ואשר הותר לנו כתבי יד חשובים, מהן בכתב ידו ומהן בהגהתו, וכבר הזכרתיו לטובה במבואי לפירוש המשנה להרמב"ם בסדר גשים ובסדר טהרות. ואף חתימתו של ר' מוסי נמצאת בעמודת הסיום של ספר זה, דבר המוכיח שהספר נשאר בידי המשפחה למעלה ממאתים שנה. כתב יד זה היה לי עיקר במהדורתי זו, פרט לכמה מקומות שגראית לי נוסחתו בלתי נכונה הנחתתי בעמוד את הנוסח הנראה לי נכון, ואת נוסחתו הצגתי בשנויי הנוס' תחת הציון א.

ב. מהדורת החכם מאיר למבערט, הו"ל בפאריס בשנת 1891. מהדורת זו יצאה באותיות ערביות פרט למובאות מן המקרא ומדברי חז"ל שהן באותיות עבריות. באותה

תקופה נתפשו המלומדים לשטה זו שלא נהגו בה חכמי ישראל כלל, וטרם ראינו מספרי חכמי ישראל שנכתבו בימי הבינים כתובים בבלייל אותיות ערביות ועבריות, ועד כדי גיחוך, חצי המלה באות ערבית וחציה באות עברית. נכון הדבר שהקראים נהגו בשטה זו "שכך כתובים הרבה מספריהם כגון ספרו של קרקסאני ועוד, ואיני יודע מה ראו המלומדים בדור החולף לאמץ שטה זו לספרי רבני ישראל, ודוקא בספריו של רבנו אשר בקלע ובאבן התיצב נגד הקראים הנהיגו שטה זו. מהדורת למבערט מבוססת בעיקר על כ"י א. אלא שהוא הכניס שם תקונים רבים בעיקר דקדוקי לשון בין זכר לנקבה אלתי-אלדי, בין זוגי לרבים אלתאן-אלתי, וכדומה. ועוד כמה וכמה דיוקים לשוניים אשר הבלרים היהודים במשך כל הדורות נהגו לעבור עליהם בלי משים ולא שמו אליהן לב. אני במהדורתי זו הנחתי את העמוד כפי שהוא בכ"י א, ואת גיר' למבערט הבאתי בשנויי הנוס' תחת הציון ד.

ג. ששה דפים מכ"י אשר לפי צורת הכתב נראה עתיק מאד, אך מלא שגיאות, ואף על פי כן לא נמנעתי מלהביא את כל נוסחאותי הנכון ושאינו נכון, תחת הציון ס. דפים אלה בספריית בודלי 2850,7.

ד. שוב ששה דפים מתחלת הספר ובהם נוסח נאות למדי. גם הם בבודלי 2787,21. את נוס' הבאתי בציון ק.

ה. דף אחד מסוף ההקדמה, בודלי 2669,23. הבאתי נוס' בציון פ.

ו. דף אחד בודלי 2860,6 מסוף הספר, ציינתי באות ח.

ז. צלום של רבע דף מאמצע הספר נמסר לי ע"י ד"ר ג. אלוני, הבאתי נוס' בציון ו.

ח. עוד צלום של עמוד אחד מסוף הספר נמסר לי גם הוא ע"י ד"ר ג. אלוני, הבאתי

נוס' בציון ג. ותודתי נתונה לו על כך. כן השאיל לי את מהדורת למבערט שבספרייתו הברוכה לכל משך זמן העבודה.

כן השתמשתי בקטעים שהביא מבשר חבבלי בהשגותיו על רבנו, ובמדה שיש בהם שנויים ציינתיים באות מ.

*

רבנו כתב ספרו זה בשנת ארמ"ב לשיטות, שהיא שנת דתרצ"א ליצירה. שכך כתב בפרק השני הלכה ה, "ביומנו זה שהוא יום שלישי יב בניסן שנת אלף רמ"ב"י. ואם נכון דרבר שרבנו נולד בשנת דתרמ"ב, הרי שכתב ספרו זה בהיותו בגיל ארבעים וחשע שנים. שנתיים לאחר מכן כלומר בשנת דתרצ"ג כתב את ספרו הנבחר באמונות ובדעות, שכך כתב בסוף המאמר הראשון, מהדורתי עמ' עד, ראה שם והע' 27.

1 בקטע שהובא בפי' ר"י ברצלוני לספר זה עמ' 214 הובא ארמ"ז לשיטות, כלומר דתרצ"ו לב"ע, וטעות הוא, כי בספרי הנבחר באמונות ובדעות מאמר א סוף פ"א מוכיר היא את פירושו לספר זה, והרי את ספרו אמר"ד כתב בשנת דתרצ"ג.

ספר זה כבר תורגם אמנם פעמים לעברית, האחד לפני שנת דת"ת, שכן ר' יהודה ברצלוני בפירושו לספר יצירה מביא כעשר פעמים קטעים מתרגום זה. לשונו של אותו מתרגם כבד וקשה, ובמקרים רבים לא הבין את אשר לפניו ותרגם בשבוישים רבים. ואף ר' יהודה ברצלוני מתלונן על כך וז"ל, „ומי שהעתיקו ללשון הקדש לא היה לשונו מצוחצח ואף על פי כן אנו כותבים תורף דבריו“. זאת ועוד, הוא נהג בתרגומו בקלילות ובחפזיות מרובה, ולא תמיד דאג לתרגם המלים והמשפטים אשר לפניו כפי שהם, אלא תרגם רוח הדברים כפי שהוא הבינם או כפי שנדמה לו שהבינם, ובמקרים רבים קצר ותמצת דברי רבנו ומחמש שורות כתב שתיים. קצרו של דבר עשה בתוך דברי רבנו כבתוך שלן, שרא ליה מריה. וכך גם התרגום השני איננו רחוק ממנו, ואף איננו שלם. אם כן איפוא, הפעם לראשונה יוצא ספר זה לאור עולם מקור ותרגום בשלמותו. תרגמתי בדיקנות כפי הבנתי וכפי יכולתי הדלה. אף הגהתי בדברי רבנו במקור מה שנראה לי טעות הבלבל, והצעות התקונים הצגתי בשולים אך לא נגעתי בנוסח הכ"י. הוספתי הערות וצינוני מקורות או השוואות כדי להקל על הקורא שאינו מתמצא בענינים הלל, אף הבאתי את דברי רבנו ממקום אחר השייכים לאותו ענין, ושיש בהם משום באור יתר, כי במקרים רבים דברי רבנו קצרים במקום זה ומורחבים במקום אחר, יש שרק ציינתי לדברי רבנו, ויש שהבאתי קטע מלשונו, ויש שהבאתי כל הלשון, כי לא כל ספרי רבנו מצוים לכל דורש.

אין צורך להעיר שאין שום צל של ספק בדבר זהותו של הפרוש הזה, וברור שכל כולו יצא מתחת ידי רבנו הגאון כפי שהוא לפנינו. ידעתי שהיו שפקסו ביחוסו לרבנו, אך אין להם על מה שיסמוכו, וכל פקפוקם נובע מעצם חכונתם הטבעית שאינם מסוגלים לתפוש שום אמת שהיא אמת, עד שאף מפקקים הם בעצם מציאותם אם הם באמת נמצאים או שמשישם את עצמם רק תעתוע דמיון, וכבר דחו את דבריהם מלומדים רבים. והדבר פשוט וברור, לא רק משום שחותם לשונו וסגנונו של רבנו טבועים בו, אלא אף משום זהות הרעיונות האמורים כאן עם האמר ביתר ספריו כפי שצינתי בהערות, ואף הצינונים שציין הוא כאן ליתר ספריו, בהקדמה, השטה התשיעית הע' 36 ציין לפירושו לבראשית. בפ"ב הל' א הע' 82 כתב כמו שפרשנו בהלכות נדה. שם סוף הל' א כמו שבארנו בספר הדגש והרפי. בפ"ג סוף הל' א בארתי בספר ישעיהו. פ"ג הל' ו תמצאהו בפרוש מעשה המשכן. ובכוון הפוך, כלומר ביתר ספריו מציין לא פעם לפירושו זה, כגון בנבחר באמונות ובדעות המאמר הראשון סוף פ"א מהדורתי עמ' מ.

ואף גם זאת. הרי הבקרו המגמתי ר' מבשר הבבלי אשר חי בזמנו של רבנו מביא קטעים מספר זה ומבקר אותם. ולא יעלה על הדעת שאדם החי בזמנו ובתקופתו של המחבר והכירו זאת מתנגדיו שונאיו אשר אותם הוא משרת, יקח ספר שאינו שייך לאותו תאיש וייחסהו לו ויתקוף אותו, וכדי בזיון וקצף.

הנה גם הנשיא ר' יהודה בן ברולי מברצלונה אשר חי כמאתים שנה אחרי רבנו

מביא בפירושו לספר יצירה כעשרה קטעים מדברי רבנו בתרגום שקדם לו כנראה שנים רבות, שהרי כבר בזמנו של ר"י ברצלוני נשתכח שם המתרגם ולא היה ידוע עוד, אמור מעתה שהתרגום נכתב כנראה בזמן רבנו או סמוך לכך. גם רבנו בחיי בחובות הלבבות השער הראשון פרק י מציין לפירוש רבנו זה. ראה שם מהדורתי ד"ה אבל התארים. ועוד אחרת. הרי הכתביד אוקספורד נכתב כשלוש מאות שנה לאחר תקופת רבנו, ויש להניח שנכתב מספרו או מספר שנכתב בימיו, אחת היא, אין שום שורש ויסוד לפקסוק, והבל המה מעשה תעתועים.

*

כתב רבנו בסוף ההקדמה, „ראיתי לקבוע ממנו הלכה הלכה בשלמותה, ואחרי כן אתרגמנה, מפני שאינו ספר המצוי הרבה, ולא רבים מבני אדם שמרו עליו שלא יחא בו שנוי או חלוף, ונקדים שהוא שְׁמֵנָה פְּרָקִים“. דברים הללו מראים בעליל שכבר בזמנו של רבנו נמצאו מספר זה נוסחים שונים, ועצם הציון שהוא שְׁמֵנָה פְּרָקִים מלמד כי בכמה נוסחים שהיו לפניו לא היה שְׁמֵנָה פְּרָקִים. וכך הוא הדבר בימינו, בכל הנוסחים השונים ורבים הם, וכבר נדפסו עשרות פעמים, כל הספר הוא רק ששה פרקים. ואין זה בגלל שהמדפיסים צירפו כמה פרקים לאחדים, אלא שונה מאד בנין הספר ועריכתו בנוסח רבנו, מבנינו ועריכתו בנוסחים הידועים. לפיכך נראה ברור כי רבנו תר בזמנו בחן ובדק את כל הנוסחים שהיו לפניו, וקבע את אשר נתברר לו שהוא הנוסח המקורי הנאמן והעתיק ביותר, ולשם כך באה בדבריו ההדגשה, „ולא רבים מבני אדם שמרו עליו שלא יחא בו שנוי או חלוף“, משמע שהרבים לא שמרו ונשתרבבו בנוסחותיהם שונים וחלופים, ורק אצל המעטים נשאר טהור ונקי מחלופים ושנוים, והוא נוסח זה המווכח המווקא אשר אותו הציב רבנו לפנינו כאן.

ואין פלא שרבנו מחטט ומחפש אחרי הנוסח המדויק, ושבעתים שמר עליו שלא יפול בו חלוף, טעות או שבוש כל שהוא, כי הלא סבור הוא שספר זה נתחבר בארץ ישראל על ידי התנאים חכמי המשינה בזמן חבור המשינה, כמי שכתב בסוף ההקדמה עמ' לג והע' 45. גם בחתימת פירושו לספר „והחכמים אשר דאגו דאגת האומה וכו'“ חזר על דעתו שהספר חבור התנאים¹. וברור כי על דברי תנאים יש לשמור כבבת עין. בפ"ב סוף הל' ד עמ' פג כתב „ויש אנשים טועים במקום זה... ואם תמצא באחת הנוסחות דבר מזה השמט ממנו תוספות הללו“, הרי להדיא שהוא מדבר על נוסחים מדויקים ונוסחים משובשים שהיו לפניו, ולא שהכריע מדעתו אפילו בקוצו של יד. בפ"ד הל' ד עמ' קיז כאשר הציע לחקן במקום „רכא שערין“, „ולא שערין“ מציין הוא שבכל הנוסחים שמצא כתוב „רכא“, והאריך להצטרק על שהוא מעיו להגיה במקום

1 והדברים מתקבלים על הדעת כי כשלוש מאות שנה לאחר תקופת רבנו הקדוש אנו מוצאים את ר' אלעזר הקליר מביא בפיוטיו מספר יצירה. ראה נ. אלוני טמירין עמ' סט.

זה מדעתו נגד כל כתבי היד, ואף מצא חובה לעצמו להראות דוגמא של אפשרות טעות בכל הנוסחים, והנה זה מוכיח ברור, שלא נגע רבנו בנוסח המקורי העתיק שהיה לפניו אף כמלוא הנימה, לא ב„תקון“ ולא ב„עריכה“ ולא ב„הקדמה ואיחור“. בפ”ד הל’ ח עמ’ קכו כאשר סיים פירוש ארבעת הפרקים הראשונים וראה שאין צורך לבאר את ארבעת האחרונים בהרחבה מפני שהם ברורים לאור הפירוש שקדם, כתב „אלא נביא את לשונם בגרסתם“ מלים ברורות ופשוטות שהוא מעתיק את המקור מלה במלה. בתחלת הפרק השמיני עמ’ קמ כאשר מצא שלש גירסות למלה אחת „סריות“, „תחרות“ „תחרות“ ציין את כל אשר מצא והציע את הנכון לדעתו, ולא קבע אחת והתעלם מן השאר. והנה כל זה מראה דבקות נאמנה לנוסח המקור העתיק כפי שהוא ללא כל סטייה אף קלה שבקלות. ובר מן כל אליו הרי מבשר הבבלי המבקר הנועז שעמד נגד רס”ג בחיי רס”ג מבקר את דברי רבנו ש”בסוף ההקדמה (ראה השגות מבשר מהר” צוקר עמ’ 15), ואלו חלילה היה בדברי רבנו סטייה אף קלה שבקלות מן הנוסח המדויק של המקור, כלום היה שותק לו?.

נוקטתי להוכיח דברים הפשוטים, כעין מה שכתב הרמב”ם במו”ג ח”א תחלת פנ”א שיש במציאות דברים שהם מושכלים ראשוניים ואדם גזק להוכיחם מפני שנמצאו בני אדם שהכחישום. ואף אני הווקטתי להאריך בדברים הפשוטים הללו. משום דחוינא דנפקו הנך דמשברין דמתברין דמתרעין דמרעעין דמנצצין דמרצצין דמרססין פתגמי רבנן קמאי, דמסתמין מבעין דמין חין היך מה דאת אמר וכל מעיני מים תסתמו וכל החלקה הטובה תכאיבו (מ”ב ג יט) ועליהו אמר קרא ורועה וזונת יאבד הון (משלי כט ג) ואמור רבנן זה האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה מאבד הונה של תורה (ערובין סד א). וכיון דחזו הנך תברי דגירסא דמרן גאון יישראל וקדושו קיימא באנפיהון ולית אינון יכלין לקיימא ית הרהורי לבהון, נהיגו ביה במרן מנהגא דלסטא, דכד קאי מרי ביתא באנפיהון קטלין ליה בגין דיעבדון רעותהון וליד דמגיד, אוף הנך בני נשא קד קמא גירסא דרס”ג באנפיהון אמרו למקטליה בלישנהון ואפיקו עליה שום ביש, ולית אינון ידעין דלאו יתיה קטלו אלא גרמהון קטלו, חד מיניהו אמר דכל ההוא פילוגא דאהח”ע בומ”ף ליתיה מספר יצירה ורס”ג הוא דזייפיה לרעותיה, ואחרנא אמר על נוסח דמרן בהאי לישנא „הוא כנראה מעשה ידיו של הגאון שנהג בעריכת הספר מנקודת מבט פירושו כאדם העושה בתוך שלו“. פשטן של דברים, היו לרס”ג חלילה רעיונות מסויימים ולא מצא היכן להדביקן ולהטלותן, לפיכך זייף ספר יצירה כדי שיהא מתאים לפירושו, „נהג בעריכת הספר מנקודת מבט פירושו“, כאותו ביטוי הידוע בין התלמידים „יש לי תירוץ מצויין תן לי קושיא“. שומו שמים, האיש אשר כל בית ישראל נשען עליו, וקובע חגיו ומועדי על פי קביעותיו, צמים ביום הכפורים, נוטלים לולב בסוכות, ואוכלים מצה בפסח על פיו, אינו אלא זייפן פשוט. האיש אשר עליו אמר הרמב”ם באגרת תימן (מהדורתי עמ’ מב), כי „עלולה היתה דת ה’ לאבד אלמלי הוא ז”ל שבאר ממנה מה

שנעלם, וחזק בה מה שנחלש... והוא ז"ל כל מעשיו לשם שמים" יאמרו עליו דברים שאלמלי ראיתם כתובים על הספר לא האמנתי לשמועה כי באה. יתכן כי זכותו של כל אדם לחלוק על כל פירוש שלא נראה לו, ולהביע סברא נוגדת כל סברא שלא נתקבלה על דעתו, אבל חלילה חלילה להטיל שקוצים בשלומי אמוני ישראל, ישתקע הדבר ואל יאמר, והרחום יכפר בעד.

ספר זה אף זכה לפירושים רבים ושונים, מהם מרבי ההלכה והמחשבה היהודית אשר שקעו בו חכמה ומחשבה רבה, כר"י ברצלוני, הראב"ד והגר"א ועוד. אך גם לא פלט ספר עתיק זה אף מסתם עובר מתעבר על ריב לא לו, אשר אין בדבריהם המתימרים להיות פירושים לא מן האמת ולא מן ההגיון, וכל האמור י"ם אינו אלא גיבובי דברים חלומות והבלים משאות שוא ומדוחים, ומפני הכבוד לא אפרש את שמותם. ולכל הדעות פירושו זה של רבנו הוא העתיק ביותר והמקורי ביותר בין כל הפירושים הנמצאים בידינו כיום לספר זה. אמרתי המקורי ביותר, כי עד כמה שידוע לנו נשען רבנו תמיד בפירושו על מסורת חכמים שהיתה בידי הגאונים, הסבוראים, האמוראים, חתנאים, מדורות עולם, וכל מה שפיתח האריך הרחיב ברוחב בינתו וחכמתו אינו אלא על בסיס המסורת המקובלת באומה, וצדקו הראשונים במסרם לנו, דברי הגאונים דברי קבלה". וכבר השמיענו רבני את זאת בענין אחד וממנו נלמד לשאר. שכאשר תרגם רבנו בפרשת שמיני את שמות העופות הטמאים כתב בפירושו שם, ואלו העשרים עופות אף על פי שתרגמנום כפי שקבלנו הרי כל פרט מהם אם יבוא לידינו וכי", ראה פירושו לתורה מהדורתי ויקרא יא סוף הע' 5. וכבר נכשל בזה אחד גדול הוא הראב"ע שדמה שאין דברי רבנו ופירושו בנוים על בסיס קבלת הגאונים מדור דור, כמו שכתבתי שם. אף כאן אין ספק כי פירושו ביאורו זה של רבנו בנוי על בסיס מסורת הראשונים בהבנת עניני הספר, שהם היותר קרובים אל המחבר ויודעים על מה אדני הספר הטבעו, ואחריו כל אדם חזו בו. וכפי שכתב רבנו שכל פירושו לספר זה הוא כפי שקבל מרבותיו, שכן כתב בפירושו לפרק הרביעי הלכה ד, כפי שלמדני וכפי שמחייב החשבון" הרי להדיא שפירושו מקובל בידו מרבותיו.

עם פרסומו של פירוש זה בשלמותו, ברור כי אותו הפירוש שבנדפס והמיחס לרס"ג בשקר יחסוהו לרס"ג, ואף מתוכו מוכחש דבר יחושו לרס"ג, כי במקומות רבים מביא פירושים בשם רס"ג בציון, "פיר"ס" כלומר, "פירש רב סעדיה" הרי שאין המחבר רב סעדיה. ועוד זאת יש לציין כי מה שמובא שם בשם ר"ס אינן דברי רבנו כפי שהם, אלא גרעין הדברים היו אמנם מדברי רבנו מתוך התרגומים העתיקים שאינם מדויקים, ומחבר הפירוש הוסיף בהם או סגננם כפי שהוא הבין אותם. כך שבמקרים רבים אין שום שורש ויסוד בדברי רבנו ולא בשטחו כפי שאנו מכירים אותה לאותם הדברים. נראה כי בחלקי העולם השונים נתפשטו נוסחים שונים, בעוד שבמזרח כלומר ארץ ישראל ובבל ועוד, נתפשט נוסח זה של רבנו או קרוב לו, הרי בפרנצא ופרובינצא

נתפשטו נוסחים אחרים שונים מאד, שכן אנשי ארצות אלה מביאים בשם ספר יצירה דברים שאינם בשום נוסח מן הנמצאים בידינו כיום. כגון בסדורו של רש"י סי' קעח „אני והו מפורש בספר יצירה". עוד שם בס' תקיד „נמצא בספר יצירה, למה נברא מעשה בראשית בששה ימים ולא נברא בפחות או ביותר, מכאן אתה לומד אלהותו של הקב"ה, שהו שלשה כתות המעידים על הקב"ה ועל ישראל ועל השבת, כשאתה מחלק ששת הימים לשלשה, נמצא בכל אחת מהן כת הראוי להעיד שני ימים, והקב"ה וישראל מעידים על השבת שבחר בו מכל הימים שנ' אות היא ביני וביניכם לדורותיכם. וישראל ושבט מעידים על הקב"ה שהוא אחד שנ' והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא והיה ה' אחד ושמו אחד, וכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. וכמו כן הקב"ה ושבט מעידים על ישראל שהם גוי אחד בארץ דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אם כל הלשון הזה היה בספר יצירה שהיה לפני רש"י הרי הוא רחוק מענינו ומטרתו של ספר יצירה כפי שהוא בידינו. לא אאריך כאן במובאות מן הראשונים שאינם בנוסחים שלנו ואף זרים לו, כי בודאי יעשו ועושים זאת אחרים, כי כפי השמועה לפחות שני מלומדים עוסקים כעת בבירור הנוסחים השונים של ספר יצירה, ואין זה מטרת מהדורתי זו, שכל מטרתי בה היא רק הבאת נוסח רבינו ופירושו לרשות הרבים, כדי שכל אדם מישראל יוכל ללמוד את הנוסח המדויק ביותר כפי עדותו של רבנו, וללמוד את הפירוש העתיק ביותר והבנוי על יסוד המסור והמקובל באומה מדורות עולם.

*

במבואי לספרו החשוב של רבנו „הנבחר באמונות והדעות" מהדורתי עמ' 6 כתבתי „בראשית מחשבתי על עבודה זו חשבתי לכתוב מבוא שיהא בו סכום עניני על שטחו הפילוסופית של רבנו כפי שהיא משתקפת בספר זה [הנבחר באמונות ובדעות] וביתר ספריו, בעיקר בהקדמותיו לספר איוב ומישלי, ולברר אי תלותו של רבנו במשנתם של המועתזלים כפי שרגילים לומר עליו ולרכו רעיונות של אלה אשר דחה רבנו" ושם כתבתי מדוע נמנעתי מלכתוב אותו המבוא. והן זה עתה יצא מי שהחפץ הביאו בתמיהה על הדברים, ולדמיונו כנראה רס"ג בשטח המועתזלים בכל מכל כל. ואלו שם לב להערותי אשר בהרבה פרטים ציינתי שזה נגד המותכלמין לא היה בא לידי תימה. וכדי לסלק לעז מעל רבנו שכאלו הוא טפיל וספיה אחרי מי שהוא ללא דעת ותבונה שבתי ורכותי פרטים ובני פרטים רבים אשר בהם חולק רבנו על המועתזלים, ואין מקומם כאן אלא במאמר מיוחד, אך הואיל ומבחינה טכנית נותרו לי כאן שני עמודים וכדי שלא להניח את הניר חלק אביא מהם כאן שנים שלשה גרגרים שאף בהם בלבד יש לדעתי לסלק לזות שפחים מעל רבנו.

ואקדים תחלה, אמת כי ישנם רעיונות מסויימים שרבנו נמצא בשטה אחת עם המועתזלים או עם חלק מהם, ופעמים עם ארסטו ופעמים עם אחרים, ואין זו לדעתי מגרעת אם אדם נמצא בענין מסויים בשטחו של פלוני או אלמוני, ועדין אין בכך כדי

לזהותו עם אותו הפלוגי. כי הלא כלל הוא אצלנו „אסמע אלחק ממן קאלה“ „קבל האמת ממי שאמר“ וכך פסק הרמב"ם בהלכות קדוש החדש פ"י ה' כד, „ואחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם, אין חוששין למחבר בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האומות. שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אנו סומכים על זה האיש שאמר או שלמדו על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע“. ומושיג האמת והנכון הרי איננו מוחלט לא „כפי שאומר פלוגי“ ולא „לא כפי שאומר פלוגי“, אלא הוא היכן הגיעה דעת האדם המבין טהור הלב זך הדעת והתבונה, השלם במדעים אשר יהיו בימים ההם, ואם כן הוא האמת היא רק אחת, והיא לכל אדם שיש בו התנאים הללו רק שלו עצמו, ולא של כל חכם אחר. וכפי שאומר סוקרטיס אלו האמת תלויה בכל אחד ואחד היו האמתיות כמספר סובריהם, ולפיכך מבחינתו של כל פרט האמת היא רק אחת והיא רק שלו. אמור מעתה אדם אשר בכל הדעות ההשקפות והסברות שהוא משמיע הולך בשטח כת מסויימת ללא חריגה כל שהיא הרי הוא טפל ונספח לה ובצדק יש לכנותו בשמה של אותה כת. אך אם מצאנו לו חריגים ולו כל שהם נהיה חייבים לומר כי את דעת עצמו הוא מיצג, ובפרט אם החריגים הם ביסוד היסודות של אותה הכת. ועתה ארשום כאן דברים אחדים אף יסודיים אשר רס"ג חולק בהם עם המועתולים בפרט ועם המותכלמין בכלל.

(א) יסוד היסודות של תורת הפילוסופיא המותכלמית היא הנחת הפרודות, חאטומים, החלקיקים הבלתי מתחלקים, והוא שכל הבריאה כלליה ופרטיה מחוברים מחלקים בלתי מתחלקים, וכל הויה והעדר של כל גוף אינו אלא חבור ופירוד של אותם החלקיקים, וכמו שכתב בשמם גם הרמב"ם במורה הנבוכים חלק א פרק עג בהקדמה הראשונה. והנה רבנו דוחה שטה זו בתוקף כמו שבאר בספרו הנבחר באמונות ובדעות המאמר הראשון פ"ג מהדורתי עמ' מד. שם דחה שטחם בשתים עשרה תשובות, ואף כאן בהקדמתו עמ' כב דחה שטה זו.

(ב) יסוד חיובי שני בתורת המותכלמין הוא מציאות חלל ריק או חללים ריקים כדי שבהם תתאפשר ההתרכבות וההתפרדות של החלקיקים, וכמו שכתב הרמב"ם שם בהקדמה השנייה. והנה בהגדרת רבנו למושג „מקום“ אנו מוצאים סתירת מציאות חלל ריק כפי שנתבאר בנבחר באמו"ד המאמר הראשון פ"ד מהדורתי עמ' עג. והכרחי הוא כיון שכבר דחה שטחם בחלקיקים.

(ג) יסוד שלישי הוא התחלקות הזמן לרגעים בלתי נתפסים, ואם תרצה אמור גם לחלקיקים בלתי מתחלקים, וכמו שכתב הרמב"ם שם בהקדמה השלישית. ורס"ג יוצא בהרחבה נגד דעה זו בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הראשון פ"א מהדורתי עמ' לח ד"ה והראיה הרביעית. וגם כאן בהקדמתו לספר זה עמ' ל ד"ה והשטה השמינית.

(ד) במהות הנפש, הרי המותכלמין סוברים כי הנפש מקרה בעצם בודד מן החלקיקים שחגוף מורכב מהם לשטחם. ואף אלה מתם האומרים שהנפש מורכבת מעצמים דקים

אומרים שהדבר המשרה עליהם מושג נפש הם המקרים הגרופים עליהם על דרך העקיבה כפי שטתם, וכמו שבאר הרמב"ם בשטתם שם בהקדמה החמישית, וכסכמו, "והנה אינם משתחררים מהדעה שענין הנפש מקרה מסויים". ובוה כתב רס"ג בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הששי פרק א מהדורתי עמ' קצד ד"ה, "ואומר תחלה מצאתי בני אדם חושבים את הנפש מקרה כשאר המקרים" ושם הזכיר שבע שטות במהות הנפש ודחה אותם, ודחה גם שטת האומרים כי הנפש מקרה בעצם מכל סוג שהוא, וסיים בדעתו הוא כמבואר שם פ"ג וז"ל: המתברר בענין הנפש שהיא ברואה כפי שהקדמתי שכל הדברים מחודשים, ושבטל הוא שיהא דבר קדמון וזולת הבורא כמו שאמר ה' ויצר רוח האדם בקרבן, כמו שלא חדלו האבות לחשבע חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת, וכל עצמה עצם בדיד כבהירות הגלגלים, והיא מקבלת את האור כמו שמקבל הגלגל, והיא מאירה יותר במה שיהיה בו עצמה עדין יותר מן הגלגל וכו', ע"ש.

ה) יסוד מוסד ועיקר גדול בתורת המותכלמין ואשר אלמלי הוא לא היה קיום לרובי תורתם, שאין ללמוד מאומה מן המציאות המוחשית, כי החושים עשויים לטעות ולהטעות, לתעות ולהתעות, אם מחמת חולשת החוש ואם מחמת דקות ועדינות הדבר שנדמה לך שהוא מוחש, ורבות לדבריהם נדמה לאדם שהוא חש דבר מצוי באחד מתמשת חושיו או יותר, ולמעשה אינו אלא תעתוע דמיוני, וכפי שהביא הרמב"ם תמצית שטתם בענין זה במורה הנבוכים חלק א פרק עג ההקדמה השתים עשרה. והנה רס"ג בהקדמתו לספרו הנבחר באמו"ד מדגיש וחוזר ומדגיש נגד שטה זו. בהקדמתו פ"ה מהדורתי עמ' יז ד"ה וכיון, כתב, "וגאמר בדיעת החוש שכל מה שהושג בחושינו הברור באמצעות הקשר אשר בינינו לבינו צריך שנדע שהוא כפי האמת כמו שהשגנוהו ואין בכך שום ספק" ושם בפ"ד מהדורתי עמ' יב ד"ה והדעה, כתב, "הדעה האמתית היא שידע הדבר כפי שהוא המרובה מרובה והמועט מועט, השחור שחור והלבן לבן וכו'" ע"ש. וזה סותר לחלוטין את הבסיס אשר עליו בנויה כל תורתם. ושם ממשיך ואומר, "והחכם המשובח הוא מי ששם אמתות הדברים ליסוד ומשתית על כך את דעותיו... והסכל המגונה הוא מי ששם דעותיו ליסוד ומדמה שאמתות הדברים תהיינה כפי דעותיו". ואף כאן בספר זה חוזר ומדגיש אותו העקרון כפי שכתב בפ"ב הל' א עמ' סט, "כי אנו קהל המאמינים מניחים ברור שאין החושים הללו מראים לנו כי אם הנכון, האור הזה הוא אור באמת, וכך החשך. והחם הזה הוא חם בבירור, וכך הקר. והעצם הזה אין בו ספק, וכך המקרה". ע"ש.

ו) אחת ההגחות המקובלות על המותכלמין היא שמשפט ההעדרים כמשפט מציאותו, כלומר שהחשך איננו העדר האור בלבד אלא הוא יסוד מצוי, כלומר מקרה הנברא בהדרגה על עצמים מסויימים כפי שטתם במצב המקרה על העצם. והנה רס"ג יוצא בתוקף נגד שטה זו בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הראשון פ"ג מהדורתי עמ' נו ד"ה כן לא אסתפק. שם כתב, "הדבר הזה אשר החזיקו בו האנשים הללו כלומר חשך אינו יסוד נגדי לאור

אלא הוא העדר האור" ושם האריך להוכיח את זאת כפי שטחו וכפי שבילי חשיבתו, אמנם מקצת המותכלמין הבדילו בין העדר להעדר ועשו מקצת ההעדרים מציאות כגון המות והסכלות וכדומה וכפי שכתב הרמב"ם במורה הנבוכים חלק א פרק עג ההקדמה השביעית. ומצאנו לכאורה שגם רס"ג מחלק אותה החלוקה וכמבואר בספר זה עמ' קמ ד"ה ונאמר עוד ע"ש. ולדעתי שתי תשובות בדבר, האחת אין שום הוכחה שזו דעתו, כי אינו אלא מפרש שטת בעל ספר יצירה וליה לא סבירא ליה. ואף אם תמצא לומר שגם הוא סובר כן, הרי לא נגרר בזה אחר המותכלמין אלא אחר רבותינו התנאים, כי הרי לדעתו נכתב ספר זה על ידי התנאים חכמי משנה בומן חבור המשנה וכפי שכתבתי לעיל, ומדוע איסור יש להלין עליו ?.

(ז) כבר אמרנו לעיל שאין רבנו סובר שטת החלקיקים בבריאת העולם השפל, אלא שטת ארבעת היסודות כפי ששוכללה ונתבהרה על ידי ארסטו, וכפי שכתב כאן בהקדמתו לספר זה עמ' כו ד"ה והשטה הרביעית. אף שנראה שלא ראה רבנו ספרי ארסטו במתכונתם וכמו שכתבתי לקמן עמ' עו הע' 87, וכל שטות ארסטו הגיעו אליו כנראה מכלי שני, כלומר מה שהובא מהם בספרי הפילוסופים הערביים, ויתכן אף יהודים שקדמוהו. הרי אף על פי שקבל בזה את שטת ארסטו, אין הדבר מפני שארסטו אמר זאת, אלא מפני שנתקבלו על דעתו הוכחותיו, וכבר מצאנו את רס"ג חוקף בחריפות שטה אחרת של ארסטו, והוא בענין שהשמים מגוף חמישי או מיסוד חמישי, כמו שכתב בספרו הנבחר באמנות ובדעות המאמר הראשון פ"ג מהדורתי עמ' סה ד"ה והשטה השמינית. דבר שהרמב"ם מחזיק בו בשתי ידים. והנה כל זה מראה בעליל שאין רבנו נגרר גרירה עורת לא אחרי שום אישיות ולא אחרי שום כת, אלא אחרי דעתו שלו הוא בלבד.

(ח) אומרים כי חלוקת מצוות הדת לשכליות ושמעיות נעשת על ידי המועתולין. ורבנו בספרו הנבחר באמו"ד המאמר השלישי פ"א מהדורתי עמ' קיו-קית נמשך אחריהם. ואשתומם על המראה, האם באמת רק הם אמרו את זאת ? הרי גם חז"ל אמרו, שכך אמרו אמר ר' יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדים צניעות מחתול וכו', ערובין ק, ב. דברים שאלו לא נכתבו דין הוא שיכתבו וכו', יומא סו ב. ובשני המאמרים דברו על דברים המושכלים. הרי להדיא שחז"ל חילקו את החלוקה הזו לשכליות ושמעיות וכפי הבנת רבנו את דברי חז"ל הללו. אמת שהרמב"ם הבין את מאמרי חז"ל הללו באופן אחר ומתנגד הוא לחלוקה הזו של המצוות וכפי השקפת עולמו במבנה המצוות, בכל אופן לא מן המועתולים הושפע רס"ג אלא מחז"ל, כפי שהוא הבין אותם. ואם יטען מי שהוא כי הבנתו זו בלתי נכונה הרי זה ויכות יהודי פנימי, ואין צורך לחלותו דוקא במועתולים. ויש הרבה פרטים בדומה לזה כלומר שגם המועתולים אמרו וגם חז"ל אמרו, וכאשר מצאום האחרונים בדברי רבנו תלאום במועתולים ולא בחז"ל.

(ח) בשאלת הגמול לבעלי החיים שהתירה התורה שחיטתם והרי יתכן שיש להם

בכך צער ויסורין, שהמועתזלים סוברים כי ה' ישלם להם גמול לעתיד לבא, וכתב הרמב"ם במורה הנבוכים חלק ג פרק יז, „אבל ענין הגמול הזה לבעלי החיים לא נשמע כלל באומתינו מלפנים בשום אופן, ולא הזכיר אותו כלל אחד מן החכמים, אלא שאחד האחרונים מן הגאונים כאשר שמע אותו מן המועתזלה ישר בעיניו וקבל דעה זו” והיה מי שטען שכוונת הרמב"ם לרס"ג במה שכתב בספרו הנבחר באמונות ובדעות המאמר השלישי פ"י מהדורתי עמ' קמה. ואין הדברים נכונים, וכבר העירוני שם הע' 40 שאין זו דעת רס"ג אלא שאמר את הדברים דרך דחייה, ובאור דבריו שאם יבוא עקש להתעקש ולומר שיש לבעלי חיים צער בשחיטה יותר על המיתה נדחהו בקנה ונאמר לו גלוי וידוע הדבר לפני מי שהתיר שחיטתן שאם יש להן צער שישלם להן, וכך הוא דיוק לשונו שם, ע"ש. ובמורה הנבוכים שם הע' 69 העירוני שאין כוונתו לרס"ג אלא לגאון שהובאו דבריו בתשובות הגאונים הרכבי עמ' 191. ע"ש.

הבאתי כאן רק דברים אחדים במסגרת העומדת לרשותי כאן, ממאמר המקיף פרטים רבים בענין זה שאני מקוה לפרסם. ולדעתי אף בדברים המעטים הללו בלבד יש להוכיח את אי תלותו של רס"ג בשום גורם, ומה שתפש או החזיק משטות המועתזלים אינה גרירה מעורטלת וספיחה עוות, אלא מפני שהתקבלו על דעתו יסודות אותה השטה מתוך מחקר מעמיק ומקיף לגופו של ענין, וכך הוא דרכן של תורות הללו, וכך היא חובתו של כל מלומד.

*

כיון שכל המלומדים שהשתמשו עד כה בספר זה במקורו, מקצתם ציינו בעבודותיהם את עמודי כתב־היד א, ורובם השתמשו במהדורת למבערט וציינו את דפיו ועמודיו, לפיכך כדי להקל על המעיינים אשר בידם ציון עמודי כתב־היד או עמודי מהדורת למבערט, למצוא את מחוז חפצם, ציינתי במהדורתי זו בהלכה ובמקור הערבי את עמודי כתב־היד באותיות בתוך סוגרים מרובעים כזה [א], ואת מהדורת למבערט במספרים בתוך סוגרים מרובעים כזה [2].

וטרם אסיים הגה חובה נעימה לי להזכיר את מיטיבי, גומלי החסד עם רס"ג ומשנתו, העושים למען תורתן של ראשונים שלא תשתכח מישראל, ה"ה הנהלת „קרן הרב יהודה ליב ואשתו חנה מנוחה אפשטין ז"ל" שעל יד האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות. והגני מודה מקרב לב לכל חברי ההנהלה שסייעו בידי ואפשרו לי להוציא את מחשבתי לפעל. תהי משכורתם שלמה מעם ה' אלהי ישראל.

הקדמה

בשמך רחמנא

[1] [ד] בשמך רחמנא

ספר זה נקרא ספר יצירה¹ מיוחס לאברהם אבינו² עליו השלום. פתח ואמר כאשר פירשו³:

יתברך ה' אלהי ישראל, האחד, הראשון, היצור, הוא האחד אשר לא תבואהו⁴ שניות ולא צירוף, הוא הנצחי⁵ אשר אין לו ראשית ולא אחרית, והוא היוצר אשר ברא יסודי הנמצאות לא מיש⁶, וישתבח ויתקדש בפי בני אדם⁷.

ואחרי זה⁸, הרי החשוב ביותר במה שהשיגה תבונת המתבוננים בשקידתם, והקשה ביותר במה ששקעו בו רעיונות החוקרים כאשר עסקו בו, הוא היסוד הראשון אשר ממנו הוצאו היסודות הללו הגלויים⁹.

ולא חכמי בני ישראל וחכמי הפילוסופים בלבד נבוכו בו, אלא אף אחד הנביאים¹⁰ כאשר

1 תרגם רבנו יצירה, "מבאדי" תראשיות, תתחלות, ולא "כ'לק" בריאה, כי לדעת רבנו אין הספר עוסק בעצם הבריאה היסודית בריאת היש מן האין, אלא במיבור התפתחות היצירה לאחר בריאת היש, כלומר בקיעת האותיות והספירות באויר ויצירת כל מתהוה לאחר בריאת האויר והספירות והאותיות. כי למונח, "יצירה" יש קשר עם היש, ואינו כמונח "בריאה" שהוא יש מן האין המוחלט. והשוה רמב"ם במו"צ ח"ב פ"ל מהדורתי עמ' שפט: נראה לי שאין היצירה נאמרת אלא על התבנית והתיאור... אבל המציאות הוו המיוחדת לכללות העולם שהוא השמים והארץ הרי תונח לו, "ברא" לפי שהוא לדעתנו המצאה מן החומר. 2 להסבר כוונתו באמר "מיוחס" ראה לקמן בסוף ההקדמה וגם בסוף הפרק השמיני. 3 אין ארבע מלים הללו דברי הלבד או כל אדם אחר, אלא לשון רס"ג עצמו, והוא מנהג סלטול שנתנו המחברים בשפה הערבית באותה התקופה. 4 אפשר: אשר אין בו. 5 אולי

הדא כתאב יסמא כתאב אלמבאדי מנסוב אלי אברהם אבינו עליה אלסלאם, אפתח וקאל חין פסרה.

תבארך אללה אלאה אסראיל, אלואתד, אלאול, אלמבדע, הו אלואתד אלדי לא חשובה תתניח ולא ג'מע, הו אלאולי אלדי לא אבתדי לה ולא אנתה, והו אלמבדע אלדי אכ'תרע עיון אלמוג'ודאת לא מן שי, ותסבח ותקדס בקול אלנאטקין.

אמא בעד, פאן אעט'ם מא וקפת [עליה] אפשר אלמתפכרין ענד דיאמה¹, ואצעב מא המדת² כ'ואטר אלמתדברין אד' כ'אצית פיה, הו אלענצר אלאול אלדי מנה אכ'רית הד'ה אלענאצר אלט'אהרה.

וליס עלמא בני אסראיל ועלמא אלפלסאפה פקט תחירת פיה, בל בעץ' אלנביין חין ד'הב

1 ד, דיאמה.

2 ד, המדת.

ענינה הראשון אשר אין ראשית לראשיתו, ורבנו מתרגם במלה זו כל שם יה או אהיה שבמקרא. ותרגמתי נצחי כי לא מצאתי אחרת נאה ממנה, והכוונה נצחיות במובן לפנים. ויתכן שהיה אפשר לתרגם, "הקמון". 6 נמנעתי מלתרגם, "אשר ברא יסודי הנמצאות מן האין" בהתאם להסברת רבנו ולהגדרתו לקמן בפרק רביעי הל' ה'. 7 תרגום מלולי, "בפני ההוגים" והכוונה בעלי כח ההגיון, בני אדם. 8 אחרי שפתח בשבח ה' רשאי להכנס לעצם הענין, וכעין צוואת חז"ל לעולם יסדר אדם שבו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, ברכות לב א. 9 ארבעת היסודות הנראים לנו בחוש, מהן היסוד שנברא מן האין המוחלט, ואשר ממנו נתפתחו אלה, וכפי שיתבאר בשטות דלקמן, כי על זה הוא הדיון בספר זה. 10 שלמה, רבנו מגדירו חמיד בתור, "נביא" וכמו שכתב רש"י

בא לחקור בתבונתו מבלעדי הנבואה ראה שהדבר רחוק ועמוק, כמו שאמר בספרו רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו¹¹. והיה תיאורו את היצירה ברחוק ועמוק אחר שאמר אני לא חדלתי להתיגע ולעמול בדרישת החכמה שהיתה רחוקה ממני עד שקרבתי, לפי שאמר לפני כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא יחוקה ממני¹², כלומר שאני לא חדלתי מלומר אחכמה בזמן שהיתה רחוקה ממני עד שידעתיה ונעשת קרובה אלי. אמר, ועל אף תארים את זאת בריחוק ובעומק אינם רשאים שלא לעיין בה. לפי שהפילוסופים מתדמה למה שהיה ממעשי ה'¹³, והוא יתורמם ברוממותו נאמר בו מגלה עמוקות מני חשך ויצא לאור צלמות¹⁴, ולכן מוטל גם עליהם להגיע לגלוי הדבר עד היכן שיגיעו לכך, כמו שאמר ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה¹⁵. אלא שעם כל התעמקות בדבר אינם יכולים להשיג תכלית חכמת בוראם, כמו שאמר מה גדלו מעשיך ה' מאד עמוק מחשבתך¹⁶.

ואחר כך אמר, וכאשר התעמקו¹⁷ החוקרים ביצירה מצאתים שנחלקו בכך לתשע כחות¹⁸, כל כת שוטטו¹⁹ רעיונותיה באחד הענינים²⁰

במגלה יד א בשם סדר עולם, אם כי לפנינו בסדר עולם פ"כ לא נמנה, וגם הרמב"ם במר"צ ח"ב פמ"ה כתב שאמנם הגיע לדרגה גבוהה שלפני הנבואה אך לא למעלת הנבואה. 11 קהלת ז כד. ובפרוש שם הורכבו שני ענינים גם סודות ההויה כאמור כאן וגם המתהווה בעניני העולם. ראה שם מהדורתי. גם בספרו הנבחר באמו"ד תחלת המאמר הראשון מהדורתי עמ' לג פירש פסוק זה על חקר ההויה, ושם בהקדמת המאמר השני מהדורתי עמ' ס, וכי אתה יודע שכבר פירשתי בענין חרוש העולם שאנו נכנסנו בו לענין עמוק דק עדין ומופלא שלא נראה כמותו, ואמרתי שבו אמר הכתוב רחוק מה שהיה¹ וברור שכונתו במלים אלה למה שפירש כאן, כי ספר זה כתב שנתיים לפני הנבחר באמו"ד, וכמו שכתבתי במבוא. 12 קהלת ז כג. 13 כלומר שגם שאיפת הפילוסופים היא להדמות בדרכיו יתעלה. ראה פאידרוס לאפלטון לג, במושג הזה. ובפי סוקרטיס במוכין ויתר נעלה ראה תיאויסטיס 176B, ועוד. וראה גם אריסטו במדות

מע סכרה מגיתהא מן דון נבוה ראה בעידא סחיקא, כמה קאל פי כתאבה רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו. וכאן נעתה ללמבדא באלבעד ואלסחק בעד קולה אני לס אול תעבא נצבא פי טלב אלחכמה אלבעידה כאנת מני חתי קרבתי, לאנה קאל קבלה כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, יעני אני לס אול אקול אחכמה פי וקת כאנת רחוקה ממני חתי עלמתהא פצארת קרובה אלי. קאל ומע וצפתם ד'לך באלבעד ואלעמק לס יג'ו אן יתרכו אלנט'ר פיה, אד' כאנת אלפלספה תשבה במא כאן' מן אסעאל אלכ'אלק, והוא ג'ל ג'לאלה מכתוב פיה מגלה עמוקות מני חשך ויצא לאור צלמות, וכאן עליהם עמוקות מני חשך ויצא ד'לך במא יצלון [2] אליה כמה קאל ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה. אלא אנהם מע אסתגיאלהם לס יבלגון חכמה באריהם כמה קאל מה גדלו מעשיך ה' מאד עמוק מחשבתך.

ת"ם קאל ולמא מאג' אלמתבאיון¹ [ה] פי אלמבדא וג'דתהם פי ד'לך תפרקו² חסע³ פרק, כל פרקה ג'אל כ'אסרהא⁴ ען⁵ מעני מן

- 3 צ"ל אלחכמה אלתי כאנת בעיד מני. ד, אלבעידה מני.
- 4 י"נ תשבה באפצ'ל מא כאן.
- 5 ק, אסתגלאהם. ד, אסתגלאהם. 6 ד, יבלגוא.
- 7 מ, ק, אלכ'איציון. 8 מ, פי אלמבאדי אפתרוק.
- 9 ק, תפרקו עלי חסע.
- 10 כ"ה בכ"י ק, אבל א, פרקה כ'אסרהא. מ, פרקה מנהם וקפ כ'אסרהא. י"ן ק, עלי. מ, ענד.

לניקומאכוס 1177B. וכעין מאמר חז"ל בסוטה יד א. 14 איוב יב כב. וראה תרגום רבנו שם מהדורתי. 15 שם יא ו. וראה גם לקמן פ"א סוף הל' א. 16 תהלים צב ו. 17 "מאג" שחו וצללו בין גלי ים החקירה הו. 18 מבשר הבבלי בהשגותיו על רבנו הביא קטע זה בקצור, יתכן שהוא קצר אותו, ויתכן שהיה לפניו נוסח אחר, וראה לקמן סוף השטה השמינית הע' 30. 19 "ג'אל" ותרגומי כן כלשון הרמב"ם בהלכות עבודה זרה תחלת הל' ג, כי היא המתאימה ביותר. 20 שכל כת תפשה אחד היסודות שבמצאיות או שבדמיון, ונדמה

אלמעאני פאטכ'ד'הא אצלא, וג'עלט מא סואה שבהה. פראית אן את'בת פי צדר הדא אלכתאב עיון הד'ה אלמד'אהב וקטב מא עלמחה ממא אחתג' בה כל קום למד'הבהם, וגר'ץ מא ראיחה אנה רד עלי כל מן עליה רד מנהם, חתי ניצרף אלכלאם אלי מד'הב צאחב הדא אלכתאב אלד'י תולית תפסירה. ת'ם אתבע ד'לך באלתעיין ואלתג'ריד איהא אלמרתצ'י ליעתמד עלי אלקול בה. ובכ'אלקי כ'אלק אלכל את'ק אנה יעטיני אלחול ואלקוה עלי כל צאלחה וחסנה.

פאקול אן הד'ה אלמד'אהב אלתסעה לים מנתא מא לם ית'בת אבתידי ללמג'ודאית אלא ואחד והו אלואל, וד'לך, אנא וג'דנא פי הדא אלומאן קומא יקולון אן אלמג'ודאית לא אבתידי להא ולא נהאיה, ואלכתב תדל עלי אן מת'ל הד'ה אלמקאלה קד כנאט פי אלומאן אלואל, כמא קאל הארח עולם תשמור אשר דרכי מתי און, אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם, ותפסירי אלאיחין, אמדיה אלד'הריין תחרס אלד'י וטאה רהט אלגל, אלד'ין אכ'חרמו פי גיר וקח וכאלנהר אנצב אסאסהם. סמי אלכתאב מד'הב אלקום ארת עולם לאנה יג'על אלד'הר בלא חד ולא מקדאר, וסמי אלד'ין סלכוה מתי און לאנהם אלפו לה תג'יג'א באטלה, פקאלו אנא נקיס אלגאיב עלי אלשאהד, פאד'א וג'דנא פי אלשאהד לא אנסאן אלא ען אנסן ולא נבאת אלא ען נבאת עלמנא אן אלמתקדם מן אלומאן ואלמסתאנף כ'דא לם יול פיה ולא יוול, וחד'ה ארשדך אללה שבהה דכ'לת עליהם, מן אג'ל אנה לו כאן לא אנסן¹² אלא ען אנסן ולא אנסן אלא [3] ען אנסן¹³ לם יג'ז אן יוג'ד אנסן בתה, פוג'ודנא אנסן¹⁴ דילנא עלי אנה קד כאן

ועשאתו עיקר, ועשחה כל שוולתו טעות²¹. ולכן ראיתי לקבוע בהקדמת ספר זה יסודות השטות הללו וציר מה שידוע לי ממה שטענה כל קבוצה להוכחת שיטתה, וכן מה שנראה לי שהוא תשובה על כל מי שיש עליו תשובה מהם, עד שיסתיים הדבר לשטת בעל הספר הזה אשר נטלתי עלי לפרשו. ואסמך לכך בירור ולבון איוו היא הרצויה להעמיד²² את הסברה עליה. ובבוראי בורא הכל אבטח שהוא יתן לי האון והתח לכל כושר ויושר.

ואומר, כי תשע השטות הללו אין בהן שאינה קובעת ראשית למציאות כי אם אחת והיא הראשונה, והוא, שאנו מצאנו בזמן הזה אנשים הסוברים כי המציאות אין לה ראשית ולא תכלית²³, והכתובים מראים כי בדומה לסברה זו היתה כבר בזמנים הקדמונים, כמו שאמר הארח עולם תשמור אשר דרכי מתי און, אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם²⁴. ופירוש שני הפסוקים, האם שטת בעלי הקדמות תשמור אשר כבשוה מתי האון, אשר נכרתו בלא עת וכנהר נסחף יסודם²⁵. כנה הכתוב שטת האנשים הללו ארח עולם, לפי שהם עושים את העולם²⁶ בלי גבול ובלי שעור, וכנה את ההולכים בה מתי און, מפני שחברו לכך הוכחות בטלות, באמרם אנו מקישים את הנעלם למצוי²⁷, וכיון שמצאנו את המצוי אין אדם כי אם מאדם ואין צמח כי אם מצמח, ידענו כי במה שחלף מן הזמן ואף לעתיד כך לא חדל ולא יחדל. וזו — יחנך ה' — טעות נשתרבה לחם, מפני שאלו היה שאין אדם כי אם מאדם ואין אדם כי אם מאדם²⁸ לא יתכן שימצא אדם כלל, וזה שאנו מוצאים אדם מלמדנו שכבר היה אדם שלא היה אדם

21 ק, אנסאן. 13 ק, ל'ג ולא אנסן אלא ען אנסן.
14 א, אנסאנא.

הוא בעל השטה הזו, ודחה דבריו בקושיא משטותו הוא שסובר כי השמים מיסוד או טבע תמישי, ראה שם מאמר א השטה השמינית, מהדורתו עמ' סב. ולעצם הענין אם ארסטו סובר קדמות העולם ראה מ'יג ח"ב פ"ג מהדורתו הע' 39. 27 בכ"י ק,

לה שהכל נוצר ממנו. 21 „שבהה” טעות שבמחשבה, החלפת הנכון בלא נכון. 22 איוו היא השטה שאנו צריכים לאמצה לעצמנו ולקבעה לנו לדעה. 23 אפשר: ולא סוף. 24 איוב כב ט"ט. 25 וכן כתב בתרגומו שם, ראה שם מהדורתו, וכן כתב בפירושו למשלי ז כ"כ. 26 יתכן גם שהיה נכון לתרגם „את הזמן”. 26 ובספרו הנבחר באמו"ד סובר כנראה כי ארסטו

לפניו, ואלמלי כן לא היינו מוצאים אותו.²⁶ והרי זה דומה לאדם המתנה שלא יכנס איש לביתו עד שיכנס לו איש לפניו, הרי לא יתכן שימצא בו איש, ואם נמצא בו איש הרי לימד על שכבר נכנס לו איש אשר לא נכנס לו איש לפניו. יש להמשיל עוד במי שנשבע שלא ידבר באותו היום אף מלה עד שיאמר לפניו מלה, וכמי שנשבע שלא יאכל תמרה עד שיאכל לפניו תמרה. והנה אלה ראיות מושכלות על בטול השטה הזו. וכבר עשה הכתוב שמעית²⁷ [כלומר] שמציאות הדברים מורה שהיתה להן ראשית, באמרו זכרו ראשונות מעולם כי אנכי אל ואין עוד אלהים ואפס כמוני.²⁸ ושמענו כי בעלי השטה הזו פסקו במשל אשר המשלנו ואמרו כיאנו דומה לנמשל בו, מפני שהוא מקיש את העבר לעתיד.²⁹ ושהמשל האמתי הוא שנאמר, לא יכנס איש לבית אלא לאחר שנכנס לפניו איש, כי בדרך זו אפשר להעמיד שיהיו הדברים ללא ראשית. והשיבונום במה שהחזרנום בכך אל הדבר אשר ברחו ממנו.³⁰ ואמרנו, הנה כל דבר שעבר היה עתיד לפניו שיעבור, וכל הוכחה המבטלת היותו בעתיד היא עצמה מבטלת

אין הכפל הזה, ונראה שהכפל מיותר. 28 על ההוכחה הזו חזר רבנו בהרחבה בספרו הנבחר באמונות ובדעות המאמר הראשון פ"ב מהדורות עמ' מג. ואלה מקצת דבריו: ודקדקתי עוד שאם לא נקבע כי היות היש לא היה יש לפניו, לא יתכן שימצא יש כלל, כלומר שאם נעלה במחשבתנו יש מיש, הרי משפט היש השני בהנחה כמשפט הראשון ועלי התנאי שלא יהיה אלא מיש שלישי... וכך ימשך הדבר עד בלי סוף, וכיון שדבר שאין לו סוף לא יסתיים כדי שאו נימצא אנו נתחייב שלא נהיה נמצאים, והרי אנו נמצאים, ואלמלי שהדברים שקדמונו היתה להם תכלית לא נסתיימו עד שנמצאו, ע"ש. והוכחה זו בניה על שטח המחלמין הסוברים מניעות המצא דבר שאין לו סוף על דרך העקיפה, וכמו שכתב הרמב"ם בשטתם במ"ג ח"א פרק עג ההקדמה האחת עשרה. 29 רבנו בשטתו שחלק את המצות לשכליות ושמעיות, השכליות הם אותם שהשכל מחייב גם אלו לא ניתנה תורה כגון הרציחה והגזל והגניבה וכבוד ההורים וכדומה, והשמעיות הן שאלמלי צווי תורה לא היה השכל

אנסן לא אנסן קבלה, ולולא³¹ ד"אך לם נגידה. [ו] ומת'אל ד"לך בקאיל³² ישרט אלא ידכיל רגיל אלדאר חתי ידכילהא רגיל קבלה, פלא יבזו אן יוגיד פיהא רגיל, פאן וגיד פיהא רגיל פקד דל עלי אנה קד דכילהא רגיל לם ידכילהא רגיל קבלה. וקד ימתל איצא כמן יחלף אלא³³ יתכלם יומה ד"אך בכלמה חתי יקול קבלהא כלמה. וכמן חלף אלא יאכל תמרה חתי יאכל קבלהא תמרה. פדה' דלאיל מעקולה עלי בטלאן הדא אלמדה'ב. וקד ג'עלהא אלכתאב מסמועה אן וגידאן אלאשיא ידל עלי אן אבחד' קד כאן להא, בקולה זכרו ראשונות מעולם כי אנכי אל ואין עוד אלהים ואפס כמוני. ושמענו אן אהל הדא אלמדה'ב טענו פי אלמת'ל אלד'י מת'לנאה וקאלוא אנה לא ישאבה אלממת'ל בה, אד' קיס אלמאצי' באלאתי³⁴, ואן אלמת'ל אלחקיקי הו אן נקול לם ידכיל אלדאר רגיל חתי דכיל קבלה רגיל, פאן הדא אלטריק יסתקים³⁵ בה אן תכון אלאשיא לא אול להא. פאג'בנאהם במא רדנאהם בה אלי אלד'י מנה הרבו, וקלנא, אמא אן כאן כל שי מצי' כאן מן קבל אן ימצי' מסתקבלא, פכל חג'ה תפסד כונה מסתקבלא פה' בעינאה

15 א, לולא. 16 ק, כפאיל. 17 ק, אן לא.

18 כ"ה בכ"י ק, אבל א, באלאתי.

19 ק, אלטריק אלד'י יסתקים.

מחייבן, כפי שהאריך בבאור ענין זה גם בספרו הנבחר באמרי' המאמר השלישי פ"א מהדורות עמ' קי"קית. ואף ייחד חוברת מיוחדת למיון המצות השמעיית וקראה, "כתאב תחציל אלשראיע אלסמעיי" ספר סכום המצות השמעיות. וחלוקה זו הכרחית מחייבת לדעתו מכמה בחינות, ומהן הנחה אחת יסודית והיא שהמצות השכליות יש לדון על פיהן ולהשוות ולדמות להן כל כיוצא בהן, ואלו השמעיות אין להן אלא המצוה עצמה כפי שהיא בהתאם לקבלת חז"ל. והנה הענין הזה, כלומר הדעה שהעולם מחדש וראשיתו נוצרה יש מן האין המוחלט מלבד שהוא ענין מושכל אלא שהכתוב עשה מצוה שמעית בזה שעשאו מקרא. 30 ישעיה מו ט.

31 העבר שכבר נכנס, ובמשל אתה אומר, "עד שיכנס" עתיד, וצריך אתה לומר לדעת "כדי הקדמות, לאחר שנכנס" והרי נכנס מאז ומעולם

תפסד כונה מאצ'יא. פאדא כאן מחל'נא מי באב לא ד'כל רג'ל אלדאר מסתקימא²⁰ מי אלאחי²¹, כאן לא שך ואקעא עלי אלמאצ'י קבל מצ'יה, ומאנעא לה מן אן יכון סימצ'י.

פאן סבק אלי והם אחד אן קול אלכתאב דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת יוג'ב כון אלארץ' ונא עליהא בלא נהאיה, ביננא לה אן ליס אלאמר כמא ט'ן, בל הו בעכסה, לאן אלכתאב²¹ אנמא קאל ד'לך ליחקק אן ללארץ' אבתדי, פגיעל אלדליל עלי ד'לך הו אן אלמחדתי' לא יפארקונה²², פאדא צח לנא אן [4] אלארץ' לא יפארקהא דור הולך ודור בא וכאנת אלאג'יאל מחדת'ה, וג'ב אן תכון אלארץ' איצ'א מחדת'ה מ'ת'להם, אד' צח אנהא למ תסבק אלמחדת' [1] סאעה, אד' לא יג'יו אן יכון שי קדים למ יול ולא יפארקה מחדת' למ יכון פכאן, ויכון²³ תמאם אלפסוק ותארץ כדאר לעולם עומדת, יעני בה אלי אכיר עמרהא ועאלמהא.

ואלמדהב אלח'אני קול מן א'ת'בת לג'מיע אלמראיאת אבתדי, לאנה²⁴ אעתקד אן ד'לך אלאבתדי אבתדי מן שי בסיט, מרכבה אלצאנע מנה²⁵ פג'א מנה הד'א²⁶ אלעאלם. ויתצורון

היותו בעבר. וכיון שהמשל שלנו, כלומר שלא יכנס איש לבית, נכון לגבי העתיד, יהיה בלי ספק תואם גם את העבר לפני עברו, ומונע ממנו שיהיה ויעבור³².

ואם יעלה על לב מי שהוא כי מאמר הכתוב דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת³⁴, מחייב כהתא הארץ וכל אשר עליה ללא סוף, נבאר לו שאין הדבר כפי יעלה במחשבתו, אלא הוא להיפך, כי לא בא הכתוב כי אם לאמת שיש לארץ ראשית, ועשה את הראיה לכך שהמחדשים אינם חדלים ממנה, וכיון שנתברר לנו שאין חדל מן הארץ דור הולך ודור בא והרי הדורות מתחדשים³⁵, מתחייב שתהא גם הארץ מחודשת כמותם, שהרי נתברר שלא קדמה לחדוש אף שעה, כי לא יתכן שיהא דבר קדום שלא חדל³⁶. שלא יפרד ממנו חדוש שלא היה ונהיה, ויהיה סוף הפסוק והארץ כך³⁷ לעולם עומדת, כלומר עד סוף ימיה ועולמה³⁸.

והשטה השנית דברי מי שקבע שיש ראשית לכל מה שאנו רואים, אלא שהוא בדעה שאותה הראשית נוצרה מדבר פשוט, וממנו הרכיבה העושה וכך נתהוו ממנו העולם הזה³⁹. ומתארים

על דרך האצילות החיובית לשטחם. 32 לדמות את העבר לעתיד. 33 ויעבור — כלומר ויהיה עבר. 34 קהלת א' ד. 35 כלומר נוצרים חדשים לבקרים על דרך העקיבה, והכוונה כאן לסחור דברי האומרים שהיא קדומה כמות שהיא, ועוד שההוכחה הוה היא רק לבעלי הכלל כל הוה נפסד וכל נצחי בלתי הוה, אבל להרמב"ם שאין לו הכלל הוה כמ"ש במד"ב ח"ב פכ"ח, לא יכולה זו להיות הוכחה, ואף לבעלי החומר הקדמון כגון אפלטון דרומיו בעלי השטה השנית, אין זו יכולה להיות סתירה, כי הם מודים בחדוש ההתרכבות והתפרקותם. 36 שלא חדל להיות כפי שהוא. 37 כך כפי שאנו רואים ומוצאים אותה. 38 וכך כתב בתרגומו שם, לעולם עומדת-משך זמן עולמה, ראה שם מהדורותיו ובפירושו שם עמ' קעו. וכן כתב בספרו הנבחר באמרי"ה המאמר הראשון פ"ד מהדורות עמ' עב: ואבאר ואומר שלא נתכוון החכם בזה עמידת הארץ ושאין סוף לימיה, אלא עשה דבר זה ראיה שהיא מחודשת והוא במה שאנו רואים שאין

20 ג, אלדאר קול מסתקימא. 21 א, אלכ'יחב.

22 ד, יפארקונהא. 23 ק, יכו. 24 ק, אלא אנה.

25 ד, ל'ג מנה.

26 א, ק, פג'א מן הד'א. ובשול' א, כלפנינו ונכון.

החדושים חדלים ממנה אלא דור הולך ודור בא, אדם וחי יצמיח, וכך היא עומדת עד סוף עולמה. הנה נתבאר לנו בזה שהיא מחודשת, לפי שכל שאינו סוסק מן החדושים מתחדש הוא מפני שהוא כלול מאלו. 39 זהו המקובל ביסוד שטת אפלטון וכמו שכתב הרמב"ם במד"ב ח"ב פ"ג ההשקפה השנית. אם כי כמה ממפרשי אפלטון סוברים שלא כך היתה שטתו. וראה גם פירוש הרמב"ן לשיר השירים ג ט. אלא שאין אפלטון מזכיר את החלקיקים הבלתי מתחלקים, האטומים, והם ידועים בשטת המחלמין. וכמו שכתב הרמב"ם במד"ב ח"א פ"ג ההקדמה הראשונה, אלא שהם כלומר המחלמין אומרים שהחלקיקים נבראים, ה' בראם ואינם חומר

אצל הד'ה אלאשיא אג'וא לא תתג'וא, לאנהא אדק מן כל דקיק ואצגר מן כל צגיר. ויחשבון אנהא למא רכבת⁴⁶ וולסת⁴⁷ ג'א מנתא הד'ה אלאג'אסאם אלמכ'תלשה. והם מכ'תלפין⁴⁸ פי ד'לך עלי ת'לאת'ה אנהא, ויעתמדון פי ג'מלתהא עלי אנה לא יכון שי אלא מן שי, והם יסמון ד'לך אלאצל אלבסיט, אלענצר, ואלאם, ואלטינה, ואלהוילי. ויוול מא תוהמוה מן אלמעקול, אמא עלי אלממאנעה, פאן אלטינה לו כאנת קדימה מע אלבארי ג'ל ועו לם תנפעל לה חתי ידברהא כמא ישא, לאן תסאוימהא פי אלקדמה יוג'ב אן יתסאויא פי אן יכון כל ואחד יפעל פי אלאכיר או כל ואחד לא יפעל פי אלאכיר. ועלי אלמתאבעה, אנה מן אלזם נפסה אלא יעתקד כון שי אלא מן שי לאנה לם ישאהא אלא כד'אך, ילזמה אלא יעתקד כון בסיט אלא מן בסיט, ולא מרכב אלא מן מרכב, ולא חאר אלא מן חאר, ולא בארד אלא מן בארד, ולא רטב אלא מן רטב, ולא יאבס אלא מן יאבס. וכד'לך אלמעארצה⁴⁹ פי ג'מאד ונבאת וחיואן, חתי יכ'רג' ען הד'א אלמדיהב אל'חאני ויציר אלי אלמדיהב אלאול והו אלקול [5] בקדם אלמראיאת. ומן אלמכתוב, קאל אללה כה אמר ה' גואלך ויוצרך מבטן אנכי ה' עשה כל נטה שמים לבדי ויצרך רקע הארץ מאתי⁵⁰, והנה אמרו לבדי ומאתי⁵¹ מורה שהוא יצר כל הנמצאים הללו לא מיש. וכיון שכבר גלינו בטול היסוד הזה כבר בטל מה שפיתחו⁵² ממנו בעליו, לפי שהם בכך שלש כתות כפי שהקדמנו. כת אומרת שכל אותו

יסוד הדברים הללו חלקיקים בלתי מתחלקים, לפי שהם דקים מכל דק וקטנטנים מכל קטן. וחושבים שכאשר הורכבו ונתחברו נהוו מהם הגופים השונים הללו. והם חלקיקים בכך לשלשה אופנים⁵³, וכולם סבורים שלא יהיה יש כי אם מיש, והם קוראים את אותו העיקר⁵⁴ הפשוט, היסוד, והאם⁵⁵, והחומר, וההוילי. ויבטל מה שדמו מן המושכל⁵⁶, על דרך המניעות, כי החומר אלו היה קדום עם הבורא יתרום ויתחדר לא היה נפעל לו עד כדי לעשות בו כרצונו, כי שיונם בקדמות מחייב שיהיו שוים בכך שיהא כל אחד מהם פועל באחר, או שכל אחד מהם לא יפעל באחר⁵⁷, ועל דרך העקביות⁵⁸, כי מי שחייב את עצמו שלא יסבור הויתת יש כי אם מיש מפני שלא ראה כי אם כך⁵⁹, יתחייב לסבור שלא יהא פשוט כי מפשוט, ולא מורכב אלא ממורכב, ולא חם אלא מחם, ולא קר אלא מקר, ולא לח אלא מלח, ולא יבש אלא מיבש⁶⁰. עד וכך ההשתלבויות בדומם ובצומח ובחי⁶¹, עד שיצא מן השטה הזו השניה ויחזור אל השטה הראשונה שהיא הדעה בקדמות כל הנראה⁶². ומן הכתוב, אמר ה' כה אמר ה' גואלך ויוצרך מבטן אנכי ה' עשה כל נטה שמים לבדי ויצרך הארץ מאתי⁶³, והנה אמרו לבדי ומאתי⁶⁴ מורה שהוא יצר כל הנמצאים הללו לא מיש. וכיון שכבר גלינו בטול היסוד הזה כבר בטל מה שפיתחו⁶⁵ ממנו בעליו, לפי שהם בכך שלש כתות כפי שהקדמנו. כת אומרת שכל אותו

קדום. והנה שטה זו מורכבת משתי שטות. 40 יתבארו לקמן בסוף השטה. 41 אפשר: בסיס. ונמנעתי מלתרגם, "יסוד" אף שהיא המתאימה יותר, כדי להניח במה לתרגם, "ענצר" שהוא אחד מארבעת השמות של המשהו הקדמון. 42 וכך לקמן בפיא הל' ג אמות. ושם בחלכה ד אבות. וכפי שכתב בפירושו שם. 43 מן המושכל בשני דרכים, דרך המניעות ודרך העקיבות, וכפי שהוא מפרש והולך. 44 על דרך הוכחה זו חזר גם בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הראשון ס"ב מהדורתי סוף עמ' מב. 45 "אלמתאבעה" העקביות בשטה, ההתחזקות אחרי השטה מכל עבריה. 46 וכדלעיל

26 ק, רוכבת. 27 ד, ואלפת. 28 ד, מכ'תלפין.

הע' 26. 47 זהו כלל המקובל כמעט על כל הפילוסופים לכל שטותיהם, ובו מקשה הרמב"ם על שטת האצילות החיובית של אריסטו, כמו שכתב במו"נ ח"ב סכ"ב. 48 כלומר תרכיבת הטבעים השונים בכל סוגי הנבראים. 49 ואז תחול עליו הסתירה שבה סתרו דבריהם. 50 ישעיה מז כד. 51 אפשר שיבנו מפרש לפי הקרי מאתי ללא שום סיוע במה שהוא, ואפשר שהוא מפרש לפי הכתיב מי אתי, מקביל למלה לבדי. אך בתרגומי תרגם לפי הקרי. 52 "פרעו" הפארות והענסים שפיתחו

היסוד הקדום כבר חברו הבורא והרכיבו כולו, ולא נשאר ממנו מאומה במצבו הראשון, והוא כל העולם הזה. ואחרת אומרת כי הבורא לא חבר את כולו, ושהעולם הזה הוא מקצתו, והשאר הוא מושבת ⁵³ ועומד במצב פשטותו ודקותו. ואחרת אומרת כי כולו כבר הורכב, ואין העולם הזה הוא כולו, אלא כבר נתהוו ⁵⁴ ממנו עולמות רבים בלי מספר, והעולם הזה הוא אחד מהם. וכבר נפלו שלש התולדות ⁵⁵ הללו בנפילת היסוד. ואם ידמה אדם כי הדבר המיוחס לאחד מחכמינו והוא שהבורא יתרום ויתקדש ברא שמנה עשר אלף עולמות ⁵⁶ כיוצא בעולם הזה, שזה דומה לסברא הו' השלישית, נבאר לו שאינו דומה לה, כי מי שאמר דבר זה כלומר השמנה עשר אלף סובר שכל עולם מהם נברא מן האין ⁵⁷, ואינו אומר שדבר מהם נברא מן יש. וכבר רמזו הרבה מן הפילוסופים בכדומה לזה שהעולמות כמספר כוכבי השמים, כי לכל אחד מהם לדעתם כדור שיש בו מארבעת היסודות ⁵⁸, ומדמים כי מה שהכוכבים גורמים לקיון זה לזה ⁵⁹ הוא מחמת הטבע העב העפרי שיש בהו, ונראין אמנם אש בוערת מחמת טבעת

מן היסוד הזה בעלי השטה הו', כלומר שלש הכתות דלקמן. 53 אפשר: מובטל. 54 אפשר: נוצרו. והכוונה שכולם קיימים ביחד אי שם, וסברא אחרת שהעולמות נוצרו זה אחר זה יזכיר בסוף השטה. 55 „פרוע“ וכבהע' 52. 56 לפנינו בגמ' עבודה זרה ג ב רובב על כרוב קל שלי ושט בשמונה עשר אלף עולמות שנ' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים סח יח). ולא הוזכרו שם הפסוק שמביא רבנו לקמן סביב שמנה עשר אלף. ופסוק זה הובא בסוכה מה ב תמני סרי אלפי דרא הוא דקמי קודשא בריך הוא שנ' סביב וכו'. וכבר תמה על דברי רבנו הנשיא ר' יהודה ברצלוגי בפירושו לספר ציירה (הוצ' מקיצי נרדמים תרמ"ה עמ' 174) וכתב ומהנו... ולא ידעני אם זה טעות סופר... או שגגה שעשה הגירסא על פה, עכ"ל. ברם הרב ד"ר ישראל וינשטוק בספרו במעגלי הנסתר והנגלה עמ' 197 ועמ' 201 הראה את מקור המובאה בסדר רבה דבראשית (בתי מדרשות הוצ')

29 א, כ'אלק. 30 ק, עואלט. 31 ק, ה' אחדהא. 32 א, ל"ג עאלם. 33 ק, אלעיאלט. 34 ד, ענוהס. 35 ק, דאימה. 36 ק, ואלתרנאביה.

ורטהימר עמ' כג) שברא הקב"ה י"ח אלף עולמות העולם הוה והעולם הבא שבהם צור עיליים... ומנין שיש שמנה עשר אלף עולמות שנאמר סביב שמנה עשר אלף, ע"ש. 57 נכין יוחר לתרגם: מלא יש. ובהתאם להסביר רבנו והגדרתי לקמן בפרק הריבועי ה' ה. וכך תרגמתי לקמן. 58 כאן יזכיר רבנו ארבעת היסודות. ובדאי שפילוסופים אלה הם אחרי ארסטו. ולקמן בשטה התשיעית פירט יוחר את ארבעת היסודות, ואילו באמו"ד מופיעים אצל רבנו בטשיש ובהרכבה עם ארבעת הטבעים וראה לקמן בשטה התשיעית הע' 31. 59 אפשר: שהכוכבים מאפילים זה על זה. או: מחדשים זה את זה. ותרגמתי „לקיון“ שהוא הבטיי המקובל בספרות חז"ל לקדרות איי

אלנאר אלמחיטה בהא, ואנמא לא תתבין
אלתראביה לגלבה' אלנאר עליהא, כמא לא
תתבין אלפחמיה³⁷ מן אלג'מרה, אלא אן³⁸ מן
קאל שמונה עשר אלף עולמות ברא הקב"ה
[6] יעתקד אנה³⁹ כ'לקהא לא מן שי, ויגיעל
להא סימן פסוק, הוא סביב שמנה עשר אלף
עלי ג'ה' אלעלאמה. ולם תג'מע אמתנא עלי
הדא אלקול, פתכינאה ותרכנאה וצרפנא אלקול
אלי מא בעדה. ובעץ קאלי הדא אלקול
יעתקדהא עאלמא בעד אכר, והדא אלדרי נחן
סיה הו אלת'אמן עשר.

[ט] ואלמד'הב אלת'אלת' קול מן את'בת
אבתדי לג'מיע אלמוג'ודאת, אלא אנה מנע
אלנט'ר פי מא קבל ד'לך אלאבתדי, והו קול
ג'מהור עלמא בני אסראיל, אד' יקולון כל
המסתכל בארבעה דברים⁴⁰ רתוי⁴¹ לו כאלו לא
בא לעולם מה למעלה ומה למטה מה לפנים
ומה לאחור. וקאל אלעזר בן עיראי פי מתל
ד'לך במופלא ממך אל תדרוש, במכוסה ממך
בל⁴² תחקור, באשר הרשיתה⁴³ התבונן, לא
יש לך עסק לנסתרות. והדא קול צחיה, לכן
עבאריתה ליס כמא⁴⁴ יט'ן אלמתוהם אנהם מנעו
מן אלנט'ר פי אלמחדת'את איהא בדי בה,
לכני אקול אנהם מנעו מן ד'לך לילא יתכט'א

האש המקיפה אותן, ומה שאין העשריות נראית
מחמת התגברות האש עליהן, כמו שאין הפחמיות
נראית בגחלת⁶⁰. אבל מי שאמר שמנה עשר
אלף עולמות ברא הקב"ה סובר שהוא בראם
לא מן היש, ועשה להם סימן פסוק, הוא, סביב
שמנה עשר אלף⁶¹, על דרך הסימן. ואין דבר
זה מוסכם באומתינו, אבל אמרנוהו והנחנוהו
והפנינו את הדבור למה שאחריו. ומקצת אומרי
סברא זו⁶² בדעה שהם עולם אחר עולם, וזה
שאנחנו בו הוא השמנה עשר⁶³.

והשטה השלישית דברי מי שקבע ראשית
לכל הנמצאות, אלא שהוא מנע מלעיין במה
שלפני אותה הראשית, והוא דבר המון⁶⁴ חכמי
בני ישראל, באמרם, כל המסתכל בארבעה דברים
רתוי לו כאלו לא בא לעולם מה למעלה ומה
למטה מה לפנים ומה לאחור⁶⁵. ואמר אלעזר בן
עיראי⁶⁶ בכיוצא בכך, במופלא ממך אל תדרוש,
במכוסה ממך בל תחקור, באשר הרשיתה התבונן,
לא יש לך עסק לנסתרות⁶⁷. וזה דבר נכון, אבל
פירושו לא כפי שמדמה הטועה שהם מנעו
מלעיין בנבראים מה מהם נברא תחלה, אלא
אני אומר שהם מנעו מכך כדי שלא יעברו⁶⁸

37 ק, אלפחמיה. 38 ק, ל"ג אן. 39 ק, ל"ג אנה.
40 א, חסד. כל המסתכל בארבעה דברים, 41 ק, ראו.
42 ק, אל. 43 ק, הורשיתה. 44 א, ל"ג כמא.

טז ב. ובכן סירא מהדורת מ. צ. סגל שמעון בן ישוע
בן אלעזר בן סירא. ובשם זה נזכר בהקדמת רבנו
לספר הגלוי. 66 הובא בחגיגה יג א בשנים
קלים. 67 „יתכט'א” כדי שלא יבואו על ידי
כך לעבור את גבול המותר לאדם, ויש כאן סתירה
לכאורה, רבנו אומר שלא מנעו אבל מנעו, סוף סוף
מנעו ויהיה הטעם אשר יהיה. ונראה שכונתו שמנעו
את האדם הפשוט לגשת לענינים אלה ללא הכנה
וללא ידיעה כי אינו יודע היכן לעצור, ובכונן זה
משמע דבריו בהקדמת ספרו הנבחר באמו”ד פ”ו
מהדורת עמ”כ וגם יאמר הרי גדולי חכמי ישראל
הזהירו מזה ובפרט העיון בראשית חזמן וראשית
המקום והוא אמרם כל המסתכל וכו', נאמר בעז”ה

המאורות בעינינו. 60 כי רק חיצוניות הגחלת
בוער, ופנימיותה פתם בשחיות. 61 יחזקאל
לח לה. 62 של שמנה עשר עולמות, ושמא
בשטה זו האמור בבראשית רבה פ”ג ט מלמד
שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו.
62 *צ”ל הוא השמנה עשר אלף. 63 „ג’מהור”
רבים מחכמי ישראל. והכוונה לסתם משנה. ואין
הכוונה „המיוך” בלתי מלומדים. וכונת רבנו בשעלי
השטה הוה טועים וחושבים שהיא שטת חכמי ישראל,
ואינו נכון, כפי שמפרש לקמן. 64 משנה
חגיגה פ”ב מ”א, והנוס’, „רתוי” כ”ה בנוס’ הרמב”ם
ובכל כ”י העתיקים. ראה שם מהדורת, וכ”ה נוס’
רבנו בהקדמת ספרו האמרי”ד פ”ו מהדורת עמ”כ, כג,
והע’ 82. 65 בשני כתבי היד שבידי כתוב
אלעזר בן עיראי, ובדבריו חז”ל מופיע שמו ממיד
„בן סירא” חגיגה יג א, „במות סג ב, כתובות קי ב,
בבא בתרא צח ב, קמו א, סנהדרין ק ב, גדה

אלי אמור אלבארי תבארך ותעאלי ולא יכוץ אלנאט'ריון פי כנהה, פיקולון כף יציבט אלעקל שי לא אול לכונה, או כף יתצור פי אלוחם שי לא אכר לבקאיה, או כף תקום פי אלנפוס ד'את לא חד להא פי אלעלו ואלספל, או כף תח'בת פי אלפכר ד'את לא מסאפה להא פי אלאקטאר אלמעלומה. ווג'דנא אלעלמא ליס ינהו ען ד'לך אלא בעד מא נהי אלכתאב, אד יקול החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא, יריד בד'לך אלאבתידי ואלאנתהי. ויקול גבתי שמים מה תפעל עמקה משאול מה תדע, יריד בה אלעלו ואלספל, ויקול ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים, יריד בה אלמסאפאת ואלמקאדירי. סהדיה אלמעאני כלהא לא יגיוו אן יג'ול פיהא אלג'ילין⁴⁵, ולא יסתוצפהא אלסאלון⁴⁶, ולא ישבההא אלממת'לין⁴⁷, פאן אחתאג' אלעאלם אלי תעריף תלאמידה וצפא מן צפאתה⁴⁸, פאנאמא [7] אלוג'ה לר'לך אן יג'על אלפאט'ה אימאאת באזגאת ותלויחאת לאמעאת, ויתקדם אלי אלסאמעין אן לא יתג'סמון אלפאט'ה ויחקקונהא, כמא צנעת אלאנביא, וד'לך אנהא חין צארת אלי אלנאס לתערפהם אלמעאני אלאלאהיה לם תג'יד [י] פי מא וצ'עוה פי מא בינהם מן אלאלפאט' מא תוקפהם בה עליהא, פלא⁴⁹ יכון פי אלמכבן אלא אמראן, אמא אן תכת'רע אסמא ואמא אן תסתעיר אסמא, פלו⁵⁰

אל עניני הבורא יתבדך ויתעלה ולא יתעסקו המעיינים בחקר⁵¹, ויאמרו⁵² היאך יתפוש השכל דבר שאין ראשית להייתו, או היאך יצטייר במחשבה דבר שאין סוף לקיומו, או היאך תתיצב בנפשות⁵³ עצמות שאין לה גבול במעלה ומטה, או היאך תתקיים בתבונה עצמות שאין לה מדה במרחבים⁵⁴ הידועים. ומצאנו שלא הזהירו חכמים על כך כי אם לאחר שהזהיר הכתוב, באמרו החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא⁵⁵, כוונתו בכך הראשית והתכלית. ואמר גבתי שמים מה תפעל עמקה משאול מה תדע⁵⁶, כוונתו בזה מעלה ומטה. ואמר ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים⁵⁷, כוונתו המדות⁵⁸ והשעורים. הרי כל הענינים הללו אין החוקרים רשאים לשוטט⁵⁹ בהם, ואל ידרשו השואלים תיאוריהם, ואל ידמום הממשילים. ואם נזקק המורה להודיע לתלמידיו תאר מתארי⁶⁰, הרי הדרך בכך שיעשה את דבריו ברמזים שקופים⁶¹ ומשלים מבהיקים, ויקדים לשומעים שלא יגשימו בטויו ויבינום כפשוטם⁶², כדרך שעשו הנביאים⁶³, והוא כאשר באו להודיע לבני אדם הענינים האלהיים לא מצאו במלים הנהוגות ביניהם מלים שיכולים להורות בהם את המטרה, ולא היתה באפשרות אלא שני דברים, או שימצאו שמות או שישאלו שמות. ואלו המציאו שמות לכל

כי העיון האמיתי לא יתכן שימצעונו ממנו, ע"ש. וראה גם גמ' תמיד לב א מדוע לא רצו חכמי הנגב לענות איוה נברא תחלה חשך או איר, כרי שלא ישאל אלכסנדרוס מה למעלה מה למטה. 68 בחקר הבורא, וכפי שמבאר והולך. 69 אפשר: ויבואו לומר. 70 כלומר היאך חקבע דעה בנפשו של אדם שהוא בטוח באמתה מצד החקירה. 71 „אלאקטאר“ כפי שאומרים מורה ומערב וכן צפון ודרום. 72 איוב יא ז. 73 שם יא ח. 74 שם יא ט, ובפירושו שם באר פסוקים הללו על ידיעת ח' שאין אנו יכולים להגיע לידיעת תכליתה. ראה שם מהדורות. וכיוצא בזה כתב בספרו הנבחר באמ"ד הקדמת המאמר השני, מהדורות' עמ' 8. 75 אפשר: המרחקים. 76 „יג'ול“ וכדלעיל הע' 19. 77 לתאר מציאות

45 ק, אלנ'אילון. 46 ד, אלסאילון.

47 ק, אלממת'לין. 48 ק, צפאתהא. 49 ק, פלו.

50 כ"ה כ, ושו"א א, ובעמוד א, פלא.

ח' בצורה שתקבע בנפש חניכיו. 78 רמזים שהוכוונה תהיה נשקפת מהם, כלומר על אף שהם רמזים יהיו במלים הבהירות ביותר האפשריות, כדי שלא ילמדו מהן לשקר. וכך שם בהמשילו לתלמידיו יהיה המשל מחוקר ומאזין שלא יבינוהו השומע היפך כוונת האומר. 79 אפשר: כאמתהם. כלומר כפי מובנו הראשון של אותו המונח בשפה, אלא יבינוהו כהשאלתו שבה כוון המלמד. 80 שדברו אמנם בבטנים ובמלים שיש בהן גשמיות מחוסר אפשרות אחרת, אך עם זאת הותירו מטעות, כגון ואל מי

חשופים לו, כי כולם סבת הוית החי. אבל מי שנדמה לו זה מן הכתוב, הוא דבר התורה והארץ היתה תהו ובהו וגו', פתוהם אן קולתה והארץ היתה תריד⁸⁶ בה אן מכאן לארץ כאן מאא מן קבל אן תכלס לארץ, פאעתקד אן אלמא קבל לארץ, וגלט פי דילך מן אגיל אן [יא] קול אלתורה והארץ היתה אנמא תעני בה בעד כילקא, ודילך אנהא קדמת דכר אלענצרינ אלחאשיתין⁸⁷ אעני אלמחיס ואלמרכו פי אלפסוק אלואל, בקי אלענצרא אלמחוסטאן אעני אלהא ואלמא לא יעלם הל המא מצממאן אלי אלסמא או אלי לארץ, פבינת פי⁸⁸ אלפסוק אלחאני אנהכא ינסכאן אלי לארץ, חתי יציר קולתה ברא אלהים את השמים ואת הארץ מקאם קולתה ואת הרוח ואת המים. וכמא תשבה לקאיל הדיא אן קאל אן מבדא אלכל מן אלמא⁸⁹ כדאך כאן יקול אן אנהלאל אלכל אלי אלמא, ובוואל אול אלקול יוול אכרה.

ואלמדהב אלכיאמס קול מן אחיבת⁹⁰ אלחאשיא מחדתה, אלא אנה גיעל אולתה ענצר אלהא, פכאן כתיירא⁹¹ מן אלנאס קד טינו דילך טינא קיאטיא וטינא כתאביא, פאמא מן גיהא אלקיאס פאנהם למא ראו אלחיואן, אלנאטק וגיריה, אנמא קואמה באלהא, ואלפלך אלעאט'ס אנמא ידירה אלהא, וכל שי מגיון פי דאכילה הוא, אעתקדו אנה אשרך אלענאצר ומנה אבתדה. ונסיו⁹² אן אלהא לא יעקל אלא פי מא בין שיין סואה, ואנה לים באולי אן יכון אבתדא⁹³ ללחיואן מן דון סאיר אלענאצר אלת'לתה, אד' גמלתה⁹⁴

השופים לו, כי כולם סבת הוית החי. אבל מי שנדמה לו זה מן הכתוב, הוא דבר התורה והארץ היתה תהו ובהו וגו', דמה כי אמרה והארץ היתה, כוונתה כי מקום⁹⁰ הארץ היה מים מלפני שנבראת הארץ, ובא לכלל דעה כי המים לפני הארץ. וטעה בכך, לפי שמאמר התורה והארץ היתה אין כוונתה אלא לאחר בריאתה, לפי שכבר הקדימה הוכרת שני היסודות הקיצוניים כלומר המקיף והמרכוז⁹¹ במסוק הראשון. נשארו שני היסודות האמצעיים כלומר האויר והמים לא ידוע אם הם צמודים אל השמים או אל הארץ, לפיכך בארה בפסוק השני שהם מתיחסים אל הארץ, ולפיכך יהיה אמרה את השמים ואת הארץ במקום אמרה ואת הרוח ואת המים. וכמו שנדמה לאומר דבר זה שיצירת הכל מן המים כך היה אומר שהתפרקות הכל אל המים. ובסור תחלת הדבור יסור סופו.

והשטה החמישית, דבר מי שקבע כי הדברים מחודשים, אלא שהוא עשה ראשיתן יסוד האויר⁹². כי הרבה מבני אדם דמו כוזה הכרע מושכל, והוא אף בכתוב. והנה מדרך ההכרע הרי כאשר ראו שהחי, ההוגה⁹³ וחולתו, אין קיומו אלא באויר, והגלגל הגדול אין מניעו אלא האויר⁹⁴, וכל גוף חלול בתוכו אויר, באו לכלל דעה שהוא החשוב ביסודות וממנו נוצרו. ושכחו שאין להשכיל את האויר כי אם בין שני דברים זולתו⁹⁵, ושאינו עדיף שהיא ראשית לחי יותר משאר שלשת היסודות, לפי שכולם

86 ק, קולחא על פני המים תריד. 87 ג, אלחאשיתין.

88 ק, חטר - עלאול בקי... פבינת פי.

89 ק, אלמא קבל. 90 ק, אחיבת אן. 61 ד, כתייר.

62 ד, ונסיוא. 63 ק, אבתדה. 64 ק, גמלתהא.

קדם, ובו שרטטו הספרות והאותיות את המציאות, וכדלקמן. 93 האדם. 94 איני יודע מי כתב שהאויר מניע הגלגל המקיף לפי תנחות אלה, כי לשטת ארסטו שכלים נבדלים הם גורמי תנועות הגלגלים. 95 טענה דומה לטענה נגד העדפת

בעצמו ללא כלי קבול שיחויק אותו. 89 בראשית

א ב. 90 תימה שלא עסק רבנו כאן בהגדרת „מקום” לדחיית הדעה הזו. ולהגדרת מקום ראה בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הראשון פ"ד מהדורתי עמ' עג, והמאמר השני פ"א שם עמ' קו. 91

השמים והארץ, כי הארץ לפי שטות אלה היא מרכז העולם, והשמים וכל צבאם חגים סביבה. 92 שתאויר אמנם נברא, אבל ממנו לבדו נתהו כל הנמצאים, והשוני בין שטה זו לשטת בעל הספר, כי שטת בעל הספר שהכל נברא בבת אחת, אבל כדי לסבר לעצמנו את הדבר אנו מתארים כי האויר כאלו

מכללותם⁶⁶. אבל מדרך הכתוב כאשר ראוי שאין התורה מקצת אף אחד משלשת היסודות אל שם ה', כלומר שלא אמרה שמי אלהים, ולא ארץ אלהים, ולא מי אלהים, אבל אמרה ורוח אלהים, מחייב כי יסוד הרוח הנעלה שבהן והראשון, ולא הרגישו כי זה סיום יחוס היסודות לכך שהוא יתורמם ויתהדר בראם, כי ארץ ושמים נתיחסו אל אלהים בפסוק הראשון⁶⁷, ולפיכך עשה רוח ומים מתיחסים אליו בשני. ואף לא זכרו אמרו מתחת שמי ה'⁶⁸, לא ישבו בארץ ה'⁶⁹. הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו⁷⁰. הרי שהושוו כל היסודות ביחס הזה⁷¹. וכשם שהיו סוברים שהכל נוצר מן האויר כך סברו שהתפרקותו אליו. וכיון שבטלה ראייתם ליסוד הזה בטלו תולדותיו עמו. אעתלאלהם להדיא⁷² אלאצל בטל פרעה מעה.

ואלמדי'ב אלסאדס מן את'בת אלאשיא מחדת'ה אלא אנה ג'על מבדאה מן אלנאר, פאנא וג'דנא מן אתתקד ד'לך גלט מן ג'ה'ה אלקיאס ומן ג'ה'ה אלתתאב. פאמא מן ג'ה'ה אלקיאס, פאנה למא וג'ד אלנאר אעלי אלענאצר, ודיאת אפלךך אלאת'יר מנהא, וקואם אלכל באה, אתתקדהא שריפה אול אלענאצר. ומוצ'ע גלטה פיהא⁷³ מן אג'ל אן לים כונתא עאליה יוג'ב סבאקהא, בל לו כאן לידל לכאן אקרב אלי כונהא אכ'ירא, ואיציא פאן קואם אלכל לים בהא וחדהא לכן בצחאבאתהא⁷⁴ מעהא, ואיציא לאנהא פי אבסט מא יכון מן אלחאל פאלתרכיבאת⁷⁵ בעידה מנהא. ואמא מן ג'ה'ה

ההשטה הששית, מי שקבע שהדברים מחודשים אלה שהוא עשה ראשיתם מן האש. ואנו מצאנו כי מי שסבר כן טעה מצד ההקש ומצד הכתוב. והנה מצד ההקש, שכאשר מצא שהאש היא העליונה שביסודות, ועצם הגלגל המקיף⁷⁶ ממנה, וקיום הכל בה, בא לכלל דעה שהיא הנעלה וראשית העיבודות. ומקום טעותו בה מפני שאין היותה עיונה מחייב קדימתה, אלא אלו היתה זאת ראיה היה מתקבל יותר שהיא אחרונה⁷⁷, ועוד שקיום הכל אינו בה לבדה אלא ובתברותיה עמה⁷⁸, ועוד לפי שהיא במצב הפשוט ביותר וההרכבות רחוקות ממנה⁷⁹. אבל מצד הכתוב

יסוד המים לעיל הע'⁸⁰. 96 שכולם — כלל המציאות התי הצומח והדומם, מכללותם — מכללות ארבעת היסודות. 97 וכדלעיל בשטה הרביעית. 98 איכה ג טו. 99 הושע ט, ג. והוא מעט תמיה. 1 עמוס ה, ח. ט, ו. 2 שכולם יוחסו אל ה'. 3 „אלאת'יר" כך נקרא בפי הקדמונים מה שהם קוראים הגלגל התשיעי. ותרגמתי מקיף כי לפי השקפות אלה הוא מקיף את הכל והוא המניע את הכל התנועה היומית, וראה גם רמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ג הל' א. 4 כנראה מתוך השוואה למוחש, והרי הבונה בונה מלמטה למעלה, ולפיכך

65 ק, ה'. 66 ק, וזא לא. 67 ק, בחד'א.

68 א, פ'ה. 69 ק, בצחאבתהא.

70 ק, פי אלתרכיבאת.

אם באנו ללמוד מסדר מערכת היסודות הרי היותה העליונה ראיה על היותה אחרונה. 5 וכדלעיל בשטה החמישית הע'⁹⁶. 6 וכפי הכלל היסודי שנזכר לעיל בשטה השנית הע'⁴⁷ שאין מורכב אלא ממורכב, אבל הפשוט לא יתהוו ממנו כי אם פשוט, וכיון שיסוד האש הפשוט ביותר שביסודות לא יתכן שכל המציאות המורכבת הרכבות רבות

אלכתאב פלמוצ'ע מא לם יג'ד¹¹ דיכר כילק אלנאר פי נץ אלתוריה, אוהם נפסה אנהא כונה אולא, וביאן גלטה פי דילך, לאן אלנאר נארן, אלפלכיה ואלארצ'יה, פאלפלכיה דאכילה פי קולה את השמים ואלארצ'יה פהי כאמנה פי אלחג'ארה ואלכ'שב ומה איבהא, פאד'א שר'אן חאמלהא מכלוק פהי אלמחמולה פיה מכלוקה איצ'א. וכמא כאן יקול אן אבתדי אלכל מן אלנאר כדילך יקול אן אנחאללה אליהא, וסימא למא יראהא תחרק כל שי וכאנהא תפניה. ונחן נקול אנהא ליס תפניה ואנמא תפרק אג'זאה בעצ'הא מן בעץ¹² פ'ט'פר כל ג'ז¹³ אלי ענצרה ותציר אלתרביה רמאדא. ובבטלאן אצל הדיא אלמדיהב יבטל מא תפרע מנה.

ואלמדיהב אלסאבע קול מן את'בת אלאשיא מחדת'ה, אלא אנה זעם אן אול שי כילק אלעזדאד, ודילך אן בהא תנפצל אלג'זאה ואלאג'זא בעצ'הא מן בעץ¹⁴ [10] ובהא תכוון, אלהנדסה ואלאשכאל, אד' כל מכוון לא בד' לך מן שכל [יג] פא, פאלשכל אסבך מן אלמשכל באלתרביה. פאן קיל אן אלצורה אקדם מן אלמצור באלתרביה פאן דילך מאדה לה. והדיא ירחמך אלה קול אן כאן קאילה קצד בה סבאק אלעזד ללמעדוד באלקוה לא באלפעל פאנה קול מסתקים לא רד עליה, לאנה יקול אן אלעזד באלקוה אסבך מן אלמעדוד, ואלצורה אקדם מן אלמצור, ואלשכל אקדם מן אלמשכל, ואלהנדסה אקדם מן אלמהנדס, ואלחאליף מוציע קבל

הרי מפני שלא מצא שנזכרה בריאת האש בלשון התורה, דמה בלבו שהיא נתיחת תחלה¹⁵. ובאור טעותו בכך, כי האש שחים, הגלגלית והארצית. והנה הגלגלית נכללת באמרו את השמים¹⁶, והארצית הרי היא אצורה באבנים¹⁷ ובעצים ודומיהם. וכיון שבאר כי הנושאן¹⁸ נברא, הרי גם היא הנשואה בו ברואה. וכשם שהיה אומר שהכל נוצר מן האש כך אמר שהתפרקותו אליה, ובפרט כאשר ראה אותה שורפת כל דבר וכאלו היא מכלה אותו. ואנחנו אומרים שאינה מכלה אותו אלא מפרקת את חלקיו זה מזה, ויחזור כל חלק ליסודו וייהפך העפרי לאפר¹⁹. ובבטול יסוד השטה הו' יבטל מה שנתפתח ממנה.

והשטה השביעית, דבר מי שקבע את הדברים מחודשים, אלא שהוא דמה כי ראשית כל נבראו המספרים²⁰. לפי שבהם נבדלים העצמים והחלקים זה מזה, ובהם היתה ההנדסה והתבניות, כי כל הנה הכרחי שתחת לו תבנית מסוימת, והרי התבנית קדמה בדירוגה לפני העשוי בתבנית²¹. ואם ייאמר שהצורה קדמה את המצוייר בדירוג הרי זה תומר לו²². ודבר זה, יתנך ה', אם הסובר כן נתכוון בכך קדימת המנין למנוי בכך לא בפעל הרי הוא דבר נכון שאין עליו תשובה, לפי שהוא אומר כי המנין בכך קדם את המנוי, והצורה קודמת את המצוייר, והתבנית קודמת את העשוי בתבנית²³, וההנדסה קודמת את המהוגדס, והחבור מונח²⁴ לפני המחובר, כל אלה בכך לא

72 ק, י"ז.

71 ק, י"ז.

של אלה. גם אריסטו בספרו מטאפיזיקה ספר א פרק ח 18 דחה שטה זו של הפותאגוריים. ושם 21 תמה היאך אפשר להבין את השטה שהתפעלויותיו של המספר כשהוא לעצמו הוא הסבה לכל המציאות. עיין שם. 13 בתרגום מלולי: לפני המתיבנן, כמו התכנית לפי המתוכנן, וכיון שאין שמוש זה רגיל תרגומי: העשוי בתבנית. 14 ובטוי זה או אמירה זו כשהיא לעצמה אינה ברורה, ועדין אין אנו יודעים כוונת האומר, וכפי שמבאר ותולד. 15 מונח במציאות תיאורית, באופן תכונתי בלבד,

ושונות יתהוו ממנה לבדה. 7 והכתוב בא לספר רק מה שנתפתח ונתהווה ממנה. 8 בראשית א. 9 הכוונה לאבני פחם הנכרים מבטן האדמה. 10 שתי תאשות, השמים הנושאת האש הגלגלית, והארץ הנושאת האש הארצית. 11 באור מורחב של כליון מה שכולה מן הגופים ראה בספרו הנבחר באמו"ד המאמר השביעי פרקים ד"ה, מהדורתי עמ' רכו"רכט. 12 המספרים כמשהו בפני עצמו. ואע"פ שבעיון ראשון הם רק מסוג הכמות, הרי מכחינה מסוימת גם תאיכות נכללת בהן, כי תאיכות נקבעת על ידי תרכבה של כמות משתנות של איכויות שונות כגון חם וקר ולח ויבש וכדומה, ולפיכך כללו את כל המציאות לפי הנתה

בפעל¹⁶. אבל אם נתכוון יציאתו אל ההתפעלות כשהם מספרים מופשטים, או צירופים בטהרם, או הנדסות מפורדות, הרי זה לא יתכן משני פנים. האחד לפי שהוא מחייב שיהא עם הפועל והנפעל דבר שלישי ונקרא התפעלות¹⁷, ועם המתבונן והמתבונן¹⁸ ענין אחר נקרא התבנית, ועם המחדש והמחדש משהו אחר הוא החדוש, וזה בטל. והאופן השני שאמירת האומר חבור מופשט, והנדסה נפרדת, דברים נגדיים, כי חבור והנדסה וכל הדומה להן משמען שני דברים לפחות¹⁹, או מספר למעלה מזה.

והשטה השמינית דבר מי שקבע את הדברים מחדשים אלא שהוא עשה ראשיתם המספרים והאותיות²⁰, והם דברי בעל הספר הזה. לפי שהוא עושה ראשית מה שברא הבורא יתברך ויתעלה ל"ב דברים, עשרת המספרים וכו"ב האותיות, ואינו טוען שהם מופשטים מפורדים, אלא אומר שהוא ברא את האויר והפקיד בו אלו ה"ב דברים. ולדעתו שהאויר חלקים מחולקים שהמספרים שייכים בו²¹, וכאשר עוברים בו בקוים ישרים ומפותלים יוצר תבנית. וסברא זו כאשר נעלנה על הלב נמצאנה נכונה מן האופנים הללו²², ויש צורך לתוספת אני אבארנה אחרי כן. וכך האותיות כאשר הפקידם יוצרם באויר בקעו בו בקעים ויצרו בו תבניות בעלי תכונות שונות והנדסות משתנות כפי כח כל אות מהן בפני עצמה, או כל שתי אותות או יותר מחוברות²³. הלא תראה שכל חכמינו

בכת. 16 ובאופן זה לא יתכן שיתפתח ויתחווה מזה מאומה. 17 נגית שהפועל הספירות והמתפעל האויר הרי חסר כח ההתפעלות. 18 ראה לעיל הע' 13. 19 מחבר ומתחבר, מהנדס ומתהנדס. 20 המספרים או הספירות מסמלים את קטיגורית הכמה, והאותיות מסמלות קטיגורית האיך. 21 זוהי שטת ה"מתכלמים" וכמו שכתב הרמב"ם במ"ינ ח"א ההקדמה הראשונה. 22 שההויה נעשת על ידי הספירות והאותיות באמצעות תאויר ששמש כחומר מקבל. אבל ללא תנחת האויר במקבל כבר נדחית השטה השמינית. 23 וכפי

אלמולף, כל הד"ה באלקוי⁷³ לא באלאפעאל. ואן כאן אראד כ"רונ"הא אלי אלאנפעאל והי אעדאד מחצ"ה או תאליפאת כ"אצה או הנדסאת מפרדה, פד"לך גיר ג'איו לונ"הין, אחדהמא לאנה יוג"ב אן יכון מע אלפאעל ואלמנפעל שי ת"אלת' יקאל לה אלאנפעאל, ומע אלמשכל ואלמשכל מעני אכ"ר סמי אלשכל, ומע אלמחדת' ואלמחדת' עין אכ"ר הו' 17 אלחדת', והד"א מחאל. ואלונ"ה אלתיאני אן קול אלקאיל תאליף מחץ', והנדסה מפרדה, קול מתצ"אד, לאן תאליף⁷⁵ והנדסה ומא אשבהתא יקתצי שיון אקל מא יכון, או מא פוקהמא מן אלעדד.

ואלמדה"ה אלתיאמן קול מן אתיבת אלאשיא מחדת'ה אלא אנה גיעל מבדאהא אלעדד ואלחרוף⁷⁶, והו קול צאחב הד"א אלכתאב. וד"לך אנה יגיעל אול מא כ"לק אלבארי תבארך ותעאלי ל"ב שיא, אלעשרה⁷⁷ אלעדדא ואלכ"ב אלחרף⁷⁸, והו פליס⁷⁹ ידעיהא מחצ"ה מפרדה⁸⁰, ואנמא יקול⁸¹ אנה כ"לק אלהוא ואודעה הד"ה אלליב⁸² שי⁸³, וענדה אן אלהוא אג"זא מג"זאה⁸⁴ יקטעהא אלעדד, ואד"א סאר⁸⁵ פיהא עלי כ"טוט מסתקימה ומנערג"ח אחדת'⁸⁶ אשכאלא. והד"א אלקול אד"א אכ"רנאה באלבאל ראינאה מסתקימא מן הד"ה אלונ"ה⁸⁷, ויחתאג' אלי ויאדה אנא ואצפאה⁸⁸ [יד] בעד הד"א. וכד"לך אלחרוף אד"א אודעהא אלמבתדיהא⁸⁹ אלהוא שקתה שקא ואחדת'ת פיה אשכאלא ד"י היראת מכת'לפאת והנדסאת מתגאיראת חסב קוה' כל חרף מנהא מפרד⁹⁰ או כל [11] חרפין ומא הו אכתיר מולף. אלא⁹¹ תרי אן ג'מיע עלמאניא

73 ק, באלקות. 74 ק, והי. 75 ד, תאליפא.
76 בקטע זה לא ד, ז, בהעתקתו. 77 ק, והי אלעשרה.
78 ק, חרף. 79 פ, ליט. מ, ואלכ"ב חרפה ולם.
80 פ, מחצ"א מפרדה. 81 מ, קאל. 82 ק, אלכ"ב.
83 מ, פ, שיא. 84 מ, ל"ג מ"זאה. 85 פ, צאר.
86 מ, אחדת' פיהא. 87 פ, הו"א אלונ"ה.
88 ד, ואצפאה. 89 מ, ק, מבתדיהא. 90 מ, מפרדה.
91 מ, אכתיר מן ד"לך, אלא.

יקולון במחל' הדא פי קצה' מוקף הר סיני, אד' יקול וכל העם רואים את הקולות, פיקולון וכיף אלוגיה פי אן תרי אלאצואת, ת'ם ישרחון אן אלחכים אורד עלי אלג'בל נארא עטימה בהיה כמה קאל מפני אשר ירד עליו ה' באש, ואחאט בהא סחאב² סודא כמה קאל וזהר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל, והדא אלחשך הו סודא אלסחאב כמה קאל ישות חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים, סכילק³ אלצות פי אלנאר ינקדח פ'כרג' מנה⁴, פ'טיהר תשכלה פי אלסחאב עלי קדר מא תכ'רטה לה חרכה' אללפט' פי אלהוא, פ'ניטר אלקום אלי ד'לך אלשכל פ'עלמון אנה מכ'רוט מא קדחתה אלנאר פי אלהוא אלסוד אלמח'ס בהא, כמה קאל וידבר ה' אליכם מתוך האש, וקאל ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך. והדא נשאהר אלנאסן יתכלם פי יום בארד פאדיא קרעת מקאטע חרופה אלהוא אחדות פיה אשכאלא חסב סלוכהא פיה באסתקאמה ואנעטאף, פעלי הדא אלסכיל קאל צאחב הדא אלכתאב אן אחרוף ואלעדאד מבאדי אלאשיא יעני מע אלהוא כמה וצפנא, ותמאם הדא אלקול פי אלמד'הב אלחאסע.

ואלמד'הב אלחאסע הו אלמד'הב אלמ'רצי אלדי אלסאבע ואלת'אמן בעצ'אה, והו קול⁵ אלחוריה אלמצדר בה פי אול אלכ'ליקה אן אלנאר ואלהוא ואלמא ואלתראב וכל מא

אומרים כיוצא בזה בפרשת מעמד הר סיני, שכן נאמר וכל העם רואים את הקולות²⁴, ואומרים ובאיזה אופן אפשר שייראו הקולות, ובארו כי החכם הוריד על תהר אש עצומה בהירה, כמו שאמר מפני אשר ירד עליו ה' באש²⁵, והקיף לה ענן שחור, כמו שאמר וזהר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל²⁶. והחשך הזה הוא שחרות הענן, כמו שאמר ישות חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים²⁷, וברא את הקול באש בוקע ויוצא ממנה, וייראו תבניותיו בענן כפי שעור מה שמשרטט לו תנועת הדבור באויר, והעם מביטים אל אותן התבניות ויודעין שהוא שרטוט מה שבקעה האש באויר השחור המקיף אותה, כמו שאמר וידבר ה' אליכם מתוך האש²⁸, ואמר ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך²⁹. והנה אנו רואים האדם מדבר ביום קר, וכאשר בוקעים תתוכי אותיותיו באויר יוצרים בו תבניות כפי הלוכן בו ביושר ובכפיפות. והנה על דרך זו אמר בעל הספר הזה שהאותיות והמספרים ראשית הדברים, כלומר עם האויר כפי שתיארגו. והשלמת הסברה הזו בשטח התשיעית³⁰.

והשטה התשיעית, היא השטה הרצויה אשר השביעית והשמינית מקצתה³¹, והוא דבר התורה אשר פתחה בו בתחלת הבריאה שהאש והאויר

92 ד, טחאבא, 93 פ, פאכ'לע. 94 ד, מנחא.
95 מ, אלחאסע הו אלמ'רצי והו ק'ל.

בנוסח שהיה לפני ר' מבשר הבבלי לא היו שתי הפסקות הללו, והשלמת הסברה הזו בשטה התשיעית³¹ ולא „אשר השביעית והשמינית מקצתה“ והקשה על רבנו היאך אמר כי שטת בעל הספר היא שטת אברהם אבינו ולימד אותה למיחדים, ואחר כך אמר כי השטה התשיעית היא הרצויה, חזרי זו סתירה שמשמע שאברהם לימד מה שאינו רצוי? ואלו ראה נוסחתניו לא היה לו שום קושי, כי התשיעית אינה אלא הרחבת השביעית והשמינית ולא דבר חדש הסותר מה שנאמר לעיל, ואיני רוצה לחסוד

המרק הראשון. 24 שמות כ יח. וכל התיאור הזה שרבנו מתאר בשם חז"ל איני יודע מקורו, ושמא הוא תיאורו של רבנו ע"ס לשון המכילתא: אין דבר שלא יצא מפי הגבורה ונחשב על הלווחות. וראה גם במדבר רבה יב י לענין תבנית המשכן: מלמד שהראה הקב"ה למשה למעול אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה. 25 שמות יט יח. 26 דברים ד יא. 27 תהלים יח יב. 28 דברים ד יב. 29 שם ה כ. ורעיון זה חרו בפיו „ברכי נפשי“: וערפל לאמים יכס וצמנו דבר בסין למען יראו הדברות קדוחות מן האש כו. ראה מנחם וולאי, האסכולה הפיסטית של סעדיה גאון, ירושלם תשכ"ד, עמ' קל. 30 נראה כי

פיתא⁹⁶ מן אלתרכיב ואלתאליף ואלתצויר
 כ'לק⁹⁷ אלחכים ג'מיעה⁹⁸ דפעה ואחדה לקולהא
 בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ.
 [טו] ועלי מא שרחנא אן ענצר אלריח ואלמא⁹⁹
 מצ'ממאן אלי אלארץ. ושרחת אלנביא ד'לך
 אנהא ג'מיעא פי אאן ואחדה כ'לקו כקול
 אלחכים פי כתבה¹ אף ידי יסדה ארץ וימיני
 טפתה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו.
 ושרח אלחכמים מת'ל ד'לך² למא תנאט'ר בית
 שמאי ובית [12] הלל פקאל בעצה'ם השמים
 נבראו תחלה ואחר כך הארץ, וקאל אלבעץ
 הארץ נבראת תחלה ואחר כך השמים³, וקאל
 אלג'מחור וחכמין אומרין שניהם נבראו כאחת⁴,
 ועלי מא שרחנא פי תפסיר בראשית וצ'רבנא
 לה אלמת'ל מן אלחיואן ומן אלנבא⁵ ומן
 אלעיון אלאכ'ר, פאמא מן אלחיואן פמת'ל מא
 ינשו אלג'נין ויתרבא לחמה ועט'מה וערוקה
 וג'לדה וכל מא הו מנה לא ה'א אסבך ולא
 ה'א אסבך, אלא אלכל נשוא ואחדא וג'ודא⁶
 ואחדא. ואמא מן אלנבא⁷ פמת'ל מא תנשו
 אלתמרה ג'סמחא וג'ואתתא וקשרהא וקמעהא
 וסאיר מא פיהא כל ד'לך נשוא ואחדא ותרביה
 ואחדה לא שי אסבך מן שי. ואמא מן אלעיון
 פכמא תקדח אלנאר פ'ט'ה'ר ג'רמחא וחמרתהא
 וצ'והא ואחראקהא כל ד'לך דפעה ואחדה לא
 שי מנהא אסבך מן אלאכ'ר. כ'לך יקול⁸ אן
 אלנאר ואלהוא ואלמא ואלתראב וכל שכל וצורה

והמים והעפר⁹¹ וכל אשר בהם מן ההרכבות
 והחבורים והציורים ברא החכם את כולם בבת
 אחת, שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים
 ואת הארץ⁹², וכפי שבארנו⁹³ שיסוד הרוח
 והמים צמודים לארץ. ובראו הנביאים את זאת
 שהם כולם ברגע אחד נבראו, כמו שאמר החכם
 בספרו אף ידי יסדה ארץ וימיני טפתה שמים
 קורא אני אליהם יעמדו יחדו⁹⁴. ובראו חכמים
 כיצא בכך כאשר נתוכחו בית שמאי ובית
 הלל, ואמר אחד מהם השמים נבראו תחלה ואחר
 כך הארץ, ואמר האחד הארץ נבראת תחלה
 ואחר כך השמים, ודברי הרוב וחכמין אומרין
 שניהם נבראו כאחת⁹⁵. וכפי שבארנו בפירוש
 בראשית⁹⁶ ונשאנו לכך משל מן החי ומן הצומח
 ומן הדברים האחרים. מן החי הרי כמו שמתהווה
 העובר ומתפתח בשרו ועצמותיו וגידיו ועורו
 וכל השיך לו לא זה קודם ולא זה קודם, אלא
 הכל גדילה אחת ומציאות אחת⁹⁷. ומן הצומח
 הרי כמו שמתפתחת התמרה גופה וגרעינתה
 וקלפתה וגביעה⁹⁸ ויתר מה שיש בה התפתחות
 אחת וגדילה אחת ואין דבר לפני דבר. ומיתר
 הדברים הרי כמו שבושרת האש וייראה גופה
 ואדמימותה ואורה ושריפתה הכל בבת אחת אין
 דבר מהן לפני האחר. וכך הוא אומר שהאש
 והאוויר והמים והעפר וכל תבנית וצורה והגדסה,

96 מ, פ'הא. 97 מ, ואלתאליף כ'לקה.

98 ד, ג'מיעהא. מ, ל"ג. 99 פ, אלמא ואלריח.

1 פ, כתאבה. 2 פ, ל"ג מת'ל ד'לך.

3 פ, שמים. 4 פ, ברנע אחד.

5 פ, מן אלנבא ומן אלחיואן. 6 א, ג'נדאא.

7 פ, נקול.

הבבלי, הבאתיו בפירושי רס"ג לתורה מהדורתי
 א א הע' 1. 37 השוה הנחתו של הרמב"ם
 בענין זה במו"ב ח"ב פרק יו, מהדורתי עמ' שכד
 ד"ה קצרו של דבר. 38 „וקמעהא" הוא כעין
 מקצת נרתח העשוי בשפולי הפרי סביב קצה העץ
 שהפרי תלוי בו. ותרגמתי כן שכן נקרא במי העם

שהתעלם מהן כדי להראות סתירה כנהוג. 31
 כאן כותב רבנו בפירוש את ארבעת היסודות כפי
 שפורטו ונסדרו על ידי ארסטו. ואלו באמ"ד שכתבו
 שנתים לאחר חבור זה נאמרו לכאורה במעט טשטוש
 וערבוב עם ארבעת הטבעים כלומר חם ולח קר
 ויבש, אם כי שם דחה רבנו דברי בעלי ארבעת
 הטבעים כמ"ש במאמר הראשון השטה הששית,
 מהדורתי עמ' נח. 32 בראשית א א. 33 לעיל
 השטה הרביעית. 34 ישעיה מח יג. 35
 חגיגה יב א. 36 אם כי לצערנו אין דברי
 רבנו לפירוש בראשית מצוי בידינו, ויש אומרים
 שהוא מצוי אי שם, אך במצב הדברים כיום אין
 סכוי שיצא לרשות תרבים. וראת קטע שהעתיק מבשר

יצירת תבואה יתרום ברוםמותו ביחד בעת אחד ברגע קטן וקל שיכול להיות.

וכיון שכבר מנינו תשע השטות הללו, וגלינו מה שגרם לכל בעל שטת מהן לומר אותה, והסמכנו לכך את התשובה שיש נגדם, וגם בחרנו מביניהם את השטה האחרונה שהיא הסברה בבת אחת³⁹, נבוא עתה להשלים הקדמת ספר זה. ונאמר, שהקדמונים מסרו⁴⁰ כי ספר זה אברהם אבינו חברו כפי שמפורש בסופו: וכשהבין אברהם אבינו נגלה עליו הקב"ה. ואינם אומרים שהוא קבע מלות הספר הוה כפי הסדר הוה, אלא אומרים שהוא הוציא את הענינים הללו בשכלו, ונתברר לו כי המספרים והאותיות ראשית הדברים וכפי מה⁴¹ שנבאר, ולמד לעצמו ולימדם למיחידים⁴², שהיו עמו. ולא חדלו⁴³ להיות נמסרים בתוך אומתנו בלתי כתובים, כמו שהיתה המשנה נמסרת ובלתי כתובה, ואף מקצת המקרא נשאר שנים רבות מסור לא כתוב, כגון משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חוקיה מלך יהודה⁴⁴. וכאשר היה הזמן אשר נתקצבו בו חכמי האומה ורכזו עניני המשנה והלבישום מלים משלהם וקבעום, עשו בו או במה שהוא קרוב לו עניני ספר זה בדומה לכך⁴⁵, ולפיכך נשתלבו בו מקצת מפסוקים זוללו וסדר הדברים הוה. והמקום אשר נחבר בו הספר הוה הוא ארץ ישראל, כי שמות האותיות אנו מוצאים

היום. 39 וכפי שכבר קדם ויתבאר עוד כמה פעמים לקמן שאינה חולקת על שטת בעל הספר אלא היא משלימה ונבארת אותה. 40 לפי כ"פ, אומרים. 41 המלה, "מה" מעט זרה בעברית ואע"פ כן לא נמנעתי מלהנחותה. 42 "אלמוחדי" כגוי ידוע באסלאם לעובדי ה'. 43 הרעיונות הללו. 44 משלי כה. 45 רכנו סבור כי ספר זה נכתב והועלה על ספר בזמן כתיבת המשנה כלומר בימי ר' יהודה הנשיא או קרוב לאותו הזמן, כמו שהדגיש עשו בו כלומר באותו תומן, או במה שתואר קרוב לו. וכתב רכנו בפירושו למשלי שם: לשון הכתוב הוה מלמד לנו

והנדרס אכתראע⁶ אלכאלק גיל ג'לאלה ג'מיעא פי וקת ואחד פי אקל אאן⁷ תכון ואיסרהא.

סאדי קד עדרנא הד'ה אלחסעה אלמד'הא⁸ וכשפנא עמא דעי צאחב¹¹ כל מדיה מנהא אלי אן קאל בה, ת'ם אלחקנא בד'לך מא עליה מן אלרד, ת'ם אכת'רנא מן בינהא אלמד'הא אלכ'יר אלדי הו אלקול בדסעה ואחדה. נאכ'יר אלאן פי תמאם צדר הד'ה אלכתאב, ונקול אן אלקדמא ינקול¹² אן הד'ה [טז] אלכתאב אברהם אבינו אלפס כמא הו משרוח פי אכ'רה וכשהבין אברהם אבינו נגלה עליו הקב"ה. וליס יקולון אנה וצ'ע אלפאט' הד'ה אלכתאב עלי הד'ה אלנטיאם, לכהם יקולון אנה אסתכ'יר' הד'ה אלמעאני בעקלה, פוקע לה אן אלאעדאד ואלחרוף מבאדי אלאשיא עלי מא סנשרח, פעלמחא לנפסה ועלמחא אלמוחדין אלדין כאנו מעה, ולם חול מנקולה פי מא בין אמחנא גיר מכתובה, כמא כאנת אלמשנה מנקולה גיר מכתובה, כל בעץ אלמקרא אקאם סנינא כתי'ה מנקולא לא מכתובא מתיל משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חוקיה מלך יהודה, פלמא כאן אלוקת אלדי אג'חמע פיה עלמא אלמאה פאכ'די מעאני אלמשנה פכסוהא אלפאט'א מן ענדחם ואת'כתוהא, צנעו פיה או פי מא הו בקרבה מעאני הד'ה [13] אלכתאב מתיל ד'לך, פוקעת פיה הד'ה אלבעאץ מן אלפואטיק והד'ה אלנטיאם מן אלכלאם. וכאן אלמצ'ע אלדי וצ'ע פיה הד'ה אלכתאב בלד אלשאם, לאן אסמא

6 פ, והנדרס ותאליף אכת'רע. 7 פ, אן. 8 פ, מדי'הא. 9 פ, ל' צאחב. 10 פ, יק'ולן.

כי ענינים רבים היו אבותינו מוסרים אותם זה לזה זמן רב בלתי כתובים ואחר כך נכתבו, שהרי באר כי המשלים הללו שלמה ע"ה אמרם ונשארו זמן רב בלתי כתובים עד שכתבום אנשי חוקיה, וכמו שבאר ירמיה שח' צוה את אבותינו בזמן יציאתם ממצרים שג' לא תוציאו משא מבתיכם וכו', ולפיכך המשיכו האבות למסור זה לזה מצות רבות שקבלו ממשה רבנו ע"ה ולא חקקום עד הזמן שכתבה

אותם בו כפי לשונם, כלומר שני דלתים⁴⁶ וכדומה להם. וכן ריש דגש וריש רפי כפי דרכם⁴⁷.

וכיון שכבר נסתיים הדבור עד כאן, אחל בנוסח הספר. ראיתי לקבוע ממנו הלכה הלכה בשלמותה, ואחר כך אתרגמה, מפני שאינו ספר המצוי הרבה, ולא רבים מבני אדם שמרו עליו שלא יהא בו שנוי או חלוקה⁴⁸. ונקדים שהוא שמנה פרקים, כלומר פסקות⁴⁹, וכל אחד מהן בענין השיך לו. ובאור:

אלחרוף עלי לגתהם נגידהא סיה אעני דלתין ומא אשבההמא. וכד'לך ריש דגש וריש רפי עלי רסומהם.

ואד' קד אנתהי אלקול אלי [האהגא] אבתדי בנץ אלכתאב, פגרי אן נח'בת מנה הלכה הלכה עלי תמאמהא, ת'ם נפסרהא, אד' ליס הו כתאב כת'יר אלוג'דאן, ולא אלכת'יר מן אלנאס יקף עליה לילא יקע סיה תגייר או⁵⁰ תצחיק. ונקדם אנה ת'מאניה אפראק אעני פצול, וכל ואחד מנהא פי מעני לה. וביאן.

המשנה ועד שנכתב התלמוד. 46 דגש ורפי. 47 וכך מציין גם לקמן ס'ד הל' ג שהוא בנוי לפי לשון ארץ ישראל. וגם בהל' ד. 48 וצדק רבנו שנהג כפי שנהג, כי ספר זה מצוי בימינו בעשרות מהדורות, וכל מר"ל טוען שתוציא הוצאה מתוקנת

3' בעמוד כ"א א, אן.

על פי כ"י מסויים, ורבו מאד מאד השנויים ביניהם. 49 כפל של „פרקים" ויתכן שהייתי צריך להשמיטה כי אין לה מקום בתרגום.

פרק ראשון

א. בשלשים ושתיים נתיבות פלאות א חכמה חקק יי, ה' צבאות, אלהי ישראל, ויזן אלהים חיים, אל, שדי, רם, ושא, שוכן עד, וקדוש שמו, ברא את עולמו בשלשה ספרים, בספר וספר וספור. עשר ספירות בלימה, עשרים ושתיים אותיות, שלש אמות ב, שבע כפולות, ושתיים עשרה פשוטות.

(א) י"ג פליאות. (ב) צ"ל אומות.

אלפצל אלאול

אלהלכה אלאולי

ותפסירה: פי אתנין ותלתיין סביל כ'פיתא אלחכמה, רסמהא אלאולי רב אלגיוש אלאה אסראיל אלאה אחי אלטאיק אלכאפי אלרפיס אלסני אלתיאבת אלהר וקדוס אסמה, כילק עאלמה פי תלתיא אשיא, כ'ט ועדד ונטק, והי אלעשרה' אלאעדאד [14] אלמחט'ורה, ואלאת'נאן ואלעשרון אלהרף, פמנאת תלתיא אצול, וסבעה מצ'אעפה, ואתני עשר בסיטה.

אבתדי אולא בתצחיה אלאלפאט' ואקול, פסרת פלאית כ'פיתא, מתיל פליאה דעת ממני, שלכה המה נפלאו ממני. ופסרת ספר כ'ט, כמא קאל

הפרק הראשון

ההלכה הראשונה

ותרגומה¹: בשנים ושלשים שבילים תעלומות החכמה, חקקם הנצחי יי, אלהי הצבאות, אלהי ישראל, האלוה החי, היכול², המספיק³, הרם, הנשא, הקיים לעד⁴, וקדוש שמו. ברא עולמו בשלשה דברים⁵, כתב ומספר ודבור. והם עשרת המספרים המוגדרים⁶, ושתיים ועשרים האותיות, והרי מהם שלש עיקר⁷, ושבע כפולות, ושתיים עשרה פשוטות.

אחל בראשונה לדייק את תמלים ואומר, פירשתי פלאות תעלומות, כמו פליאה דעת ממני⁷, שלשה המה נפלאו ממני⁸. ופירשתי

„ושדי הרע ליי“. 4 וכפי שבאר לקמן שזה בטיי להוראת שהוא לפני הזמן ואחר הזמן. וראה גם בפ"ג ה' ה' גם שם באר כל השמות. 5 תרגם ספרים, „אשיא“ דברים, משיגים. וענינה כאן כפי שהיא מבאר לקמן, „הגדרות“. 6 תרגם בלימה „מחט'ורה“ וכפי שפירש לקמן. וענינה מוגדרות מוגבלות ומסוייגות, כלומר שהן עשר בלבד שאין להוסיף עליהן ואין לגרוע מהן כדבר שהוא שמור בתוך מסגרת. ותרגמתי בכל מקום „מגדרות“ כאלו „אצול“ שהיא חרוגם אומנת במלה „יסוד“ ותווקתה לחרגם „עיקר“. 7 תהלים קלט ו, וכך תרגם שם, ראה מהדורתי עמ' רעד. 8 משלי ל יח.

1 כל הלכה תרגמה רבנו לערבית בטרם יחל לפרשה, ואלו היה תרגומו מלולי בלבד לא היה מקום לתרגמו שוב לעברית, כי הלא הוא תרגום ההלכה, אך כיון שראיתי שיש בו הרבה מן החדוש נאלצתי לתרגם את התרגום. 1 י תרגם יי, „אולי“ וכך מתרגם רבנו בכל מקום שם אהיה או יי, וענינה הראשון אשר אין ראשית לראשיתו, אשר לא חדל להיות מאו, ותרגמתי „נצחי“ אף שאינה בדיוק, כי לא ידועה לי בעברית מלה המתאימה יותר למונח הערבי. 2 בכל מקום מתרגם רבנו אל „טאיק“ היכול על כל, בעל היכולת הבלתי מוגבלת. 3 בכל מקום מתרגם שדי „כאפי“ שהוא המכלכל ומספק לעולמו את החיים והקיום, ודי לעולמו בו, ודי לכל סרט לשים אותו מבטחו, וכאלו היא מלה מורכבת „אשר די“, וראה תרגומו לרות א כא מהדורתי למלים

יִצַּל בְּהָא אֱלִיהָא. וְקִד יִקְאֵל אֲנָה אֲרִאד בְּדִכְר
עוֹף הַשְּׂמִימִים אֱלִמְלָאִיכָה, לֹאן פִּיהֶם קָאֵל וְיֵעָף אֱלִי
אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים. וְקוֹלָה אֲבָדוֹן וּמוֹת אֲמָרוּ, לִיס
אֵן אֱלִמּוֹת וְאֱלִמְאֲבָדָה נֹאטְקָה פִּתְקוֹל שִׂיא, לִכְנָה
יִרִיד בַּה אֱהֵל אֲבָדוֹן וּמוֹת, אִי אֵן מִן מֵאֵת [15]
וּבֹאד מִנָּה סְבִילָה פִי הִדְיָה אֱלִחְכְּמָה סְבִילָנָה,
פִּלָּא יִט'ן אֵן אֱלִאֲוִלִין אֱלִדִי מֵאֲתוֹ כֹּאנוּ יִקְסוֹן
עֲלִיהָא. פִּלְמָא הִצַּל רִפְעָתָה עֵן אֱלִנָּאס רִדְהָא
אֱלִי אֱלִבְאָרִי גִיל גִּילָלָה פִּקָּאֵל אֱלֹהִים הִבִּין
דְּרַכָּה וְהוּא יִדַּע אֶת מְקוֹמָהּ, כִּי הוּא לִקְצוֹת
הָאָרֶץ יִבִּיט תַּחַת כָּל הַשְּׂמִימִים יִרְאֶה, לַעֲשׂוֹת
לְרוּחַ מִשְׁקַל וּמִים תַּכֵּן בְּמַדָּה. קוֹלָה פִי אֱלֹהֵה
אֲנָה עֲרַף טְרִיקָהָ וּמְכַאנָּהָ, לִיס יִרִיד בַּה אֵן
אֱלִחְכְּמָה גִּיְהוּר מֵא מְקִים פִי מְכַאֵן וְאֵן אֱלִכִּיאֵלֵק
עֲרַף דִּלְךָ אֱלִמְכַאֵן, לֹאסְתַּחֲתָאֵלָה אֵן תַּכוּן אֱלִחְכְּמָה
וּמְכַאנָּהָ שִׂיין גִּיר אֱלִכִּיאֵלֵק, לִכְנָה לְמֵא קָאֵל
פִי אֱלִנָּאס אֲנָהָם לֹא יַעֲרֹפוּן לֵהָא טְרִיקָא
וְלֹא מוֹצִיעָא, עֵכֶס דִּלְךָ בִּאֱלִחְמִתִּיל פִּקָּאֵל בַּל
אֱלִבְאָרִי יַעֲרַף דִּלְךָ, עֲלִי מַעֲנִי אֲנָהָּ לֵה וְחוּ
מַעֲדִנְהָ, וְלִיס הִי שִׂי גִירָה. וְגִמַּע פִי פִּסְוִקִי כִי
הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ וְגוֹי' לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ וְגוֹי'
אֱלַעֲנָאצֵר אֱלִאֲרַבַּע, פִּדְכֵר אָרֶץ וְשִׂמִּים וְרוּחַ
וּמִים [יִט] יַעֲרִסְנָא אֵן אִיגִיאָדָה לְהִרָה אֱלִאצִּיל
וְטַבְעָה לְכָל וְאֶחָד מִנְהָם בְּטַבַּע כִּיאָץ, בַּחֲכָמָה
צִנַּע דִּלְךָ לֹא יִקָּף אֶחָד מִן אֱלִנָּאטְקִין עֲלִיהָא.
וְקָאֵל אֲגוּר פִי מִתִּיל דִּלְךָ וְלֹא לְמַדְתִּי חֲכָמָה
וְדַעַת קִדְשִׁים אֲדַע, וְשִׂרְתִּי דִלְךָ אֲנָה לֹא יַעֲלֵם
עֲלֵם אֱלִכִּיאֵלֵק, לֹאן קִדְשִׁים פִי הִדִּיא אֱלִמְוִצִּיעַ

לֹא יוֹסִיף לוֹ רוּמוֹ מִצַּב שֶׁבוּ יִגִּיעַ אֵלֶיהָ²¹. וַיֹּשֶׁ
אוֹמְרִים כִּי הַכוֹוֹנָה בַּהֲזִכִּירוֹ עוֹף הַשְּׂמִימִים הַמְּלָאכִים,
לְפִי שְׂבָחָם נֹאמְרוּ וַיֵּעָף אֱלִי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים²².
וְאֲמָרוּ אֲבָדוֹן וּמוֹת אֲמָרוּ, לֹא שֶׁהַמוֹת וְהַאֲבָדוֹן
מְדַבְּרִים כְּדֵי שִׂיאֲמָרוּ דְּבַר, אֲלֵא הַכוֹוֹנָה בּוֹ אֲנֹשִׁי
אֲבָדוֹן וּמוֹת²³, כְּלוֹמֵר שְׂמִי שֶׁכֵּבֵר מֵת וְאֲבַד
מִמֶּנּוּ²⁴ הָרִי שֶׁבִּילּוֹ בַּחֲכָמָה הוֹאֵת כְּשֶׁבִּילָנוּ²⁵,
שֶׁאִין לַחֲשׁוֹב כִּי הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁכֵּבֵר מֵתוֹ הִיוּ
מִשְׁיָגִים²⁶ אוֹתָהּ. וְכִיּוֹן שֶׁסָּכַם רוּמָהּ מִבְּנֵי אֲדָם
הַשִּׁיבָה אֶל הַבּוֹרָא יִתְרוּמֵם בְּרוּמּוֹתוֹ, וְאֲמַר
אֱלֹהִים הִבִּין דְּרַכָּה וְהוּא יִדַּע אֶת מְקוֹמָהּ, כִּי הוּא
לִקְצוֹת הָאָרֶץ יִבִּיט תַּחַת כָּל הַשְּׂמִימִים יִרְאֶה,
לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מִשְׁקַל וּמִים תַּכֵּן בְּמַדָּה²⁷. אֲמָרוּ
עַל ה' שֶׁהוּא יִדַּע דְּרַכָּה וּמְקוֹמָהּ, אִין הַכוֹוֹנָה
בְּכִי שֶׁהַחֲכָמָה עֲצֵם מִסּוּיִים עוֹמֵד²⁸ בְּמִקּוֹם,
וְשֶׁהַבּוֹרָא יִדַּע אוֹתוֹ הַמְּקוֹם, כִּי בִטֵּל הוּא שֶׁתִּהְיֶה
הַחֲכָמָה וּמְקוֹמָהּ שְׁנֵי דְּבָרִים זוּלָּת הַבּוֹרָא, אֲלֵא
כִיּוֹן שֶׁאֲמַר עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם אֵינֶם יוֹדְעִים לֵה
דֶּרֶךְ וְלֹא מְקוֹם, הִפָּךְ אוֹתוֹ עַל דֶּרֶךְ הַמִּשְׁלַל
וְאֲמַר אֲבֵל הַבּוֹרָא יוֹדַע זֹאת, וְעַנְיָנוּ שֶׁהִיא לוֹ
וְהוּא מְקוֹרָהּ, וְאֵינָהּ דְּבַר זוּלָּתוֹ²⁹. וְכָלֵל בְּפִסְוִקִי
כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ וְגוֹי' לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ וְגוֹי'
אֲרַבְעַת הַיְסוּדוֹת³⁰. לְפִיכָךְ הוֹכִיר אָרֶץ וְשִׂמִּים
וְרוּחַ וּמִים לְהוֹדִיעֵנוּ כִּי הַמַּצְאָתוֹ אֶת הַיְסוּדוֹת
הֵלָלוּ וְהוֹטְבִיעוּ לְכָל אֶחָד מֵהֶם טַבַּע מִיּוֹחַד,
בַּחֲכָמָה עֲשֵׂה זֹאת שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד עֲלֶיהָ אֶף אֶחָד³¹
מִבְּנֵי אָדָם. וְאֲמַר אֲגוּר³² בְּדוּמָה לֹזֶה וְלֹא
לְמַדְתִּי חֲכָמָה וְדַעַת קִדְשִׁים אֲדַע³³. וְפִירוּשׁ
הַדְּבַר שֶׁאֵינוֹ יוֹדַע חֲכָמָת הַבּוֹרָא, כִּי קִדְשִׁים

הַחֲכָמָה וְהַחֲכָמָה הִיא, כִּי אִין לוֹ תֹארִים עֲצִמִּים
מִחוּץ לְאִנְיוּתוֹ. וְעַל תֹּאֵר „חֲכָמָה“ וְדוּמִיו בִּיחֹס לֵה'
רֵאָה גַם בְּפִסְרוֹ הַנִּבְחִי בְּאִמְרֵי הַמַּסַּמֵּר הַשְּׁנִי פ"ד
מִהַדּוּרֵי עַמ' פֶּת. 30 יִכְיִיצָא בּוֹה כְּתַב
בְּפִירוּשׁ לְאִיּוֹב כַּח יִב, רֵאָה שֶׁם מִהַדּוּרֵי. 31
אֲפִשֵׁר שֶׁלֹּא יִשְׁיַנָּה אֶף אֲחֵד. 31* תַּחֲלָה
הַפְּרָשָׁה שֶׁם בְּמִשְׁלֵי ל דְּבָרֵי אֲגוּר בִּן יִקָּה. 32
מִשְׁלֵי ל ג. וְשֶׁם תִּרְגֹּם רִבְנוּ פִּסְוִק זֶה „וְאִף
לְאַחֵר שְׁלִמְדִנִי לֹא יִדְעִתִּי כָּל הַחֲכָמָה וְלֹא יִדְעִת
ה' יִדְעִתִּי“. וְהַנִּיז מִתִּרְגֹּם כֹּאן אֶת כָּל פִּירוּשׁוֹ
לְפִסְוִק זֶה כִּי שֶׁם הָרִיבִּים בְּמָה שֶׁקֶצֶר כֹּאן כְּדֵי

הַחֲכָמָה. 22 יִשְׁעִיהָ ו ו. וְשֶׁם תִּרְגֹּם „אֶחָד
אֱלִמְלָאִיכָה“ אֶחָד הַמְּלָאכִים. וְלִקְמֵן בַּחֲלָכָה וּוֹ בֹּאֵר
מִחוּץ נִקְרָאוּ שְׂרָפִים. 23 וְכֵן כְּתַב בְּתִרְגוּמוֹ, וְרֵאָה
שֶׁם מִהַדּוּרֵי. וְכִיּוֹצֵא בּוֹה תִּרְגֹּם הָאִינוּנוֹ תִּשְׂמִים
וְתִשְׂמַע הָאָרֶץ, דְּבָרִים לֵב א, וְרֵאָה פִּירוּשֵׁי רִבְנוּ
לְתוֹרַת מִהַדּוּרֵי. וְכֵן תִּרְגֹּם יִשְׁמָתוֹ תִּשְׂמִים וְתִגַּל
הָאָרֶץ יִרְעֵם הֵים, תַּחֲלִים צו יֵא, רֵאָה שֶׁם מִהַדּוּרֵי.
וְרֵאָה גַם פִּירוּשׁ רִבְנוּ לְאִיּוֹב ג א מִהַדּוּרֵי.
24 מִבְּנֵי הָאָדָם. 25 אֲפִשֵׁר : דְּרַכּוֹ בַּחֲכָמָה הוֹאֵת
כְּדִרְכָּנוּ. 26 אֲפִשֵׁר : יוֹדְעִים. 27 אִיּוֹב כַּה
כִּג־כֶּה. 28 אֲפִשֵׁר : נִמְצָא. 29 כְּלוֹמֵר שֶׁהִיא

במקום זה במקום קדוש³¹, כמו שאלהים במקום אלוה, ואדנים במקום אדון³².

מקאם קדוש, כמא אן אלהים מקאם אלוה ואדנים מקאם אדון.

שדבריו ישרו זה את זה: אמר ואף על פי שכבר תיארתי לכם שאיתאיל למדני חמדעים הכלליים ואף המיוחדים, הרי נשארה חכמה שלא למדני אותה, לא מפני שהיה ידע אותה אלא שמנעה ממני, אלא גם היא לא ידעה, ולא איתאיל לבדו נעלמה ממנו חכמה זו, אלא גם כל בני אדם לא יתכן שידעו בשום אופן כלל, ולפיכך אמר ולא למדתי חכמה וגם ודעת קדשים, ויהיה ענינו ולא דעת קדשים. ויהיה קדשים שם ה' כענין קדוש, וכפי שכבר הקדמתי כי שם אלהים כענין אלוה, וכפי שהקדמתי כי יום כפורים (ויקרא כג כח) כפרה לשון יחיד, וליל שמירים (שמות יב מב) שמירה לשון יחיד, ואיל המלואים (שם כט יב) לשון יחיד, כך אלהים אלוה לשון יחיד, ואדנים אדון יחיד, וקדשים קדוש יחיד. והנה על החכמה הנסתרת הזו שאף אחד לא ישיגנה שהיא חכמת ה' יתהדר ויתרומם, שהוא יחיד בה והיא חכמת בריאת יש לא מיש, והסביע כל דבר כפי שאנו רואים. ואף איוב כבר אמר כי החכמה הזו לא ישיגנה אף אחד מבני אדם ולא מוחלתם [המלאכים] כמו שאמר בפרשת והחכמה מאין תמצא וגו' (איוב כח יב) יגם והחכמה מאין תבא וגו' (שם כח כ) כפי שכבר פירשתי שם. וכפי שפירשתי שהוא תיאר בסוף הפירשה את ארבעת היסודות האש והאוויר והמים והעפר, ובאר כי החכמה שאינה ניתנת להשגה היא בריאת הדברים לא מיש וחשק כל יסוד מהן בטבע מיוחד לו והוא אמר כי הוא לקצות הארץ יביט וגו' (שם כח כד) לעשות לרוח משקל וגו' (שם כח כה) הזכיר ארץ ושמים ורוח ומים, ותיאר את הארץ שהיא למטה באמרו יביט, והשמים למעלה באמרו תחת, הרוח שהיא נושבת באמרו משקל, והמים נוולים באמרי במדה, וכך דברי אגרי כאן שהחכמה שאינה נישבת היא חכמת ארבעת היסודות ופתוחם וטביעתם, וכמו שהסב איוב את היריעה בכל זה אל הבורא יתקדשו שמותיו באמרו אלהים הנין דרכה (שם כח כג) כך הקדים אגור כי ידעת כל זה היא לה' יתהדר ויתרומם כמו שאמר ודעת קדשים אדע. אלא שלא הסבה אשר הביאה את איוב לומר שיש כדעים שלא ידע אותם כי אם ה' היא הסבה אשר הביאה את אגור לומר את זאת, אלא סבותיהם שונות, כי איוב אילצו להוכיח בדבר זה הויכוח שהיה ביני לבין חבריו על שלות בני אדם בעולם הזה ויסיריהם, שהם היו אומרים שאינו מטיב אלם לצדיקים ואינו מיסר אלא לרשעים, והוא אימר לא, אלא יש שהיא

מטיב לרשע ויש שהוא מיסר את הצדיק לסבות הידועות לפניו, שלא נוכל אנו להשיגם, והיה אומר להם ואם תאמרו והאם יש מדיעם שלא ישיגם בעל השכל הבריאו מבני אדם, אני אומר לכם כן, והאם אינכם מודים שחכמת בריאת העיקרים והיסודות אין ביכולת הנבראים להשיגה? כך אני אומר על חכמת האבשר והיסודות. הרי שלא ברח איוב לתיאור ארבעת היסודות הללו אלא כדי לעשותם דוגמא ולהשוות להם מה שהיה טוען, וכבר ביארתי תשובת דבריו שם באור מספיק [בפירושו לאיוב, ראה שם מהדורות]. אבל אגור לא היה עמו מתוכה במה שאמר כדי שיוכיח בבריאת היסודות, אלא היתה מטרתו להודיע ללומד החכמה היאך ילמדנה, ומה הדברים שיתבונן בהם ויוכל לעמוד עליהם, ומה הדברים שאין לו יכולת לעמוד עליהם, כדי להקל יגיעו וישיג מטרתו, כי הנער כאשר מתחיל ללמוד החכמה הוא תקיף וחרוף וכל דבר שעולה על דעתו שואל עליו בחשבו שאין שום דבר שישאל עליו ואין לו תשובה, לפיכך אמר לו אגור אל תשאל על הדברים הללו שאי אפשר לעמוד עליהם, וכיון שאין להן תשובה אינן שאלות כלל כי אם בשם לא בענין, ולכן אל תחקור בהם כי לא תשיגם. ואשא לזה משל ואומר, למי שרצה ללמד לתלמידו ראיית הירח היאך יעקוב אחריו, ולפי שהוא ידע שאם יניח לתלמידו לחקור אחריו כפי דרכו שמא יסתל מבטו שלא במקום הירח ויעמוד בפנה נסתרת ממקומו ולא יראה, לפיכך מקדים לו ואומר אל תחפששו בשלש הרוחות מזרח ודרום וצפון, וכך גם בערך בחצי רוח המערב לצד הצפון אל תחפששו שם, אבל חפש אותו בערך בחצי רוח המערב לצד הדרום, אבל שכאשר תחקור עליו בכל חודש בשניו כיקובית ברצי הזה, הרי מן היום הארוך של השנה עד הקצר תראהו משנה מקומו מחצי המערב עד קצה פאת הדרום, יכן היום הקצר עד הארוך תמצאו עובר חודש חדש מפאת הדרום אל החצי של אוסק המערב. והנה כאשר יפתח לו את הדרך הוא יניח מה שלא ישיגנו בו ויילך כלפי מטרותיו וישיג את מבוקשו. כך עשה אגור, אמר למתלמד אל תדרוש את החכמה מבריאת היסודות היאך נבראו ולא על טבע היאך הוטבע, הסר שני אלה מלבך, כי הם לה' לא לבני אדם, כדי שלא תסור את כחות מחשבתך בהתעסקך בהם, ופנה בכל כח תבונתך למה שאפשר לך לדעת אותו דבר שהוא מסור לבני אדם. 33 וגם ביהושע כד יט. 34 ראה ישעיה יט ד.

תם אִכְבַּר בִּאֵן הַדָּה אֶלְחַמְכֶּה אֶלְדֵּי יֶקֶר
 אֶלְעֵלֶמָה בִּאֲנָהֶם יִגְהִלּוּנָהּ הִי טַבַּע אֶלְעֵנָצֶר
 וְתִבְצִיעָהָ, וְדִלֵּךְ אָנָּה לוֹ סִיל אֶעֱלֵם אֶלְעֵלֶמָה
 סָקִיל לָהּ, הֵל תַּעֲלֵם לָם צָאֵרֶת טַבַּע אֶלְנָר אֵן
 חֲתֻרְקִי צַעֲדָא, וְטַבַּע אֶלְמָא אֵן יִהְבֵּט סַפְלָא,
 וְטַבַּע אֱלֹהָא אֶלְא יִצְבֵּט, וְטַבַּע אֶלְתֵּרָאֵב אֶלְרִשְׁבִּי,
 לִכָּאֵן לֹא גִזְאֵב לֵה אֶכְתִּיר מִן אֵן יִקוּל כְּדָא
 כִּלְקֵת וְעֵלְיָה טַבַּעַת. וְכִדְלִיךְ [קֶאֱל] אֶגוּר אֲנִי
 לֹא אֶעֱלֵם מִי עֵלָה שְׁמִים וְיִירֵד, יִירֵד בָּה מִן גִּעֵל
 טַבַּעִיָּה אֶלְנָר אֶעֱלֵי אֶלְעֵנָצֶר חֲתִי לֹא יַעֲלִינָהּ
 שִׁי. וְלֹא אֶעֱלֵם מִי אֶסְפֵּי רוּחַ בַּחֲפִנִי, מִן יִצְבֵּט
 אֱלֹהָא פִי חֲפִנִיה וְהוּא פִי [16] טַבַּעִיה לֹא יִצְבֵּט.
 וְלֹא מִי צָרֵר מִים בִּשְׁמֵלָה, מִן יִצֵּר אֶלְמָא פִי
 מְנִדִּיל וְהִי מֵאִיעַ סִיֶּאֱל. וְלֹא מִי הִקִּים כָּל אֶפְסִי
 אֶרֶץ, מִן גִּעֵל אֶקְטָאֵר אֶלְאֶרֶץ תִּאֲבַחְתָּה פִי
 אֶלְמִרְכּוֹ. יִקוּל אֵן אֲדַעִי מְדַעִי דִּלְךְ פִּלְעֵרְפָּנָא
 מֵא הוּא¹⁷ וְאֵין אֲתִירָה, לְקוּלָּה אֶכִּיר אֶלְפִּסְקוּ מֵה
 שְׁמוּ וְמֵה שְׁם בְּנוֹ כִּי תַדַּע, וְלֹם יִקֵּל מֵה שְׁמוּ

י' ד, קרא ידיו יהינה ידא' עלא פורץ

לדעת איתם. כל שכן מה שאחרי זה כגון שתשאל
 מדוע נעשת האש עולה למעלה יהריו נושבת ונעה
 בעדינות יהמים ניול ואיני עומד בעצמי כי אם
 בכלי ההפצר נח ושוקע מתחת לכל, כל שכן מה
 שאחרי זה כלומר היאך נביראת אש לא מאש ונוצר
 אייר לא מאייר ונהיה מים לא ממים ינתחדש עפר
 לא מעפר, כל שכן שלא חדע מאימה מזה, כי שתי
 השאלות הללו אחרי השאלה אשר הודעתך שבני
 אדם לא ידעוה ינהה מה שאחריה יותר עמוק ורחוק.
 ואולי נשאל התחכם הכופלג בכני אדם כמדוע על
 היסודית הללו וטבעם לא חתיה לא תשובה ייתר
 משיאמר כך נחקקו ונטבעו, ורצה באמרי מה שמו
 ומה שם בנו כי חדע, שאם יהיה אדם שכבר היה
 באחד הדורות שחלפו בגלל רבוי החכמים בהם
 ובקייאיתם במדעים הם ששמד על הענינים הללו אי
 מקצתם, הרי ההירור והי טעיה, לפי שאני מקהליה
 החכמים אומרים אכר לני אנרי בן יקא שכבר
 החליטה לנו דעתינו שהסוגים הללו אינם נישגים
 ולא יתכן שבעל שכל בריא ישיג מה שכבר החליט
 הוא עליו שאינו נישג. ואף אלו היה הדבר כפי
 שדימה המהרהר הרי היו נשארים עקבית מעקבית
 של אותו החכם או ספרי ומאמרי יתלמידיו וכדומה
 לכך כמי שאמר מה שמו ומה שם בנו ולא אמר

ואחר כך הודיע, כי החכמה הזו שהחכמים
 מודים שנעלמה מהם היא טבע היסודות ויחדן.
 לפי שאלו נשאל החכם שבחכמים ונאמר לו,
 האם יודע אתה מדוע נעשה טבע האש יהיה
 עולה למעלה, וטבע המים יירד למטה, וטבע
 האויר שאינו נתפס, וטבע העפר לישקוע, כי אז
 לא תהא לו תשובה יותר משיאמר כך נבראו
 ועל כך הטבעו. וכך אמר אגור, אני אינני יודע
 מי עלה שמים וירד, כוונתו בזה מי עשה טבע
 האש העליון שביסודות עד שאין למעלה ממנה
 מאומה. ואיני יודע מי אסף רוח בחפניו, כי
 יתופש את האויר בחפניו והוא בטבעו בלחי
 נתפס. ולא מי צרר מים בשמלה, מי צורר את
 המים במטפחת והוא נוזל ניגר. ולא מי הקים
 כל אפסי ארץ, מי עשה קצוי הארץ קבועים
 במרכו. אמר, אם יטען טוען את זאת³⁵, יודיענו
 מה הוא³⁶ ואיפוא עקביתו, והוא אמרו בסוף
 הפסוק מה שמו ומה שם בנו כי חדע³⁷. ולא

35 אם יטען אדם שיש מי שידע את זאת יודיענו
 מי היא ויראה לנו את עקבותיו צאצאיו של אותו
 החכם. 36 אפשר: מי הוא. 37 משיל ל,
 ד. וכך תרגם שם בנו — זרעי. וכתב רבנו בפירושו
 שם: הזכיר עיקרי ארבעת היסודות באמרו שמים
 ורוח ומים וארץ, ולפי שידע החכם כי המלמד
 כאשר נצטר אצל חלק מסויים לא יתכן שידע מה
 שאחרי, כי אין דרך אל הרחוק אלא בקרוב, לא
 נזקק להזהיר את המתלמד שלא לשאול היאך ברא
 ה' ארבעת היסודות לא מיש, וכן גם לא מנעו
 מלשאל היאך נעשה טבע האש עולה למעלה והריח
 בלתי נתפשת והמים נזילים והעפר שוקע, ואף על
 פי שהשאלה הוּוּ דרגה שניה אחרי הראשונה, אבל
 מנע אותו מדריגה שלישית יאמר אל תשאל על האש
 מדוע אינה שוקעת למטה כטבע העפר כדי שתהיה
 מקום לבעלי החיים לעלות עליה ולרדה באמרי כי
 עלה שמים וירד. ולא על הרוח מדוע אינה מעובה
 כעפר כדי שיאספנה האדם בכפיו באמרו מי אסף
 רוח בחפניו, ולא על המים מדוע לא נעשה משתמר
 עד שלא יול מן הקנקנים הנקבוביים דרך משל אם
 נצוק בהם כגון הכגדים ודומיהם באמרו מי צרר מים
 בשמלה. ולא על העפר מדוע לא נעשה בעל תעורה
 ותנועה שיהא לו עמידה והפכה באמרו מי הקים כל
 אפסי ארץ, כי האמרים האלה מאתך אינם שאלות
 ואין עליהם תשובה לפי שאין ביכולת בני אדם

אמר מה שמו ומה שם אביו, מפני שרצה העקבות הנשואים אחרי, ולא רצה מה שהיה לפניו. וכיון שקרא ארבעת הפעולות הללו דעת קדושים, נתחייב להסב את כולם אל הבורא, שהוא עלה שמים וירד כמו שנאמר שם ³⁷ רומה על השמים אלהים ³⁸, והוא אסף רוח בחפניו כמו שנאמר שם ³⁷ אשר בידו נפש כל חי וגו' ³⁹, והוא צרר מים בשמלה כמו שנאמר צרר מים בעביו ⁴⁰, והוא הקים כל אפסי ארץ כמו שנאמר יסד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד ⁴¹. וחסידיהם הם שמניחים לו את הפעולות הללו כמו שאמר מה שמו ומה שם בנו. ומי שנכנס בידיעתו ⁴² כבר יצא מכללם ⁴³ כמו שאמר אם אמרתי אספרה כמו הגה דור בניך בגדתי ⁴⁴. ויש מפרשים את כל הפרשה ⁴⁵ הווי בירורו על דרישת החכמה. אמר אל תבטחו בכך ⁴⁶ שהאב יוריש אותה לבנו, לפי שכבר ראינו נכבדים שלא היו בניהם כמותם בחכמה. יש מהם מי עלה שמים וירד, ורומז בכך על משה, לפי שאמר ומשה עלה אל האלהים ⁴⁷. ומהם מי אסף רוח בחפניו, ורומז בזה לאהרן, לפי שאמר וירץ אל תוך הקהל והנה החל הגגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר על

מה שמו ומה שם אביו לפי שהוא נתכוון לעקבות הנשואים אחרי האבות. וכשם שאין תשובה על העיקרים והיסודות הללו יותר מן האמירה כך נבראו וכך נטבעו, ככה אין תשובה גם על פרטי הדברים כגון גופי הכוכבים ושעור עוצם כל אחד מהם ומדת גלגליהם ומרחקיהם ומרחקי גלגליהם ומה מהן מרכזו מרכז הארץ ומה מיתוח מרכזו ותנועותיהם השוות והשונות יותר מאשר יאמרו החכמים כך נבראו וכך מצאנו אותם. וכך גם הפרטים הארציים ההירים והימים והנהרות וכן כמה פרטים ממיני האבנים היקרות והפשוטות ומיני הצמחים ובעלי החיים לכל סוגיהם, ואף על פי שאין החכמים מקיפים מנין פרטיהם ואף לא מיניהם בהחלט שהם מקביל לפרטיהם לפי שאין תשובה על כל זה אלא שיאמר המופלג בחכמה כך הם וכך הכרונם. וכפי שהדבר ביסודות הללו כך הדברים בפרטי בעלי החיים ובסוגי האברים ואיכות הרכבתם וכמות השריים וכל כיצא בזה אין עצה מוכחת המסלקת הרהור התוספת בהן או הגרעון מהן או שנוייהן יותר

ומה שם אביו, לאנה אראד אלא ת'ר אלבאקי בעדה לם ירד מא כאן קבלה. ולמציע מא סמי הד'ה אלארבעה אלאפעאל כלהא דעת קרשים וג'ב רד ג'מיעהא אלי אלכ'אלק, סהו עלה שמים וירד כמה קאל הנאך רומה על השמים אלהים, והוא אסף רוח בחפניו כמה קאל ת'ם אשר בידו נפש כל חי וגו', והו צרר מים [כ] בשמלה כמה קאל צרר מים בעביו, והוא הקים כל אפסי ארץ כמה קאל יסד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד. ואוליאוה הם אלדין יסלמון לה הד'ה אלאפעאל כמה קאל מה שמו ומה שם בנו. פמן דכ'ל פי עלמה פקד כ'רג' מן ג'מלתהם כמה קאל אם אמרתי אספרה כמו הגה דור בניך בגדתי. וקד חספר הד'ה אלכצה ג'מעא פי חת' עלי טלב אלחכמה, פ'יקול לא תחכלוא פי אמרהא עלי אן אבא יורת'הא אבנה ⁴¹ לה, טאנא קד ראינא אג'ילא לם יכן בנוהם כהם פי אלחכמה, טמנהם מי עלה שמים וירד, ויומן ⁴² בה אלי משה אד' יקול ומשה עלה אל האלהים, ומנהם מי אסף רוח בחפניו וישיר בה אלי אהרן אד' יקול וירץ אל תוך הקהל והנה החל הגגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר על העם, ומנהם מי צרר מים

18 צ"ל אבנא.

19 צ"ל ויומי.

מאשר לומר כך נבראו ועל זה נבנו, ואף בראשוני התבניות כגון הנקודה והקו, ואף במספרים אשר להן שורש ואשר אין להן שורש הטענה בכל אלה יחד אחת והיא שיאמר החכם כך הוא דרך הדבר הזה ועל זה נבנה, ע"ש: ³⁷ „הנאך“ שם. כמשפט השפה הערבית, ואינה מורה על מקום מסוים, אלא ענינה כמו שנאמר במקום שנאמר. ³⁸ תהלים 110 ו. ³⁹ איוב יב. ⁴⁰ שם כו ח. ⁴¹ תהלים קד ח. ⁴² אפסר: שמוסרים, והכוונה שמודים שהדברים הללו בידיעתו הבלעדית. ⁴³ אפסר: בחכמתו. כלומר מי שמדמה שידע אותם. ⁴⁴ יצא מכלל החסידים והצדיקים והגוהר בין הבוגדים. ⁴⁵ תהלים עג טו. ושם תרגם: אם אמרתי אספרה כגון אלה למקצת בני אדם הרי אהיה בכך מכחיש את חסידי. ⁴⁶ דברי אגור במשלי ל, גיד. ⁴⁷ אפסר: אל תסמכו בענינה.

בשמלה ויומי בה אלי אליהו אד יקול ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את המים ויחצו הנה והנה, ומנהם מי הקים כל אפסי ארץ וישיר בה אלי יהושע [אד יקול] בהם עמים יגנח יחדו אפסי ארץ. תם יקול מתעבא אנטר אלי כל ואחד מנהם מא אסמה ומה אסם אבנה, סכמא ג'אז אן יכונ אב לא אבנה מת'לה, כדלך יג'זו אן יכונ אבן לם יכונ אבנה מת'לה, [17] ויאוד²⁰ הד'א מא קאל אלקום חין נבאהם שאול בתלך אלאמת'אל מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים, פאג'אב בעציהם פקאל ומי אביהם, יעניהם וזל אלהכמה תורת' באלנסב, וליס קד קאל פיהא מה שמו ומת שם בנו כי תדע. ועלי אן הד'א אלקול מסתקסם איצ'א פאלאול אטבע אד'ו הו ד'את אלנץ.

ולמא פרג כל ואחד מנהמא אעני איוב ואגור מן נעת אלהכמה אלתי לא תדרך, עאד אלי וצף אלהכמה אלתי תדרך, פאכ'בר באנהא [כא] חכמה' אלאמר ואלנהו אלמעקולין ואלמסמעין, כמא קאל פי אכר קולה ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה יריד בהא באב אלאמר, וסור מרע בינה יריד בה באב אלנהו, וקאל אגור כל אמרת אלוה צרופה ישיר בה אלי אלאמר, וצ'ם אליה אלתיאב בקולה מגן הוא לחוסים בו, ת'ם אל תספ על דבריו יומי בה אלי אלנהו, וצ'ם אליה אלעקאב בקולה פן יחיה בך ונכובת. והדה אלהכמה אלתיאניה הי אלתי קאל ענתא

העם⁴⁹. ומהם מי צרר מים בשמלה, ורומז בזה על אליהו, לפי שאמר ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את המים ויחצו הנה והנה⁵⁰. ומהם מי הקים כל אפסי ארץ, ורומז בו על יהושע, לפי שאמר בהם עמים יגנח יחדו אפסי ארץ⁵¹. ואחר כך אמר כמתפלא, הבט אל כל אחד מהם מה שמו ומה שם בנו⁵². וכשם שאפשר שיהא אבן שאין בנו כמותו, כך אפשר שיהא בן שלא היה אביו כמותו. ומחוק את זה מה שאמרו העם כאשר נתנבא להם שאול באותם המשלים⁵³ מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים, והשיב אחד מהם ואמר ומי אביהם⁵⁴. אמר כנגדם, והאם התכמה תורשה לפי החסם⁵⁵, והאם לא נאמר בה מה שמו ומה שם בנו כי תדע. ואף על פי שגם הדבר הזה נכון הרי הראשון מתאים יותר לפי שהוא עצם הכתוב.

וכאשר סיים כל אחד מהם, כלומר איוב ואגור, לתאר את החכמה אשר אינה נישגת, חזר לתאר את החכמה הניתנת להשגה. והודיע שהיא חכמת הצווי והאזהרה השכליות והשמעיות⁵⁶, כמו שאמר בסוף דבריו ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה, כוונתו בזה ענין הצווי. וסור מרע בינה⁵⁷, כוונתו בו ענין האזהרה. ואמר אגור כל אמרת אלוה צרופה, רומז בו על הצווי. וצירף לו את הגמול באמרו מגן הוא לחוסים בו. ואחר כך אל תספ על דבריו רומז בו על האזהרה, וצירף לכך את העונש באמרו פן יחיה בכך ונכובת⁵⁸. והחכמה הזו השנית⁵⁹ היא

20 י"ג וי"ד.

הנבחר באמרי' מאמר שלישי פ'א מהחזיתי עמ' קי'ק'ח והלאה. 57 איוב כח כח. וכיוצא בזה כתב בעירוש. ראה שם מהחזיתי. 58 משלי ל, ח'ו. וכן כתב בעירוש שם: כלל באמרו כל אמרת את המצות השכליות והשמעיות יחד ואמר עליהן שהם כדבר הצרף, וענין הצריפה הדיוק, כי המשכיל כאשר מטיב להתבונן ימצא ששכלו מחייב לעשות את תאמתו והצדק והמשפט וכל הדומה לכך ולהמנע מן העוול והעושה והשוא וכל הדומה לכך, וע"ש. 59 חכמת ידיעת הצווי

48 שמות י"ג. 49 במדבר י"ז יב. 50 מלכים ב כ ה. 51 דברים לג יז. 52 כלומר שבניהם בלתי ידועים לגמרי כגון אליהו ויהושע אם היה לו בן, או משה שבניו אמנם ידועים אך ללא שם מעמדי. או אהרן שאינם כמותו אף שהיה להם מעמד כל שהוא. 53 רבנו אמר כן מסביר שכן דרכם של כל הנביאים והסופרים לשתא משאומם בדברי משל שירה וחיידה, כי לא נתבאר נבואתו בכתוב. 54 שמואל א י י"ב. 55 ראה חוספסא בבא מציעא פ"ג קרוב לסוף. 56 צווים ואזהרות שהשכל מחייבם גם אלו לא ניתנו נקראים לדעת רבנו שכליות, ואשר אין השכל תאנושי מחייבם נקראים שמעיות. וראה בספרו

בנפס אלעדד פקאל עשר פפירות בלימה, ת"ם קסמהא פצארת חמש וחמש, ת"ם קאבל בהא פצארת חמש כנגד חמש. ואמא קסמהא נצטין לא גיר, ד'לך ליערף אן ליס שי מן אלמקאבלאת יתסאוי מן כל ג'הא אלא מקאבלה' אלעדד, ואמא מא סואה פיואפק מן וג'ה ויכאלף מן אכ'ר, יויד שיא וינקץ גירה. וסרירה' קולה הד'א, אן אלמקאבלה פי אפעאל אללה פהי אלמעאדלה אלצחחה, כמה נשאהר פי אלעשר אלצאבע כד'לך כל מא צנע, כמה קאל גם את זה לעמת זה עשה האלהים על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה. וכמא אן הד'א אלצניע לה פי אלכ'ליקה, כד'אך הו פי אלאמר ואלנהי, פי אלתיאב אללעקאב, מעאדלאת צחיהה ומקאבלאת חקיקה, [26] כמה קאל האל תמים דרוו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו, חתי אן רחם ואן עפא ואן ער'ב סכל מסתקים מתקאבל עלי שרט ג'עלהא, פמן קאל גיר ד'לך פקולה הו אלד'י ליס מקאבל ולא מחרר.⁴⁰ כמה קאל ואמרתם לא יתכן דרך ה' שמעו נא בית ישראל הדרכי לא יתכן הלא דרכיכם לא יתכנו.

ואראד בקולה וברית יחיד מבינת באמצע, אן אלחכים ג'ל ג'לאה אחאט באלכילק כלה מן ג'מיע ג'האתה, כמה אן הד'ה אלעשר מחיטה באלאנסאן ואלאנסן פי מא בינהמא.⁴¹ לא כ'רוג' לה ען כונה כד'אך, כד'אך הו מחאט מן רבה לא כ'רוג' לה ען אמרה כמה הו משרוח פי מומור ה' חקרתני ותדע אלי אכ'רה. וכד'לך אלעאלם כלה. וקד יצחף האהנא ויקאל וברית יחיד עלי סביל אלעהד וליס אלחק כד'אך.

40 ד, מקאבלא ולא מחרר. 41 ד, בינהא.

ואמר עשר פפירות בלימה, ואחר כך חלקן ונעשו חמש וחמש.⁴² ואחר כך הקבילן ונעשו חמש כנגד חמש. ומה שחלקן לשנים ולא יותר, הוא כדי ללמד שאין שום דבר מן המקבילים שהוא שווה מכל צד כי אם הקבלת המספרים, אבל כל שזולתן תואם מצד ושונה מצד אחר, מוסיף דבר ויחסר זולתו. וסוד דבריו אלה, כי ההקבלה במעשי ה' הוא האזון הנכון.⁴³ כפי שאנו רואים בעשר האצבעות.⁴⁴ וכך כל מה שעשה, כמו שאמר גם את זה לעמת זה עשה האלהים על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה.⁴⁵ וכשם שמעשיו בבריאה הם כך,⁴⁶ כך הוא בצווי ובאותהרה, בגמול ובעונש, אזונים נכונים והקבלות אמתיים, כמו שאמר האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו.⁴⁷ גם כאשר הוא מרחם או סולח או מיסר הכל יושר מאזון כפי תנאים שקבע.⁴⁸ ומי שאומר זולת זה הרי דבריו הם שאינם מאוזנים ולא מדויקים, כמו שאמר ואמרתם לא יתכן דרך ה' שמעו נא בית ישראל הדרכי לא יתכן הלא דרכיכם לא יתכנו.⁴⁹

ורצה באמרו וברית יחיד מבינת באמצע, שהחכם יתרום ברוממותו הקיף את כל הבריאה כולה מכל רוחותיה.⁵⁰ כמו שהעשר הללו מקיפים את האדם והאדם בתוכם ואין לו מפלט מלהיות כך, וכך הוא מוקף על ידי בוראו אין מפלט לו מצויו כפי שהוא מפורש במומור ה' חקרתני ותדע.⁵¹ עד סופו. וכך העולם כולו. ויש משבשים כאן ואומרים וברית יחיד, על דרך הברית, ואין זה נכון.

אינו ברור לי. 67 אם כי אין זה מפורש בהלכה, אלא שהוא משתמע מאליי, שאי אפשר להקבילן בלי לחלקן תחלה כפי שהן בבריאה. 68 האזון הצורך שאין בו שום חסור או יתור. 69 שהן באופן טבעי חמש כנגד חמש, ולא ארבע כנגד חמש ולא חמש כנגד שש. וכך בכל אברי כל הנבראים יש אזון מפליא בדיוק. 70 קהלת ז' 17 כלומר מאוזנים צודקים ומדויקים, כך מצוותי חוקיו ומשפטיו צדק מוחלט. 72 שמואל ב כב לא. 73 כפי החוקים שחייבת חכמתו.

74 יחזקאל יח כט. 75 שכל הבר'יאה מוקסת השגחתו פקוחו ורצונו, ואין שום חלק בבריאה שאינו מוקף וגדור על ידי בוראו. 76 תהלים קלט. וכתב רבנו בתחלת פירושו למומור זה: ענין פרק זה הוא שה' יתהדר ויתרומם גלויים לפניו כל מעשי בני אדם ויודע אותם בכל מקום שהם. ראה שם מחזורתי. 77 יוד נחח חרוקת כמו

ומה ישמנה במלה ולשון ופה, יש לו שני ענינים. האחד הכוונה בכך שהענין ⁴¹ לא יושג כי אם משלשה דברים, מקול ומלה וחבור. הקול הוא מה שלא יושכל כאמירת האומר אא ויתר ההברות ⁴². והמלה היא כאמרו אדם, וגם זה לא יתברר בו ענין ולא מה הוא רוצה באמרו אדם. אבל החבור הרי בו יושלם הענין, כגון שיאמר אדם מצאני, או ראיתי אדם ⁴³. ובשלשת אלה אמר הכתוב אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם ⁴⁴, והנה הקול הוא מה שאינו מובן, והדברים הם המלים הבודדות, והאמר הוא חבור שתי מלים או שלש כפי שהדגמנו. והרי השמים והרקיע והלילה והיום מורים על אלהות האחד בלי מאומה משלשה אלה, כלומר אמר ודברים וקול, אלא שבהסתכל המשיכל בהם ילמד על כך ⁴⁵. ולפיכך נתחברו ארבעת ספרי ההגיון ⁴⁶ אתר המבוא שלהם, שלשה מהם על שלשת הענינים הללו, והנה המבוא תחלתו בהברות ⁴⁷, והספר הראשון בכח המלים הבודדות אחת אחת, והספר השני בשתי המלים המחוברות מה היא

ותעדידה במלה ולשון ופה, יכון לה מענאנן ⁴⁸, אחדהמא יריד בה אן אלמעני לא יחצל אלא מן ת'לאתה' אשיא, מן צות ולפטי ותאליף. פאמא אלצות פהו [לא] מא לא יעקל כקול אלקאיל אא וסאירי אלמצותא. ואמא אללפטי פהו כקולה אנסן, והדא איצ'א לא יתבין בת מעני ולא מא ד'א אראד בקולה אנסן. ואמא אלחאליף פאן אלמעני יתם בה, והו אן יקול אנסן לקיני, או ראית אנסאנא. ופי הד'ה אלח'לאתה' יקול אלכתאב אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם, פאלצות הו מא לא ישאם, ואלכלאם פהו אלאלפאטי' אלמפרדה, ואלאמר הו תאליף לפטי'תין או ת'לאת' עלי מא מת'לנא. פאלסמאואת' ואלג'ילד ואלליל ואלנהאר ידלון עלי רבוביה' אלוואחד בלא שי מן הד'ה אלח'לאתה', אעני אומר ודברים וקול, לכן במשאדה' אלעאקל להא יפתדל עלי ד'לך, ולד'לך וצ'עת ארבעה כתב אלמנטק בעד אלמד'כ'ל אליהא, ת'לאתה' מנהא עלי הד'ה אלח'לאת' מעאני, פאלמד'כ'ל אולה פי אלמצותא, ואלכתאב אלאול סי קוי אלכלמאת אלמפרדה ואחדה ואחדה, ואלכתאב אלח'אני פי אלכלמתין

42, ד, מעני'אן.

הרפי' של רס"ג שפרסם ג. אלוני ב, בית מקרא" חוברת מ, תש"ל, עמ' 40 הע' 105. 80 על ענין זה ראה ביתר הרחבה בהקדמתי ספרו הנבחר באמ"ד פ"ג מהדורתי עמ' 6. 81 תהלים יט ד. 82 וכן כתב רבני שם בפירושי: וכוונתו בכך כי המשכיל כאשר יראה פעולת חנועת הגלגל ומהלך השמש ושאר הכוכבים ילמד מכך שהם הולכים בגלגלים מקבילים... רצה בכך כי המשכיל כאשר יתאמת אצלו שיש למציאות מחדש יתאמת לו בכך שדבריו אמת יחורתו אור. ואמרו אין אימר ואין דברים ריצה לומר לדברים הללו מלמדים אותנו בהסתכלות בהם לא בדבור. ע"ש מהדורתי. וראה גם רמב"ם במורה הנבוכים ח"ב פ"ה מהדורתי יבהערה, שם זקק בהריוות דעה זו של רבני. 83 יתכן שכאן דוקא צריך לתרגם: ההגיה. כי לא מדובר בתורת ההגיון במובן הרגיל של "מנטק" אלא בתורת ההגיה והתנאים, וכפי שמתאר ומפרט להלן.

ברית כהנת עולם, במדבר כה יג. 78 כל ענין. 79 „אלמצותא" לתרגומה של מלה זו וענינה כבר יצאו עסיקין רבים, אבימסון לשוננו כרך כו עמ' 24, אלוני שם עמ' 269. מורג שם עמ' 273. אלוני קריא ספר כרך לה עמ' 116. וכל אחד עם פתרונותיו והצעותיו. אני על משמרתו אעמדה ועדיין בדעתי שיש לתרגמו „ספר ההברות" וכפי שכתבתי בקטעים ממגלת סתרים של רבנו נסים פורסם ב„תלפיות" ניסן תשכ"ג עמ' 349. והנה דברי רבנו כאן די ברורים שמדובר בהברות אא עע, ללא תחוד אותיות, ואף באותיות הבודדות א ב ג ד וכמ"ש רבנו בהקדמת ספרו האמ"ד מהדורתי עמ' 6. ונדון זה הקיפתו הקדמת ספר זה הנקרא ספר „ההגיון" או „התגיה", ואחריו בדרגה שניה החלק הראשון המדבר במלים הבודדות וכמי שכתב רבנו בהקדמת ספרו הנבחר באמ"ד שם. ודרגה שלישית הספר השני בשתי חיבות המצורפות וכו'. ושמא ספר זה הוא ספרו של משה בן אשר, והוא הנקרא אצל רבנו נסים „ספר ההברות" על שם הקדמתו. וראה רשימה ארוכה של המתוכתנים בקטע מספר „הדגש

[27] אלמולפתין מא ד'א תאת'ירהמא מן אלקצאיא⁴³, ובעד הד'ה אלת'לאת'ה⁴⁴ וצ'ע אלכתאב⁴⁵ אלת'אלת' פי אלמקדמאת ואלנתאג⁴⁶, ואלכתאב אלראבע פי אלבראהן. ואלמעני אלת'אני אלד'י לה עדר צאחב אלכתאב מלה ולשון ופה, יתג'ה אן יכון אראד בה הד'ה⁴⁷ אלת'לאת'ה אלאשיא אלג'ילילה אלמתוסטה ג'סם אלננסן, פאולהא⁴⁸ אלסכר מחל אלעקל פהו פי וסט אלדמאג, ואליה⁴⁹ אומי בקולה מלה לאנהא אלקצ'יה אלמחכמה. ת'ם אלכלאם באיה⁵⁰ לגה⁵¹ כאנת פהו מתוסט אלננסן⁵², ואליה אומי בקולה⁵³ לשון. ת'ם אלג'ד'א אלד'י בה תת'בת משאבכה⁵⁴ אלננס וכו באלפם וסאיר אלאלה, ואליה אשאר⁵⁵ בקולה ופה. וקד בקי שיאן אכ'ראן ג'לילאן⁵⁶ מתוסטין⁵⁷ והמא אלסרה ואלד'כר, ולעלה אנמא⁵⁸ לם יד'כרהמא לאן כל ואחד מנחמא לא בד מן קטע בעצ'ה, פאלסרה [לב] אן לם יקטע בעצ'הא לם⁵⁹ יעש אלננסאן חיוה' אלדניא, ואלד'כר אן לם תקטע קלפתה לם יעש אלרג'ל חיוה' אלדיון. ואמא מואזאתה⁶⁰ להד'ה אלעשרה⁶¹ באשיא עשרה לא נהאיה להא, פאנה אראד בד'לך אן אלאעדאד אנפסהא לא נהאיה למא יולף⁶² מנהא ענד אלננס, לכנהא תתנאהא ענד אלכ'אלק, כמא אן אול אלומאן ואכ'ירה לא נערף נחן נהאיתה

השפעתן במשפטים, ואחרי שלשת⁸⁴ אלה קבע את הספר השלישי בהקדמות והתולדות, והספר הרביעי בהוכחה. והענין השני אשר בשבילו מנה בעל הספר מלה ולשון ופה, יתכן שהוא רצה בכך שלשת הדברים הנכבדים הללו הממוצעים בגוף האדם. ראשיתן התבונה מקום השכל⁸⁵ הרי היא באמצע המוח, ועליו רמז באמרו מלה לפי שהיא המשפט המוחכם⁸⁶. ואחר כך הדבור באיוו שפה שותהיה הרי היא ממוצעת באדם⁸⁷, ועליה רמז באמרו לשון. ואחר כך המזון אשר בו תתקיים היאחוות הנפש והוא בפה ויתר האברים, ועליו רמז באמרו יפה. והנה נשארו שני דברים אחרים נכבדים ממוצעים והם הטבור והזכרות, ואולי לא הוזכרים מפני שכל אחד מהם טעון כריתת מקצתו, הטבור אם לא יכרת מקצתו לא יחיה האדם חיי העולם הזה, והזכרות אם לא תכרת ערלתו לא יחיה האיש חיי הדת⁸⁸.

אבל מה שהקביל לעשרה אלה עשרה דברים שאין להם סוף הרי כוונתו בכך שהמספרים עצמן אין סוף למה שמתחבר מהם אצל בני אדם, אבל יש להם סוף אצל הבורא, כמו שראשית הזמן ואחריתו לא נדע אנתנו תכליתו והוא יודע כמו

84 המבוא ושני החלקים הראשונים. ויותר נכון כפי כ"ם, ואחרי שני אלה. 85 רבנו כנראה קורא כאן תבונה, "פכר" לכה הכשרון שיש באדם שבי הוא ריכש את השכל בפעל, לפיכך נקרא מקום השכל, והשכל האמור כאן הוא השכל הנקנה, כלומר השכל בפעל, ואפשר לתרגם, "התבונה נושאת השכל". 86 כלומר, "מלה" היא כבר תוצאה של הברות סומיות שנברר מהן חתוך אותיות ואחר כך צורפה כהן מלה כדי לסמן או לבטא דבר מסוים שהתבונה רצתה להגדיר אותו בו, אדם, אילן, שית, וכדומה, ולפיכך נעשת, "מלה" כנוי לתבונה. 86 לפי כ"י ס, ד, היא במצוה הלשון. ונוסח זה נראה נכון יותר. והכוונה שהדבור נעשה גם באמצעות הלשון ולפיכך נקרא על שמה, אע"פ שגם כמה אברים משתתפים ביצירת הדבור, וכמו שכתב רבנו בספרו

43 ס, תאת'ירהס מן אלקצ'י'א. 44 ס, אלת'נין. 45 ס, כתאב. 46 ס, ואלנתנו'. 47 ס, ל'ג הד'ה. 48 ס, אלמתוסטה אמא אללסאן; פאולה. 49 ס, ואליהא. 50 ס, א, באית. 51 ס, אלה. 52 ס, ד, אללסאן. 53 ס, בקול. 54 ס, ל'ג משאבכה. 55 ס, ואליהא אומי. 56 ס, שין אכ'ד'יון ג'לילין. 57 ד, מתוסטאן. 58 ס, למא. 59 ס, לאן לם תקטע לם. 60 ס, אלמואזיה. 61 א, בעמוד "אז". 62 ס, כלף.

הנבחר באמ"ד המאמר הששי ס"ה מהדורית עמ' רח. ואם נוס' כ"י א, נכונה אפשר לפרשה באמצע ראש האדם. 87 ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה, בראשית

שומר מגיד מראשית אחרית⁸⁸, ולא נגיע לסוף⁸⁹ ששת הקצוות מעלה ומטה מורח ומערב צפון ודרום והוא הידוע אותם כמו שאמר כי הוא לקצות הארץ יביט⁹⁰. ואף לא נדע גבול יי הטוב והרע שבכל דבר והוא יודען כמו שאמר עושה שלום ובירא רע אני ה' עשה כל⁹¹. נמצא כי עשרת הדברים הללו אינן להן סוף אצל הגבראים, ויש להן סוף אצל בוראם כמו שאמר בסיומו ואדון יחיד אל מלך נאמן מושל בכלם. ורצה באמרו אדון שהוא מקיף את הכל, מוסב על אמרו חמש כנגד חמש. ורצה באמרו יחיד שהוא האחד באמת ומוסב על אמרו וברית יחיד⁹². ורצה באמרו אל מלך נאמן כמנין מלה ולשון ופה⁹³, וזה גם כמספר אותיות אמן⁹⁴. ומה שהוסיף ממעון קדשו כוונתו בכך המצוה, לפי שהוא יתרוםם ויתהדר אמצע הכל אחר ההקף בו⁹⁵, כי מעון קדשו הוא אמצע הארץ כמו שאמר כה אמר ה' אלהים זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות⁹⁶, והיא בדומה לגבנונית המדינה⁹⁷. וגבהה, כמו שאמר כי בהר קדשי בהר מרום ישראל⁹⁸, ואמר וקמת ועלית אל המקום⁹⁹. והיה זמן בנינו כמעט בחצי ימי העולם¹⁰⁰ והוא פחות משלשת אלפים שנה בשמים ושבעים שנה, כי מחלת הבריאה עד יציאת מצרים אלפים תמ"ח שנה, ומאז עד [לג] לאן מן אול אלכיליקה אלי כירוג' מצר¹⁰¹

והו יערף כמה קאל מגיד מראשית אחרית, ולא נצל אלי נהאיה אלסת ג'האח¹⁰² אלעלו ואלספל ואלשירק ואלגרבר ואלשמאל ואלגינוב והו אלעאלם בדלך כמה קאל כי הוא לקצות הארץ יביט. ולא נחד איצא אקצא אלג'ודה ואלרדאה¹⁰³ מן כל יי והו יחדאה כמה קאל עושה שלום ובורא רע אני ה' עשה כל. פהדיה אלעשרה אשיא¹⁰⁴ לא נהאיה להא ענד אלכילוקין, ולהא נהאיה ענד כ'אלקחם כמה קאל פי תמאמה ואדון יחיד אל מלך נאמן מושל בכלם¹⁰⁵. פיריד בקולה אדון מחיטה באלכל ראעצא עלי קילה חמש כנגד חמש. ויריד בקולה יחיד אנה אלואחד ועלי אלחיקה[28] ראעצא¹⁰⁶ עלי קולה וברית יחיד. ויריד בקולה אל מלך נאמן בעדד¹⁰⁷ מלה ולשון ופה, ודלך איצא בעדד חרוף אמן. וויאדתה ממעון קדשי אראד בה אלחוטסט, לאנה גיל ועז מחוטסט¹⁰⁸ אלכל בעד אלחאטטה בה, לאן מעון קדשו הו וסט אלארץ' כמה קאל כה אמר ה' אלהים זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות, והו פי ייבית בחדבה' אלכלאד ואעלאה¹⁰⁹ כמה קאל כי בהר קדשי בהר מרום ישראל, וקאל וקמת ועלית אל המקום. וכאן וקת בנאה¹¹⁰ פי ייבית¹¹¹ בנצף עמר אלדניא והו אקל מן ת'לאות'ה' אלאף סנה באח'נין¹¹² וסבעין סנה [לג] לאן מן אול אלכיליקה אלי כירוג' מצר¹¹³

63 ס, ל'ג אלסת ג'האח.

64 ס, ניר אקצי אלג'יהה ואלרדאה.

65 ס, ל'ג אשיא. 66 ס, בכולך. 67 ס, ל'ג אינ'סא.

68 י, ענד.

69 יי קדשי יהוא אלחוטסט אראד בה אלח'ט'יס לאנה עז וניל מ'ח'ט'סט.

70 ס, בחרכ'י אלכ'רי ואעלא.

71 ס, בנ'ה. 72 ס, וכאן אלוטת כ'אנה טבה.

73 ס, בת'נין. 74 ס, כירוג' ייב'ר'י מן מצר

המקדש גבוה מכל ארץ ישראל הייני דכתיב וקמת ועלית, אלא ארץ ישראל גביהה מכל הארצות מנל... דכתיב ח' ה' אשר העלה וכו'. 2 לפי הכלל: שחא אלפי שני היי עלמא, ראש השנה לא א. סנהד'ין צו א. עבודה זרה ט א. ולעומת זאת ראה רמב"ם במורה נבוכים חלב ב

יו יד. 88 ישעיה מו י. 89 אפשר: אל תכלית. 90 איוב כח כד. 91 אפשר: תכלית. 92 ישעיה מה ז. 93 כסי שכבר קדם לעיל שהוא יחיד יהוא מקיף את כל הבריאה ואין שום דבר מחוץ להשגחתו, ויכליל ח' 75. 94 שלש מלים כנגד שלש. 95 אינם תרגמהו באופן מלולי, "כמספר" אך ברור שהכוונה ראשי תיבות. 96 לא רק שידעו והשגתו מקפת את הכל, אלא הוא גם אמצע הכל כח הקיום של כל הבריאה אינו אלא מאמתת המצאו, בחוקף מציאות האדנות בתוך ההייה. 97 יחזקאל ה ה. 98 אפשר: הארץ. 99 יחזקאל כ מ. 1 דברים יז ת. ובקדושי'ן ט א וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. בשלמא בית

ואלסמע ואלמשם ואלנטק ואלגדיא ואלג'מאע
ואלעמל ואלמשי ואלגצ'ב ואלצ'חך ואלתפכר⁸⁸
ואלנום.

ושרחאה. אנה יפצל אלכ"ב אלחרף⁸⁹ ת'לאחיה
אקסאם.

אלקסם אלאול⁹⁰ ת'לאחיה חרופ אלף ומים
ושינ⁹¹, פאלאלף⁹² אול מכירג' אללפט, ושינ
פי וסט אלסם, ומים⁹³ באכר אלשפתין. וכדיאך
מתלהא מן גט'אם אלחרוף⁹⁴, אלף אול אלחרוף,
ומים פי וסטאה, ושינ פי אכיראה. ווציע⁹⁵
באזאהא אן כל את'נין לא יפתרקאן⁹⁶ אלא
בת'אלת'⁹⁷ יעדל בינהמא, פמן כליאת ד'לך
אלהוא⁹⁸ [לדן] פאצל בין אלסמא ואלארץ.
ומן ג'וויאתה⁹⁹ ולסאן אלמיואן יעדל פי בין
אלכפתין. ומן אלאמור¹⁰⁰ אלשריעה אן¹⁰¹
אחכאם¹⁰² אלמאל תנפצל בת'לאחיה נפר, חתי
אן אכיתלף את'נאן¹⁰³ עדל בינהמא אלתיאלת'¹⁰⁴
כמא קאל¹⁰⁵ אלקדמא אין בית דין שקול מוסיפין
עליהן עוד¹⁰⁶ אחד.

ואלקסם אלתיאני סבעה חרופ והי אלמ'אעפח,
בית גמל דלת כף פי ריש חו, לאן כל חרף
מנהא יכירג' בצותין צות כ'שן וצות לין¹⁰⁷
עלי מא סנכין¹⁰⁸, ובאזאהא מן אלסבעיאת¹⁰⁹ מא
לא תחצא כתי'ה¹¹⁰, לכנה¹¹¹ אכיתצר מנהא עלי
הדיה¹¹² אלסבע אלפציאיל אלתי יפציל אללה
בהא אלצאלחין, והי אלתי קאל אלקדמא ענהא
הנואי והכתי' והעושר והחכמה והזקנה והשיבה¹¹³
ובנים של צדיקים נאה להם ונאה לעולם, פאמא

והמזון והתשמיש והמעשה וההלוח והכעס¹¹⁴
והשחוק וההחבוננות והשינה.

ופירושה. שהוא מחלק את הכ"ב אותיות
לשלשה חלקים.

החלק האחד שלש אותיות אלף ומים ושינ.
האלף ראשית מוצא המלים, והשינ באמצע הפה,
והמים בקצה השפתים. וכך מקומן בסדר
האותיות, אלף תחלת האותיות, ומים באמצען,
ושינ בסופן. והניח כנגדן יכל שנים אינם
נפרדין כי אם בשלישי שיאון¹¹⁵ ביניהם, ומן
הדברים הכלליים האויר מבדיל בין השמים
והארץ, ומן הפרטיים¹¹⁶ ולשון¹¹⁷ המאזנים מאון¹¹⁸
בין שתי הכפות. ומן הדברים הדתיים שדיני
ממונות נפסקין בשלישה אנשים, כדי שאם נחלקו
שנים יכריע ביניהם השלישי כמו שאמרו
הקדמונים אין בית דין שקול מוסיפין עליהם
עוד אחד¹¹⁹.

והחלק השני שבע אותיות והן הכפולות, בית
גמל דלת¹²⁰ כף פי ריש חו, לפי שכל אות
מהן יוצאת בשני קולות¹²¹ קול גס וקול עדין
כפי שנבאר¹²², וכנגדן מן השביעיות אשר לא
ימנו מרוב, אלא שקצר מהן¹²³ אלו השבע מעלות
שמטיב בהן ה' לצדיקים, והם אשר אמרו
הקדמונים עליהם הנואי והכח והעושר והחכמה
והזקנה והשיבה ובנים של צדיקים נאה להם
ונאה לעולם¹²⁴.

שמעניק אותם ה' לבני אדם. 7 תרגם רום
„גצ'ב“ כעס, כי סבתו גסות הרוח שנתכנתה בכחוב
רום עינים. 8 אם זה האויר, ואם זה המקרה
הנספת לכל עצם. 9 כלומר מן הדברים הפרטיים
בעולם. 9* כתב „ולשוין“ בוו אף שאין לו
מקום כאן, חיקוי ללשון ההלכה. 10 סנהדרין
ג ב. 10* לעיל בתרגום ההלכה „בי וגימל דל“
וכאן „בית גמל דלת“. ויחכן ששנויי הכתיב הללו
בשגרת חלבלר שלא דק. 11 נראה כי נכון יותר
לחרגם: בשתי הברות. 12 לקמן פ"ב סוף
הלכה ב. 13 מן השביעיות והסתפק באלו השבע.
14 ראה תוספתא סנהדרין פרק יא. ובריייתא דר' מאיר
המסופחת למסכת אבות הל' ת. וכנס' כ"י תימן.

85 ט, ואלתפכר. 86 ט, חרפא. 87 ט, אלוואחד.
88 ט, מט ט'ו. 89 א, פאלף.
90 ט, וסט אלשפתין, ומט. 91 ט, אלאחרף.
92 ד, וציע. 93 ד, יפתרקאן. 94 ב, בת'אלת.
95 ט, פאלהוא. 96 א, בעמוד: ג'היאתה. ט, גווייתיה.
97 ט, אמור. 98 א, א'.
99 ט, אלשריעה אן אלאחכס פי. 100 ט, את'נין.
101 ט, ת'אלת. 102 ט, קאלר. 103 ט, מ, עד.
104 ט, לייין. 105 ט, אביין. 106 ט, אלסבעאת.
107 ד, כתי'ה. 108 ט, לכני.
109 ט, ל'ג עלי הדיה.
110 ט, קאלו אלקדמא ענהא הנווא והכוח.
111 ט, והשבה.

העושר והחכמה והבנים פהי עלי ט'אהרהא¹³
 מן הד'ה אלסבעה, ת'ם הנואי הו חחן, והכח¹⁴
 הו שי מן ממשלה. והוקנה הוא חיים, והשיבה
 הוא שלום. וכמא וג'דנאהא מ'מועה פי מוצ'ע
 ואחד ללצאלחין, אד' יקול אשרי איש ירא את
 ה' וגו' גבור בארץ [30] יתיה זרעו דור ישרים
 יברך הון ועושר בביתו וגו' זרח בחשך אור
 וגו', פפצ'ילה¹⁵ כח מן קולה גבור, ובנים מן
 קולה זרעו, וחיים מן קולה דור, והון ועושר
 פציה, וצדקתו מעהא¹⁶ שלום כמא קאל והיה
 מעשה הצדקה שלום, והחכמה מן מעני אור,
 וחון משתק מן חן.

ואלקסם אלת'אלת' אלי"ב חרף אלבאקיה
 אלבסיטה ה ו ז ח ט י ל נ ס ע צ ק תרך
 אלתנא עשראת אלמערופה באזאהא, ואכ'ד'
 י"ב קוה כ'אציה¹⁷ פי אלאנסן, מנהא אלכ'מס
 אלחואס¹⁸ ואלבאקי קוי לה למצאלחה.
 ועלמאונא¹⁹ יסמון אלכ'מסה אלחואס²⁰ חמש
 הרגשות²¹. ואמא פי אלמקרא פאנהא תוג'ד
 פי וצף²² עבודה²³ זרה מכ'לטטה [לה] מע
 אלקוי, סד'כרת אלתוריה מנהא ארבע אד' קאלת
 אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון ולא
 יריחון, וזאד דוד עליהא ארבע אכ'ר, אלכלאם
 ואללמס ואלמשי ואלתפכר²⁴, אד' קאל פה להם
 ולא ידברו ידיהם ולא ימיושון רגליהם ולא
 יהלכו לא יהגו בגרונם. וד'כר ירמיהו את'נאן
 רוגו ושחוק, אד' קאל אל תיראו מהם כי
 לא ירעו וגם היטיב אין אותם. וד'כר ישעיהו

הרי הם כפשוטם בשבעה אלן, וכן הנואי הוא
 חחן, והכח הוא משחו מן ממשלה¹⁵, והוקנה היא
 חיים, והשיבה היא שלום¹⁶. וכמו שמצאנום
 קבוצים במקום אחד לצדיקים, באמרו: אשרי
 איש ירא את ה' וגו' גבור בארץ יהיה זרעו דור
 ישרים יברך הון ועושר בביתו וגו' זרח בחשך
 אור וגו'¹⁷, והנה מעלת כח ממה שאמר גבור,
 ובנים ממה שאמר זרעו, וחיים ממה שאמר דור,
 והון ועשר בפירושי, צדקתו עמה שלום כמו
 שאמר והיה מעשה הצדקה שלום¹⁸, והחכמה
 מענין אור, וחון נגור מן חן¹⁹.

והחלק השלישי הי"ב אותיות הנשארות
 הפשוטות ה ו ז ח ט י ל נ ס ע צ ק, הניח
 סוגי השתים עשרה הידועות כנגדן, ולקח מהן
 י"ב כחות מיוחדים באדם²⁰, מהן חמשת
 החושים והיאר כחות שהן בו לתועלתו. וחכמינו
 קוראים את חמשת החושים חמש הרגשות²¹.
 ובמקרא הרי הם נמצאים בתיאור עבודה זרה
 מעורבים עם הכחות. והזכירה התורה מהן ארבע
 באמרה אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון
 ולא יריחון²². והוסיף דוד עליהן ארבע אחרות,
 הדבור והמשיש וההלוך וההתבוננות, שכך אמר
 פה להם ולא ידברו ידיהם ולא ימיושון רגליהם
 ולא יהלכו לא יהגו בגרונם²³. והזכיר ירמיהו
 שתים רוגו ושחוק, באמרו אל תיראו מהם כי לא
 ירעו וגם היטיב אין אותם²⁴. והזכיר ישעיהו

ולצורת הכתיב, כנואי" כן היא שם בכל כ"י תימן
 העתיקים וכ"ה גם בכתב ידו של הרמב"ם במשנה
 עדיות פ"ב מ"ט. 15 כי ממשלה שאין כחה
 במתניה אינה ממשלה. 16 שכאשר מגיע האדם
 לשיבה שוכנת גשעת הנדילה והבחרות ושלוש לו עם
 סביבתו ואף עם עצמו. 17 תהלים קיב א"ד.
 18 ישעיה לב יו. 19 ברם בתרגומו כתב
 „אלראוי" ענין חניגה ולא חן, ראה שם מהדורת.
 20 כדרך שעשה בשביעיות שהביא את ההם לדוגמה.
 21 ראה ילקוט שמעוני ח"ב מב לכל הרגשה והרגשה
 נתן הקב"ה תורה מה לעשות ומה לא לעשות, ושם
 מנו ללב לעינים לאזנים לפה ללשון לידיים לעריות

13 ט, פהי עלי ט'אהרהא.

14 א, הנואי והחן והכוח. ט, הנאה הו חן והכח.

15 ט, פיפצלהא. 16 ט, מענאה. 17 ט, אלכ'אציה.

18 ט, חואס. 19 ט, קוי לצאלחהא, ועלמאונא.

20 ט, חואס. 21 א, תרגשות. 22 ט, וסס.

23 א, עבדה. 24 ט, ואלתפכר.

לרגלים. 22 דברים ד כה. 23 תהלים
 קטו ז. וכאן מפרש רבנו יגנו, „תפכר" הגיון
 ותבונה, אלא שקצת קשה בגרונם, אך בתרגומו פירש
 יגנו, „תהדר" הגייה ודבור. 24 ירמיה י ה.

ד. שבהן חקק ית' צבאות אלהי ישראל אלהים חיים אל שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, שלשה א) אבות ותולדותיהן ב), שבעה ג) כבושין ד) וצבאותיהן, ושנים עשר גבולי אלכסן. ראי' לדבר עדים נאמנים עולם שנה ונפש, חוק ד) עשרה שלשה שבעה ושנים עשר, ופקודים ה) בתלי לגלגל ולב.

א) ס, שלוש. ב) ס, ותולדותיהן. ג) ד, כיבושין. ס, כבושין. ד) ס, חק. ה) ס, פתורים.

אח'נתאן מעשה ושינה, באמרו ישא'הו על כתף יסבלוהו וגו'. וקד גלט²⁷ קום סי וצף אלכתאב²⁸ אלאות'אן באן הדיה אלקוי ליסת להם, ס'ט'נו אן ד'לך יו'ג'ב אן תכון הדיה אלקוי ללכ'אלק ג'ל ועו, סאכ'רג'הם²⁹ הדיא אלט'ן אלי צ'רוב מן אלכ'טא, סנקול אן אלכתאב אנמא עדד ד'לך מן אגיל אלנאס, יקול להם אנכם כייר³⁰ מן הדיה אלאצנאס אד' לכם אנתם הדיה אלא'ת'נא עשר קוה, וליס להא שי³¹ מנא.

י א ל ה ל כ ה א ל ר א ב ע ה

ותפסירה: אלתי בהא רסס אלאולי³² רב אלג'י'יש אלאה אסראיל³³ אללה אלחי אלטאיק אלכאפי אלרפי'ע אלסני אלח'אבת אלי אלאבד וקדוס אסמה, ת'לת' אמתא'ת ומה יתולד מנא, וסבעה קואד וג'יוש'הם, ואח'ני עשר חדוד אלזואיא, ואלדליל עלי ד'לך שהוד ת'קאת אלעאלם ואלסנה ואלנפס, לכל ואחד³⁴ רסס אלעשרה ואלח'ילא'ת'ה ואלסבעה ואלאת'ני עשר, מוכלה באלפלך ואלג'יוהר ואלקלב.

פסרת³⁵ אבות אמתא'ת, עלי מא קדמת אן קולנא אבא ואמתא'ת ואצול והיילי³⁶ וענאצר ואסתקסאת³⁷ [לו] כל ד'לך מעני ואחד. יפסרת כבושין³⁸ קואד, עלי מעני אנאם סאתחו³⁹, אלבלדאן לקולך⁴⁰ ונכבשה הארץ לפני ה'.

שתים מעשה ושינה, באמרו ישא'הו על כתף יסבלוהו וגו'.²⁷ וכבר טעו אנשים במה ית'איר הכתוב את האלילים שאין להם הכחות הללו, ודמו כי זה מחייב י'היו הכחות הללו לבורא יתרומם ויתהדר, והביא אותם דמיון זה לכמה סוגי טעות. ואנו אומרים שלא מנאם הכתוב אלא בגלל בני אדם, אומר להם אתם עדיפים מן האלילים הללו, כי יש לכם אתם אלו השנים עשר כחות, ואין להם מאומה מהם.

ו ה ה ל כ ה ר ר ב י ע י ת

ותרגומה: אשר בהם חקק הנצחי אלהי הצבאות אלהי ישראל אלהים חיים היכול המספיק הרם הנשא הקיים עד וקדוש שמו, שלש אמהות ומה שמתילד מהן, ושבעה מנהיגים וצבאותיהם, ושנים עשר גבולי הוויות. והראיה על כך עדים נאמנים העולם והשנה והנפש, לכל אחד²⁸ חקק העשרה והשלשה והשבעה והשנים עשר, ממונים²⁹ על הגלגל והתלי והלב.

פירשתי אפית אנהות, כפי שכבר הקדמתי³⁰ כי מה שאנו אומרים אבות ואמהות ועיקרים והיולי ושרשים ויסודות כל זה ענין אחד. ופירשתי כבושין³¹ מנהיגים, לפי הענין י'הו כובשי הארצות כאמור ונכבשה הארץ לפני ה'³²,

25 ישעיה מו ז. 26 לפי כ"י ס, לכל אחד מהם חקק, 27 והנה פקודים כמו ויפקד שר הטבחים, בראשית מ, ד. ואינו ענין מספר ומנין. 28 לעיל בהקדמה ד"ה והשטה השנית, ובתחלת פירוש ההלכה הראשונה. 29 כן הוא הנוס' בכ"י א, ס. ונראה שיש לנקד כף קמוצה וו חלומה, אך החכם לאמבערט שלא קרא כך הגיה, "כיבושין"

25 ס, יקול. 26 ס, יגלט. 27 ס, כתאב. 28 ס, ועו אללה ען ד'לך פאכ'רג'הם. 29 ס, אכ'יר. 30 ס, להא רי ג'י. 31 א, אלאזל. 32 ס, ישראל. 33 ס, ואחד מנפס. 34 ס, ופסרת. 35 ס, ונחיל. 36 ס, ואסתקאמא. 37 ד, כובשין. ס, כבושין. 38 ס, פחזו. 39 ס, לקוזה.

ואיצא מכל הגוים אשר כבש. ופסרת גבולי אלפסן חדוד אלזואיא, לאן הדיה אללפטס⁴⁰ מוג'ודה כתייר⁴¹ פי אלחלמוד, יקולון כל אמתא ברבועא אמתא⁴² ותרי חומשי באלכסונא, ושרח דילך אנה אי מרבע כאן בסיטה ד'ראע פאלמוזא⁴³ מנה יכון ד'ראעא וכ'מסי⁴⁴ ד'ראע, וליס הדיא מחרר, ולכן תחריר⁴⁵ אן יכון מזואה מתיל ג'דר צ'עפה⁴⁶. ופסרת תלי אלג'וזהר⁴⁷, ארדת בה מוצ'ע תקאטע אלפלכין⁴⁸, אעני פלך אלברוג' ופלך אלשמס, ודילך אן מנטקה' פלך אלשמס מאילה ען מנטקה' [32] פלך אלברוג' תלית' ועשרין דרג'ה וכסר, פאדיא תוהמנא אלפלכין⁴⁹ מנטבקיין אחדהמא עלי אלאכיר תתקאטעא⁵⁰ באלצ'ורורה עלי נקטתין מתקאבלתין, פתסמי אחדי אלנקטתין אלמנקלב אלציפי⁵¹, ואלאכירי אלמנקלב אלשתוי, וכדילך יתקאטע פלכא אלשמס עלי נקטתין מתקאבלתין, פיסמי מוצ'ע כל נקטה מנהמא ג'וזהר⁵², אלא אן אחדהמא אלראס ואלאכירי אלד'נב, פהדיא שרח תסמיה' אלתנין, וליס הו כוכב בתה לא שבה⁵³ תנין ולא גירה, ואנמא סמי כדיאך⁵⁴ למא יתשכל מנה מן אלאנפתאל⁵⁵ ואלאעונאג' אדיא אכידית אחדי⁵⁶ אלדאירתין שמאלא ואלאכירי ג'נובא, וכדיא יסמיה ז' אלעבראניון

וכן מכל הגוים אשר כבש⁵¹, ופירשתי גבולי אלפסן גבולי הזויות, כי המלה הזו מצויה הרבה בתלמוד. אומרים כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא⁵², ופירוש הדבר שכל מרובע שהיה שטחו אמה הרי מזוית לזוית שבו אמה ושני חומשי אמה. ואין זה מדויק, אלא דיוקו שיהא מזוית לזוית כמו שרש כפלו⁵³. ופירשתי תלי „אלג'וזהר“⁵⁴. כוונתי בכך מקום מפגש שני הגלגלים, כלומר גלגל המזלות וגלגל השמש, כי עגול גלגל השמש נוטה מעגול גלגל המזלות שלש ועשרים מעלות ועוד. וכאשר נדמה שני הגלגלים אטורים אחד על השני הרי הם עוברים אחד את השני בהכרח בשתי נקודות מקבילות, ונקראת אחת הנקודות המתהפך הקיצי והאחרת המתהפך החרפי. וכך עוברים גלגלי השמש בשתי נקודות מקבילות ונקרא מקום כל נקודה מהן תלי, אלא שאחת מהן הראש והשנית הזנב. וזהו פירוש שם התנין, ואינו כוכב כלל, לא דמוי תנין ולא זולתו⁵⁵, אבל נקרא כך בגלל מה שמצטייר ממנו מן ההתפתחות וההתקממות כאשר עובר אחד הגלגלים צפונה והאחר דרומה. וכך קוראים אותו גם העבריים,

ואין צורך לכך. 30 במדבר לב כב. ובכ"י ט, ונכבשה הארץ לפניכם, שם לב כט. 31 שמואל ב ח יא. 32 ערוביך נו א. עו ב. סוכה ח א. בבא בתרא קא ב. 33 תרגמתי אמנם תרגום מלולי, אך ברור כי הכיונה שרש הספירה שתיים שהיא כפול אחד, שיהא אלכסון עשר על עשר, ארבע עשרה ועשירית, וראה גם תוס' סוכה ח א ד"ה כל אמתא. 34 וכך משתמשים כל בעלי התכונה במלת תלי ל„ג'וזהר“ בעקבות רבנו, והם נקודות מפגש שני גלגלים העוברים זה בתוך זה, והוא משומש לכל מסלולי הכוכבים השונים בנטייתיהם מגלגל המזלות או זה מזה. והמלה „ג'וזהר“ פרסית והיראתה הקשר, והיא משומשת בכל ספרי התכונה הערביים. 35 היוקק רבנו להערה זו מפני שהעמים הקדמונים היו מיחסים צירות דמיוניות לכל תלי של כל כוכב וכמו שכתב הרמב"ם בפירושו למשנה עבודה זרה פ"ג מ"ג והדקדקן צורת איש בעל

40 ט, חדוד אלזואיי אן לפטס'. 41 ד, כתיירא.

42 ט, כתיירה באן יקול: כל אמתא ברבועתא.

43 ט, בסיסא ד'ראע פאלמוזא. 44 א, וכ'מס.

45 ד, תחרירה. ט, תחריר דילך. 46 ט, צ'עפא.

47 ט, ג'וזהר. 48 ט, אלפלכין.

49 ט, חסר „כלך אלשמס... אלפלכין“.

50 צ"ל יתקאטעא. ד, תקאטע. ט, תתקאטע.

51 ט, אלציפי.

52 ט, פיסמי כל מוצ'ע; נקטה מנהא תכון ג'וזהר.

53 ט, פחזיא שרף אלתנין וליס הו כוכב ולא תנין.

54 ט, כדיך. 55 א, אלאנפתאל.

56 ט, ואלאעונאג' אדיא כאן אחדי. 57 ט, יסמוהא.

סנפירים, וקשקשים רבים בגבו בין סנפיריו כקשקשי הדגים; וצורה זו היתה מכובדת אצלם לפי שהיו מיחסים אותה לחלק מחלקי הגלגל, ואמר לי איש שמיחסים לו ידיעה בענינים אלה שצורה זו היא

איצ'א אד' קאל⁵⁵ ברוחו שמים שפרה חללה ידו נחש בריח⁵⁶.

שכך נאמר ברוחו שמים שפרה חללה ידו נחש בריח⁵⁶.

ואחזור לפרש את הענינים. הענין כמה שחור על עשרה שמות הללו כאן באמרו שבהן חקק וגו', לפי שכבר הוכיחן תחלה בכללות כאשר אמר בשלשים ושתים נתיבות⁵⁷, והוכיחן כאן בפירוט ואמר חקק עשרה שלשה שבועה ושנים עשר, וכן יחזור עליהם בשלישית⁵⁸ בעת התבורים וההרכבות, ויחזור עליהם ברביעית⁵⁹ בפרשו כל אחד מן השמות הללו. ומה שיחד לתוצאות השלשה שם תולדות, ולתוצאות השבעה שם צבאות, לפי שכל מה שנתהווה מן השלשה אינו דומה להן, לפי שכבר נשתנה בעת ההיערכות והתמזגות⁶⁰, וכל מה שנתהווה מן השבעה דומה להן, כי מה שנתהווה מן החיים חיים, ומן החכמה חכמה, ושאר השבעה⁶¹. אבל שנים עשר גבולי אלכסן נבארם בפרק השלישי⁶² ופירושה שם.

אבל אמרו ראייה לדבר עדים נאמנים, כוונתו במלת, דבר' העושה⁶³ יתרוםם ויתהדר. אמר כי הראיה על מציאותו שלשת העדים הללו, העולם והשנה והנפש. כוונתו בעולם העולם הזה, ובשנה התקופות, ובנפש גוף האדם, שכל אחד מאלו השלשה עד לרחום יתברך ויתעלה שהוא הבורא, בשלש הוכחות שכל אחת מהן אין מספר לתולדותיה, והם עקבות העשיה, והתכלית, והמקרים. והנה עקבות העשיה בעולם, שבהסתכלך על הכוכבים אתה רואה אותם

צורת חלי הלבנה. 36 איוב כו יג. 37 לעיל הלכה א, 38 לקמן פרק שני הלכה ו. 39 לקמן פרק שלישי הל' ו. 40 לקמן פ"ב הל' ב ופ"ג הל' ב. היערכות והתמזגות אש רוח ומים. 41 לקמן פ"ג הל' ג. 42 צ"ל בפרק השני, והוא שם הל' ד. 43 תבורא ב"ה. 44 על כל זה חור רבנו בספרו הנבחר באמו"ד המאמר הראשון פ"א מהדורתי עמ' לו. והשות גם הרמב"ם במורה

72 ט, גית'ה' אלגנסאן. 73 ט, שחור. 74 ט, כאלקס.

ואמא קולה ראייה לדבר עדים נאמנים, יעני בדבר אלצאנע⁷⁰ ג'ל ועו, פיקול אלדליל עלי וג'ודה הרה אלת'לאות'ה אלשהוד⁷¹, אלעאלם ואלסנה ואלנפס, יריד באלעאלם הרה אלדניא, ובאלסנה אלפצול, ובאלנפס גית'ה' אלגנסן⁷², פכל ואחד מן הרה אלת'לאות'ה [33] שאהד⁷³ ללרחמן תבארך ותעאלי אנה אלכ'אלק⁷⁴ בת'לאות' תג'ג', כל ואחדה מנהא לא תחצא פרועהא⁷⁵, והי את'ר אלצנעה, ואלנהאיה, ואלאעראצ'. סאמא את'ר אלצנעה פי אלדניא, סאנך תנטי'ר אלי אלכואכב כיה תראהא מפצלה

58 ט, יקול. 59 ד, מעני. ט, וזא מעני. 60 ט, אסמא הננא. 61 ט, לאן. 62 ט, ג'סלה. 63 ט, חק. 64 ט, סיעודה ת'אלת'. 65 ט, אלת'ליפאת וסעודה ראבט. 66 ט, ותכ'ציעצהא. 67 ט, אלאערתאף ואלאמתאנא'. 68 ט, חסר 'שבההא לאן... אלסבעה. 69 ט, פסאביינהא. 70 בשולי א, את'ביאצ אלצנע. ט, נאמניס עולם שנה ונפש יעני בה זכר 'תביאצ אלצנע. 71 ט, וג'ודה אלת'לה' שחור. 72 ט, פרועהא כתר'ה.

כאן צאנע ג'לס פקטעהא חקטיעא פצנע מנהא
 כבארא וצגארא, וכד'לך ג'על מנהא כתי'רה'
 אלנור וקלילה' אלנור, ומנהא פי טבקה עאליה,
 ומנהא ⁴¹ פי טבקא דונהא, ומנהא ⁴² מא הו
 סריע אלהרכה, ומנהא מא הו בטי אלהרכה.
 וכד'לך תקול אלכתב ⁴³ אנהא שהוד ללה, אמא
 באלחקטיע פבוקלה ⁴⁴ כי אראה שמ'ך מעשה
 אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה. ואמא
 באלנור פקאל ⁴⁵ שאו מרום עיניכם וראו מי
 ברא אלה המוציא במספר צבאם וגו', ואמא
 באלעלו פקאל הלא אלוה גובה שמים וראה
 ראש כוכבים כי רמו. ואמא באלהרכא פקאל
 הידעת חקות שמים [לח] אם תשים משטרו
 בארץ. ואמא את'ר אלצנעה פי אלסנה, פאנך
 תרי ארתפאע אלשמש פי אלציף וויאדה' אלנהאר
 ונקצאן אלליל, והבוטאה פי אלשתא ⁴⁶ וויאדה'
 אלליל ונקצאן אלנהאר, ואן ד'לך ישאהר פי
 הד'ה אלאקאלים אלמעמורה אלי אן יציר
 אלנהאר סת עשרה ואלליל ת'מאן, ובעכס ד'לך.
 ת'ם יעקל באלעקל ויחצל באלאשכאל אלהנדסיה
 אן ד'לך קד יבלג אלי אן יציר יומא תאמא
 נהארא כלה פי אלציף, ובאזאה יומא כלה
 ליל ⁴⁷ פי אלשתא ⁴⁸ ת'ם אלי אן יציר שהרא כלה
 נהארא פי אלציף, ושהרא כלה ליל ⁴⁹ כלה
 אלשתא ⁵⁰ ת'ם אלי אן יציר אשהר ⁵¹
 כלהא נהאר ⁵², וסתה אשהר ⁵³ כלהא ליל,
 פתציר אלסנה כלהא יומא ואחרד נהאר ⁵⁴ סתה
 אשהר ⁵⁵ ולילה סתה אשהר ⁵⁶. פפי זיאדא ⁵⁷
 אלליל ואלנהאר אלמד'כורה אולא קאל אלכתאב
 אתה הצבת כל גבולות ארץ קיץ וחורף אתה
 יצרתם. ופי דואם אלנור נצף אלסנה וסכון
 אלס'לאם נצפהא ⁵⁸ קאל אי זה הדרך ישכן
 אור וחשך אי זה מקומו. ואמא את'ר אלצנעה
 פי אלנפס פאנך תשאהדהא מן תילאת'ה קוי,

מחולקים כאלו אומן ישב וחתכם חתוכים ועשה
 מהם גדולים וקטנים, וכן עשה מהם מרובי אורה
 ומעטי אורה, ומהם בדיוטא עליונה, ומהם
 בדיוטות למטה המנה, ומהם אשר הוא מהיר
 תנועה, ומהם שהוא אטי בתנועתו ⁴¹. וכך אומרים
 הכתובים שהם עדים לה, אשר לחתוכם הרי
 באמרו כי אראה שמ'ך מעשה אצבעותיך ירח
 וכוכבים אשר כוננתה ⁴². ואשר לאור הרי באמרו
 שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא
 במספר צבאם וגו' ⁴³. ואשר לגובה הרי אמר הלא
 אלוה גובה שמים וראה ראש כוכבים כי רמו ⁴⁴.
 ובתנועות אמר הידעת חקות שמים אם תשים
 משטרו בארץ ⁴⁵. אבל עקבות העשיה בשנה,
 הנך רואה גובה השמש בקיץ ואורך היום וקוצר
 הלילה, וירידתה בחורף ואורך הלילה וקוצר
 היום, וזה ניכר באקלימים הללו המיושבים עד
 שנעשה היום שש עשרה והיום ש'מנה ⁴⁶, ובהיפך
 זה ⁴⁷. וכן יובן בשכל ויושג בתבניות
 ההנדסיות ⁴⁸ שזה יגיע עד שתהיה יממה תמימה
 כולה יום בקיץ, וכנגדה יממה כולה לילה בחורף.
 וכן עד שיהיה חדש כולו יום בקיץ, וחדש כולו
 לילה בחורף. וכן עד שיהיו ששה חדשים כולם
 יום וששה חדשים כולם לילה, ותהיה השנה
 כולה יממה אחת, יומו ששה חדשים ולילו ש'שה
 חדשים ⁴⁹. ובתוספת הלילה והיום האמורים
 תחלה אמר הכתוב אתה הצבת כל גבולות ארץ
 קיץ וחורף אתה יצרתם ⁵⁰. ובהתמדת האור חצי
 שנה ושכינת החשך חציה אמר אי זה הדרך ישכן
 אור וחשך אי זה מקומו ⁵¹. אבל עקבות העשיה
 בנפש יכול אתה להוכיח בהם משלשה כחות ⁵²,

הנבוכים ח"ב פ"ט. 45 תהלים ח ד. 46 ישעיה
 מ כו. 47 איוב כב יב. 48 שם לח לג.
 49 בתקופת חמור. 50 בתקופת טבת. 51 הוועק
 לזה כי לא גר בצירים הדרומי והצפוני, ולא ראה
 בפעל. 52 וראה גם פירוש רבנו לאיוב פרק
 לח מהדורתי. 53 תהלים עד יז. 54 איוב
 לח יט. 55 על חלוקת כחות הנפש לשלשה

76 ט, חסר מפצלה כאן... ומנהא.

77 א, ל'ג ומנהא. 78 ט, יקול אלכתאב.

79 ט, בקולה. 80 ט, פקולה. 81 ט, אלשתי.

82 ט, ובאזאהא יומי כלה לילא. 83 ט, אלשתי.

84 ט, ליל. 85 ט, שהור. 86 ט, נהארא.

87 ט, והדיה. 88 ט, זיאדת. 89 ט, פי נצפהא.

התבונה והתאווה והחרון. התבונה היא אשר בה תבחין כל מה שהיא צריכה לדעת אותו, ולזה נקראה נשמה כמו שאמר ונשמת שדי תבינסם⁹⁰. אבל התאווה היא אשר בה תתאוו לאוכל ולתשמיש⁹¹, ולזה נקראת נפש כמו שאמר ונפשו מאכל תאווה⁹². אבל החרון הוא אשר בו תכעס ותעניש, ולזה נקראת רוח כמו שאמר אל תבהל ברוחך לכעוס⁹³. אבל ייני השמות האחרים חיה ויחידה הרי בגלל שהיא חיה, ואין שום גברא דומה לה הרי היא יחידה⁹⁴. ועשו הכתובים את זה ראיה באמרם ויצר רוח אדם בקרבו⁹⁵. והיו הראשונים נשבעים חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת⁹⁶. והראיה על העושה מצד התכליות הרי נכון הוא לדעתנו שהשמים והארץ יש להן סוף⁹⁷, והוא מסבוב הכוכבים עם השמש והירח אנו למדים מכך כי יש מי שקבע להם תכלית וסובבם והקיפם⁹⁸. ואמרו הכתובים בכך שתכליות השמש והארץ ראיות עליו, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, לשמש שם אהל בהם, מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם⁹⁹. הרי זו עדות תכלית העולם. ותכלית השנה ידוע כי האלפים מן השנים הם עוברים שנה שנה בעלות גבולות ומרחקים¹⁰⁰, ואמר הכתוב בכך הולך אל דרום וסובב אל צפון¹⁰¹

הללו ראה גם בספרו הנבחר באמור' המאמר הששי פ"ג מהדורתי עמ' רא. ובמאמר העשירי פ"ב מהדורתי עמ' רצ. ובמירושו לאיוב א ו, ראה שם מהדורתי ד"ה ואתה דע. 56 שם לב ח. 57 „ואלתלקיה“ ובנבחר באמור' מהדורתי עמ' רצ הע' 30 כתבתי שנראה שהנוס' הנכון, „ואלתלקיה“ והמגששים. והנה הנוס' כאן מאשר את נוס' רי"ה ויש לחקן שם כמו כאן, אע"פ שאין מלה זו משומשת הרבה לתשמיש האדם אלא להפריח הצומח. 58 שם לג כ. 59 קהלת ז ט. 60 ראה בראשית רבה פרשה יד יא : תמשה שמות נקראו לה נפש רוח נשמה יחידה חיה. 61 זכריה יב א. 62 ירמיה לח טז. וכן כתב בספרו הנבחר באמור' מאמר ב פ"ח מהדורתי עמ' צו. ובמאמר ו פ"ג מהדורתי עמ' קצט. 63 אפשר :

אלסכר ואלשהוה ואלגצ'ב. [34] סאלסכר הו אלדי בה תמיו¹⁰² כל מא תחתאג' אלי מערפתוה, ולה סמית נשמה כמה קאל ונשמת שדי תבינסם. ואמא אלשהוה פהי אלתי בהא תשתאק אלי אלגדיא ואלי אלתלקיה¹⁰³, ולה סמית נפש כמה קאל ונפשו מאכל¹⁰⁴ תאווה. ואמא אלגצ'ב פהו אלדי בה תסכ'ס ותעאקב, ולה סמית רוח כמה קאל אל תבהל ברוחך לכעוס. ואמא אלאסמאן אלאכיראן¹⁰⁵ חיה ויחידה פמן אגיל אנהא¹⁰⁶ חיה, ולס ישבהתא שי מכלוק פהי ויחידה. וגיעלת אלכתב ד'לך דלילא אד' קאלת ויצר רוח אדם בקרבו. [לט] וכאן אלאולין יחלפין חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת. ואלדלאה עלי אלצאנע¹⁰⁷ מן קבל אלנהאיתא פאנה צחית ענדאן אן אלסמא ואלארץ מתנאהיתאן¹⁰⁸, וד'לך אן מן דוראן אלכואכב מע אלשכס ואלקמר פיקע לנא אן¹⁰⁹ מנאהי¹¹⁰ נאהאחא וחואהא ואחאט כהא, וקאלת אלכתב פי ד'לך אן נהאיתא אלשכס ואלארץ, דלאילה¹¹¹, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, לשמש שם אהל בהם, מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם, פהדיה שהאדה' נהאיה' אלעאלם. ונהאיה' אלסנה פמערופה, אן אלאלוף¹¹² מן אלסנין אגמא תקטע סנה סנה ד'את חדוד ומסאפאת, וקאל אלכתב פי ד'לך¹¹³ הולך אל דרום וסובב אל צפון פי

90 ב, תחרון. 91 ב, אלתאחאק. 92 ט, ממנו.

93 ט, אלאכירין. 94 ט, אנה.

95 א, אלצאנע. ט, ואלדילי אן אלצאנע.

96 ב, מתנאהיתין. 97 א מן.

98 ד מנאהיא. ט, מנח.

99 ט, נהאיה' אלשכס עלי אלארץ דילי לה.

י, ט, אלאלוף. 2 ט, ל'ג פי ד'לך.

תכלית. 64 כלומר והוא ב"ה טובב אותם ומקיפם. כלומר שהשגחתו מקיפה את כל הבריאה כמה שהטביע בה מקרני ראמים ועד ביצי כנים, וכדלעיל הל' ב הע' 75. 65 תהלים יט ה"ו. 66 כונת רבנו כי חלוקת הזמן לשנים מהקצביות אינה חלוקה שרירותית או דמיונית, אלא על פי מהלכים בעלי גבולות ומרחקים מוכחים. 67

סנה. ונהאיה' אלנפס ואפעאלהא סבינה⁶, וקאל
אלכתאב סי דילך ונצר נפשך הוא ידע.
ואלדלאה עלי⁷ אלצאנע מן קבל אלעראץ,
טאן אלסמאות ואלארץ' ואלבתאר לא תכילו מן
חדות' ערץ' פיהא סי כל וקת⁸, ודלך דילך
עלי אן להא מן יחדת' דילך פיהא דאימא, וקאל
סי דילך אלכתאב⁹ כל אשר חפץ ה' עשה
בשמים ובארץ בימים ובכל תהומות. וכדילך
אלסנה לא תסאקאה¹⁰ אעראץ' סי ארבעה
פצולהא מן חר וברד וזרע וחצאד וגיר דילך,
[35] כמה קאל עד כל ימי הארץ זרע וקציר
וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו.
וכדילך ג'סם אלנפסאן לא יכילו מן חדות'
אלאעראץ' פיה¹¹ מא עאש יתקלב סי דילך,
ואלכתב תשחד¹² בה אנה שאהד, כמה קאל הנה
כחמר ביד היוצר כן אתם בידי ישראל.

וואד צאחב הדיא אלכתאב צירוב אלל"ב סי
כל ואחדה מן הדיא אלתי'לאת' כמה קאל חוק
עשרה שלשה שבועה רשנים עשר אד"א שאהדנא
כל [מ] ואחד מן הדיא אלתי'לאת' ¹⁰ מחאט
באלקדרה תחת הדיא אלל"ב סי, לא אנפסאך ¹¹
לה ענהא, ולא חילה לה אלי אלזיאדה פיהא
ולא אלנפסאן ¹² מנהא, עלמנא אן טאבעא טבעה
עליהא ותאריא חואה בהא ¹³ ואעט"ם מן דילך
כלה אלל"ב אלשי אנפסאה אלבסיטה אלתי
מת'לת ¹⁴ בהא הדיא אלמרכבה, אעני אלעשרה
אעדאד ¹⁵ ואלכ"ב חרף ¹⁶, טאן אלצ'רורה ענדנא
בינה, ועג'ז כל חכים ¹⁷ ען אלזיאדה עליהא
טיאהר, ופי דילך צחה' קהר ¹⁸ אלצאנע ללכליאק,

בשנה. ותכלית הנפש ופעולותיה גלויים, ואמר
הכתוב בכך ונצר נפשך הוא ידע⁶, והראיה על
העושה מצד המקרים, היא שהשמים והארץ
והימים אינם חדלים מהתחדשות המקרים בהם
בכל עת, וזה מורה על שיש להם מי שמחדש את
זה בהם תמיד⁷, ואמר הכתוב בזה כל אשר
חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים ובכל
תהומות⁸. וכך השנה לא יפרדו ממנה המקרים
בארבעת תקופותיה חום וקור וזרע וקציר וזולת
אלה, וכמו שאמר עד כל ימי הארץ זרע וקציר
וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא יטבתו⁹.
וכך גוף האדם אינו חדל מהתחדשות המקרים
בו כל זמן שהוא חי מתהפך בכך, וכבר העידו
הכתובים שזה עד¹⁰ כמו שאמר הנה כחומר
ביד היוצר כן אתם בידי ישראל¹¹.

והוסיף בעל הספר הוזה כפלי הל"ב¹² בכל
אחת מן השלש הללו כמו שאמר חוק עשרה
שלשה שבועה ושנים עשר. כאשר אנו רואים
כל אחד מאלו השלשה מוקף ביכולת ה' תחת
אלו הל"ב דבר, ואין לו שחרור¹³ מהן, ואין
לו עצה להוסיף עליהן ולא לגרוע מהן, ידענו
כי מטביע הטביעו בהן ומקפי הקיפו בהן.
וגדולה מכל זה הל"ב דבר עצמם הפשוטים אשר
נמשלו בהן אלו המורכבים, כלומר עשרת המספרים
והכ"ב אותיות, הרי ההכרח להן ברור, וקוצר
יד כל חכם להוסיף עליהן ברור¹⁴, ויש בכך
הוכחת כפיית העושה את בראיו, ועליונות

קחלת א. ו. 68 משלי כד יב. 69 וכדלעיל
בזקדמה סוף חשטה הראשונה ד"ה ואם יעלה על לב.
70 תהלים קלח ו. 71 בראשית ח כב. 72 כלומר
התחדשות המקרים. 73 ירמיה יח ו. 74 ל"ב
פסול שלש שהן צ"ו, וכדלקמן. 75 אפשר:
מפלט, מנוס. 76 טאין יכולת להוסיף על
הספירות נתבאר לקמן בפרק השלישי הל' א. ושאין
יכולת להוסיף על האותיות נתבאר בפרק השני

3 ו, פבינה. 4 ו, ואלדליל עלי אן.
5 ו, אלעראץ' פיהא פי כ'לפה. 6 ו, ל"ג אלכתאב.
7 א, ארבע תיבות אלו כפולות. 8 ו, פיחמא.
9 ו, ואלכתאב שאהד.
10 ו, חסר. כמה קאל... אלתי'לאת'ה'.
11 ד, אנפראק.
12 ו, חזיה אלי ד'אדה פיהא ולא נפסאן.
13 ו, טבעהא עליהא וחואיה חואה בה.
14 ו, אלי אותית. 15 א, אעני אלעעדאד.
16 ד, חרפא. 17 ו, ועג'ז אלחכים 18 ו, קאהר.

ועלו אלבארי עלי כל מוגיד חתי לא יקדר אן
יכריג' עמא חדה לה ורסמה עליה¹⁹ וחבסה
פיה ואחאטה בה, והו תברך²⁰ ותקדס אלדי
לא יחאט ולא יצטר ולא יגבר ולא יחתאג'
ולא יתגיר.

ואמא תתמתה אלהלכה בקולה ופקודים בתלי
גלגל ולב, פיריד²¹ בה אן הד'ה אלל"ב
אלמצ'רובה פי ת'לאח'ה עולם וסנה ונפש פתציר
צ'ו מצ'מנה ת'לאח'ה אשיא, אמא אלל"ב אחתי
פי אלעאלם פמצ'מנה אלפלך והו²² גלגל, אד'
הו מחיט בהא. ואלל"ב אחתי ללסנה פמצ'מנה
באלגיווהר, אד'²³ חרכ'ה אלשמס אלכ'אציה בה
תכון. ואלל"ב אחתי ללאנסאן²⁴ פמודעה אלקלב,
ולדילך צאר ג'מיע אפעאלה תנסב אלי אלקלב,
הלב רואה, הלב שומע, הלב הולך, וסאיר ס"ן²⁵
וצף פי אלקלב, חתי יתהי אלי אכ'ר אלי הלב²⁶

הבורא על כל נמצא עד שאינו יכול להשתחרר
ממה שהגביל לו וחקק עליו וכלאו בו והקיפו
אותו, והוא יתברך ויתקדש אשר לא יוקף¹⁹
ולא יודק²⁰ ולא יוכרח ולא יצטרך²¹ ולא
ישתנה.

אבל מה שטיים את ההלכה באמרו ופקודים
בתלי גלגל ולב, כוונתו בזה 'שאלו הל"ב
המוכפלים בשלישה עולם ושנה ונפש יהיו צ'ו
כלולים בשלישה דברים. והנה הל"ב אשר בעולם
הרי הם כלולים בגלגל, לפי שהוא מקיף את
כולם. והל"ב אשר לשנה כלולים בתלי, לפי
שתנועת השמש המיוחדת בו תהיה. והל"ב אשר
לאדם הרי הם מופקדים בלב, ולפיכך נעשו כל
פעולותיו מיוחסים אל הלב, הלב רואה²²,
הלב שומע²³, הלב הולך²⁴, ויתר ישיה וששים²⁵
תיאורים בלב, עד שמגיע בסוף אל הלב מת

הל' ב. 77 שאין יכולת להקיף ידיעת מציאותו.
ואפשר היה לתרגם: לא יסקר. 78 לא יהיה
זקוק לעשות משהו נגד רצונו כדי להשיג או למלא
רצון מישוהו. 79 אינו צריך לעזרת ברואיו
בכל מושג שהוא. 80 קהלת א טו. 81 מלכים
א ג. 82 מלכים ב ה כו. יחזקאל א כא.
כ טו. לג לא. 83 כן הוא בכ"א א, ט, ס"ן,
אך החכם לאמבערט כתב כי בכ"י H ט"ו, והוא
עצמו מקיים את נוסח ט"ו, וכשאני לעצמי אני מבין
את שתייהן כי למעלה ממאה וחמשים תארים ופעולות
יוחסו ללב. הלב אמרין עמוס ב טו, תהלים כו יד.
הלב אכיר ישעיה מז יב, תהלים עו ו. הלב אפן
יחזקאל יט יט. הלב אויל משלי כ טו. הלב אומר
תהלים כו ה. הלב בושח תהלים כו ז. הלב בר
תהלים כד ד, עג א. הלב בורה מ"א יב לג,
נחמיה ו ה. הלב גדל ישעיה ט ת, הלב גפה יחזקאל
כה ה, משלי טו ה, דה"ב כו טו, לב כה. הלב דואג
משלי יב כה. הלב דוי-דוה ישעיה א ה, ירמיה
ח ית, איכה ה יו. הלב הומה ירמיה ד יט. הלב הונה
תהלים יט טו, משלי טו כה. הלב התל ישעיה
מד כ. הלב זועף משלי יט ג. הלב זומם ירמיה כג
כ, ל כד. הלב זך תהלים עג יג. הלב זועק ישעיה
טו ה. הלב חלל תהלים קט כב. הלב חורש משלי
ו ית. הלב חולה משלי יג יב. הלב חרש יחזקאל
יח א. הלב חם דברים יט ו, תהלים לט ד. הלב חוק
שמות ז יג. הלב חוקק שופטים ה טו. הלב חוקר
שופטים ה טו. הלב חנף איוב לו יג. הלב חפם

19 ט, יקיר יכריג' ען מא אחדה להא ורסמה לה.
20 ט, ואחאט בה ורו תבארך. 21 ט, פנדיר.
22 ט, מצ'מנה פי אלגיווהר אד' חרכ'ה אלפלך בה והו.
23 ט, פמצ'מנה ג' אשיא אד'.
24 ט, 7777777. 25 י"ג י"ג ס"ו. 26 י"ג אכ'ר הא הלב.

שמות לה כה, איוב ט ד. הלב חרש ישעיה ז ו,
דה"א כט ית. הלב חומר משלי ו כה. הלב חי תהלים
כב כו, סט לג. הלב חרד ש"א ד יג. איוב לו א.
הלב חוזה ירמיה כג טו. הלב חלק הושע י ב.
הלב חפר משלי ו לב, קהלת י ג. הלב פשט
תהלים קיט ע. הלב טוב דברים כח מז, שפטים
יט ט. הלב טהור תהלים גא יב. הלב ישר דברים
ט ה, מ"א ג ו. דה"א כט יו, דה"ב כט לד, תהלים
קט ז. הלב יורע מ"א ב מד, משלי יד י, קהלת
ז כב. הלב יועץ משלי כ ה. הלב יגיל זכריה י ז,
תהלים יג ו. הלב ירא תהלים כו ג. הלב יחיל
תהלים נה ה. הלב יכש תהלים קב ה. הלב יוצא
בראשית מב כה. הלב כולה תהלים עג כו. הלב כבד
שמות ז יד, ט לד, ש"א ו ו. הלב כביר כח
איוב לו ה. הלב כואב ישעיה סה יד, משלי יד יג.
הלב כועס קהלת יא י. הלב לוקח מ"ב טו יב.
הלב כפון ישעיה ו י, לב ד. הלב מתעטף תהלים
סא ג. הלב משתומם תהלים קמג ד. הלב מתחשך
תהלים עג כא. הלב מתאמן דברים מז ו. הלב
מתננץ מ"א ח לה. הלב מבה ש"א כד ו, ש"ב
כד י. הלב מחלח תהלים קיט נח. הלב משכיל

פרק שני

[36] א. עשר ספירות בלימה, עשר ולא תשע א, עשר ולא עשתי עשרה ב, הבן ג בחכמה וחכם בנינה, בחן בהן וחקור מהן, ודע וחשב וצור, והעמד דבר על בירורו, והושב ד יוצר על מכונו. ומדתן ה עשר שאין להן סוף, צפיון כמראה ה בוק, תכליתן אין להן ו מאן קץ ז, ודברו בהן כרצוא ט ושוב, ולמאמרו כסופה ירדפו, ולפני כסאו הן ט משתחווים.

א) ס, תשעה. ב) ס, ולא י"א. ג) א, הבין. ד) ס, והשב. ה) א, ומידתו. ו) ס, צפיון במראה. ז) ס, קיץ. ח) ס, כרועא. ט) ס, הם.

הפרק השני

אלפצל אל ת'אני

ההלכה הראשונה

אלהלכה אלאולי

והספירה: תגיד אלעשרה אלאעדאד¹ אלמחטורה, עשרה ולא תסעה, ולא אחדי עשר, סאפהם ד'לך בחכמה, ותחכם פיה בסהם, ואעלם ותסכר ואעתקד, וצ'ע² אלאמר עלי ואצ'חה, ות'בת³ אלכ'אלק עלי היאתה⁴. ובאזאה אלעשרה⁵ לא נהאיה להא, ילמח אולתה⁶ כלמח אלברק, ותלחמס נהאיתתה פלא יוג'ד להא אנקצ'א, ואמר אלבארי ירדהא כאלמלאיכה אלתי תחאצ'ר ותרגיע, והי פתעדו אלי אמרתה כאלוואבע, וכאנהא תסג'ד בין ידי כרסיה סג'דא⁷.

אבתדי צאחב אלכתאב פי הדיא אלפצל במא קדמה, לאנה כאן ערפנא פי אלפצל אלאול אן הדיה אלל'יב⁸ שי אלתי אלעשרה⁹ אלאעדאד עשרה¹⁰ מנהא הי אול אלמכילוקין עלי מא

והרגומה: תמצא עשרת המספרים המוגדרים¹, עשרה ולא תשעה, ולא אחד עשר, והבן את זה בחכמה, והתחכם בו בתבונה, ודע והתבונן וקבע דעה², והעמד הדבר על בירורו, ויצב את הבורא כתבונתו³. וכנגדן העשרה שאין להן סוף, מופיע⁴ ראשיתן כהופעת⁵ הברק, וכאשר חוקרים על תכליתן לא ימצא להן סוף, ופקודת הבורא מחזירתן כמלאכים הרצים ושובים, והם חשים לפקודתו כסופות, וכאלו הם כורעים לפני כסאו בהשתחוויה.

החל בעל הספר בפרק זה במה שהקדים, לפי שכבר הודיענו בפרק הראשון שאלו ה"ב דברים אשר עשרת המספרים עשרה מהם⁶, הם ראשית הנבראים כפי שפירשנו⁷, והעיר כאן

1 ס, אעדאד. 2 ס, ואפסכר ואעקד י'אצ'ע. 3 ס, ות'ביה. 4 ס, הי'תה. 5 ס, עשרה. 6 ס, ל'ג אולתה. 7 ס, סאג'דא. 8 ס, אלאחל מן אלל'יב. 9 ס, ל'ג אלעשרה. 10 ס, ל'ג עשרה.

1 ראה לעיל פ"א תחלת הל' א הע' 6. 2 תרגם וצור, ו"אתעקד" שהוא ציור הדבר בנפש לאחר ידיעתו ידיעה מקיפה ויסודית וכדלקמן הע' 20. וכפי שהגדיר רבנו מלך, "אעתקד" בהקדמתו לספרו הנבחר באמו"ד פ"ד מהדורות עמ' יא, ולפיכך תרגמתי, "וקבע דעה". וכתגדרת רבנו כתב גם הרמב"ם במר"ג ח"א פרק נ. 3 כלומר לחקור בביראה ולהתבונן ביצירת ה' כדי שמתוכה יכיר האדם את בוראו הכרת אמיתית עד קצה יכולת האדם, וכפי שיבאר להלן, כי ללא חקירה מקיפה ומעמיקה לא ישיג האדם כי אם דמיון שוא ומוצר כזב.

4 "למח" ענין הברכה והצצת אור פתאומית שהוא בורק ונעלם ושוב בורק, עד שמתחזק ומתארכת שהותו, ותרגמתי כן כי לא מצאתי נאה ממנה. 4* עשרה מכלל ה"ב. 5 לעיל בהקדמה, השטה

שרחנא, פנבה תאהנא ¹¹ עלי אנהא מצנועה,
בת'לאת'ה אקואל ¹², ואתבע ד'לך במת'אלין
לאחקין.

טאלקול אלאול מן אלת'לאת'ה קאל פיה
הבן ¹³ בחכמה וחכם בבינה, ומא מעני האתין
אלכלמתין, פנקול אן חכמה ¹⁴ הו אלוקוף עלי
אלישי אלתאצ'ר, ותבונה הו אלאסתפהאם לשי
יכון, כמא קאל פיהמא ¹⁵ ג'מיעא לו חכמו
ישיכילו זאת יבינו לאחריתם. ולם עכסהמא
במדאכ'לה כל לפט'ה פ' ¹⁶ אלאכ'ר, פנקול אנה
יריד [37] בד'לך אן מא יאתי מת'ל מא הו
חאצ'ר, ומא הו חאצ'ר פקבל אן ¹⁷ יחצ'ר כאן
אתיא ¹⁸, פכל חכם יג'ב לאחדהמא יג'ב ללאכ'ר,
ואן אלאשיא כלהא מת'אל ¹⁹ ואחר, כמא קאל
מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה.
וכד'לך אלאיאת ואלבראהין ²⁰ אלדי פעלהא
אלחכים ללאבא פמת'להא יצנע ללבנין ²¹, כמא
קאל כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
פכמא אן אלמוג'ודאד מן אלאעדאד תדל עלי
באני בנאהא, לאנך תראהא ²² כאלחאיט אלמרובה
תג'אתה ²³ בעצ'תא [מב] עלי בעץ וכטבקאת
אלארץ וכסאיר ²⁴ אלמולפאת. פכד'לך כל מא
יכלק מן הד'ה אלאעדאד מבני מרכב מצוג ²⁵
מולף, דאל עלי צאנע לה ולסאיר אלאשיא.

ואלקול אלת'אני קאל פיה בחון ²⁶ בהן וחקור
בהן, ואראד בהד'א אן אלמתכלם אד'א תכלם
ואלמחצי אד'א אחצי וסאיר אלצנאע אד'א צנעו

על שהם עשויים, בשלש אמרות ²⁷, והסמך לכך
שני משלים נרדפים.

האמרה הראשונה מן השלש אמר בה הפן
בחכמה וחכם בבינה. ומה ענין שתי המלים
הללו ²⁸. ונאמר כי חכמה היא ידיעה מקיפה את
הדבר הנוכחי ²⁹, ותבונה היא הבנת דבר שיהיה ³⁰,
כמו שאמר בשתיהן יחד לו חכמו ישיכילו ואת
יבינו לאחריתם ³¹. ומדוע הפכם בשלוב כל מלה
בחברתה. ונאמר שכוונתו בכך שהעתיד הוא
כמו הנוכחי, והנוכחי לפני שיהיה נוכחי היה
עתיד, וכל משפט המתחייב לאחד מהם מתחייב
לשני, ושלכל הדברים משל אחד ³², כמו שאמר
מה שיהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא
שיעשה ³³. וכך האותות והמופתים אשר עשאם
החכם לאבות, כמותם יעשה לבנים, כמו שאמר
כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ³⁴. וכמו
שהמצאים מן המספרים ³⁵ מורים על בונה
שבנאם, שהרי אתה רואה אותם כקיר שאבניו
מורכבות זו על זו, וכמו שכבות הארץ, וכל
יתר המחבורים, כך כל מה שיבאר מאלו
המספרים ³⁶ בנוי מורכב מתוכן ³⁷ מחובר, מורה
על שיש לו עושה ³⁸ ולשאר הדברים ³⁹.

והאמרה השניה אמר בה בחון בהן וחקור
בהן. ורצה בזה שהמדבר כאשר מדבר והסופר
כאשר סופר ויתר בעלי המלאכות כאשר עושים

השמינית והתשיעית. *5 יותר קל להבנה
והעיר כאן בשלש אמרות על שהם עשויים אך לא
רציתי להפוך את המשפט שבמקור. והכוונה במלת
עשויים — בראים. 6 חכמה ובינה. 7 אפשר
המצוי, והכוונה ידיעת המציאות כפי שהיא ידיעה
נכונה ומקיפה, כי רק על ידי כך יכול ללמוד מן
המצוי על הנעלם. 8 הבנת הנעלם, העתיד.
9 דברים לב כט. 10 להרחבת הסבר הדברים
הללו ראה לעיל בהקדמה באמצע השטת הראשונה,
שכל עבר כבר היה לפני כן עתיד, 11 קהלת
א ט. 12 מיכה ז טו. ועל הרעיון הזה חזר
בהרחבה בספרו הנבחר באמרי' המאמר השמיני פ"א
מהדורית עמ' רלט. 13 זהו אמנם תרגום מלולי
מדויק, אך חוששני שמא צריך לתרגם כאן:

11: ט, ל"ג תאהנא. 12: ט, אקאול. 13: א, חב'ן.
14: ט, אלחכמה. 15: ה, חסר "אלחאצ'ר... פיהמא".
16: ט, אלי. 17: ט, ל"ג אן. 18: א, אית'ה.
19: ט, תת'ל. 20: ט, איאת בראה'ן. 21: ט, ללבנון.
22: ט, עלי אטיא כנח תואך תראהא.
23: ט, ווג'דתהא. 24: ט, וסאיר.
25: ט, הריא אלעוד חובני קאל מרכב מצוג. 26: ט, בחור.

הנספרים. 14 כלומר כל ששיך בו מושג הכמות.
וראה לעיל עמ' מב הע' 65. 15 "מצוג"
עשוי ומתוכן כפי שעלה במחשבת תחלה, ומתואמים
חלקיו זה עם זה תיאום מפליא. 16 בעל
קטיגורית חכמות. 17 בעלי יתר תשעת

ואלפו²⁷ ורכבו פלים יכירגיון ען ג'למחא, ואנמא יצענון כל ד'לך מנחא וכתא, כמא קאל בהן ומהן, ולא סביל אלי אלכ'רוג' ען אלעשרה טי אלעדד ולא ען אלכ'ב פי אלקול, והד'א ממא ידל עלי אן אלמכ'לוקין מחאטין²⁸ לא יסתטיעון אלכ'רוג' ען אלכ'ט אלתי²⁹ כ'ט עליהם כ'אלקם ג'ל ועז. ולד'לך קאל דע וחשפ' וצור, ומעאני הד'ה אלח'לאח'ה אלפאט', אן אלנאסן אולא ינבגי אן יעלם, ת'ס יפתכר וימיו, ת'ס יעתקד מא צח לה באלפכר אלצחית אנה חק. והד'א אשרח האחנא באבא³⁰ עטימא מן אלחמיי, ואקול, לא סביל אלי תמיו³¹ יי חתי תג'מע ג'מיע אלוג'יה³² אלתי יכ'אץ פיהא, וסבילהא אן תג'מע באלקוה אלחאשרה, פאד'א אחצ'רתהא³³ כלהא ולם תכ'לף מנחא יי דברתהא חנינד' אלקוה אלממיו, פאטבלת מא כאן³⁴ באטלא וחקקת מא כאן חקא, או אסתחסנת מא כאן חסנא ואסתקבתת מא כאן קביחא, פאד'א תם פעל אלקוה אלממיו, אקבלת אלקוה [38] אלמעקתדה אלי ד'לך אלזי אלממיו אלמחכם פאעקתדה וחפ'ט'תה, פלד'לך קאל דע וחשב וצור. ומעני והעמד דבר על פירורו והושפ' ייצר על מכונו, אראד בד'לך אן אלסביל אלי את'באת אלצאנע אלחכים לא יכון אלא באת'באת אלחקאיק אולא, לנא ג'מאע'ה³⁵ אלמומנין אנמא נקר אולא באן הד'ה אלחואס לא תודי אלינא אלא חקא, פהד'א [מג] אלנור נור³⁶ עלי אלחקיקה, וכד'לך אלט'לאם, והד'א אלחאר חאר עלי אלצחה³⁷, וכד'לך אלבארד, והד'א אלג'והר לא יד פיה³⁸,

ומחברים ומרכיבים אינם יוצאים מכללם¹, אלא עושים כל זה מהם ובהם, כמו שאמר בהן ומחן, ואין דרך לצאת מן העשרה במספר ולא מן הכ'ב בדבור. וזה ממה שמורה על כך שהנבראים מתוחמים², אינם יכולים לצאת מן הקו אשר מתח עליהם בוראם יתרום ויתהדר. ולפיכך אמר דע וחשב וצור. ועניני שלש מלים הללו, שהאדם צריך תחלה לידע, ואחר כך להתבונן ולהבחין, ואחר כך לקבוע דעה כפי שנתאמת לו בתבונה הנכונה שהוא אמת³. והנה אבאר כאן ענין חשוב בהבחנה, ואומר, אין דרך להבחנת דבר אלא לאחר רכוז כל האופנים 'דנים⁴ בהם, והדרך לרכוז בכח המאסף⁵. וכאשר ימציא את כולם ולא ידח מהם מאומה ממיין אותם אז הכח המבחין, ומבטל את שהוא בטל ומאמת את שהוא אמת, או מקבל את הטוב ודוחה את הרע⁶. וכאשר חסתיים פעולת הכח המבחין, בא הכח הקובע דעה אל אותו הדבר שהובחן והוחכם⁷ וקובעו דעה⁸ וזוכרו, ולפיכך אמר דע וחשב וצור⁹. וענין והעמד דבר על פירורו ורושפ' יוצר על מכונו, רצה בכך שהדרך לקביעת העושה החכם אינה אלא בקביעת האמתיות תחלה. כי אנו קהל המאמינים מגיחים ברור בראשונה שאין החושים הללו מראים לנו כי אם תכנון, והאור הזה הוא אור באמת, וכך החשך. והחם הזה הוא חם בפירור, וכך הקר. והעצם הזה אין בו ספק, וכך המקרה.

הקסיגוריות. 18 אינם יוצאים ממסגרת שלשים ושתיים הנתיבות. ואינם יכולים לחרוג מהן ולפעול מחיצה להן. 19 אפשר: מוחתמים, מוקפים. 20 ראה לעיל הע' 2. ולעצם הענין ראה גם לקמן פ"ה ה' א הע' 16. 21 כלומר כל אופני וצדדי הדבר הנדון שחוקרים עליו ושרוצים להגיע לידיעתו ידיעה אמיתית. 22 וכן זה באדם הוא הנקרא במשנה אבות פ"ה הל' טז, "ספוג". 23 אפשר: מקבל את שהוא טוב ודוחה את שהוא רע. 24 אפשר: המובחן והמוחכם. 25 "סאעקתדה" כלומר קביעו לעצמו לדעה ולהשקפת עולמו. והראשונים היו מתרגמים מלה זו, ו"יאמיניה" וכיון

27 כ, אלצאנע אלד'י צנעו ונלו. 28 ד, מחאטין.
29 ד, אלזי. 30 ס, באב. 31 ט, אלחמיי.
32 ט, אללנה. 33 ס, אחצ'רתהא. 34 ט, ל'כ כאן.
35 א, והש'ב, ט, וחשב. 36 ט, ג'מיע.
37 ט, אלא חקאיק פאטא נור. 38 ט, צ'רה.
39 ס, אלג'והר לא אן פיהא.

שלדעת רבנו אין, "אעתקאד" אמונה, לפיכך נמנעת מכך, וכבר העיריתו על זאת פעמים רבות, כי היא שגיאה שגשגתה אצל הכל. 25 והנה וצור ענינה ציור מחשבותי יקביעת הדבר הנכון בנפש

וכד'לך אלערץ'. וג'מלה' אלקול אן אלחכמה
 הי חרתיב אלאשיא מראתבתא ותקריהא
 מקארהא⁴⁰. פאדיא פעלנא ד'לך אסתקאם אן
 יכון מא נסתכ'רג'ה מנהא בעקולנא ואפסאנא
 חקא צחיחא, והו אן להא צאנעא חכימא ג'ל
 ג'לאלה וסאיר מא יתחאג' אליה אלמתינון
 פי אמאנתהם, פלד'לך קדם והעמד דבר על
 בירורו עלי והושב יוצר על מכונו. ולהדיה
 אלעלה קדמת אלתוריה ד'כר אלכילק עלי
 אלכ'אלק, אד' כאן בהדיא יסתדל עלי ד'אך
 כמא קאלת בראשית ברא אלהים. אמא מן זעם
 אנה לם תקם פי נפסה אלמחסוסאת ולא צחת
 לעקלה אלמדרכתא, פלא סביל לה אלי אסתנבאט
 מנהא כ'פי, ולא אסתכ'ראג' מנהא גאמץ'.

ואלקול אלת'אלת' קאל ומרתן עשר שאין
 להן פוף, צפיונן כמראה הבזק, תכליתן אין
 להם קץ. אראד בה אן מבאדי אלאשיא אנא
 תלוח ללעקל לוחא, וכאנהא תלמע ענדה למעא,
 ת'ם תנכשף לה ותצ'צ' חתי תציר כאלמוציע
 בין ידיה וצ'עא, ת'ם תודאד ותתכאח' עליה
 חתי לא יבלג אקצאהא. והדיה אלחאל ישער
 בהא כל עאקל אד'א אכ'ד' פי אלחסכר, פיג'ד
 לתפכרה כאנה יכ'רג' שיא מן אלט'למאת אלי
 אלנור כמא קאל ותעלומה יוציא אור, או כמן
 יסתקי מא מן ביר עמיקה כמא קאל ואיש
 תבונה ידלנה, או [39] כמן לפחתה ראיחה'
 בעץ' אלנבאת פאתבעהא עלי מא מתיל וקאל
 הדודאים נתנו ריח, או כמן אטלע לה שיא מן
 אלנור פסקדחא כמא קאל בית יעקב לכו וגלכה
 באור ה' [מד]

כללו של דבר שהחכמה היא הסדרת הדברים
 כדירוגן והנחתן במקומן²⁶. וכאשר נעשה כן
 יהיה נכון כל מה שנלמד מהן בשכלינו ותבונתינו
 אמת ברור, והוא שיש להם עושה חכם יתורמם
 ברוממותו, ושאר כל מה שזוקקים לו בעלי
 הדת באמונתם. ולפיכך הקדים והעמד דבר על
 בירורו לפני והושב יוצר על מכונו²⁷. ומטעם
 זה הקדימה התורה הזכרת הבריאה לפני הבורא,
 כי בזה ילמד על ההוא, כמו שאמרה בראשית
 ברא אלהים²⁸. אבל מי שחשב²⁹ שלא נתבררו
 לדעתו המוחשות ולא נתאמתו בשכלו הנראות,
 אין לו דרך ללמוד מהן על הנעלם, ולא לברר
 בהן את הנסתר.

והאמרה השלישית אמר ומרתן עשר שאין
 להן פוף, צפיונן כמראה הבזק, תכליתן אין להם
 קץ. רצה בזה כי ראשיות הדברים מופיעים
 בשכל כברק, וכאלו הם זוהרים לפניו כבזק³⁰,
 ואחר כך מתגלים לו ומתבררים עד שנעשים
 כמונחים לפניו, ואחר כך מוסיפים ומתרבים לו
 עד שאין להשיג קציהם. ומצב זה מרגיש אותו
 כל משכיל בעת שמתחיל להתבונן, ימצא
 בהתבוננו כאלו הוא מוציא דבר מן החשכה
 אל האורה כמו שאמר ותעלומה יוציא אור³¹,
 או כמי שיוצא מים מבאר עמוקה כמו שאמר
 ואיש תבונה ידלנה³², או כמי שהפיה באפו
 ריח אחד הצמחים והלך אחריו כדרך שהמשיל
 ואמר הדודאים נתנו ריח³³, או כמי שהופיע
 לפניו איזה אור ופנה אליו³⁴ כמו שאמר בית
 יעקב לכו וגלכה באור ה'³⁵.

40 א. ותקריהא מקארהא. ד. ותקריהא מקיורחא.

שהכוונה על ה', מתכלמיו' וכדלעיל, בהערה 26.
 30 וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהקדמתו למורה ואף
 המשיל במה שנאמר בבראשית ג' כד להט החרב
 המתהפכת. 31 איוב כח יא. 32 משלי
 כ ה. וכדרשת חז"ל בבראשית רבה פרשה צג ג,
 וכפירוש הרמב"ם בהקדמתו למורה ראה שם מהדורות
 עמ' י. 33 שיר השירים ו יד. 34 אפשר :

האדם. 26 יהנה ענין העמד דבר על בירורו,
 העמד וקבע כי מה שמראה החוש הוא כפי שהוא
 באמת, ושלא כשטת ה', מותכלמיו' שכל דבר במציאות
 שאינו תיאם את השקפתם טענו כי מה שנראה בחוש
 היא רק תעתוע וטעות אופטית. וראה הקדמת
 רבנו לספרו הנבחר באמו"ד ס"ה מהדורתי עמ' יז.
 וראה גם רמב"ם במו"נ ח"א פרק עג. 27 כי רק
 על ידי העמדת דבר על בירורו תוכל להושיב יוצר
 על מכונו. 28 בראשית א א. 29 בירר

וכפי האופנים הללו ראו לרב להעלות את תלמידו בלמוד וינחמו לאטו, כדי שירימחו ממצב למצב. ואל יפתיעוהו כמופלאות החכמה בבת אחת, שאז יהיה לו זה קשה מחמת סכלותו, אלא ינהג בו כדרך שנוהגים בגמול שמעבירים אותו לאט לאט מן החלב אל האוכל. וכמו שעושים במי שעמד כמה ימים לא שתי מים או לא אכל לחם³⁶, או לא ראה אור³⁷, או לא עשה מלאכה³⁸, אשר הדרך בכולם להנחותם לאטם עד שישבו אליהם חושיהם. ולפיכך נתקנו³⁹ האותיות הבודדות, ואחר כך הנקוד, ואחר כך המקרא, ואחר כך המשנה, ואחר כך התלמוד, ואחר כך החבור מכולם⁴⁰. וכך בכל המקצועות המדעיים⁴¹ והמקצועות האמנותיים, יש להן פרוודודים וחצרות⁴² והקדמות להתרומם בהם מדבר לדבר. וכך במעשי החכם⁴³ כאשר רצה להשמיע למשה את קולו ניהלו כפי כחו ורוממו. ולכן הראה לו אש ארצית בסנה כמו שאמר וירא והנה הסנה בער באש. וכאשר סבל את זאת גלה לו אש המלאך כמו שאמר וירא מלאך ה' אליו⁴⁴, ואף על פי שזה מוקדם בכתוב. וכאשר סבל את זאת גלה לו האור הנקרא שכינה⁴⁵ כמו שאמר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה⁴⁶. וכך כאשר רצה להשמיע לאבות⁴⁷ קולו על הר סיני ניהלם כפי שמיעתם ורוממם כמו שאמר ויהי קול השופר הולך וחוק מאד⁴⁸. והחל באדם לפני כן בדירוג הוה כמו שאמר וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום⁴⁹, בנחת כדרך תנועת השמש ביום

ולהדיה אלגויה ינבגי ללאסתאד' אן ידרג' תלמידה פי אלחעלם וירפס בה, חתי ירקה מן חאל אלי אכרי, ולא יסאגיה בגואמץ אלעלם דעפה פיוון דלך אצעב לגיהלה, לכנה יצענ בה כמה יצענ באלמפטום חתי ינקל קלילא קלילא מן אללכן אלי אלטעאם, וכמא יפעל כמן אקאם איאמא לם ישרב מאא או לם יד'ק טעאמא, או לם יר נורא, או לם יעמל עמלא, אלדין סביל ג'מיעהם אן ירפס בהם חתי תעוד אליהם חואסהם, ולדלך ג'עלת אלתריף אלמפצלה, ת'ם אלהג'א, ת'ם אלמקרא, ת'ם אלמשנה, ת'ם אלתלמוד, ת'ם אלתאליף מן אלג'מיע. וכדלך פי ג'מיע אלצנאיע אלעלמיה ואלצנאיע אלמנהגיה, להא דחליו⁴¹ ואפניה ומקדמא ירתקא מן שי אלי שי. וכדלך פי אפעאל אלחכים למא אראד אסמאע משה צותה⁴² רפס בבצרה ורקאה, פאטי'הר לה נארא ארצ'יה פי אלסנה, כמא קאל וירא והנה הסנה בער באש. פלמא אחתמל דלך אטי'הר לה נור אלמלאך, כמא קאל וירא מלאך ה' אליו, ועלי אן הדיא מקדם פי אלנץ. פלמא אחתמל ד'אך אטי'הר לה אלגור אלמסמי שכינה כמא קאל ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. וכדלך למא אראד אסמאע אלאבא צותה עלי הר סיני רפס באסמאעהם ורקאהם כמא קאל ויהי קול השופר הולך וחוק מאד. ואבתי באדם קבל דלך בהדיא אלתדריג' כמא קאל וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום ברפס עלי סביל

והלך אחריה. 35 ישעיה ב ה. 36 ראה גטין נו ב במעשה אסוותא דר' צדיק. 37 ראה חדושי הרמב"ן לקדושין לא א שרב יוסף גרם לעצמו להיות סומא, וכתוב בדרשות בן שעיב פרשת לך לך ובמקור חיים על הראצ"ע סוף פרשת שלח שהוא ישב בחשך זמן ממושך ויצא פתאום לאור חוק ובכך נסתמא. 38 ראה בבא מציעא עז א בענין אכלושי דמחוא. 39 כלומר נתקן ללמד לתינוקות של בית רבן. 40 המסקנות של הלכה למעשה שהוסקו מכל הדירוג הוה שהוא העיקר לדעת מה יעשה ישראל. 41

42 אסמאע משה נורא.

41 ציל דחאליז.

לענין זה ראה גם רמב"ם במורה הנבוכים ח"א פרק לג. 42 „אפניה“ אם באתי לדייק צריך לתרגם „מגרשים“ שבמלה זו תרגם רבנו כנמדר לה מגרשי ערי הלוי, אלא שתרגמתי כן להבחרת הענין. 43 הקב"ה. 44 שמות ג ב. 44* למושג „שכינה“ ראה גם בספרי הנבחר באמונות ובדעות המאמר השני פ"י מהדורתי עמ' קג ד"ח ואם יתרוס. 45 שם ג ד. 45* כלומר לאבותינו. 46 שמות יט יט. 47 בראשית

חרכה' אלשמש באלנהאר עלי אלארץ' חתי. לא יבגתהמא. פעלי הד'ה אלאצול צאר לאית אלאעדאד ואלחרוף כאלברק פי אולה ולא נהאיה לה [מה] פי אכ'רה, אלא אן נהאיתאה אנמא לא ילחק אלמ'לוקין, ואמא ענד אלכ'אלק פהי מתנאיהיה כמה קאל קץ שם לחשך ולכל [40] תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות, יעני בקולה אבן אפל צלמות חתי ירדהא אלי אלאצל אלדי מנה ט'הרת ללנאס, והו אלגאמץ' ואלכ'פי אלשביה באלסואד ואלגבס.

ואלקולאן אללאחקאן לתלך אלת'לאת'ה, פאלאל מנהמא ודברו בהן כרצוא ושוב, ירד בה אן הד'ה אלאעדאד כל מא בלגת אלי עשרה תעוד ותתכרר אבדא בלא נהאיה ענדנא, כמה אן אלמלאיכה קיל פיהא החיות רצוא ושוב כמראה הבוק, פהי מתארדדה ד'אהבה וג'איה וכאנהם גיר מסארקין למוצ'עהם, ועלי מא קאל התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו, לאנהם מוג'הין בוג'וה מן ג'מיע אלג'האת, ולד'לך קאל והנה המלאך הדבר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו, ולם יקל יוצא אחריי, לאנה מן חית' אסתדאר פהו מסתקבל. וכאלקול פי אלעדד כד'לך פי אלחרוף אנהא תתכרר אבדא ותתראדף ותתעאקב בלא נהאיה ענדנא.

ואלת'אני ולמאמרו כפופה ירדפו, אראד בד'לך אן יציר ⁴³ פי אוהאמנא כיף תשכלת אלחרוף ואלאעדאד פי אלהוא, פקאל כמה תרי אלזואבע כיף להא אשכאל וצור פי אלהוא ומע ד'לך מ'כ'תלפה איצ'א ועלי אן ג'מיעהא מדור ומן צורה' ⁴⁴ אלמ'ג'סמאת, פמנתא אלדי טולה אכת'ר מן ערצ'ה, ומנהא אלדי ערצ'ה אכת'ר

על הארץ כדי שלא יפתיעם. ועל פי היסודות הללו נעשת הופעת המספרים והאותיות כברק בתחלתו ואין לו תכלית באחריתו, אלא שתכליותיהן לא ישיגום הנבראים, אבל לפני הבורא יש להן תכלית, כמו שאמר קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות ⁴¹, כיונתו באמרו אבן אפל וצלמות כדי להחזירם אל היסוד אשר ממנו נתגלו לבני אדם ⁴⁰, והוא הגעלם והנסתר הדומה לאופל ולצלמות.

ושני הדברים הנספחים לאותם השלשה, הראשון מהם ודבריו בהן כרצוא ושוב. רוצה לומר שאלו המספרים כל זמן שמגיעים לעשרה חוזרים ונכפלים לעולם בלי סוף אצלינו ⁴⁰. כמו שהמלאכים נאמר בהם [ו]החיות רצוא ושוב כמראה הבוק ⁴¹, והרי הם הולכים ושבים חזרות וכאלו אינם נפרדים ממקומם, וכמו שאמר התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו ⁴², לפי שהם עשויים פנים לכל הרוחות. ולפיכך אמר והנה המלאך הדבר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו ⁴³, ולא אמר יוצא אחריי, כי מאיזה מקום שיסוב הוא לקראתו ⁴⁴. וכפי שאמרנו במספרים כך באותיות שהן חוזרות לעולם ונרדפות ונעקבות בלי סוף אצלינו ⁴⁵.

והשני ולמאמרו כפופה ירדפו, רצה בזה לצייר במחשבותינו היאך נעשו תבניות האותיות והמספרים באויר. ואמר כמו שאתה רואה הסופות ⁴⁶ כיצד יש להן תבניות וציורים באויר, ועם זאת גם שונים זה מזה ואף על פי שכולם עגולים. ומן הצורות הגשמיות, יש מהן אשר ארכו יותר על רחבו, ומהן אשר רחבו יותר על

ג ח וכפי שכתב רבנו בפירושו לתורה שהקול הוא שהיה מתהלך, ראה שם מהדורות. 48 איוב

כח ג. והשהה פירוש רבנו שם מהדורות. 49 הכיונה כאן כי הבריאה גלויה לפני הקב"ה תוצאותיה ותוצאות תוצאותיה וכל תולדותיה עד התכלית שבו היא חוזרת אל התהו, ויתכן שענינו חזרת וגלגול ההרכבה וההפרדה אל היסודות, ויתכן שפירושו על חרבן העולם לסוף שתא אלפי שני כפי פשט האגדה, וכפי שתפש רבנו לעיל פ"א סוף הל' ב. 50 על

43 צ"ל יצור. 44 ד, צורהא.

שאין אפשרות להוסיף על עשרת המספרים ולא לגרוע מהן ראה לקמן פ"ג הל' א. 51 יחזקאל א יד. 52 איוב לח לה. 53 זכריה ב ז. 54 אפשר: הוא לפניו, הוא כנגדו. וכפי שבבר הקדים שהם עשויים פנים מכל הצדדים. וראה גם בבא בתרא כה א. 55 וכדלקמן בפרק השלישי הל' ד. 56 כאן ובכל מקום מתורגם סופה

ארכו, ומהן שהוא ישר, ומהן שמתרכב עם העגול רבוע, ומהם שמצטרף אליהם שלוש, ומהם שהוא עגול על גבי עגול, ומהם שמשתלב מקצת עגול באחר, וכל אלה תיאורים בסופות. והנה על פי קירוב זה יקבע בלבנו היאך נצטיירו האותיות והמספרים ונקבעו באיור. ולפיכך אמר ה' בסופה ובסערה דרכו יי, ואמר כי הנה ה' באש יבוא וכסופה מרכבותיו יי. ובדומה למה שתיאר יחזקאל באופנים שהם משולבים עגולים עגולים כשולב אופן באופן יי, כך צמידות סופה לסופה, וסערה לסערה. ולפיכך נראה באחד הדורות, שהוא יתרומם ויתהדר כמו שנבא את הנביאים יי מאור חיות ואופנים אשר יש להם תבניות העגול, כך נבא אותם מרוחות יש להם עגולים אלו, כמו שאמר: ויען ה' אח איוב מן הסערה יי, וכן מן סערה יי. וכאשר תעלה יי במחשבתך ציור אותיות ברוח ובאיור כפי שתיארנו לא יהיה זה רחוק.

מן טולה, ומנהא אלמסתקים, ומנהא מא יתרכב מע אלאסתדארה תרביע, ומנהא מא יתאלף מעהא תתלית, ומנהא מא יכון מדורא פוק מדור, ומנהא מא ידאכיל בעץ [מן] אלדאירה אלאכרי, והדה כלהא צפאת פי אלזואבע. ועלי הדיא אלתקריב יקום פי נפוסנא כיף תצורת אלחרוף ואלאעדאד וקאמת פי אלהוא, ולדלך יקול ה' בסופה ובסערה דרכו, ויקאל יי כי הנה ה' באש יבוא וכסופה מרכבותיו, ועלי מתל מא וצף יחזקאל פי אלאופנים מדאכילה דואיר דואיר כמדאכילה לואלב לואלב יי, כדאך אנצ'מאם [41] זובעה עלי זובעה וזובעה יי, ועאצף עלי עאצף. ולדלך ראי פי בעץ אלעצאר אנה גיל ועז כמא אחי עלי אלענביא מן נור חיות ואופנים אלתי להא אשכאל אלעדאוי, כדלך אחי אליהם מן ריאה להא הדיא אלתדאוי, אד קאל ויען ה' את איוב מן הסערה, ואציא מן סערה. ואדיא אכסרת בבאלך תצויר חרוף פי אלריח ואלהוא עלי מא וצפנא לם יבעד דלך.

ואכא לפני כמא הם משתחויים, סאנמא יומי בה אלי אלטאעה לה ונפוד אמרה יי פידא, וכדלך אלקול פי כל השתחוויה לא תכריג עלי ט'אהרהא.

אבל לפני כמא הם משתחויים, הרי הוא רומז גוה על המשמעת לפניו והפעלת סקודותיו בהם, וכך הדבר בכל השתחוויה שאינה מתפרשת כפשוטה יי.

45 ד, ויסול. 46 א, לולאבד.
47 צריך למחוק "וזובעה". 48 א, אסרית.

חגיגה יג ב. 61 איוב לח א. 62 שם מ ו.
63 תעלה, למד סגולה. 64 כגון וכל צבא השמים
לך משתחויים, נחמיה ט ו. וכדלקמן פי' הלי' ת.

„וזבעה“ והיא הרוח החזקה הסוחפת ונושאת אבק הארץ לאויר, ועל אותו האבק מדבר רבנו כאן שהוא מצטייר לעיני הרואה בתבניות גשמיות שונות.
57 נחום א ג. 58 ישעיה סו טו. 59 כאשר יהיה האופן בתוך האופן, יחזקאל א טו. 60 כפי שמצאנו במראות יחזקאל. ואף ישעיה כפי שמסרו לנו חז"ל כל שראה יחזקאל ראה ישעיה, ראה

ב. עשרים ושנים אותיות, יסוד שלש אומות, שבע כפולות, ושנים עשרה פשוטות. שלש אומות א' מ' ש', סוד גדול מכוסה ומופלא ומפואר, שממנו יוצאין אש ורוח ומים שמהן נברא הכל. שבע כפולות ב' ג' ד' כ' פ' ר' ת' משתמשות בשני לשונות. בי ב', גימל גימל א, דלת דלת, כף כף, פי פי, ריש ריש תיו תיו. רך וקשה, תבנית גבור וחלש. כפולות שהן תמורות ג, תמורת חיים מות, תמורת שלום רע, תמורת חכמה אולת, תמורת עושר עוני, תמורת זרע שממה, תמורת חן כיאור, תמורת ממשלה עבדות.

א, א, גמל. (ב) א, תמורת.

ואלה הלכה אלת' אניה

ותספריה: ואלאת'נין ועשרין חרף, אלתי מנהא ת'לאת'ה אצול, סבעה מצ'אעפה, אח'ני עשר בסיטה, פאלת'לאת'ה [42] אלאצול מנהא א'מ'ש, ולהא סר ע'טים מסתור עגיב סאכ'ר, מן ד'לך תסתכ'רג' אלנאר [מון] ואלהוא ואלמא אלתי מנהא כ'לק אלכל. ואלסבע אלמצ'אעפה ב'ג'ד'כ'פ'ר'ת' תקאל בלס'טין תשדיד וארכ'א, שביהא בחאל אלג'באר ואלצ'ע'ף, ובאזאיהא תלך אלסבעה אלאחואל תתגיר, סבדל אלחיהא אלמות, ובדל אלסלאם אלשר, ובדל אלחכמה אלג'הל, ובדל אלגנא אלפקר, ובדל אלזרע אלבלא⁶⁵, ובדל אלחסן אלקבת, ובדל אלסלטנה אלעבודיה.

נחתאג' אלי אן נשרח פי הד'א אלמוצ'ע עדד אלחרוף בתחציל, וד'לך אן קומא אתצל בנא אנהם יג'עלונאה את'נין וארבעין חרפא, וד'לך באן יכת'רון⁶⁶ בתד'ה אלכ"ב, ויצ'מון אליהא אלסבעה אלמצ'אעפה, ויצ'מון אליהא אלסבעה נגמאת, אעני קמץ ופתח וחלם וסגול וחירק וצירי ושירק⁶⁷, פתציר ל'ו, ויזידון

וההלכה השניה

ותרגומה: ועשרים ושנים האותיות, אשר מהן שלש עיקר⁶⁸, שבע כפולות, שנים עשרה פשוטות, הרי השלש מהן העיקר א'מ'ש, ולהן סוד גדול מכוסה ומופלא ומפואר⁶⁹, מהן הוצאה האש והאור⁷⁰ והמים אשר מהם ברא הכל. והשבע הכפולות ב'ג'ד'כ'פ'ר'ת' נאמרות בשני בטוים בחווק וברכות, דומים למצב הגבור והחלש. וכנגדן אותם השבעה מצבים משתנים, חליפי החיים המות, וחליפי השלום הרע, וחליפי החכמה הסכלות, וחליפי העושר העוני, וחליפי הזרע השממה, וחליפי החן הכיאר⁷¹, וחליפי השלטון העבדות.

צריכים אנו לבאר במקום זה מספר האותיות בדיוק⁷². כי שמענו שיש אנשים העושים אותם שנים וארבעים אותיות, לפי שהם מרבים באלו הכ"ב, ומצרפים אליהם השבע הכפולות, ומצרפים אליהם שבע התנועות⁷³, כלומר קמץ ופתח וחלם וסגול וחירק וצירי ושירק, ונעשו ל'ו, ומוסיפים ה, צ'אד", וה, ט'א"ו⁷⁴, והפי כאמך

49 ד, אלכ'לא. 50 ד, יבחרוא.

61 ד, וחרק וצירי ושרק.

כנוס' הדפוסים במשנה בבא קמא ס"ט מ"ד ואין כן נוס' הרמב"ם. 68 „בתחציל" ענינה בסכומן הנכון והאמתי. 69 תרגום מלולי: נע'מות, נגינות. 70 ח' ט' שתי אלה בערבית,

65 וכפי שכבר קדם לעיל ס"א ה' א שרבנו מפרש אום'יסוד. 65* שני פירושים לאמרה זו „סוד גדול מכוסה ומופלא ומפואר", ראה לקמן בפרק הרביעי ה' ו. 66 ובעל הספר השתמש במלת רוח במקום אויר בעקבות הכתוב ורוח אליהם, בראשית א ב. וכפי שכבר נתבאר לעיל בהקדמה, השטה התמישית. 67 נוס' רבנו כיאור באלף

אפדנו⁷¹, והלמד כאמרך „אללה“⁷², וה„גיים“⁷³ כאמרך „גיאבר“⁷⁴, והשין כפי שהיא בלשון הפרסים⁷⁵, ונעשו ב"מ⁷⁶ אותיות. והתבוננתי באלו העשרים הנוספות, ומצאתי לכל קבוצה מהן ענין⁷⁷. אשר לשבע הכפולות כבר הוזכרן בעל הספר. ואשר לשבע התנועות⁷⁸ הרי הם כאויר בינות לאותיות המתבטאות בהן נעלמות בחקרן וסתרן⁷⁹. אבל השש הנוטרות מצאתי שכל אחד מהן גנוב מבין שתי אותיות. אשר ל„צ'אד“ ול„ט'א“ הרי הם גנובות מבין הדלת הרפויה והצדי והטית. אבל הלמד המעובה הרי היא בין הלמד הקלה והגון. אבל הפי הקשה הרי בין הבית והפי הדגושה. אבל „הגיים“ הרי בין הגימל והיוד, ולפיכך עשאוה הטברניים בתוך היוד הדגושה, ועשאוה מקצת הערבים במקום היוד, לפי שאומרים אנו בני „עלג“ וכוונתם בני עלי, אוכלים התמרים „אלברנג“ וכוונתם „אלברני“⁸⁰, וזה מצוי באחד מספרי שפת הערבים⁸¹. והשין הכבדה הרי היא מבין השין והגיים⁸². וכיון שאלה גנובות מבין שתי אותיות נעשו כמוויפות, ואין ראוי למנותן עם הכ"ב אותיות שהם יסודיות. ועל פי הדגמה זו אלו בא אדם לגנוב מבין כל שתי אותיות אחרות

ואינן נמצאות בעברית כלל. 71 דניאל א מה. ואין הכוונה פא דגושה כי היא מכלל השבע. ואף לא מדובר על דגושה מותזת, כי מה נשתנית מן בית תאכדם, גימל הגדול, דלת הדבר, כף הכמכת, חו אתה. אלא נראה שהיתה קריאת פי אפדנו במלא הפה כשהלחיים נפחים כאות פ בתיבת „פנטלון“ בשפה התורכית, או P באות AUFPLUSTERN הגרמנית. 72 למד „אללה“ מתבטא בעברית בעומק הפה עם כפיסת הלשון לעלינות החך ובשתוף האף, כך שיוצאת למד עבה. 73 כפי זיגיון הגימל הדגושה כפי התימנים, ואלו אצל האשכנזים והספרדים אין הבדל בין גימל דגושה לרפויה, ואם לרבנן היו שני גמלים ואין אחד מהן כאות „גיים“ איני יודע היאך היו וראה לקמן. 74 כאות ג' בשפה הפרסית, וכן בשפה הטורקית כתיבת „ג'אק“, „ג'כרכה“ וכדומה או CH באנגלית כתיבת CHURCH. ורגילים היום לסמנה בעברית בשתי אותיות טית ושין: טשרנובטסקי. 74

אלצ'אד, ואלט'א, ואלפי כקולך אפדנו, ואללאם כקולך אללה, ואלגים כקולך גיאבר, ואלשין כמה יכון פי כלאם אלפרס, תציר ב"מ⁸³ חרפא. פתאמלת הד'ה אלעשרין אלוואיד, פוגידת לכל ג'מאעה מנהא באבא, אמא אלסבע אלמצ'אעפה סקד ד'כרהא צאחב אלכתאב, ואמא אלסבע נגמאת פאנהא כאלהוא פי מא בין אחרוף אלמלפוט' בהא תכ'תפי פי כנהא וסתרעה. ואמא אלסתה אלכואקי פוגידת כל ואחד מנהא מסתרקא מן בין חרפין, אמא אלצ'אד ואלט'א פיסתרקאן פי מא בין אדאל ואלרפי⁸⁴ ואלצ'אד ואלטית, ואמא אללאם אלצ'כמה ספי מא בין אללאם אלמרסלה ואלנון, ואמא אלפי אלצלבה ספי מא בין אלבי ואלפי אלדגש, ואמא אלגים ספי מא בין אלימל ואליוד, ולד'לך ג'עלהא אלטבראניון [43] פי אליד אלדגש, וג'עלהא בעץ' אלערב מקאם אליא, אד יקולון חזן בני עלג יענון בני עלי, נאכל אלתמר אלברנג יענון אלברני, והד'א יוג'ד פי בעץ' כתב לג'ה אלערב. ואלשין אלת'קילה ספי מא בין אלשין ואלגים. פלמא כאנת הד'ה מסתרקאת מן בין חרפין⁸⁵ צארת כאלמזורה, ולם יג'ב אן תחצא מע אלכ"ב אלהרף אלת'י הי אצול. ועלי [מח] הד'א אלמת'אל לו אכ'ד אנסן אן יסתרק מן בין כל

52 ד, ח"ב. 53 צ"ל אלרפי. 54 ד, חרפין חרפין.

כתב ב"מ ולא מ"ב, כי בעלי דעה זו הסמיכו דבריהם לאמור ה' ב"ם סיני בקדש, תהלים סח ית. 75 „באבא“ הקדמונים מתרגמים מלה זו „שער“ והכוונה יש לכל אחת חפניה כוון וענין מדוע אין למנותה. ותרגמתי „ענין“ כי נדמה לי שהוא משקף את המטרה. 75 ראה לעיל ח' 69. * „כנהא וסתרעה“ הכונה שקועים בחקר בטוי האות ובסתר מוצאה, כי באמרו ב קבוצה או צרייה או פתחה או כל תנועה אחרת הרי אינך מוסיף או משנה הברת האות, אלא משנה כאלו את תנוחתה. ונמצא שהתנועות חבויות בסתר כנפי האותיות ותקצרות בחקר מוצאן. 76 תמרים שדורסין אותן בתוך חביונות קטנות של חרס ולא בתוך סלסלי נצרים כדי שלא יול דבשן תחוצה אלא ש"אר אגור בתוכן. 77 כבר העירוני לעיל שאיני יודע היאך בוטאו בימי רבנו, ואיני יודע על איזה ספר

ומנחם אן אלתראב למא כאן מרכו אלכל וחאמלה אסתגני ען ד'כרה, ועלי מא קאל אלכתאב בצקת עפר למוצק ורגבים ידבוק. ומנחם אן אלמא למא כאן מלתבסא לאכח' אלתראב טאף עליה ד'כר אלט'אהר ואדכיל אלמגטא פי טיה כמא קאל תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים. ומנחם אן אלמחצילין למא כאנו לם ימכנהם אן יפרקו בין מקדאר [מט] אלמא ומקדאר אלארץ' פיעלמון מסאחה' כל ואחד עלי חדה ⁹⁰ כמא עלמו מסאחה' אלאפלאך עלי חדה, ומקדאר אלהוא אלדי בינגא ובין אלקמר עלי חדה, ואנמא אתו במסאחה' אלמא ואלארץ' מג'מועין, ג'מעהמא איצ'א הד'א אלרג'ל, ועלי בעץ' מא ג'עלת אלתוריה אן אלמא ואלהוא מנסובין ⁹¹ אלי אלארץ' כמא ש'רחנא פי קולה והארץ' היתה תהו ובהו. ומנחם אנה לא שי מן אלענאצר יסתחיל באלטבע ויסתחיל ⁹² אליה באלטבע אלא אלארץ' פטק, וד'לך אן אלנאר אדא עמלת פי קוי נפסתא חתי תצ'עפאה אסתחאלת אלי אלתראב באלטבע, ואדא כתר'ה' אלברודה פי עמק אלארץ' מאעת פצארת רטובה באלטבע, פלמא כאנת הד'ה אלטביעה עלי מא וצפנא תסתחיל טבעא ויסתחיל אליהא טבעא אסתגני ען ד'כרהא. ומנחם אן צאחב הד'א אלכתאב ג'רי עלי סנן, וד'לך אנה כמא קאל אן אלאשיא תוג'ד בספר וספר וסיפור ותרך ד'כר וג'דאנהא פי נפוסהא, כד'אך ד'כר אלת' לאת'ה אלענאצר אלמחמולה ותרך אלראבע אלקאים פי ד'אתה, פפי הד'ה אלאקואל מקנע להד'א אלאכ'חצאר.

שהעפר כיון שהוא מרכו הכל וגושאו לא ראה צורך להזכירו, וכפי שאמר הכתוב בצקת עפר למוצק ורגבים ידבוק ⁹⁰. ומהם שהמים כיון שכאשר הוא מעורב בהרבה עפר צף עליו ⁹¹ הזכיר את הנראה וכלל את המכוסה בכללו, כמו שאמר תהום כלבוש כסיתו. על הרים יעמדו מים ⁹². ומהם כיון שלא יכלו המלומדים להבדיל בין שעור המים ושעור האדמה כדי שידעו מדת כל אחד לבדו, כמו שידעו מדת הגלגלים בפני עצמן, ושעור האויר אשר בינינו לבין הירח בפני עצמו ⁹³, אלא עשו מדת המים והאדמה ביחד, לפיכך כללם גם האיש תוה ⁹⁴. וכמקצת מה שעשתה התורה שהמים והאויר מתיחסים אל הארץ כמו שבארנו ⁹⁵ באמרו והארץ היתה תהו ובהו ⁹⁶. ומהם שאין אף אחד מן היסודות המשתנה ⁹⁷ באופן טבעי ומשתנים ⁹⁸ אליו באופן טבעי כי אם הארץ בלבד, והוא שהאש כאשר פועלת בכחות עצמה עד שתחלש משתנה ⁹⁹ אל העפר באופן טבעי, וכאשר מתרבה הקור במעמקי הארץ נמש ונעשה לחות באופן טבעי, וכיון שהטבע הזה ¹⁰⁰ כפי שתיארנו משתנה ¹⁰¹ בטבע ומשתנים ¹⁰² אליה בטבע לא ראה צורך להזכירה. ומהם שבעל הספר הזה נהג לפי סדר ¹⁰³, והוא שכאשר אמר כי הדברים נמצאים בספר וספר וסיפור והניח מלהזכיר מציאותם בעצמם, כך הזכיר שלשת היסודות הנשואים והניח את הרביעי העומד בעצמו ¹⁰⁴, ויש בדברים הללו די לקצור הזה.

59 א. הד'ה. 60 ד. מ'סובין 61 ד. ויסתחיל.

מכל קוטר הארץ, כלומר הקו החוצה את הכדור לשנים" ראה שם מהדורתי. 92 בעל ספר יצירה. 93 לעיל בהקדמה, חשטה הרביעית. 94 בראשית א ב. 95 "יסתחיל" היאפסות והשתנות מדבר לדבר. והעדפתי לתרגם השתנות, כלשון הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ד הל' ד. 96 כלומר העפר. 97 "סנן" חוק מסויים, משטר קבוע. ותרגמתי "סדר" להקל על ההבנה.

88 איוב לח לט. 89 מסופקני אם זה התרגום הנכון והכוונה כאשר אנו מערבים מים ועפר, או שהכוונה לימי בראשית כאשר הארץ היתה מוצפה מים, ואז יש לתרגם, "ומהם שהמים כאשר היו מכסים את רוב העפר צפים עליו". 90 תהלים קד ו. 91 מושגי המרחקים הללו שבין הארץ ומסלולי "גלגלי" הכוכבים השונים נשתנו מאד בימינו. ואביא דברי רבנו בחזקת הקדמתו לספר איוב, אבל החוקרים והמעיינים סבורים כי החלק הקרוב ביותר אל הארץ מחלקי הגלגל הוא למעלה מפי ששה עשר

ותה נעסוק בשבע כפולות, ונבדיל את הריש
נהו, ונדבר על השש הנותרות, כלומר ב'ג'ד'כ'
פ'ת'. ונאמר, שכל אחת מהן תהיה דגש או רפי
אם היתה באמצע המלה לענינים שיאריך באורם
כאן. מהם בגלל הקביעה והשלילה, כאמרך והיה
הקם לכן י, דגש, קבוע, ותאמר הָדָם האנשים י.
רפי, לשלילה. ומהם המודע והבלתי מודע,
כאמרך שתיים אנחנו בַּיָּהִי, דגש מודע, ותאמר
בַּיָּהִי אחד יאכל י, רפי בלתי מודע. ומהם
לעומד בעצמו ושלא בעצמו, כאמרך ומלכותו
כָּפַל משלה י, דגש עומד בעצמו, כָּפַל הארץ
יצא קום י, עומד שלא בעצמו. וכל הדומה
לענינים הללו. אבל נניח את הענין הזה מפני
שגם סאר האותיות מיחוסות במיטטים י.
אלה וכמו שבארנו בספר הדגש והרפי י. ונסב
את הדבור אל ב'ג'ד' כ'פ'ת' ונאמר, כי חוקי
לשון אבותינו שכל מלה אשר סימכה אחת משש
התנועות י כולן פרט לפתח, שיהא הסמך לה
מן ב'ג'ד' כ'פ'ת' רפי. ואין זה במקרא בלבד,
אלא אף בכל הדבור והשיחות, ואמילו בין
הנשים. כמו שאומרים על אישה שהלכה אל
המלמד ואמרה לו, הוי ספרא אפני בריי רפי,
כונתה ספורה את בני, ולא אמרה ברי, דגש.
ואחרת קראה לבנה, בַּיָּהִי בדגש, ולא ענה
לה, ואז קראה, יא בַּיָּהִי רפי מפני שהוסיפה
י. אבל במקרא הרי כל ב'ג'ד' כ'פ'ת'
שסמך לו מלסניו אחת משש התנועות פרט
לפתח יהיה רפי, ולא נאריך בהדגמותיו. אבל
נאמר שאין דבר יוצא מכלל התנאים הללו כי

תים נאכ'ד' פי שבע כפולות ונפרד אלישי
מנהא, ונתכלם עלי אלסת אלבאקיה אעני
ב'ג'ד'כ'פ'ת', פנקול, אן כל ואחד מנהא יכון
דגש או רפי אדיא הו כאן פי אוסאט אלכלמאת
למעאני יטול שרחא האהנא, סמנתא למכאן
אלאת'באת ואלנפי, כקולך והיה הדם לכן דגש
מת'בתא, ותקול [45] הדם האנשים רפי מנפאי.
ומנהא ללמערה ואלנכרה, כקולך שתיים אנחנו
בבית דגש מערפה, ותקול בבית אחד יאכל רפי
מנכרה. ומנהא ללקיאים בדיאתה וגיר ד'אתה,
כקולך ומלכותו בכל משלה דגש קאים בדיאתה,
בכל הארץ יצא קום קאימא פי גיר ד'אתה.
ומא שאכל הד'ה אלמעאני, ולכנא נתרעה
למשארכה' סאירי אחרוף להא פי הד'ה אלסצ'אי
ועלי מא שרחנאה פי כחאב אלדגש ואלרפי.
ונצרך אלקול [נ] אלי ב'ג'ד'כ'פ'ת' ונקול, אן
רסם לגה' אבאינא אן תכון איה' י כלמה כאן
מקטעתה, נגמה מן אלסת נגמאת כלהא מא כ'לא
אלפתחה, אן י. יכון מא יאוראה מן בג'ד'כ'פ'
רפי, וליס הד'ה פי אלמקרא סקט, לכן פי ג'מיע
אלכלאם ואלמכ'אטא, חתי מן אלנסא, כמא
יקאל פי אמראה צארת אלי אלמעלם פקאלת
לה, יא ספרא אפני בריי רפי, תעני אצרך אבני,
ולם תקול ברי דגש. ובעצ'הן נאדת ולדחא
גד, גד' בדגשה פלם יג'בהא, פצאחת י, יא
גד' רפי למא ודאת יא. ואמא פי אלמקרא פאן
כל ב'ג'ד'כ'פ'ת' יג'אורה מן קבלה אחדי אלסת
נגמאת מא כ'לא אלפתחה פאנה יכון רפי, ולא
נטול בתמתי'אלתה. ולכנא נקול לא יכ'רג' קול
ען הד'ה אלשרוט אלא כ'מסה ג'ואמע תים

64 ד, פצארת.

63 ד, (א).

62 ד, אית.

98 שהוא כאלו הנושא.
1 שמואל ב כנ יו. דברי הימים א יא יט. 2
מלכים א ג יח. 3 שמות יב מו. 4 תהלים
קג יט. והכוונה שהוא משפט שלם, ומלכותו בכל
ואינו זקוק לגמר ולהשלמה. 5 שם יט ה.
המלה, בכל" תחלת משפט וצריך השלמה סמיכות
וגמר והיא, "הארץ". 6 אפסר: בחקים. והכוונה
חקי הנקוד. כלומר שאין הכלל הזה רק בשבע
הכפולות אלא גם בשאר אותיות כגון השור יסקל,
הגשחם לי במדבר, וכיוצא. 6 קטעים מספר

זה פרסם ג. אלוני ב, "בית מקרא" חוברת מ, תשל"ז,
בשם, "ספר הנקוד" לרס"ג. 7 ראה לעיל עמ'
עד הע' 69. 8 אפשר גם: שלח, שחרר.
והמלה, "אפני" ארמית, ואם היא בטאה את האלף
בפתח הרי זו ארמית כתקנה, אך אם היא בטאה
את האלף חרוקה הרי היא ארמית בניב ערבי.
9 ונעשת גד סמוכה לאהוי אע"פ שמלת, "יא"

עשר מפרדאת. פאמא אלאצול אלכמס, פכל פתחה תגיאור בג'דכ'פית' כקולך מה בצע בדמי, מה ברי ומה בר בטני. וכל באיין מתראדפין בשוא כקולך ויהי כבואם נשכבה בבשתנו. וכל כאפין מתראדפין בשוא כקולך הלא ככרמיש כלנו, קטנה ככף איש. וכל בי ופי מג'מיעין בשוא כקולך ודברי אשר שמתי בפוך. וכל ויהי כשמוע כ'אצה. ואמא אלעשר אלמפרדאת פהי, כי גאה גאה אלאול ואלת'אני, מי כמוכה נאדר בקדש, ידמו כאבן, גדבריא דתבריא [46] אלאולין ואלת'אניין.⁶⁵ ונלאיתי כלכל, ושמתי כדכד. וממא לא יג'אור פיה מקטע נגמה בג'דכ'פית' פת'לית' גיר משדדה, ה' במ סיני בקדש, ונטה עליה קו תהו, וקול המון שלו בה. וקד יעלל ארסא מי כמכה באלים ה' ואדגאש מי כמכה נאדר בעלל לים הדא מוציע שרחהא. ואמר תצ'אעף אלריש פאנה ללטבראניין פי אלמקרא, וללעראקין פי כלאמהם לא פי אלמקרא, ויקולון הדא ריש מכרוך וריש גיר מכרוך. פאמא רסום אלעראקין פי ד'לך פאלתמסנאהא פלם נג'ד להא אצלל [נא] יג'מעזא. ואמא רסום אלטבראניין פאנא נד'כרהא פי תפסיר אלפרק אלראבע מן הדא אלכתאב פי קסמ'ה אלכ"ב חרף כ'מסה אקסאם בעון אלרחמן, ואמא מעאני כפולות שהן תמורות, סקד שרחהאנא פי מא תקדם.

אם חמשה כלליים ועשרה פרטים. חמשת הכלליים הם, כל פתח הסמוך אל בג'ד' כ'פית' כאמרך מה בצע בדמי⁶⁶, מה פרי ומה פרי פקני⁶⁷. וכל שני ביתין נרדפין בשוא כאמרך ויהי פלאם⁶⁸, נשקפה פלשתנו⁶⁹. וכל שני כפין נרדפין בשוא כאמרך הלא קברקמיש כלנו⁷⁰, קטנה כפף איש⁷¹. וכל בית ופי קבוצות בשוא כאמרך ודברי אשר יצמתי פקיה⁷². וכל ויהי פשמוע⁷³ דוקא. אבל העשר הבודדות הם, כי גאה גאה⁷⁴ הראשון והשני, מי פמלכה נאדר בקדש⁷⁵, ידמו פאבן⁷⁶, ג'דבריא דתבריא⁷⁷ הראשונים והשניים, ונלאיתי פלפל⁷⁸, וישמתי פדכד⁷⁹. וממה יאין לו סמיכות להפסק תנועה בג'ד' כ'פית' ילשה המה בלתי דגושים, ה' פם סיני בקדש⁸⁰, ונטה עליה קו תהו⁸¹, וקול המון ש'לו פה⁸². ויש שנוחנים טעם לרפי מי כמוכה באלים ה' ודגש מי כמכה נאדר בקדש בטעמים יאין זה מקום באורם. וענין כפילות הריש הוא לטבריינים במקרא, ולבבלים בדבורם לא במקרא, ואומרים זה ריש „מכרוך" וריש בלתי „מכרוך".⁸³ אבל מנהג הבבלים בזה כבר חקרנום ולא מצאנו להם כלל הכוללם. אבל מנהג הטבריינים אנו נזכרים בפירוש הפרק הרביעי⁸⁴ מספר זה, בחלוקת הכ"ב אותיות לחמשה חלקים בעזרת הרחום. אבל ענין כפילות שהן תמורות כבר פירשנום במה שקדם.⁸⁵

65 ד, אלאולאן ואלת'אניאן.

23 ישעיה נד יב. ואלה הם הנקראים אוגירה. ויש מונים במקום ג'דבריא דתבריא, את וחכמה כחכמת אלחין, דניאל ה יא. 24 תהלים סח יח. 25 ישעיה לר יא. 26 יחזקאל כג מב. 27 גם בעל מחברת התיג'אן מוכיח שם זה אך לא הסבירו, ואיני יודע מהו. 28 הלכה ג. 29 כנראה שכונתו למה שכתב בסוף הפרק הראשון.

ערבית. 10 תהלים ל י. 11 משלי לא ב. 12 שמואל א טז ו, יח ו. 13 ירמיה ג כה. 14 ישעיה י ט. 15 מלכים א יח מד. 16 ישעיה נט כא. 17 בראשית לט יט. יהושע ט א, י. א. שופטים ז טו. מלכים א ה כא, יב ב, יב כ. יג ד, טו כא. כ יב. כא טו. כא טו. מלכים ב ה. ו ל. כב יא. טו ה. לד יט. 18 שמואל טו א. טו כא. 19 שם טו יא. 20 שם טו טו. 22 ירמיה כ, ט. 21 דניאל ג, ג ג.

ג. שבע כפולות ב'ג' ד' כ' פ' ר' ת', שבע ולא שש, שבע ולא שמנה, שש צלעות לששה סדרים, והיכל קדש מכון באמצע, ברוך ה' ממקומו, הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו.

וההלכה השלישית

ואלה הלכה אלת אלת'ה

ותפסירהא: ואלסבע אלמצ'אפעה אלתי הי בג'ד'כ'פ'ר'ת', צארת סבע ולא סת ולא ת'מאן, לאן באזאהא מוצ'וע מא בין סת ג'האת, כאנך תקול אלעלו ואלספל ואלשרק ואלגרב ואלג'נוב ואלשמאל, פי וסטהם אלקדס. סבד'לך⁶⁶ נקול אן אלכ'אלק מתוסט עאלמה והו אלחאמל לה ואלקאים בה, וליס עאלמה חאמל לה ולא קאים בה.

צרף אלקול האהנא ללאחתג'אג' ללסבעה אלמצ'אפעה, באן כל מכאן פלא בד לה מן [47] סבעה אשיא, אולהא אלמתמכן פיה, ת'ס אלסת אלג'האת אלמחיטה בה, וד'לך אנך אד'א קלת עלוא וספלא וארבע ג'האת פאן ג'מיעהא ישיר אלי מתוסט, אלעלו עלוה ואלספל ספלה ואלג'האת ג'האתה, פצאר אלסאבע לא בד מן ארתבאטה מעהם. והד'א אלקול עלי אנה עאם לכל מוצ'וע, פאן צאחב הד'א אלכחאב אנמא צ'רב אלמת'ל באלקדס כ'אצה לתוסטה אלמכאן ואלזמאן, פאמא תוסטה אלמכאן פקאל פיה זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות, ואמא תוסטה אלזמאן פאנה בני פי שביה בצנף אלסתה לאלאלאף אלסנה אלתי הי ענד כתי'ר מן אלנאס עמר אלעאלם, כמא קאל ויהי בשמנים

ותרגומה: והשבע הכפולות שהן ב'ג'ד'כ'פ'ר'ת' נעשו שבע ולא שש ולא שמנה, לפי שכנגדן מונח בין שש קצות, כאלו תאמר מעלה ומטה ומזרח ומערב ודרום וצפון, ובאמצעיתם הקדש³⁰. ובכך אנו אומרים כי הבורא בתוך עולמו והוא הנושא אותו והמעמידו, ואין עולמו נושא אותו ולא מעמידו³¹.

הסב את הדברים כאן להצדקת³² השבע הכפולות, לפי שכל מקום אי אפשר לו מבלעדי שבעה דברים, תחלתו הממוקם בו³³, ואחר כך ששת הרוחות המקיפות אותו, והוא, שכאשר אתה אומר מעלה ומטה וארבע רוחות הרי כולם מורים על דבר באמצע, אשר המעלה מעליו, והמטה מתחתיו, והרוחות ורוחותיו, ונעשה השביעי הכרחי שיהא קשור עמהם. ודבר זה אף על פי שהוא כללי לכל מונח³⁴, הרי בעל הספר הוה לא נשא את המשל אלא במקדש³⁵ דוקא בגלל מצוה המקום והזמן³⁶, אשר למצוה המקום, הרי נאמר בו זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות³⁷, ואשר למצוה הזמן, לפי שהוא נבנה בקרוב למחצית ששת האלפים שנה שהם אצל רבים מבני אדם ימי העולם³⁸, כמו שאמר ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה

66 ד. ת. פ'לד'ך.

מהדורתי בהרחבה כי קצאתי לשונו כאן. 32 „ללאחתג'אג' לטעון להצדקת קיומן. להוכיח את צדקת מציאות השבע כדבר מוגדר בפני עצמו. ונדמה לי כי „להצדקת“ מתאים כאן. 33 הדבר המונח באמצע. 34 יותר נכון: נושא. 35 אפשר: ירושלם. 36 כל הענין הוה כבר קדם לעיל פרק א סוף הל' ב. 37 יחוקאל ה. ה. 38 שנת אלפי שני הוי עלמא, ראש השנה לא א,

30 אפשר ובתוכם ירושלם. 31 עולמו זקוק לו לקיומו ואין הוא זקוק לעולמו כלל משום בחינה. וזהו פירוש „הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו“. ובפירושו למשלי יח י כתב: כי הבטחון ב'ה' נמשל לכל „מקום“ נוה ומעון ומגדל וחדר ומצודה וסלע וכל הדומה לכך, נוה, זה אני ואנדרו. מעון, מעון אהה היית לנו. מגדל, מגדל עוז שם ה'. חדר, לך עמי בא בחדריך. מצודה וסלע ה' סלעי ומצודתי, ולפיכך מקובל באומה כי שמו מקום ולפיכך אומרים המקום ברוך הוא. ראה שם

ד. שתיים עשרה פשוטות, שתיים עשרה ולא עשתי עשרה, שתיים עשרה ולא שלש עשרה. שנים עשר גבולי אלכסן, מפצלן לששה סדרים, מפסקין בין רוח לרוח, גבול מזרחית צפונית, גבול מזרחית רומית א, גבול מזרחית תחתית, גבול צפונית מערבית, גבול צפונית רומית ב, גבול צפונית 148 תחתית, גבול מערבית דרומית, גבול מערבית רומית, גבול מערבית תחתית, גבול דרומית מזרחית, גבול דרומית רומית, גבול דרומית תחתית.

א) א, דרומית. ב) א, חסר, „גבול צפונית רומית“.

לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית לה'.³⁹ וכבר עבר מן הזמן מלפני כן אלפים שנה תמ"ח⁴⁰, ונעשה הכל אלפים שנה תתקכ"ח. ויתכן שהוא נעשה כן כדי שישא מה שלפניו ומה שלאחריו⁴¹. וכן הארון באמצע האומה, כמו שאמר מחנה הלויים בתוך המחנות⁴². וכן הבורא באמצע בראיו, כלומר הוא המעמיד⁴³, כמו שאמר כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל⁴⁴. ולא רק בתוך האומה בלבד, אלא גם בתוך כל אנשי הארץ, כמו שאמר כי אני ה' בקרב הארץ⁴⁵. ודבר המאמינים⁴⁶ שהבורא בתוך הדברים הוא ענין נכבד ואמונה חזקה⁴⁷, נזכיר את זה בפירושו הפרק הרביעי⁴⁸ מספר זה בעזרת ה'.

לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית לה'.³⁹ וכבר עבר מן הזמן מלפני כן אלפים שנה תמ"ח⁴⁰, ונעשה הכל אלפים שנה תתקכ"ח. ויתכן שהוא נעשה כן כדי שישא מה שלפניו ומה שלאחריו⁴¹. וכן הארון באמצע האומה, כמו שאמר מחנה הלויים בתוך המחנות⁴². וכן הבורא באמצע בראיו, כלומר הוא המעמיד⁴³, כמו שאמר כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל⁴⁴. ולא רק בתוך האומה בלבד, אלא גם בתוך כל אנשי הארץ, כמו שאמר כי אני ה' בקרב הארץ⁴⁵. ודבר המאמינים⁴⁶ שהבורא בתוך הדברים הוא ענין נכבד ואמונה חזקה⁴⁷, נזכיר את זה בפירושו הפרק הרביעי⁴⁸ מספר זה בעזרת ה'.

וההלכה אלראבע

ותפסירהא: ואלאת'ני עשר אלכסאט, צאת את'ני עשר לא אחדי עשר ולא ת'לאת' עשר, לאן באזאהא את'ני עשר חדוד משתרכה לכל מרבע, ותעדידהא, חית' ילחקי אלשרק מע אלשמאל, וחית' ילחקי מע אלעלו, וחית' ילחקי מע אלספל. ת'ם חית' ילחקי אלכמאל מע אלגר, וחית' ילחקי מע אלעלו, וחית' ילחקי

מה שאומרים היהודים בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ.³⁵ „וכידה“ אפשר: חמורה. יציבה. והכוונה אלמלי מציאות השפעת ה' התמידית על העולם לא היה יכול להתקיים, כי אין יחס ה' אל העולם כיחס הנגר אל הארון שכאשר סיים עבודתו אין תארוך זקוק לגרר להתמדת קיומו, אלא אם תפסק השפעת החיים והקיום מאת ה' על עולמו

וההלכה הרביעית

ותרגומה: ושתיים עשרה הפשוטות, נעשו שתיים עשרה ולא אחת עשרה ולא שלש עשרה, לפי שכנגדן שנים עשר גבולים משותפים לכל מרובע, ומגנים, היכן שנפגש המזרח עם הצפון, והיכן שנפגש עם מעלה, והיכן שנפגש עם מטה. וכן היכן שנפגש הצפון עם המערב, והיכן שנפגש עם מעלה, והיכן שנפגש עם מטה. וכן היכן שנפגש

סנהדרין צו א, עבודה זרה ט א. 39 מלבים א ו א. 40 מן הבריאה עד צאת בני ישראל ממצרים בתמ"ח. 41 כעין מאמר חז"ל, „על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים“ אבות ס"א מ"ב. ופירש הרמב"ם תעבודה הקרבנות. 42 במדבר ב יו. 43 במדבר לח לד. 34 שמות ח יח. 34 כלומר

המערב עם הדרום, והיכן שנפגש עם מעלה, והיכן שנפגש עם מטה. וכן היכן שנפגש הדרום עם המזרח, והיכן שנפגש עם מעלה, והיכן שנפגש עם מטה.

ופירוש הדבר, שכל גוף מרובע יש לו שתיים ע"ה הדבקות³⁷, וכאשר תתאר את זה בבית או תיבה יובן לך הדבר, כי התקרה נפגשת עם ארבע רוחות, והקרקע עם ארבע רוחות, ואחר כך ארבע הרוחות זו עם זו, ויהיה סך הכל שנים עשר.

ואם יאמר אדם אנו רואים שכאלו סובר בעל הספר הזה כי הארץ מרובעת והשמים מרובעת יי, ואף שאין שמים תחת הארץ, ושני הדברים הללו היסוד המוסכם מכל החכמים. נאמר תחלה, אפשר שדבריו אלה על דרך המשל לא בדיוק, כאלו המשיל בשמים ובארץ כמו שהדגמנו אנו בבית או תיבה³⁸. ונאמר עוד ואפילו היו דבריו אלה בדיוק, אין בהם חריגה מדברי החכמים בשני הדברים יחד, והוא, שמקצת החכמים כבר אמרו שהארץ מרובעת, ואף מי שאמר³⁹ שאין שום תבנית בעולם וזאת המרובע, וישכל משולש או מעוגל שאנו רואים הרי כל זה מורכב מחלקיקים מרובעים קטנים מהודקים הטב שאי אפשר לחוש לראותם, ולכן אין להתפלל על זה שאמר בכיוצא בכך. ולענין שהשמים על הארץ ולא תחתיה, הרי ר' אליעזר ור' יהושע שניהם היו אומרים כך, ונחלקו בסבוב השמש אחרי שהסכימו על העיקר הזה, והיה לדעת הכל שבשתי רוחות המזרח והמערב יערים שמהם נכנס השמש⁴⁰ בכל בקר ויוצא מהם בכל ערב, ולא היתה נקודת המחלוקת ביניהם אלא שר'

יעדר ויחדל להיות. 36 הלכה א. 37 אפשר להלחמות. 38 אפשר: מרובעים. 39 כלומר שבוואו להמשיל גבולי המרובע במקום לצייר ולהדגים בארגו או קופסה הדגים בשם ארץ ושמים, ולגמרי אינו מתכוון להם. 40 נראה שצ"ל, וב מן קאל' ואף יש מי שאמר, כי אין סברא זו של ר' אליעזר ור' יהושע, אלא של חלק מן המעטותלה⁴¹ הם הסוברים כי כל המציאות מורכבת מחלקיקים

מע אלספל. ת"ם חית' ילתקי אלגרב מע אלג'נוב, וחית' ילתקי מע אלעלו, וחית' ילתקי מע אלספל. ת"ם חית' ילתקי אלג'נוב מע אלשרק, וחית' ילתקי מע אלעלו, וחית' ילתקי מע אלספל. ושרח דילך, אן כל ג'סם מרבע פלה אתיני עשר לחאם, ואדיא שבהת דילך בבית או כיואנה תבין לך דילך, לאן אלספק ילתקי [גנ] מע ארבע ג'האת, ואלארץ' מע ארבע ג'האת, ת"ם אלארבע ג'האת בעצ'הא מע בעץ', פ'כוון ג'מיע דילך אתיני עשר.

פאן קאל קאלי פכאנא גרי אן צאחב הד'א אלכתאב כאן יד'הב אלי אן אלארץ' מרבעה ואלסמא מרבעה, ואלי אנה לא סמא תחת אלארץ', והד'אן קולאן כילאף מא עליה אלעלמא. קלנא אולא⁴², ימכן אן יכוון קולה הד'א תמתילא לא תחקיקא, כאנה מת'ל באלסמא ואלארץ' כמא מת'לנא בבית או כיואנה. ת"ם נקול ולו כאן קולה הד'א תחקיקא לם יכוון בה כ'ארג'א ען אקואל אלעלמא פי אלבאבין ג'מיעא, ודילך אן בעץ' אלעלמא קד קאלו אן אלארץ' מרבעה, בל קאל אנה לא שכל פי אלעאלם סוי אלמרבע, ואן כל מת'לת' או מדור גראה פג'מיע דילך מרכב מן אג'וז מרבעה צגאר מצ'רס⁴³ תצ'ריסא לא ילחק אלחס תביאנה, פלא ינכר עלי [49] הד'א אד' קאל במת'ל דילך. ואמא אן אלסמא פוק אלארץ' לא תחתהא, פאן ר' אליעזר ור' יהושע ג'מיעא כאנא יקולאן בדילך, ויכ'תלף פי מדאר אלשמס בעד אתפאקתמא עלי הד'א אלאצל, וכאן ענד אלג'מיע אן פי ג'התי אלמשרק ואלמגרב אבואבא תדכ'ל מנחא אלשמס פי כל גראה ותכ'ר'א מנחא פי כל עש'ה, ואמא כאן מוצ'ע אלכילף בינהמא, לאן ר' אליעזר כאן ירי

67 בעמיד א, קולנא או לא. 68 א, תצ'רסא.

מרובעים דקים מאד, ומהם שסברו את החלקיקים אך לא התנו דוקא מרובעים. וראה גם רמב"ם במד' ח"א פרק עג ההקדמה השלישית. 41 נכנס אל המרחב האוירי המקיף את הארץ, ועל פי הנחה זו נתקן ביצור של שבת, "תחתות בכל יום דלתות שער מוזח ובוקע חלוני רקיע, מוציא חמה ממקומה

אנהא אדיא כ'רג'ת מן בעי' אבואב אלמגרב באלעשי ארתפעת פוק אלסמא פי אסתדארה חתי תעוד דאכילה מן אלבואב אלשרקיה באלגדא, וכאן ר' יהושע ירי אנהא אדיא כ'רג'ת מן בעי' אבואב אלמגרב באלעשי אסתדארת חואלי אלשמאל פלא תזאל⁴¹ תסיר הנאך אלי אלגדא פתדכיל מן בעי' אבואב אלשרק, וכאן ענד אלג'מיע איצ'א אן אלסמא אלקאים מנהא ואלסאקף כאל כתיף ימנע נור אלשמס פמא⁴² דונה מן אלנפורי פה, לולא דילך לס תכף ענא אלשמס באלליל, והו קולהמא ר' אליעזר אומר עולם כקובה⁴³ [נד] הוא דומה ורות צפונית אינה מסוככת וכשהחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת ועולה למעלה מן הרקיע, ר' יהושע אומר עולם לאכסדרא⁴⁴ הוא דומה ורות צפונית מסוככת וכשהחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחזרת אחרי כיפה, ועלי אן אלקול אלמרתצ'א ענד ג'מהורנא הו אן אלפלך ואלארץ, כל ואחד מנהמא כאלכרה, ואן אלארץ, דאכיל אלסמא כאלנקטה, ואן מדאר⁴⁵ אלשמס באלנהאר פוק אלארץ, ובאלליל תחת אלארץ, ואן טיל אלארץ, הו אלסאחר ללשמס באלליל ולנצף דאיה' אלפלך אבדא מן אן תרי. ועלי אן הדיא אלקול איצ'א קד ד'כרה אלקדמא אד' יקולון [50] חכמי אומות העולם אומרים חמה מהלכת ביום למעלה מן הארץ בלילה למטה מן הארץ, וקאלו אמר ר' גראין דבריהם מדברינו. פאן קול צאחב הדא אלכתאב איצ'א קד קאל בה כתיב מנהם.

וקד יגלטון קום פי הדא אלמוצ'ע פיזידון פי אלחדוד חתי תציר סת עשרה, ודילך באן יכונו כמא יקולון גבול מזרחית צפונית יקולון

אליעזר היה סובר שכאשר הוא יוצא באחד שערי המערב בערב מתרומם מעל השמים בסבוב עד שישבו ויכנס מן השערים המזרחיים בבקר. והיה ר' יהושע סובר שכאשר הוא יוצא מאחד שערי המערב בערב מקיף סביב תצפון ולא יחדל מלכת שם עד הבקר ונכנס מאחד שערי המזרח. וכן היה לדעת הכל כי השמים העומד ממנה והמקרה⁴⁶, כחפץ עבה עכור⁴⁷ המונע אור השמש וכל שכן⁴⁸ מה שלמטה ממנו מלעבור בו, ואלמלא כן לא היה השמש נסתר ממנו⁴⁹ בלילה, והוא אמרם ר' אליעזר אומר עולם כקובה⁵⁰ הוא דומה, ורות צפונית אינה מסוככת, וכשהחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת ועולה למעלה מן הרקיע, ר' יהושע אומר עולם לאכסדרא⁵¹ הוא דומה, ורות צפונית מסוככת, וכשהחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחזרת אחרי כיפה⁵². ואף על פי שהדבר המוסכם לדעת הכל⁵³ הוא שהגלגל והארץ כל אחד מהם כדור, ושהארץ בתוך השמים כנקודה, ושסבוב השמש ביום מעל הארץ ובלילה מתחת לארץ, ושצל הארץ הוא המסתיר את השמש בלילה ואת חצי הקף הגלגל תמיד מלהירות. ואף על פי שכבר הוכיחו דבר זה גם הקדמונים, באמרם חכמי אומות העולם אומרים חמה מהלכת ביום למעלה מן הארץ בלילה למטה מן הארץ, ואמרו אמר רבי גראין דבריהם מדברינו⁵⁴. הרי שגם דברי בעל הספר הזה כבר סברו אותם רבים מהם.

ויש אנשים הטועים במקום זה ומוסיפים בגבולות עד שנעשים שש עשרה, והוא, שכמו שאומרים גבול מזרחית צפונית כך אומרים גם

ולבנה ממכון שבתה⁵⁵. 42 כלומר הקיום העומד והיציב והעשוי כמין תורה, הרקיע אשר הגולגל מטפה הראשונה. 43 כתיף, גם, עבה ועכור, בלתי שקוף. 44 וכל שכן מאורות שאורן חלש מאור השמש שאינו פולש ועובר את קרום הרקיע. והחכם לאמבערט כנראה לא הבינה ותכן, עמא" ואין צורך לכך. ומלת, פמא" למושג כל שכן, משומשת הריבה בספרי רבנו, ראה לדוגמא פירושי

69 ד, תזול. 70 ד, עמא. 71 ד, לפסדור.
72 ד, לקובה. 73 א, אלמדאר.

רס"ג לתורה מהדורתי שמות יא ו הע' 4. 45
כלומר משוכני הארץ. 46 בגמ' לאכסדרה.
47 בגמ' לקובה. 48 בבא בתרא כה א"ב
בשנים. 49 אפשר: שהדבר שנתקבל על דעת
הרוב אצלנו. 50 פסחים צד ב בשנים.

ה. שבהן חקק יה' צבאות ואלהי ישראל אלהים חיים אל שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, עשרים ושתים אותיות קבועות בגלגל, חזר גלגל פנים ואחור חזר גלגל פנים ואחור, סימן לדבר אין בטובה למעלה מענג, ואין ברעה ננה למעלה מענג.

איצ'א גבול צפונית מזרחית והו אחד בעינה, וכמא יקולון גבול צפונית מערבית יקולון גבול מערבית צפונית והו הו, ואנמא בינהמא תקליב אלקול. וכד'לך יצנעון פי גבול מערבית דרומית וגבול דרומית מזרחית, פיעכסונהמא. פאן וגידת פי בעי' אלגנס' שיא מן ד'לך פאסקט מנה הד'ה אלוואיד חתי יקום עלי מא רסמנא.

ואלה לכה אלכ'אמסה

ותפסירהא: וקולנא אן בהא רסם אלאולי רב אלגיוש אלה אסראיל אלהא אחי אלטאיק אלכאפי אלרפיע אלסני ת'אבת אלאבד וקדוס אסמה, אנה רסם אלכ'ב חרפא עלי בניה' אלפלך, פכמא אן אלפלך אד'א דאר ג'על אלמקדם מוכ'רא, כד'לך אלהרוף אד'א דארת ג'עלה אלמקדם מוכ'רא, ואלדליל עלי ד'לך אנך [51] תקול ענג פיוון מחמודא, ותקול נגע פיוציר מד'מומא, והד'ה אלהרוף הי הד'ה אלא אנהא מעכסה.

הד'א אלקול ירחמך אלהא הו קטב הד'א אלכתאב אלד'י עליה מדארה, והו אן אלבארי תבכר אסמה קלב אג'וא מן הד'ה אלהרוף והד'ה אלאעדאד תקליבה ואחדת' פאחדת' מן ד'לך אלתקליב ג'סמא מא, ת'ם קלבהא תקליבה אכ'רי בתעכיס מואצ'ע אלאג'וא מן מוצ'ע אלי מוצ'ע פאחדת' מן ד'לך ג'סמא סוי אלאול. ועלי הד'א תכ'טר עלי באלך אן צ'רוב אלתקליב אלת' לא ישבה בעצ'הא בעצ'א יחדת' מנה צ'רוב אלאג'סאם אלת' לא ישבה בעצ'הא בעצ'א. וצ'רוב לר'לך מת'ליון, אחדחמא דוראן אלפלך ואלאכ'ר דוראן אלהרוף. ולנא איצ'א אן

גבול צפונית מזרחית, והוא הגבול בעצמו, וכמו שאומרים גבול צפונית מערבית אומרים גבול מערבית צפונית, והוא הוא, ואין ביניהם אלא הפוך הדבור. וכך עושים בגבול מערבית דרומית וגבול דרומית מזרחית, ומהפכים אותם. ואם תמצא באחת הנוסחות דבר מזה השמט ממנו חוסמות הללו, עד שיתכן כפי שקבענו.

והלה לכה החמישית

ותרגומה: ומה שאמרנו⁵¹ שבהן חקק יה' אלהי הצבאות אלהי ישראל אלהים חיים היכול המספיק הרם הנשא הקיים לעד וקדוש שמו, שהוא חקק הכ"ב אותיות כפי תבנית הגלגל, כמו שהגלגל כאשר סובב עושה את אשר לפניו לאחור, כך האותיות כאשר סובבות עושות אשר לפניו לאחור, והראיה לכך שאתה אומר ענג ויהיה רצוי, ותאמר נגע ויהיה רע, ואלה האותיות הם אלה, אלא שהם הפוכות.

דבר זה יחנך ה' הוא ציר ספר זה אשר עליו הוא סובב, והוא, שהבורא יתברך שמו הפך חלקים מן האותיות הללו והמספרים הללו הפוך אחד ויצר מאותו ההפוך גוף מסוים⁵², ואחר כך הפכם הפוך אחר בחלוף מקומות החלקים ממקום למקום ויצר מכך גוף זולת הראשון. ועל דרך זו תעלה במחשבתך שסוגי ההפוך אשר אינם דומים זה לזה נוצרים מהם סוגי גופים שאינם דומים זה לזה. ונשא לכך שני משלים, האחד סבוב הגלגל והשני סבוב האותיות⁵³. וגם אנו רשאים לשאת לכך משלים

בהקדמה, השטה השמינית. 53 „חזר גלגל” סבוב הגלגל עצמו. „חזר גלגל” סבוב האותיות

51 לעיל פרק א הל' א' והל' ד. 52 כפי התבנית שהצטיירה מבקעתם באויר, וכדלעיל

נצירב לתא מן אלמתיאלתא אכתיר מן דלך, ולכנא נבחדי במא מתל בה ונקול, כאנא ג'מענא ת'לאת'ה חרופ חצר, פאדא תרכנא⁷⁴ עלי הדא לתאליף כאן מענאהא דארא, פאן קלנא חרץ אנקלב פצאר קטעא, פאן קלנא רצח צאר קחלא וחי לאחרוף בעינאה, ואן קלנא צחר צאר שהוכה וחי לאחרוף בעינאה אלא אן בעצ'תא נקל אלי מכאן אלאכיר. ומן צירוב אלתעכיס מא יבטל, כאנך תקול קשר פ'יכון עקדא, ותקלבה קרש פ'יציר תכתיג'ה, ושקר באטל, ושרק צפיר, ורשק גידה בלגה' אלתרגום, ואמא רקש פלא יכון שיא בהדה אללגה בתה. פאן ג'עלת אלמאכיד' ארבעה חרופ כתי'ר אלתקליבאת ומה יחד' מנהא באלאצ'עאף. ואן ג'עלתה [נ] כ'מסה כתי'ר אכתיר מן דלך עלי מא סנשרה פי אלמרק אלת'אלת'. ונקול וכד'לך פי תעכיס אלכלמאת, כקולך מאיה' אלף ודינאר, ותעכס בעצ'ה פתקול אלף ומאיה' דינאר, וקס עלי הדא כל מא [52] אשבהה. וכקולך פי אלמנטק, כל חי ג'והר, צחית. כל ג'והר חי, מחאל. וכד'לך תעכס, כל אנסן חי, וכל חי אנסן. ועלי הדא תודי אלת'לאת'ה אלאשכאל פי כל מחמול ומצ'יע ונתיג'⁷⁵ מנהא בתעכיס. וכקולך פי אלמקרא אבנים שחקו מים, מענאה אן אלמא שחק אלתג'ארה. ותקול עכר ביתו בצע בצע, מענאה מן טמע טמעא פקד פצ'ה אהל ביתה. ותקול פי אלמשנה פי אלתעכיס אנה יחרם ויחלל, מיתר אדם בקרובת

יותר מאלה, אבל נחחיל כמה שהדגים בו⁷⁶ ונאמר, נניח שאנו צירפנו שלש אותיות חצר, אם נניחם כפי סדר זה יהיה ענינם חצר של בית, ואם אמרנו חרץ נהפך ונעשה כריתה, ואם אמרנו רצח נעשה הריגה, והן האותיות עצמן, ואם אמרנו צחר נעשה לבן מעורב בשחרות⁷⁷ והם האותיות עצמן אלא ש'מקצתן הועבר למקום אחר. ויש מסוגי ההפוך שהוא בטל, כאשר תאמר קשר יהיה קטרא⁷⁸, ותהפכנו קרש ונעשה לוח עץ, ושקר שאינו אמת, ושרק השמעת קול, ורשק טוב בלשון התרגום⁷⁹, אבל רקש אין מאומה בלשון זה⁸⁰ כלל. ואם תעשה את הדוגמה ארבע אותיות יתרבו ההפוכים ומה שיתחדש מהם פי כמה. ואם תעשנה חמישי יתרבי יותר על כך כמו שנבאר בפרק השלישי⁸¹. ונאמר וכך בהפוך המלים, כאמרך מאה אלף ודינר, ותהפוך מקצתן ותאמר אלף ומאה דינר, ועל דרך זו תדון כל הדומה לו. וכאמרך בהגיון, כל חי עצם, נכון. כל עצם חי, מוכחש. וכן תהפוך, כל אדם חי, וכל חי אדם⁸². ועל פי זה תעביר שלש הדוגמאות בכל נשוא ונושא וסעף מהן בהפוך. וכמו שנאמר במקרא אבנים שחקו מים⁸³, ענינו שהמים שחקו האבנים. ונאמר עכר בייש בצע בצע⁸⁴, ענינו מי שבצע בצע כבר בייש אנשי ביתו. ותאמר במשנה בהפוך שהוא אוסר ומתיר, מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור

והפוכו. 54 כלומר מלה בת שלש אותיות. 55 תרגם רבנו צחר, "שהיבה" והוא לובן הפתוך מעורב בשחרות, כמראה בשר האדם השוף בשמש, וכך תרגם כשיר השירים א ו ששופתני השמש, "אשהבתני" וכל המפרשים פירשו צחר ביוזקאל כז יח, ואתנית צחורות בשפטים ה י, שהוא לבן. 56 "עקד" והווקקתי לתרגם בארמית כדי שלא אחזור על המלה העברית. 57 והנה מפרש רבנו כירכמא רישקא האמור בשבת קי א. ובבא מציעא קו ב, ברכום טוב, ולא כפירוש הגאונים שהוא שם למין מסויים. 58 יתכן שכונת רבנו, "בלשון זה" כלומר בעברית, אך אם כוונתו בהרכב זה כלומר

74 צ"ל תרכנארא.

75 צ"ל 'נתיג'.

76 "רקש" הרי בערבית ענינה ציור וכיור, והוא תרגם בדברים לב לג וראש פתנים, "אלרקש" כי הפתן עשוי חכרבורות וציורים. ואפשר שהוא עירב את הארמית "רשק" ולא הערבית "רקש" כי הארמית קרובה יותר לעברית ומשומשת בדברי חז"ל בערבוביא יחד עם העברית. 59 הל' ד. 60 כל אדם חי, נכון. זילתי בשתוף השם שקיראיו לגוף האדם הית אדם, ולפסל האדם אדם. יכל חי אדם אינו נכון. וראה גם רמב"ם בספרונו מלות ההגיון שער רביעי. 61 איוב יד יט. וראה לקמן פ"ג הל' ב. 62

ושבתאי בשמיני, וכוכב בשנים עשר, והנה כל דבר שמורים עליו שלשת הכוכבים הראשונים הרי הוא חזק בשל קרינת אורם על הצומח, וכל דבר שמורים עליו ארבעת האחרים הרי הוא חלש מחמת העדר אורם מן הצומח. ואם נחשב לשלישית ולרביעית בקירוב וכבר סבב הגלגל מול, יהיה הצומח סרטן, ויהיו כל הכוכבים מביטים אל הצומח פרט לשמש בלבד, כי נוגה בצומח, והירח בחמישי, ושבתאי בשביעי, וצדק ומאדים בתשיעי, וכוכב באחד עשר, ונעשת הוראת כל אחד מהן כפי כחו במקומו. ואם נחשב לשעה החמישית והששית וכבר סבב שני מזלות, הרי הצומח אריה, ויהיה החזק בגלגל השמש לפי שהיא באחד עשר, וכוכב לפי שהוא בעשירי, והירח לפי שהוא ברביעי. אבל נוגה ושבתאי וצדק ומאדים נפולים כולם, וכנגד זה יהיה מה שמורים עליו. ואם חשבנו לשביעית ולשמינית בקירוב וכבר סבב רבע הגלגל, הרי הצומח בתולה, ואין שום כוכב נפול. כי הירח בשלישי, ושבתאי בחמישי, וצדק ומאדים בששי, וכוכב בתשיעי, והשמש בעשירי, ונוגה באחד עשר. ונתקיימו כל ההוראות באופן זה. ואם חשבנו לחשיעית ולעשירית וכבר סבב הגלגל שלישו הרי הצומח עקרב, והירח בו, ונעשת לגלגל תכונה אחרת בהיפך מה שבארנו. וכך תשתנה תכונתן בשתי השעות האחרונות ובמה שאחריהן כפי סבובו. ועל פי זה יהפכו משפטי השביעים והמביטים ושאר המצבים. וכך הוא הדבר בהיות הקבועים והמתהפכים ובעלי שני הגופים השפעות כפי השתנותם בכל רבע מרבעי היום והוא שש שעות וחזרתם. ולא הארכתני כאן בהדגמת המעט הזה אלא מפני שבעל הספר הזה

ואלקמר פי אלסאדס, וחל פי אלת'אמן, ועטארד פי אלת'אני עשר^ס, פכל שי חדל עליה אלת'לאת'ה אלכואכב אלואאיל סקוי לוקוע נורהא עלי אלטאלע, וכל שי חדל עליה אלארבע אלכ'כר פצ'ע'ף לכילו אלטאלע מן נורהא. פאן עמלנא ללת'אלת'ה ואלראבעה באלתקריב וקד דאר אלפלך בר'גא, פאלטאלע אלסרטאן, וצארת אלכואכב כלהא נאט'רה אלי אלטאלע מא כ'לא אלשמש פקט, אד' אלוהרה פי אלטאלע, ואלקמר פי אלכ'אמס, וחל פי אלסאבע, ואלמשחרי ואלמריך' פי אלתאסע, ועטארד פי אלחאדי עשר, וצארת דלא'לה' כל ואחד מנהא חסב קותה פי מוצ'עה. פאן עמלנא ללסאעה אלכ'אמסה ואלסאדסה וקד דאר בר'גאן, פאלטאלע אלסאדס, פיציר אלקוי פי אלפלך אלשמש לאנהא פי אלהאדי עשר, ועטארד לאנה פי אלעאשר, ואלקמר לאנה פי אלראבע. ואמא אלוהרה וחל ואלמשחרי ואלמריך' פסואקט כלהא, ובאוא ד'לך יכון מא חדל עליה. פאן עמלנא ללסאבעה ואלת'אמנה באלתקריב וקד דאר רבע אלפלך, פאלטאלע אלסנבלה, ולא שי מן אלכואכב סאקט, לאן אלקמר פי אלת'אלת', וחל פי אלכ'אמס, ואלמשחרי ואלמריך' פי אלסאדס, ועטארד פי אלתאסע, ואלשמש פי אלעאשר, ואלוהרה פי אלחאדי עשר. ואסתקאמת ג'מיע אדלדאיל מן הד'א אלוג'ה. ואן עמלנא ללתאסעה ואלעאשרה וקד דאר מן אלפלך [נח] ת'לת'ה, פאלטאלע אלעקרב, ואלקמר פיה, וצארת ללפלך היה אכ'רי בכ'לאף מא ש'רגנא. וכד'לך תחגיר היאתהא פי אלסאעתינ [54] אלכ'ריתן ופי מא בעדהא חסב דוראנה. ועלי הד'א תנעכס אחכאם אלשעאעאט ואלמנאט'ר וסאיר אלתאלאת. וכד'לך אלקול פי כון אלת'ואבת ואלמנקלבה וד'ואת אלג'סדין אית'ארא כ'ף תחגיר פי כל רבע מן ארבע אליום והו סת סאעאט ותעוד. ואנמא בסטת האהנא תמ'תיל הד'ה אלבעאץ, לאן צאחב הד'א אלכתאב ג'עלה קטב קולה, אד'

קאל חור גלגל פנים ואחור חור גלגל פנים ואחור עלי מא רסם.

וסרירה' אלקול נפסה, אעתקאד אן אלכ'אלק קלב הד'ה אלענאצר תקליבה פחדת' מנהא מא הו חאר רטב, ותקליבה אכ'רי פחדת' אלחאר אליאבס, וכד'לך פי אלבארד אלרטב, ופי אלבארד אליאבס. ואדק מן הרא אלנ'ר פי באב אלכ'ואץ, וד'לך אנא נג'ד חאר יאבס יקוי שכלה, וחאר יאבס י' יצ'עף שכלה, כמא אן אלסקמוניא יצ'עף אלצפרא ויחלהא. ואלסבב ענדנא פי ד'לך הי אלכ'אציה, ושרחאה תבדיל אעדאד אלג'זא, כאנא ננול אלאמר עלי עשרין ג'ז, פאן כאן תרכיבהא כ'מסה מן כל עוצר פחלך כ'אציה, ואן כאן ארבעתין וסתתין או סתתין וארבעתין פתאנאך⁸² כ'אציתאן, ואן כאן סבעתין ות'לת'תין או ת'לת'תין וסבעתין פכאנת כ'אציתין, פכ'פי מא דארת הד'ה אלאעדאד פהי כ'ואץ. ומן אגיל ד'לך תציר כ'אציה תקוי וכ'אציה תצ'עף.

עשאו ציר דבריו⁶⁹, באמרו חור גלגל פנים ואחור חור גלגל פנים ואחור וכפי שקבע. וסוד עצם הדברים, הדעה שהבורא הסך את היסודות הללו הפיכה אחת ונוצר מהם מה שהוא חם ולת, והפיכה אחרת ונוצר החם היבש, וכך בקר הלח, ובקר היבש. ויותר דק מן העיון הוה ענין הסגולות⁷⁰, והוא שאנו מוצאים חם יבש מחזק את טבעו⁷¹, וחם יבש מחליש טבעו⁷², כמו שהסקמוניא⁷³ מחליש את המרה הירוקה ומשחררה⁷⁴. והסבה לדעתנו בכך היא הסגולתיות, ופירושא חלוף מספר החלקים⁷⁵, למשל נניח שהדבר על עשרים חלקים, אם היתה הרכבתו חמשה מכל יסוד⁷⁶ הרי זו סגולה אחת, ואם היה ארבעות וששיות או ששיות וארבעות⁷⁷ הרי אלו שתי סגולות, ואם היה שבעות וששיות או שלשיות ושבעות הרי שוב שתי סגולות, ואיך שיסובו המספרים הללו הרי הם סגולות, ומחמת כך תהיה סגולה מחזקת וסגולה מחלישה.

82 ד, פתאנך.

81 ד, וחאר יאבסא.

„תבניתר“ ולא יכולתי להבינה כאן כפשוטה ולפיכך נזקקתי לתרגם כפי שמושה על דרך ההשאלה „טבעו“.⁷² CKAMMONIA זהו שמו היווני של הצמח הנקרא בערבית „מחמודה“ והזכירו הרמב"ם בהקדמתו למשנה מהדורת סדר זרעים עמ' לא, ובהקדמתו לאבות הפרק הרביעי מהדורת עמ' שפג. ובפרקי משה פרק יג 3, ועוד.⁷³ „יחלהא“ הכוונה ממס את עודף המרה הוה ומאפסיה, ומשחרר את האדם ממנה.⁷⁴ בהרכב גוף האדם.⁷⁵ מארבעת היסודות.⁷⁶ ארבע מאלה ושש מן האחרים, ולהיפך, וכן יחסי יתר התרכובות

בהרבה מקימות.⁶⁹ איני יודע אם גם במלים אלה רמז ליחסו השלילי של רבנו לתורת משפטי הכוכבים והשפעותיהם על תכונות האדם ומדותיו כפי שכתב בפירושו לאיוב פרק לח, ואני אימר שאינם אלא סתם טענה ואין עליהם ראיה חוץ מעצם הטענה⁷⁰ ומה שכתב כאן הוא רק להסביר את שטת בעל הספר, ולפי יחוסו לאברהם אבינו וכענין שאמרו איצטגנינות גדולה היתה בלבנו של אברהם אבינו, ראה בבא בתרא סז ב. יומא כח ב. וראה גם בראשית רבה טו ה. או שבתקופה זו עדין היה סבור כי תורת האסטרונוגיא יש בה ממש.⁷¹ התכונות הסגוליות של טבע האדם הבאות מחמת הרכב מזוג.⁷² „שכלה“ תרגום מלולי

ו. ראייה לדבר עדים נאמנים, עולם שנה ונפש. עולם ספירתו בעשרה, שלשה אש רוח ומים, שבעה שבעה כוכבים, שנים עשר שנים עשר מזלות. שנה ספירתה בעשרה, שלשה קור חום ורויה, שבעה שבעת ימי בראשית, שנים עשר (נט) שנים עשר ירחים. נפש ספירתה בעשרה, שלשה ראש וגויה ובטן, שבעה שבעה שערים, שנים עשר שנים עשר מנהגין.

י אלה לכה אלסאדסה

וההלכה הששית

[55] ותפסירהא: ואלדליל עלי דלך שהוד תיקתא, אלעאלם ואלסנה ואלנפס. פאלעאלם יחצא באלעשרה, ואלת'לת'ה פיה אלנאר ואלמא ואלהוא, ואלסבעה סבעה כואכב, ואלאת'ני עשר את'ני עשר ברג'א. ואלסנה פתחצי באלעשרה, ואלת'לת'ה פיהא אלברד ואלחר ואלעחדאל, ואלסבעה סבעה איאם אלג'מעה, ואלאת'ני עשר את'ני עשר י'הרא. ואלג'ת'ה פתחצי באלעשרה, ואלת'לת'ה פיהא אלראם ואלבטן וסאיד אלג'ת'ה, ואלסבעה סבעה פתוח פי אלראם, ואלאת'ני עשר את'ני עשר מדבר להא.

הד'ה מנה ג'מל ללאת'נין ות'לת'ין באב, יקול אנהא מוגידה פי אלת'לת'ה אלאצול עלי מא פצל, וכמא צ'ם הנאך אלמא ואלתראב אלי חוו ואחד כדאך חסב האנהא אלפצלין שיא ואחדא, ואראד בר'לך אן אלליל ⁸⁵ ואלנהאר פיהמא יתסאריאן, ואן אחר ואלברד פיהמא מסתרכאן.

ותרגומה: והראיה על כך עדים נאמנים, העולם והינה והנפש. העולם נספר בעשרה, והשלשה בו האש והמים והאוויר, והשבעה שבעה כיכבים, והשנים עשר שנים עשר מזלות. והינה נספרת בעשרה, והשלשה בה הקור ותחום והאוויר ⁷⁷, והשבעה שבעת ימי השבת, והשנים עשר שנים עשר חדש. והגויה נספרת בעשרה, והשלשה בה הראש והבטן ושאר הגויה, והשבעה שבעת פתחים בראש ⁷⁸, והשנים עשר שנים עשר מנהגים לה ⁷⁹.

אמר את זה סכומים לילשים וינים דברים, אמר שהם מצויים בשלכת העיקרים כפי שפירט, וכמו שהצמיד שם את המים והעפר בקבוצה אחת ⁸⁰ כך חשב כאן שני הפריטים יחד, וכוונתו בכך כי היום והלילה בהם ⁸¹ שוין ⁸², ושהחום והקור בהם משותפים.

⁸⁵ א, אלדליל.

דלקמן. 77 כלומר המווג הממוצע שאינו לא חם ולא קר. 78 יפורטו לקמן פ"ו הל' ב. 79 יפורטו לקמן פ"ו הל' ג. 80 וכדלעיל בפרק זה הל' ב. 81 כי בעצם אין יום ואין לילה

כי כל רגע שזורח פר שוקע שם.

פרק שלישי

א. עשר ספירות בלימה, בלום פִּיךְ מלדבר, בלום לבך מלהרחר, ואם רִץ לבך שוב למקום, שכך נאמר רצוא ושוב, ועל דבר זה נכרתה ברית. ומידתן עשר שאין להן סוף, נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן א' בסופן כשלהבת קשורה בנחלת. דע וחשב וצור, שהיוצר אחד ואין בלעדיו, ולפני אחד מה אתה סופר.

(א, א, בתחלתן ותחילתן).

הפרק השלישי

אלפצל אל'אלת'

ההלכה הראשונה

אלהלכה אלאולי

ותפסירה: ומעני קולנא עשרה אעדא מחטורה, אחטיר עלי פיר מן אן תתכלם בויאדה עליהא, ואחטיר עלי קלבך מן אן תתפכר פי ד'לך, ואן עדא פכרך פרדה אלי מוצ'עה, כמא קיל פי אלמלאיכה חצ'ארא ורג'ועא. ומעני קולנא [56] אן באזאהא עשרה לא נהאיה להא ענדנא, לאן אכ'רהא מגרוו פי אולתא ואולאה מגרוו פי אכ'רהא כלהיב אלנאר אלמעקוד פי אלפחמה. ומן האהנא [5] יבני אן תעלם ותמיו ותעתקד, אן אלכ'אלק ואחד לא סואה, אד' קבל אלואחד לא ימכנך אן תעד שיא.

ושרחא: אנה יקול זיאדה פי מעאני בלימה אלמשחק מן עדיו לבלום, יראד בה אלג'ם פאך ופכרך מן אלתפכר ואלקול באלויאדה עליהא או אלנקצאן מנהא. פאן קאל קאיל אן אלחסאב אלהנדי לים פיה אלא חסעה אעדאד פקט, לאן אלעשרה יקימונהא מקאם אלואחד, חתי תכון אלעשרין פי מכאן אלאת'נין, ואלת'לאת'ין פי מכאן אלת'לאת'יה, וכד'לך אלי חסעין מכאן חסעה, ת'ם יג'עלון אלמאיה פי מנול'ה אלואחד, ואלמאת'ין פי מנול'ה אלאת'נין, וכד'לך אלי

. ותרגומה: וענין אמרינו עשרה מספרים מוגדרים, גדור בעד פִּיךְ מלדבר בתוספת עליהם, וגדור בעד לבך מלחשב בכך, ואם עברה מחשבתך: החזירנה למקומה, כמו שנאמר במלאכים רצוא ושוב.¹ וענין אמרינו שכנגדן עשרה שאין להן סוף אצלינו,² כי סופן נעוץ בתחלתן ותחלתן נעוץ בסופן כשלהבת האש הקשורה בנחלת. ומכאן ראוי שתדע ותבחינ ותהיה בדעה,³ כי הבורא אחד ואין זולתו, כי לפני האחד אינך יכול לספור מאומה.

. ופירושה: אמר דבר נוסף בעניני בלימה שהוא נגזר מן עדיו לבלום⁴, הכוונה בכך בלימת פִּיךְ ומחשבתך מלחשב ומלדבר ביותר עליהן או בפחות מהן. ואם יאמר אדם הרי החשבון ההודי אין בו אלא חשעה מספרים בלבד, כי העשרה מעמידים אותה במקום האחד, כך שיהיו העשרים במקום השנים, והשלשים במקום השלשה, וכך עד תשיעים במקום חשעה, ואחר כך עושים את המאה בדרגת האחד, והמאתים בדרגת השנים, וכך עד האלף, וכל מה שלמעלה.

1 א, אלג'אס.

1 מעבר לקו התחום המותר. 2 יחזקאל א יד. 3 אבל לפנינו יתעלה יש להן סוף כפי שכבר קדם לעיל פ"א ח' ב. ראה שם הע' 65*, ושם תרגומתי „נהאיה" תכלית. וכאן תרגומתי „נחאיה" סוף, וענינן אחד. 4 „אעתקאד" כבר העירוני פעמים רבות שהוראתה הנכונה דעה וסברה שהגיע האדם אליה

מתוך חקירה מקיפה וידיעה יסודית, וכפי שהגדירה רבנו בהקדמתו לספרו הנבחר באמונות ובלעדות פִּיךְ מהודותי עמ' יא. 5 תהלים לב ט.

אלאף, ואלי מא ואד, אג'בא, באנהם אנמא אמכנהם ד'לך אן יגיעלות כד'ך פי עלאמאת אלעדאד אלמחצורה אלמרוסומה פי אלחכית¹ פקט, אמא אעתקאד אלעדאד פי נפסהא פלא שך ענדהם אן לעלערה מרתבה לא יקום אלואחד מקאמהא, ואנמא יקאל להא עשרה ואחרה כמא יקאל כ'מסה ואחרה ת'לאתיה ואחרה ומא אשבה ד'לך. פלו שא אנסאן אן ינשי צור עלאמאת תבלג אלי כ'מסה ותעוד² ראיעה אולא תעוד חתי תבלג אלי ארבעין, לאלתאם לה ד'לך, ואמא אלעדד אלחאם אלדי עליה אלבניה פהי עשרה לא אקל ולא אכת'ר. וקאל פי תזריף אלעדד, באן כל מוגיד מן אלאשיא אנמא יכון אולה מן חית' יצ'עה אלואצ'ע, מא כ'לא אלעדד פאן אולה הו אלואחד לא מתאלה, לא יג'זו או יבתדא מן גירה. וצ'רב ללמוג'ורדאח מת'לא כמא נרי אלנאר פי אלג'מרה פנ'ג'על אולהא אי מוצ'ע שיגא אד' שכלהא מדור, וכד'לך אלמא, וכד'לך אלפלך, [57] וג'מיע אלמוג'ורדאח אלמסתוריה, ואנמא יבתדי³ פי אלפלך מן אלחמל לאן אלנואמי תנשו פי וקת חלול אלשמש פיה. וכד'לך רבמא ג'על אלאנסאן אבתדי אלנאר ואלמא מן חית' אדירך בצרה, [סא] ואמא אלשי אלמדור פי נפסה פליס מן אג'לה יכון לה מוצ'ע אבתדי, ולד'לך קאל נעוץ פופן בתחלתן ותחלתן⁴ פסיפן. ותפסיר נעוץ מגרו, כמא קאל

אנו עונים, שלא נחאפשר להם זה לעשותו כך אלא בסימני המספרים המוגדרים החקוקים בלוח בלבד, אבל ידיעת המספרים בעצמם אין ספק אצלם כי לעשרה דרגה שאין האחד ממלא מקומה, אלא יסוראים אותם עשרה אחת⁵ כמו שאומרים חמשה אחת שלשה אחת וכל הדומה לכך. ואלו רצה אדם להמציא ציורי סימנים שמגיעים עד חכ'שה וישיבים חזרה לראש, וכך חוזרים עד שמגיעים לארבעים, היה מצליח בכך, אלא שהמספר השלם אשר עליו הבנין הוא עשרה לא פחות ולא יותר⁷. ואמר בחשיבות המספר, שכל דבר יבמציאות תהיה ראשיתו ממקום שהניח המניח, פרט למספר יראשיתו הוא האחד בלי ספק, לא יתכן שיתחלל מוולתו. ונשא לנמצאים דוגמא כפי שאנו רואים האש בגחלת, יכולים אנו לעשות ראשיתה בכל מקום שנרצה כיון שתבניתה עגולה, וכך המים, וכך הגלגל, וכל הנמצאים העגולים. ולא התחלנו בגלגל ממזל טלה אלא מפני שכל הצומח מתפתח בזמן חלות השמש בו⁸. וכך יתכן שעשה האדם תחלת האש והמים ממקום שהשיגה ראיתו, אבל הדבר העגול כשהוא לעצמו אין מצדו⁹ שיהא לו מקום ראשית, ולפיכך אמר נעוץ פופן בתחלתן ותחלתן פסיפן. ופירוש נעוץ מוצב¹⁰, כמו שאמר והנה סלם מוצב

2 ד, ת. אלמוסומה פי אלתפתר. 3 א, אליה ותעוד.
4 ד, ת. יבתדא. 6 א, בתחילתן ותחילתן.

המשולש הכפול „מגן דוד“ שהוא שלוב האחדות בכל ההווה לרמוז שהאחד אשר קיום כל העולמות תלוי בו מצוי בכל ההווה מלמעלה ומלמטה כענין אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול תגן. ואם תרצה אמור שלוב היה ואדונת. 8 עת האביב והפריחה בחדש ניסן במזל טלה, ולפיכך אמרו היוצא לשדות או לגנות ביומי ניסן וראה אילנות פורחות ונצנים עילים מברך שלא חסר בעולמו כלום וכי, ברכות מג ב. 9 אפשר: אין מחמתי. והכוונה שאין בו הוא מצד תבניתו. 10 יותר נכון לתרגם: תקיע. אך העדפתי לשון הפסוק שמביא רבנו רביה מתרגומי. 11 בראשית

6 אפשר: עשווית אחת. 7 אשר לשלמות המספר עשרה ראה גם אריסטו במטאפיזיקה ספר א פרק ה' 1. ונהגו לצייר ארבע נקודות, ועליהן שלש ועליהן שתיים ואחת מלמעלה ובכך נוצר ראש תור בעל שלש פנות המסתיים באחד שאין לפניו מאומה. ומצאתי כתוב כי הם כנגד שלשה עולמות, ארבע הנקודות התחתיות כנגד ארבעת היסודות של העולם התחתון, ומעליהן שלש כנגד עולם הגלגלים שהם תשעה שלש כפול שלש וכמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ג הל' א. ושתיים מעליהן כנגד עולם המלאכים אשר לרמוז על מציאותם נעשו שני הכרובים וכמו שכתב הרמב"ם במ"ג ח"ג פרק מ"ה, ומעל לכל האחדות המוחלטת, ולפיכך חיו בעלי הקמיעין מחשיבים את צורת המשולש, ראה ספרי הליכות תימן עמ' 118 הע' 12. ומכאן נצירה צורת

והנה סלם מוצב ארצה, וקאל תרגומה והא
 סולמא נעץ בארעא. ואמא אלעדד פליס כדאר,
 לאן אלאנסאן לא יג'ו לה אן יגעל אבתדאה
 מן חית' ישא, לא מן אלת'לאת'ה ולא מן
 אלכ'מסה⁸ ולא ממא סוי ד'לך, ולא יסתטיע
 אן יגעל אולה אלא אלואחד. והדיא קול ג'ליל
 מן תפצייל אלואחד. וממא וג'ב' אן יסמו
 אלבארי ואחדא, אד' לא שי קבל אלואחד
 מוג'ודא ולא מעקולא, כד'לך הו ג'ל ג'לאלה לא
 שי קבלה, והו משיא אלאשיא ולא שי פי מענאה,
 כמא קאל אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים
 אין עוד מלבדו. וקאל איציא למען תדעו ותאמינו
 לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי
 לא יהיה, פמעני תדעו מא מציא, ותאמינו במא
 הו מוג'וד, ותבינו במא יאחי, כי אני הוא אנה
 אלאול בלא מתיאל ואלדאים בלא תגירי. וליס
 קולה לפני לא נוצר אל ואחרי, יוג'ב אן לה
 ג'ל ועו קבל ובעד, בל הו קבל כל קבל ובעד
 כל בעד לפני האלמתייל ואלתלכ'י, ואמא יריד
 בקולה עלי ואחרי קבל כ'לקה לעאלם ובעד
 אזאלתה לה. וימכן אן יכון איציא יריד בד'לך
 קבל כ'טאבה עלי הר סיני ובעד קטעה
 אלמכ'אטבה. וימכן אן יכון איציא אראד בד'לך
 קבל בעת'ה אלאנביא ובעד תמאמהם. או קבל
 פרקאן מצר ובעדה. או קבל בנא אלקדס ובעדה.
 או קבל אלישועה אלתי ננחט'רהא ובעדהא.
 או קבל כון דאר אלאכ'רה ובעד כונהא. פאי
 [58] ואחד מן הד'ה קיל, או מא אשבהא, מן
 אלאוקאת אלג'לילה אלתי אחרת' פיהא בראהינא⁹

ארצה¹¹, ואמר תרגומו והא סולמא נעץ בארעא.
 אבל המספר אינו כן, לפי שאין האדם רשאי¹²
 לעשות תחלתו מהיכן שירצה, לא מן השלישה
 ולא מן החמשה ולא ממה שזולת זה, ואינו יכול
 לעשות תחלתו כי אם האחד. וזה דבר נכבד
 במעלת האחד. וממה שחייב שיכנו את הבורא
 אחד¹³, לפי שאין לפני האחד מאומה מצוי ולא
 מושכל, כך הוא יתרוםם ברוממותו אין מאומה
 לפניו, והוא ראשון לכל הדברים¹⁴ ואין מאומה
 כענינו, כמו שאמר אתה הראית לדעת כי ה'
 הוא האלהים אין עוד מלבדו¹⁵. ואמר עוד למען
 תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני
 לא נוצר אל ואחרי לא יהיה¹⁶. והנה ענין תדעו
 מה שעבר, ותאמינו במה שהוא מצוי, ותבינו
 במה שיבא¹⁷, כי אני הוא שהוא ראשון ואין
 דומה לו והקים בלי שנוי. ואין אמרו לפני לא
 נוצר אל ואחרי, מחייב שיהא לו יתרוםם ויתחדר
 לפני ואחרי¹⁸, אלא הוא לפני כל לפני, ואחרי
 כל אחרי¹⁹, על דרך המיטל והקציר, אלא רצה
 באמרו לפני ואחרי לפני ש'ראא את העולם ואחרי
 ש'סיריהו²⁰. ואפשר עוד להיות ש'כוונתו בכך
 לפני דברו על הר סיני ואחרי כלותו הדבור.
 ואפשר עוד שתהא כוונתו בכך לפני ש'לחו את
 הנביאים ואחרי סיומם. או לפני תשועת מצרים
 ואחריה. או לפני בנין המקדש ואחריה. או לפני
 הישועה שאנו מצפים לה ואחריה. או לפני היות
 העולם הבא ואחר היותו²¹. שכל אחד מאלה
 שתאמר, או כל הדומה לו, מן העתים הנכבדים
 אשר חדש בהם מופתים ואותות הרי הוא אפשרי

6 א. ה'. 7 ד. יוג'ב. 8 ד. בראהינא.

בפירושו לפרשת בראשית. ראה פירושי רבנו לתורה
 מהדורתי בראשית א א תע' 1. 19 ואודא
 לשטתו שיש לעולם קץ סוף ותכלית. ראה לעיל
 בהקדמה ד"ה ואם יעלה על לב. ובספרו הנבחר
 באמרי' המאמר הראשון פ"ד מהדורתי עמ' עב.
 20 כלומר לפני בריאת העולם הבא ואחר בריאתו.
 ולא שיש לעולם הבא קץ ותכלית, ורבנו לשטתו
 שהעולם הבא יבראהו ה' לעתיד. ראה בספרו הנבחר
 באמרי' המאמר התשיעי פ"ו מהדורתי עמ' רעה.

כת יב. 11 אפשר: יכול. 12 כי לא
 נתכנה אחד מחמת שיש בי ממושגי האחדות שהאדם
 מסוגל להבין ולתפוש, אלא כדי לשלול ממנו מושגים
 שליליים כדלהלן. 13 אפשר: קדם לכל הדברים.
 14 דברים ד לה. 15 יעשיה מג י. 16 ואלה
 הם שלשת הנחות שנתבאר לעיל פ"ב ה' א, ו' לכו
 את כל הנתונים שבעבר, ולהיות בבטחון בהות שהוא
 כפי שאנו רואים אותו, ורק מתוך כך נוכל להבין את
 העולם. 17 כי זה משמע שיש לו סוף תכלית
 והגבלה, ואלה ממושגי הגופות. 18 לשון דומה
 לזה הביא מבשר הבבלי בהשגותיו בשם רבנו

ב. עשרים ושנים אותיות, יסוד שלש אומות, שבע כפולות, ושנים עשרה פשוטות. שלש אומות א' מ' ש', אש ורוח ומים. תולדות שמים אש, תולדות אור ורוח, תולדות ארץ מים. אש למעלה, ומים למטה, ורוח חוק מכריע ביניהם. מם דוממת א' שין שורקת, אלף חוק מכריע ביניהם. א' מ' ש' חתום בשש טבעות, ומחותל בזכר ונקבה, דע וחשב וצור, שהאש נושא מים.

(א) א, רוממה.

ואיאת כאן מתגיהא מסתקימא. וקד בינת פי תפסיר ישיעיהו אן לגה' אלאבא קד תקול לפני ואחרי עלי פעל מן אלאפעאל כמא קאל יואב פי קבל אלפעל לכן א' אחילה לפניך, וכמא קאל [סב] נתן לבת שבע פי בעד ואני אבוא אחריך.

ואלהלכה אלת'אניה

ותפסירהא: ומן אלת'אנין ועשרין חרף¹⁰ אלתי מנהא ת'לאת'ה אצול וסבעה מצ'אעפה ואת'ני עשר בסיטה. פאלת'לאת'ה אלאצול הי א'מ'ש', ובאזאהא אלנאר ואלהוא ואלמא. פאלסמא מן ענצר אלנאר, ואלהוא מן ענצר אלרית, ואלמא מן ענצר אלארץ. פאלנאר תרחקי צעדא, ואלמא יהבט ספלא, ואלהוא ת'אבת מתוסט פי מא בינהמא. וכד'לך צורה' הד'ה אלת'לאת'ה [59] חרוף, אלמים כאנהא ראבצה' יי אלי אספל¹², ואלשין כאנהא נאתיה אלי פוק, ואלאלף כאנהא מנתצבה פי אלוסט. ואיצ'א אן א'מ'ש' יתקלב סת תקליבאת פיציר כאלד'כר ואלאנת'י, ומן האנהא תעלם ותמיו ותעחקר אן אלנאר קד יחמל¹³ אלמא.

לה פי הד'ה אלהלכה ת'לאת'ה יי אגראץ, אולהא אן אלסמא מן נאר כקולה תולדות שמים אש, יעני תולדות אש שמים בעכס [עלי] מא וצפת מן אבנים שחקו מים. ואן אלהוא מן

ונכון. וכבר בארתי בפירושי ישיעיהו²¹ כי לשון האבות אומר לפני ואחרי על איוז פעולה שהיא, כמו שאמר יואב על לפני הפעולה לכן אחילה לפניך²², וכמו שאמר נתן לבת שבע על אחרי ואני אבא אחריך²³.

וההלכה השנית

ותרגומה: ומן השנים ועשרים אותיות אשר מהן שלש עיקר²⁴ ושבע כפולות ושנים עשרה פשוטות, הרי השלש העיקר הם א'מ'ש', וכנגדן האש והאור והמים²⁵. והנה השמים מיסוד האש, והאור מיסוד הרוח, והמים מיסוד הארץ. האש עולה למעלה, והמים יורדים למטה, והאור יציב ממוצע ביניהם. כך צורת אלו שלש האותיות, המים כאלו הוא ריובץ כלפי מטה²⁶, והשין כאלו היא בולטת למעלה²⁷, והאלף כאלו הוא נצב באמצע²⁸. ועוד כי א'מ'ש' מתהפך שש תהפוכות, ויהיה כזכר ונקבה, ומכאן תדע ותבחין ותחיה בדעה, שהאש יש שהוא נושא המים.

יש לו בהלכה זו שלשה ענינים, תחלתן כי השמים מאש כאמרו תולדות שמים אש, כלומר תולדות אש שמים בהפוך, כדרך שבארתי²⁹ באבנים שחקו מים³⁰. והאור מרוח הוא על

9 א, לאכן. 10 א, חרפה.
11 יינ ראסכיה, א, ניא ראסכיה. 12 א, תפסיר.
13 ד, תחמל. 14 ד, ארבעה.

פ"ב הל' ב. 26 רחב מלמטה וצר מלמעלה.
27 צרה מלמטה ורחבה מלמעלה. 28 שהבניחו מרובעת. 29 לעיל פ"ב הל' ה. 30 איוב יד

21 לצערנו קטע זה מפרוש רבנו אינו בידנו והוא נחשב בעינינו כאבוד, ולפי השמועה נמצא הוא בידי כובש צר עין ולב. אבל הענין הזה כתב גם בספרו הנבחר באמ"ד המאמר השני פ"א מהדורותי עמ' קו. 22 שמואל ב יח יד. 23 מלכים א א יד. 24 לתרגום, "אצל", "עיקר" ולא "יסוד" ראה לעיל פ"א הל' א הע' 6, 25 שלשת היסודות שבעל הספר הזה רואה בהן עיקר, וכדלעיל

דרך זו י¹, אבל הארץ הרי המים ממנה כפי
ההתפרקות הטבעית אשר הוכרנו מקודם ¹¹
בלי להפך במלים. והשני שכל יסוד מאלה שהוא
כבד מן האחר הוא למטה ממנו, כי המים
קלים מן העפר [ולפיכך נעשה העפר] ¹² משכן
לו, והאוויר קל מן המים ולפיכך נעשה המים
מקום לו, והאש קלה מן האוויר ולפיכך נעשה
מקום לה, ונעשת העליונה שביסודות. והשלישי
שצורת השין כצורת האש, תבנית אצטרובלינית ¹³
עולה למעלה, וצורת המם כצורת המים יורד
למטה, וצורת האלף כאוויר העומד ביניהם.
והרביעי שסוגי מווג האותיות כפי שיתבאר ¹⁴
שהם עושים מלים קשות ומלים רפות, כאמרך
אמש אשם, הראשונה קשה מן השניה, משא
מאש השניה חדה מן הראשונה, שאם שמא
הראשונה קשה והשניה רכה, ואלה הם שש
טבעות, שלש חזקות ושלש חלשות. וכך סוגי
מווג חלקי האדם ¹⁵ כפי בעלי החיים מחייב
היות הזכר והנקבה ¹⁶ ביכולת הבורא, וכאשר
מתחיל בחלק מהם ומסיים באחר יהיו זכר, ואם
תהפוך את זה יהיו נקבה ¹⁷, ודבר זה אחד
מששה דברים [אשר] נאמרו בסבת היות הזכר
והנקבה, מחמת המווג ¹⁸, ומחמת המוון ¹⁹,
ומחמת הזריפות ²⁰ ומחמת החשמיש ²¹, ומחמת

יט. על דרך ההפוך. 31 לעיל פ"א
הל' א ע"מ מב ד"ה ואם יאמר אדם. 32 שלש
תיבות הללו חסרות בכ"י א, וטעות הניכר הוא.
וכבר השלימן החכם לאמבערט, ונכון מה שעשה.
34 כדמות פרי ה, "ענבר" PICEA EXCELSA
והרגמתי אצטרובלין בעקבות הרמב"ם בפירושו למס'
עבודה זרה פ"א מ"ה. ויתכן שהייתי צריך לתרגם
"תרוה" שכך תרגם רבנו בישיעה מד יד תרוה —
ענבר. 35 לקמן הל' ד. 36 כלומר ברבוי
החמרים מסוג מסויים ובמיעוטם מסוג אחר נעשה
שני היצירה זה זכר זה נקבה. ואפשר שכונתו
למוג האב והאם וכפי שהובא בסרקי משה ע"מ 305
הנדון הזכר בעת שמגיע לפרק, אם האשר הימני
יגדל יוליד זכרים, ואם השמאלי יוליד נקבות.
וכך הענין בשדי תבולה בעת חגירות. 37 יחנן

15 ד, הו. 16 א, חסר וולד' צאר אלתראב.
17 א, לה. 18 ד, ענברי מרחק. 19 ד, ד"י.
20 ד, תנוב. 21 ד, יכין. 22 צ"ל קבל.

שכוונתו לדברי חז"ל איש מוריע תחלה יולדת
נקבה אשת מורעת תחלה יולדת זכר, ברכות ס, א.
גדה כה, ב, לא, א. וראה לקמן סוף פרק ה.
38 סוג המוון שאכלו ההורים לפני התשמיש.
39 חריפות טבעי ההורים או זה או זה, ואין דבר
קבוע לאיש או לאשה כמו בהע' 37.
40 "אלוקוע" בתרגום מלולי אפשר אמנם לתרגם
"התנוחה". אך תושבני שהנכון כפי שכתבתי הכונה
על שעת התשמיש לפי משפטי המזלות ומערכות
הכוכבים וכמו שכתב הראב"ע בספר חמבחרים: אם

ג. שבע כפולות ב' ג' ד' כ' פ' ר' ת' משתמשות בשני לשונות, פי כִּי, גמל גַּמְלָה, דלת דַּלְתָה, כף כָּף, פי פִּי, ריש רִישׁ, תו תּוֹ, רך וקשה תבנית גבור וחלש, כפולות שהן תמורות, תמורת חיים מות, תמורת שלום רע, תמורת חכמה אולת, תמורת עושר עוני, תמורת זרע שממה, תמורת חן כיאור, תמורת ממשלה עבדות.

ד. שתיים עשרה פשוטות ה' ו' ח' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק', חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן. כאיזכר צרפן, שתי אבנים בונות שני בתים, שלש בונות ששה בתים, ארבע בונות עשרים וארבע בתים, חמש בונות מאה ועשרים בתים, [61] שש בונות שבע מאות ועשרים בתים, שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים, מיכן ואילך צא וחשב מה שאין הפה יכול לדבר ומה [סד] שאין האוזן יכולה לשמוע.

ומן קיבל אלג'אנב, ומן קיבל אלכבדאי ואלתמאם, סמאל צאחב הדא אלכחאב מנהא אלי אלקול אלאכיר. ולפס'ה מתתל מדת'ר מומל מתל קולה והתתל לא חותלת, ואיצ'א וערפל חתלתו, יעני אן הדא שי מסתור.

ואלהלכה אלת'אלת'ה

וקד פסרנא מת'להא פי מא תקדם, ואנמא אעאדהא האהנא לילא תנפרד ה'ו'ח'ט'י'ל'נ'ס' ע'צ'ק' ותדהא בבאב אלצ'רב אלדי סידכרת, פקדם הד'ה אלסבע ותלך אלת'לאח' ליגיעל באב אלצ'רב ללכ'ב כלהא.

ואלהלכה אלראכעה

ותפסירהא : אלת'ני עשר אלכסאט מע סאיר לאחרון רסמהא אלכ'אלק ונחתהא וצ'רבהא וקאבלהא ועכסהא. וכיף באב צ'רבהא, אן

רחם יהיה זכר, ואם בצד שמאל יהיה נקבה. וכבר לעג הרמב"ם לכל התיאוריות הללו. 42 יחזקאל טז ד. 43 איוב לח ט. 44 פרק שני ה' ב. 45 לקמן בתלכד ד. ולענין ההבדל בין סוג התמורות של שבע כפולות והאמיר כאן וסוג התמורות של שתיים עשרה פשוטות האמור לקמן פ"ח ה' ג, ראה שם בפירושו. 46 והנה צרפן ענין צירוף

הצד יי, ומחמת ההתחלה והסיום יי, וגטה בעל הספר הזה אל הדבר האחרון מהם. ומלת מחותל עטוף ולסוף כעין אמרו והחתל לא חותלת יי, וכן וערפל חתלתו יי, כלומר שזה דבר מכוסה.

וההלכה השלישית

וכבר פירשנו כמותה במה שקדם יי, ולא כפלה כאן אלא כדי שלא להפריד ה'ו'ח'ט'י'ל'נ'ס' ס'ע'צ'ק' בפני עצמן בענין הכפל שיוכיר יי, לסיכך הקדים אלו השבע ואותם השלש כדי שיעשה ענין הכפל לכל הכ"ב.

וההלכה הרביעית

ותרגומה : חשתי עשרה הפשוטות עם שאר האותיות חקקן הבורא וחצבן והכפילן יי והקבילן והפכן. והיאך ענין הכפלתן, ששתי אותיות מתן

בקשת להוליד בנים זכרים שים המול הצומח וכי' ואם בקשת להוליד נקבה שים בעל השעה וכי'. עיין שם באורך. 41 אפשר כפי שכתב גאלינוס בספרו תועלת האברים פרק יד כי הולד הזכרים מאשך ימין של זכר שהוא יותר חם מן השמאל והולד נקבה מאשך שמאל של הזכר. ואפשר כפי שכתב אבוקרט שאם תהר האשה בצד ימין של

ושתים תחלתן צדי צחף צפה. ואם היתה בעלת ארבע אותיות נבנות ממנה ארבע ועשרים תיבות, כאמרו שלום, מהן שש תחלתן שין, מהן שתיים בסמיכות הלמד שלום שלמו, שתיים בסמיכות המם שמול שמלו, שתיים בסמיכות הוו שומל שולם. ומהן שש תחלתן למד, שתיים בסמיכות הוו לומש לושם, שתיים בסמיכות השין לשום לשמו. למשו למוש, שתיים בסמיכות השין לשום לשמו. ומהן שש תחלתן וו, שתיים בסמיכות שין ושלם ושמל, שתיים בסמיכות הלמד ולמד ולשם, שתיים בסמיכות המם ומשל ומלש. ומהן שש תחלתן מם, שתיים בסמיכות השין משלו משול, שתיים בסמיכות הלמד מלשו מלוש, שתיים בסמיכות הוו מושל מולש, הרי אלו ארבע ועשרים תיבות. ואם היתה בעלת חמש אותיות כאמרו אברהם, נבנות ממנה מאה ועשרים תיבות, מהן ארבע ועשרים תחלתן אלף, שש בסמיכות הבית, ושש בסמיכות הריש, ושש בסמיכות ההי, ושש בסמיכות המם. ומהם ארבע ועשרים תחלתן בית, ארבע ועשרים תחלתן ריש, ארבע ועשרים תחלתן הי, ארבע ועשרים תחלתן מם, הרי מאה ועשרים. ואם היתה בעלת שש אותיות כאמרו בראשית, נבנות ממנה שבע מאות ועשרים תיבות, מהן מאה ועשרים תחלתן בית, מאה ועשרים תחלתן ריש, מאה ועשרים תחלתן אלף, מאה ועשרים תחלתן שין, מאה ועשרים תחלתן יוד, מאה ועשרים תחלתן תו, הרי שבע מאות ועשרים תיבות. ואם היתה בעלת שבע אותיות כאמרו וארפכשד, נבנות ממנה חמשת אלפים וארבעים תיבות, מהן תש"כ תחלתן וו, תש"כ תחלתן אלף, תש"כ תחלתן ריש, תש"כ תחלתן פי, תש"כ תחלתן דלת, הרי חמשת אלפים וארבעים תיבות. ואם רצה אדם לידע כמה תיבות נבנות ממה שלמעלה מזה כלומר משמנה ותשע ועשר או יותר, הרי הדרך בכך לכפול מה שהושג לך מן הכפל הראשון בכמו המספר השני, ומה שיצא הוא סכומו. פירוש הדבר כי היוצא משתי אותיות שתי

אולהמא פי פצח פחץ, ואחנין אולהמא צדי צחף צפת. פאן כאנת ד'את ארבעה חרוף פיצאג מנהא ארבע ועשרין כלמה, כקולך שלום, פמנהא סת אולהא שין, מנהא [סת] אחניתין באצי'אפה' אללמד שלום שלמו, אחניתין באצי'אפה' אלמים שמול שמלו, אחנין באצי'אפה' אלוה שומל שולם. ומנהא סתה אולהא למד, אחנין באצי'אפה' אלוה, לומש לושם, אחנין באצי'אפה' אלמים למשו למוש, אחנין באצי'אפה' אלשין לשום לשמו. ומנהא סתה אולהא וו, אחנין באצי'אפה' שין ושלם ושמל, אחנין באצי'אפה' אללמד ולמד ולשם, אחנין באצי'אפה' אלמים ומשל ומלש. ומנהא סתה אולהא מים, אחנין באצי'אפה' אלשין משלו משול, ב' באצי'אפה' למד מלשו מלוש, אחנין באצי'אפה' אלוה מושל מולש, פדלך ארבע ועשרין כלמה. פאן כאנת ד'את כ'מס חרוף כקולך אברהם פיצאג מנהא מאיה ועשרין כלמה, מנהא ארבע ועשרין אולהא אלף, סתה באצי'אפה' אלבית, וסתה באצי'אפה' אלריש, וסתה באצי'אפה' אלה, וסתה באצי'אפה' אלמים. ומנהא ארבע ועשרין אולהא ב', ארבע ועשרין אולהא ריש, ארבע ועשרין אולהא הא, ארבע ועשרין אולהא מים, פדלך מאיה ועשרין. פאן כאנת ד'את סתה חרוף כקולך בראשית, פיצאג מנהא סבע מאיה ועשרין כלמה, מנהא מאיה ועשרין אולהא ב', מאיה ועשרין אולהא ריש, מאיה ועשרין אולהא אלף, מאיה ועשרין אולהא שין, מאיה ועשרין אולהא יוד, מאיה ועשרין אולהא תו, פדלך סבע מאיה ועשרין כלמה. פאן כאנת ד'את סבעה חרוף כקולך וארפכשד, פיצאג מנהא כ'מסה' [63] אלאף וארבעין כלמה, מנהא תש"כ אולהא וא, תש"כ אולהא אלף, תש"כ אולהא ריש, תש"כ אולהא פי, תש"כ אולהא כף, תש"כ אולהא שין, תש"כ אולהא דל, פדלך כ'מסה' אלאף וארבעין כלמה. פאן אראד אנסן אן יעלם כם כלמה תנבני ממא פוק דלך אעני מן ת'מאניה ותסעה ועשרה ומא ואד, פאלבאב פי דלך אן יצאעני מא חצל מן אלמצירוב אלאול פי מתיל אלעדרד אלתיאני, פמא כאן פהו ג'מלתה. ושרח דלך אן אלמצרף מן אלחרפין

כלמתין²⁴, פאדיא צירבת את'נין פי ת'לאת'ה צארת סתה, וד'לך מצ'רוב אל'ת'לאת'ה חרוף. ואדיא צירבת אלסתה פי ארבע צארת ארבע ועשרין, וכאן ד'לך מצ'רוב ארבעה חרוף. ואדיא צירבת ארבע ועשרין פי כ'מסה צארת מאיה ועשרין, וכאן ד'לך מצ'רוב כ'מסה חרוף. ואדיא צירבת מאיה ועשרין פי סתה כאן תש"כ, וכאן ד'לך מצ'רוב סתה חרוף. ואדיא צירבת מאיה ועשרין פי סבעה²⁵ צארת כ'מסה אלאף וארבעין, וכאן ד'לך מצ'רוב סבעה חרוף. פאדיא ארדת מערפת מצ'רוב ת'מאניה חרוף, פאצירב אל'כ'מסה אלאף וארבעין אלדי²⁶ חצלת לך מן אלסבעה פי ת'מאניה, פיוון ד'לך ארבעין אלאף וש"כ כלמה. ואדיא אל'תמסת מצ'רוב תסעה חרוף, פאצירב אל'ארבעין אלאף²⁷ ואלש"כ פי תסעה, פיבלג ד'לך ת'לאת' מאיה' אלאף ואת'נין וסתין אלאף ותת"ף ת'לאת' כלמה. ואדיא אל'תמסת מצ'רוב עשרה חרוף, פאצירב אל'ת'לאת' מאיה' אלאף ואלאת'נין וסתין אלאף ואלתת"פ פי עשרה פיבלג ד'לך ת'לאת' מאיה' רבוה ואת'נין וסתין רבוה ות'מאניה' אלאף ות"ת כלמה. ואדיא אל'תמסת מצ'רוב אחדא עשרה, פאצירב הד'ה אל'ת'לאת' מאיה' רבוה ואת'נין וסתין רבוה ות'מאניה' אלאף ות"ת פי אחדי עשר, פיבלג ד'לך ת'לאת'ה' אלאף רבוה ותתקצ"א רבוה וסתה' אלאף ות"ת כלמה. ואן ארדת מערפה' מא פוק ד'לך עמלת עלי הד'א אל'מנהאג, ולכנא בלגנא אלי אחדי עשר חרף וקטענא, לאן אכבר כלמה מוג'ודה פי אל'מקרא הי ד'את אחדי עשר חרף כקולך והאחשדרפנים. ועלי קיאס כת'רה' אמ'תואג' אל'חרוף כל מא זיד עליהא ואחד [64] כדאך יכון כת'רה' אמ'תואג' אל'נאס וסאיר אל'חיוון ואל'נבאת כלמא זיד פיהם ערץ, ועלי הד'א אל'קיאס איצ'א יכת'ר אכתסאב טאלב אל'עלם חכמה, כל מא אנכשף לה באב מנהא פיסת'כירג'

חיבות, וכאשר תכפיל שתיים בשלש יהיו שש, וזהו כפל השלש אותיות²⁸. ואם תכפיל השש בארבע יהיו עשרים וארבע, ויהיה זה כפל ארבע אותיות²⁹. ואם תכפיל ארבע ועשרים בחמש יהיו מאה ועשרים, ויהיה זה כפל חמש אותיות³⁰. ואם תכפיל מאה ועשרים בשש יהיו תש"כ, ויהיה זה כפל שש אותיות³¹. ואם תכפיל תש"כ בשבע יהיו חמשת אלפים וארבעים, ויהיה זה כפל שבע אותיות³². ואם תרצה לדעת כפל שמנה אותיות, תכפיל חמשת האלפים וארבעים אשר הושגו לך מן השבע בשמנה, יהיה זה ארבעים אלאף וישי"ב חיבות³³. ואם תבקש כפל תשע אותיות, תכפיל הארבעים אלאף והש"כ בתשע, יגיע הסכום שלש מאות אלאף ושנים וישישים אלאף ותת"פ חיבות³⁴. ואם תבקש כפל עשר אותיות, תכפיל השלש מאות אלאף והששים ושנים אלאף ותתת"פ בעשר, יגיע הסכום שלש מאות רבוא ושתיים וישישים רבוא ושמנת אלפים ות"ת חיבות³⁵. ואם תבקש כפל אחת עשרה, תכפיל אלה השלש מאות רבוא ושתיים וישישים רבוא ושמנת אלפים ות"ת באחת עשרה, יגיע הסכום שלשת אלפים רבוא ותתקצ"א רבוא וישישת אלפים ות"ת חיבות³⁶. ואם תרצה לדעת מה שלמעלה מזה עשה כפי הסדר הזה, ואמנם הגענו אנו עד אחת עשרה אותיות והפסקנו, מפני שהמלה הגדולה ביותר המצויה במקרא היא בעלת אחת עשרה אותיות כאמרך והאחשדרפנים³⁷. ולפי הקש רבוי מווג האותיות כל מה שנוסף בהן אחד כך יהיה רבוי מווג בני אדם ויתר בעלי החיים והצמחים כל מה שנוסף בהם מקרה, וגם על דרך זו תתרבה רכישת דורש המדע חכמה³⁸, כל מה שנתגלה לו ענין מהם ילמד בו וזולתו, כמו שמתרבה ריוח הסוחר כל

26 ת, אלתי.

25 א, ו'.

24 ת, כלמתאן.

27 ת, אלאף.

28 $2 \times 3 = 6$ 54 $6 \times 4 = 24$ 55 $24 \times 5 = 120$ 5659 $710 \times 7 = 5,040$ 58 $120 \times 6 = 720$ 5760 $40,320 \div 9 = 362,880$ $5040 \times 8 = 40,320$ 62 $362,880 \times 10 = 3,628,800$ 6164 אסתר ט ג. 63 3,628,800 $\times 11 = 39,916,800$

ה. שבהן חקק יה ה' צבאות אלהי ישראל אלהים חיים אל שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו. יה, שני שמות. יה זה ארבעה שמות. צבאות, אות הוא בצבא שלו. אלהי ישראל, שר הוא מפני א. אלהים חיים, שלשה נקראו חיים, אלהים חיים, מים חיים, עץ חיים. אל שדי, אל, קשה. שדי, שעד כאן דיב. רם, שהוא יושב ברומו וסוף של עולם ורם על כל הרמים. ונשא, שהוא נושא וסובל מעלה ומטה, שכל הנושאים הן למטה ומשואן למעלה, והוא למעלה ומשואו למטה ונושא וסובל את כל העולם כלו. שוכן עד, שמלכותו עדי עד ואין לה הפסק. וקדוש שמו, שהוא קדוש ומשרתיו קדושים^ג ולו אומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש.

(א) לקמן „בפניי“. (ב) א, דאי. (ג) א, קדשיו.

בה גירה, כמה יכת' רבח אלתאג' כל מא זאד ראס מאלה, פאלחמה אגיל, לאן רבחהא אבדא יצים אלי ראס מאלהא, וליס כרבח אלמאל אלדי ינפס אולא פאול, ועלי מא קאל כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוז תבואתה.

מה שנתרבה קרן רכושו, ולמעלה מזה החכמה^ה, כי רווחיה לעולם מצטרפין אל הקרן, ולא כריות הרכוש שמוציאין ממנו ראשון ראשון, ועל דרך מה שנאמר כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוז תבואתה^ה.

ו א ל ה ל כ ה א ל כ ' א מ ס ה

ותפסירהא: וישרח אלעשרה אלסמא אלדי^ה קדמנאתא פקלגא אן בהא רסם אלאולי רב אלגיויש אלאה אסראיל אלהה אלדי אלסאיך אלכאפי אלרפיך אלסני ת'אבת אלאבד וקדוס אסמה. אמא אסם יה פמן חרפין. ואסם יה זה פמן ארבעה. ומעני צבאות לאנה עלם פי מא בין ג'יושה. ומעני אלהי ישרא' לאן אסראיל ראיס^ה [65] ענדת. ומעני אלהים חיים לאנה כ'אלק כל מא סמי חיא מן מאיע ונאמי. ומעני אל

ו ה ל כ ה ח מ י ש י ת

ותרגומה: ופירוש עשרת השמות אשר הקדמנום^ה ואמרנו שבהם חקק יה ה' צבאות אלהי ישראל אלהים חיים אל שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו. כם יה, הרי הוא משתי אותיות. ושם יה זה, מארבע. וענין צבאות, לפי שהוא אות בצבא שלו. וענין אלהי ישרא' כי ישראל אדונים לפניו. וענין אלהים חיים, לפי שהוא ברא כל מה שנקרא חי הנוול והפורת^ה.

28 א. דיס.

בה והיא קיימת לך. והממון אפשר שתרויח בו ואפשר שתפסיד, והחכמה רווחיה תמידים. והממון לא יוסיף לך חיים ולא יביאך לעולם הבא, והחכמה עושה את כולם יחד. ואפשר שיהיה הממון גורם נזק [שיהרג עכור], ואתה מניחו לנולתך, ואפשר שיגוללוהו ממך, ואין החכמה כן לכך נאמר אר' ימים בימנה וכו' עץ חיים היא וכו' (משלי ג טו"ח). 66 לעיל פ"א הל' ד. 67 הנוול: המיס שנקראי חיים, ויקרא יד ה. והפורת: העץ שנקרא עץ חיים,

כלומר תתרבה חכמת לומד המדע, כל ידיעה יחידה נוספת, כוסלת את ידיעותיו פי כמה, כמו שאות אתה נוספת במלה מכפילה התפכיותה פי כמה. 65 אפשר: והחכמה יותר נכבדת. 66 משלי ג יד. ובפירושו שם תיאר ביתר הרחבה עדיפות החכמה על הרכוש, וראיתי לנכון לתרגמו כאן: והעדיף רכישתה על הכסף והזהב והמרגליות וכל שאר הקנינים יחד לכמה אופנים, מהם שהממון צריך בעליו לשמור, והחכמה היא תשמור בעליה כמו שאמר מומה תשמור עליך (משלי ב יא). והממון לא יתכן שתמלא רצונך ממנו כי אם על ידי הוצאתו, והחכמה תמלא חפצך

טאיק קאדר שדיד. ומעני שדי לאנך אד'א בלגת אלי מענאה פאכתף בה. ומעני רם אנה פי אעלי אלעאלם ארפע מן כל רפיע. ומעני נשא אנה חאמל אלכל לא כאלחאמלין²⁹, לאן כל חאמל מכילוק פחמלה ארפע מנה, והו תבארך חאמל אלעלו ואלספל בקדרתה. ומעני שוכן עד אן מלכה אלי אלאבד בלא אנקטאע. ומעני קדוש שמו אנה קדוס ומלאיכתה קדיסין³⁰ ויסבחונה פי כל יום בת'לאת' תקדיסאח.

תפסיר הד'ה אלהלכה הו שרחה, והי מעאני ת'אניה פי שרות אלעשרה אלאסמא סוי אלמעאני אלאולי אלתי ד'כרנאהא, ולם יבק פיהא בעד ד'לך אלא תתבע יסיר אנא ד'אכרה. אמא קולה יה שני שמות, יה זה ארבעה שמות, פאנה יריד בד'לך אן אסם יה הו נצף אסם ה', פאלנצף יקאל פי כל מכאן ופי כל זמאן, ואלכל לא יקאל אלא פי אלקדס פי וקת בעינה והו וקת תברך ישראל [סח] פאן אלהלכהם כאנו יקולון פי אלקדס יברכך ה' וישמרך, כמא קאלו אלקדמא במקדש אומרים את השם ככתבו ובמדינה בכנויו. ואמא אות הוא³¹ בצבא שלו, לאן שיא לא ייבחה הו ולא הו איצ'א ייבחה שיא, חתי ולא מן אלמלאיכה, כמא קאל כי מי בשחק יערך לה' ידמה לה' בבני אלים. ואמא שר הוא בפני³² אל פהו כמא קאל אלמלך ליעקב כי שרית עם אלהים ועם אנשים. ואמא קולה אל קשה, פאן הד'ה אללפסיה כתי'רה פי אלמקרא כקולה ואתנהו ביד אל גוים, וכד'לך כל יש לאל, ואין לאל, כגבר אין איל, אילות. וקד יקאל אן כל אל פי אלמקרא פי מוצ'ע אלה יראד בה קוי וצ'עף, וקד יקאל יראד בה

וענין אל, יכול בעל יכולת חזק. וענין שדי, לפי שכאשר תשיג את ענינו יהיה לך די בו⁶⁸. וענין רם, שהוא ברום העולם רם על כל רמים. וענין נשא, שהוא נושא הכל לא כדרך הנושאים, לפי שכל נושא גברא משאו למעלה ממנו, והוא יתברך נושא מעלה ומטה ביכלתו⁶⁹. וענין שוכן עד, שמלכותו עדי עד בלי הפסק. וענין קדוש שמו, שהוא קדוש ומלאכיו קדושים ומהללים אותו בכל יום בשלש קדושות.

תרגום הלכה זו הוא פירושה, והם ענינים אחרים בפירוש עשרת השמות חוץ מן הענינים הראשונים אשר הוזכרנו⁶⁸, ולא נותר בה אחרי זה אלא דיוקים מעטים אני אוכירם. אמרו יה שני שמות, יה זה ארבעה שמות, הרי כוונתו בכך כי שם יה הוא חצי שם ה', והנה החצי נאמר בכל מקום ובכל זמן, והכל אינו נאמר אלא במקדש ובזמן קבוע והוא בעת ברכת ישראל, שהכהנים היו אומרים במקדש יברך ה' וישמרך⁷⁰, כמו שאמרו הקדמונים במקדש אומרים את השם ככתבו ובמדינה בכנויו⁷¹. אבל אות הוא בצבא שלו, כי שום דבר לא ידמה לו וגם הוא לא ידמה לשום דבר, ואפילו לא המלאכים, כמו שאמר כי מי בשחק יערך לה' ידמה לה' בבני אלים⁷². אבל שר הוא בפני אל הרי כמו שאמר המלאך ליעקב כי שרית עם אלהים ועם אנשים⁷³. אבל אמרו אל קשה, הנה מלה זו מרובה במקרא כאמרו ואתנהו ביד אל גוים⁷⁴, וכן כל יש לאל⁷⁵, ואין לאל⁷⁶, כגבר אין איל⁷⁷, אילות⁷⁸. ויש אומרים שכל אל במקרא שהיא במקום אלה הכוונה בכך חזק וחלש, ויש אומרים שהכוונה בכך מקצת וכל⁷⁹,

29 א, כאלחאמלין. 30 ד, קדוסיין. 31 א, ה'א.
32 לעיל בהלכה 'מפני'.

עשרה כדאיתה בקדושין עא א, ולבסוף כנו באדנות.
72 תהלים פט ז. 73 בראשית לב כט.
74 יחזקאל לא יא. 75 בראשית לא כט. מיכה
ב א. 76 דברים כח לח. נחמיה ה ה.
77 תהלים פח ה. 78 תהלים כב כ.
79 כדומר אל, מקצת. אלה, הכל. 79 בראשית

משלי ג יח. 68 ראה גם רמב"ם במ"נ ח"ג
סוף פרק כג. ופרק נא. 68 ענין זה חזרו רבנו
במיוט, "ברכי נפשי" ראה מ. זולאי, האסכולה
הפיטגנית של רב סעדיה גאון, ירושלם תשכ"ד עמ'
קטו. 69 לעיל פ"א ה' א. 70 במדבר
ו כריכו. 71 שוטה פ"ד מ"ד. וכונתו רבנו ר'ק
על במקדש אומרים אותו ככתבו, שהוא שם בן
ארבע. ואין כוונתו על בכנויו שהוא יד הא, כי אף
פעם לא כנו אותו בשם זה, אלא או בשם בן שמים

כעין אמרו רק לאנשים האל⁸¹ הם שנים משלשה, ואמרו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל⁸² היא ארץ שבעה עממין מכלל עשרה⁸³, אבל הקיני והקנוי והקדמוני לא יירשוה העם אבל יירשוה בזמן הישועה⁸⁴. ואמרו כי את כל התועבות האל⁸⁵ עשירים מן כ"ח⁸⁶, כי השניות שמונה מסורות בקבלה. ואמרו ונס אל אחת הערים האל⁸⁷ לפי שמישה הפריש ילד, ויהושע הוסיף שלש, ולעתיד יוסיפו שלש⁸⁸. ואמרו אל נולדו להרפא⁸⁹ לפי הגלית היה אחד מהם ונהרג. אבל שער כאן די, כי הסבות יעלו מסבה⁹⁰ לאחרת, עד שיהא סופם הבורא יתרומם ברוממותו. אבל שהוא יושב ברומי של עולם, אין הכוונה בו שהוא במקום בלעדי מקום, אלא הוא בכל מקום כפי שנבאר בפרק הרביעי⁹¹. אבל אמרו שהוא בשמים מפני שהוא למעלה מתפישתינו⁹², והנה השמים הגבוהים ביותר במה שאנו רואים אמרנו דרך כבוד שהוא בשמים⁹³. אבל נושא וסיפל את כל העולם כולו, כבר עשה לזה דומה בנפש, כמו שהוא באמצע הגוף וסובלת את כולו, כך לא יפלא שיהא הדבר שבאמצע סובל את כל הסביב, וכמו שאמר כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל⁹⁴. וענין הוא קדוש ומשרתיו קדושים, מרוממים על כל התארים השפלים, נעלים מכל מגרעת⁹⁵, כעין שנאמר בגזיר קדוש הוא⁹⁶, קדוש יהיה⁹⁷,

בעץ וכל, נחו [66] קולה רק לאנשים האל הם אתנין מן תלאתיה, וקולה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל הי בלד סבע אמם מן עשר, ואמא הקיני והקנוי והקדמוני פלם ימלכנה אלקום ואנמא ימלכנהא פי וקת אלישועה. וקולה כי את כל התועבות האל עשירין מן כ"ח, לאן אלשניות תמאן מנקולה פי אלתא. וקולה ונס אל אחת הערים האל לאן משה אפרד ת'לאת, ויהושע זאד ת'לאת, ולעתיד יוידון ת'לאת. וקולה אל נולדו להרפא⁹⁸ לאן גלית כאן ואחדא מנהם פקתל. ואמא שער כאן די, לאן אלעלל תרתקי מן עלה אלי אכרי חתי יכון אכרהא אלבארי ג'ל ג'לאלה. ואמא שהוא יושב ברומי של עולם, פליס אלמרעד פיה אנה פי מכאן דון מכאן, בל הו פי כל מכאן עלי מא שנשרח פי אלפרק אלראבע. ואנמא קולה אנה פי אלסמא למא כאן הו אעלי מא עקלנאה, וכאנת אלסמא אעלי מא ראינאה, קלנא אגילאלא⁹⁹ אנה פי אלסמא. ואמא נושא וסיפל את כל העולם כולו, סקד ג'על לה מי'עא¹⁰⁰ פי אלנפס, כמא אנהא פי וסט אלג'ס וחחמל ג'מיעה, [סט] כד'אך לא ינכר אן יכון אלמעני אלמתוסט חאמל לכל אלחואשי, וכמא קאל כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל. ומעני הוא קדוש ומשרתיו קדושים, מנוהין ען אלאוצאף אלדניה, מצונין מן כל קביח, כמא קיל פי אלגזיר קדוש הוא,

33 א, להרפא. 34 א, אנ'ל אלה. 35 ז, מידלח.

יט ה. 80 בראשית כו ג. 81 שם טו יט'כא. 82 ראה ספרי דברים יט ה. במדבר רבה מד כג. בבא בתרא נז א. ירושלמי שביעית פ"ו הל' א. וקדושין פ"א הל' ה. 83 ויקרא יח כז. 84 רבנו מנה כאן רק את השמונה שבברייתא שהובאה ביבמות כא א. אע"פ שלמעשה הם ייתר, והרמב"ם בהלכות אישות פ"א הל' ו מנה עשרים, ואחרים מונים יותר כגון אשת חמיו ועוד. 85 דברים יט יא. 86 ספרי פ'שח מעי. וראה גם רמב"ם בהלכות רוצח ושמירת נפש פ"ח הל' ד. 87 דברי הימים א כ, ה. 88 אפשר כי העלות יעלו מעלה לאחרת, כלומר כאשר אתה חוקר על עלת דבר וסבתו ואתה מוצא את העלה, אתה ממשיך

לשאל על עלתה, וכך הלאה עד שתגיע לעלת העלות וסבת הסבות הוא ה' ב"ה. 89 הל' א. 90 תרגום מלולי: משכלינו, והכינה ברור למעלה מתפישת שבלנו. 91 וכיצא בזה כתב בספרו הנבחר באמונות ובדעות המאמר השני פ"א מהדורתי עמ' קו. 92 קהלי יא ה. 93 על ענין זה שמשרתיו נעלים מכל מגרעת ראה ביתר הרחבה בהקדמתו לאיוב מהדורתי ביחס לפסוק וירא בני האלוהים את בנות האדם, שם תוקף היא את הקריאים שפירשוהו על המלאכים. 94 במדבר י ה.

ו. ראייה לדבר עדים נאמנים עולם שנה ונפש, שנים עשר (67) למטה, ושבעה על גביה, ושלשה על גבי שבעה, ומשלשתן יסד מעונו, וכולן תלוין א' באחד, סימן לאחד ואין שני לו מלך יחיד בעולמו שהוא אחד ושמו אחד.

(א) א, תלויין.

קדוש יהיה, יריד בה אלציאנה. ומעני בכל יום אומרים קדוש ועלי אן לים פי קול ישעיהו משרוח אנה פי כל יום, פאן ד'לך יסתכריג' מן קולה ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים.

ואלה הלכה אלסאדסה

ותפסירה: וקולנא אלדליל עלי ד'לך שהוד ת'קאת אלעאלם ואלסנה ואלנפס, פאן פי כלהת אלא'ני עשר מרתבה אספל, ואלסבע פוקהא, ואלת'לא'ת' פוק אלג'מיע. ומן אלת'לא'ת'ה אלצול בני קדסה, וכלהת מתעלקה בואחד, עלאמה ללואחד אלד'י לים לה ת'אני אלמלך אלמתותד פי עאלמה, אנה אלואחד ואסמה ואחד. ושרחא אן כל את'ני עשר מן אלעאלם ואלסנה ואלנפס פהי דון אלסבעה, ואלסבעה פדון אלת'לא'ת'ה. פאנא פי אלעאלם פאן אלברוג' אדון דלאה וחקם מן אלכואב אלסבעה. ופי אלסנה פאן אלא'ני עשר שהרא אנמא תחצי באלסבעה' אלאיאם. ופי אלנפס פאן אלא'ני עשר עצי' אלמדברה פי אלג'סם דון אלסבעה פתוח אלתי פי אלראס. ואצל הד'ה כלהת ואעלאהא אלענאצר אלת'לא'ת' אלתי הי ארבע ז'.

וההלכה הששית

ותרגומה: ומה שאמרנו⁹⁵ הראיה על כך עדים נאמנים העולם והשנה והנפש, הרי בכולם השתים עשרה מעלה תחתית⁹⁶, והשבע על גביה, והשלש מעל הכל. ומשלשת היסודות בנה מקדשו, וכולם תלוים באחד, סימן לאחד אשר אין לו שני המלך היחיד בעולמו, שהוא האחד ושמו אחד.

ופירושה, שכל שנים עשר בעולם ובשנה ובנפש הם למטה מן השבעה, והשבעה למטה מן השלשה. בעולם, הנה המזלות ההוכחה בהן ומשפטיהן⁹⁷ למטה מיטבעת הכוכבים. ובשנה, הרי שנים עשר החדשים אינם נספרים כי אם בשבעת הימים⁹⁸, ובאדם, הרי השנים עשר אברים המנהיגים שבגוף⁹⁹ למטה משבעת הפתחים שבראש¹⁰⁰. ויסוד כל אלו והנעלה שבהן היסודות

36 ד. עצי'. 37 א. ז'.

והכוונה שהשפעת שבעת כיכבי הלכת על התולדות גדולה יותר מהשפעת המזלות. ז' אין הכוונה שהחדש כפל כמה שביעיות, כי אין הדבר כן, אלא שסופרים ימים לחדש וכעין דברי חז"ל, אמרה חזרה מנה ימים וקדש חדש¹⁰¹ ראש השנה ה' א והימים נקראים לפי התייחסם לשבת, ראשון שני שלישי וכו'. 3 שיתבארו לקמן בסרך השישי.

95 שם ו ה. 96 ישעיה ו ג. וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. 97 איוב לח ז. וסוסק זה ללא פירוש רבנו שם אינו מובן. יו"ל רבני שם: וכן התמדת המלאכים השבח וההלל אמר נו ברן יחד ככבי בקר, כנה את המלאכים בככבים לפי שהם דומים להם וכו' ע"ש מהדורות. 98 לעיל פ"ב הל' ו. 99 אפשר: השתים עשרה מעלות למטה. 100 חכם והכוונה למשפטי המזלות והשפעותיהן בעולם לפי דברי בעלי התורה הזו וכפי שקדם לעיל פ"ב הל' ה, ראה שם והע' 69.

ואמא קולה ומשלשתן יסד מעונו, פאנה ירד
 בה אלמשכן, כמא קאל ה' אהבתי מעון ביתך
 ומקום משכן כבודך, פאן סקף אלמשכן שביה
 באלסמא לאן [ע] פי נסיג'ה אלואן סמאנג'ן יי
 אלדי' הו חכלת, ופי וסטאה אלקרסים והי שביה
 באזראר מן ד'הב, פאנאנ תשאבה אלכואכב פי
 אלסמא, כמא קאלו וגראין קרסים בלולאות
 ככוכבים ברקיע. ואן קואעד אלמשכן אלתי תסמי
 אדנים משאבהה לקואעד אלארץ' אלתי הי
 ג'באלתה ואותאדהא כמא קאל על מה אדניה
 הטבעו וגו'. ואלהוא פי מא בין ד'לך וגור
 אלשכינה יסכנה כמא נעתקד אנה גיל ועז
 מוג'וד פי כל וכאנה טאכן אלכל. והאחנא
 מקבאלת יתקאבל פיהא אלעאלם אלכביר והי
 אלדניא, ואלעאלם אלאוסט והו אלמשכן,
 ואלעאלם אלצגיר והו אלגאנסן. כמא נקול אן
 אלנירין פי אלדניא, ואלעינין פי אלגאנסן, [68]
 וסרג' אלמנארה פי אלמשכן. ונקול אן אלרקיע
 יפצל בין אלמאנין פי אלדניא, ואלספרת תפצל
 בין אלכיאץ ואלעאם פי אלמשכן, ואלחגאב
 אלמסכ' דייפרגמא יי יפצל בין אלה' אלגדא
 ואלה' אלגסס פי אלגאנסן. ותמאם ת'מאניה
 עזר מואוג'ה תתקאבל פיהא הרה אלח'לאות'ה
 תוגד פי שרח מעינה משכן, פלד'לך קאל
 ומשלשתן יסד מעונו. ואמא קולה ופ'לן תלויז
 באחר, פאנה אראד בה תשריף אלואחד מן
 אלעוד, וד'לך אן אולא כל סרד שריף, לאן
 מצי'מומאחאה תאתי מתסאויאת כלהא, לאנך
 אד'א ציממת ת'לאות'ה אלי ואחד צארת ארבעה

השלשה שהן ארבעה⁴. אבל אמרו ומשלשתן
 יסד מעונו, הכוונה בזה המושכן, כמו שאמר ה'
 אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך⁵, כי
 תתקת' המשכן דומה לשמים לפי שיש באריגו
 גונים⁶, „סמאנג'ן“⁷ שהוא חכלת, ובאמצעותן
 הקרסים והם כעין כפתורים של זהב, והיו דומים
 לכוכבים בשמים, כמו שאמרו וגראין קרסים
 בלולאות ככוכבים ברקיע⁸. ובסיסי המשכן
 הנקראים אדנים דומים לבסיסי הארץ שהם הריה
 וגבעותיה, כמו שאמר על מה אדניה הטבעי
 וגו'⁹. והאזיר ביניהם, ואור השכינה שוכן בו,
 כפי שאנו סוברים שהוא יתרוםם ויהדר מצוי
 בכל, וכאלו הוא שוכן הכל. וכאן מקבילות
 שמקביל בהן העולם הגדול כלומר „אלדניא“¹⁰,
 והעולם הממוצע והוא המשכן, והעולם הקטן
 והוא האדם¹¹. כמו שאנו אומרים שהכוכבים
 בעולם, והעינים באדם, וגרות המגורה במשכן.
 ונאמר כי הרקיע מבדיל בין שני המימות בעולם,
 והמפרות מבדילה בין קדש הקדשים והקדש
 במשכן, והמחיצה הנקראת דייפרגמא¹² מבדילה
 בין אברי המאכל לאברי הנשימה באדם. ושאר
 שמונה עשר דבר זוגיים מקבילים בהם אלו
 השלשה, תמצאהו בפירוש מעכה המשיכן¹³,
 ולפיכך אמר ומשלשתן יסד מעונו. אבל אמרו
 וכולן תלויז באחד, הרי כוונתו בכך עליונות
 האחד במספר, והם, ראשונה שכל נפרד חשוב,
 כי צירופיהן באים כולם שוים, לפי שאם תצרף
 שלשה לאחד יהיו ארבעה והם מרובעים, ואם

39 א, יי יפרגמא.

38 ד, סמא דניא.

ואלטביע'את. ובתיספת ההקבלה למשכן עצם הרעיון
 נמצא כבר אצל פילין בדבריו על המשכן, והאריך
 הרחיב בי רבנו בסירוטו לתירה שלצערנו עדין
 נחשב כיום לאבוד, ויש להתפלל ולהתחנן לפני ה'
 לשחררו מכלאו, ואף הרמב"ם במורה הנבוכים
 נטפל לענין זה. ור' נתנאל בירב פייב' בספרו גן
 השכלים תחלת מאמר כ. וראב"ע לשמית כה מ.
 13 היא המחיצה בלשון יוני. ינקראת בעברית גם
 14 וכן כתב הראב"ע, „והגאון הזכיר סרעפת.

4 שיתבארו לקמן בפרק החמישי.
 5 כי בעל הספר לא הזכיר את העפר, וכדלעיל בהקדמה השטה
 התשיעית, ופ'ג הל' ב.
 6 תהלים כו ה.
 7 הרגמתי אמנם תרגום מלולי, אך אפשר גם:
 מכסה, כי לא היתה תקרה.
 8 וזה שם גון התכלת בערבית. והחכם למבערס כנראה לא הבינה
 ושבש.
 9 שיר השירים רבה סוף פרשה ג.
 10 איוב לח י.
 11 משמש כאן שם כללי לארץ
 ולשמים וכל צבאם.
 12 עצם הרעיון שהאדם
 עולם קטן וההשוואה בין העולם והאדם מצוי הוא
 גם אצל פילוסופי העמים, ראה „רסאיל אכ'ואן
 אלצפא“ ח"ג אלרסאלה אלי"ב מן אלג'יסמאניא

צירפת אליהם חמשה יהיו תשעה והם משולשים שוים, ואם צירפת אליהם שבעה יהיו ששה עשר והם מרובעים, ואם תצרף אליהם תשעה יהיו חמשה ועשרים וגם הם שוים חמשה על חמשה, ואם תצרף אליהם אחד עשר יהיו ששה ושלשים והם שוים ששה על ששה, וכך כל מה שתוסיף עליהם. אבל הזוגיים לא יהיה מצירופם כן, שאם תצרף ארבעה אל שנים יהיו ששה, תוסיף עליהם ששה יהיו עשרים, תוסיף עליהם עשרה יהיו שלשים. וכך כל מה שתוסיף עליהם לא יבא מהן מה שיהיה כפל מספר בכמותו כלל, והנה אלה ממעלות הנפרד. ועליהם מעלות האחד לפי שהוא נאמר על כל דבר מהם, לפי שאתה אומר עשרה אחת, מאה אחת, אלף אחד, וכל מה שנוסף על כך עד היכן שיגיע, עד שאתה תאמר עולם אחד. ומעל לכל זה מעלת האחדות, כי האחדות היא אשר אין מעליה אחדות, והיא כעל כל דבר אשר יעלה במחשבה לפני שיצא אל המציאות, לפי שכאשר הוא נגלה לחוש הרי הוא בלי ספק חלקים מקובצים נקראים אחד, אבל האחדות האמתית הוא מה שיעלה במחשבה לכל ראשית בלי שיתגלה לחוש. ועל היסוד הזה בקירוב אנו בדעה שהבורא יתורמם ברוממותו אחד, לא יצא כלל מענין האחדות, אלא הוא בה יציב בשכל¹⁵ לא יסור¹⁶, ולפיכך אמר והוא באחד ומי ישיבנו¹⁷, והנה אמרו באחד ליצב לו ענין האחדות לעולם, אחרי אמרו ה' אלהינו ה' אחד¹⁸. אבל אמרו יִשְׁמוּ אִמֶּה, הנה זה נאמר בזמן הישועה כאשר יהיו כל הלשונות אחת, כמו שאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו'¹⁹. ויתכן גם שיהא

והי מרבעה, ואדיא צ'ממת אליהא כ'מסה צארת תסעה והי מת'לת'את מתסאויאה, ואדיא צ'ממת אליהא סבעה צארת' סתה' עשר והי מרבעה, ואדיא צ'ממת אליהא תסעה צארת כ'מסה ועשרין והי איצ'א מתסאויא כ'מסה פי כ'מסה, ואדיא צ'ממת אליהא אחדי עשר צארת סתה ות'לת'אין והי מתסאויא סתה פי סתה, וכדלך כל מא ודת עליהא. ואמא אלאוואג' פלא יאתי מן מצ'מומהא כדאך, לאנה תצ'ם ארבעה אלי את'נין פתכון סתה, סתויד עליהא סתה פתציר את'ני עשר, ותויד עליהא ת'מאניא פתציר עשרין, [עא] ותויד עליהא עשרה פתציר ת'לת'אין. וכדלך כל מא תויד עליהא לא יאתי מנה מא יכון מצ'רוב עדד פי מת'לה בתה, פהדיה מן פצ'איל אלפ'רד. ופוקהא פצ'איל אלוואחד לאנה יקע עלי כל שי מנהא, לאנך תקול עשרה ואחדה, מאיה ואחדה, אלף ואחדה⁴⁰, ומא זאד עלי ד'לך אלי מא אנתחי, חתי אנך תקול עאלם ואחד, ופוק ג'מיע ד'לך פצ'ילה' אלוואחד, לאן אלוואחד הי אלתי ליס פוקהא וחדה, והו פוק כל שי אלדיי יקע לה פי אלפ'כר מן קבל אן יכ'רג' אלי אלוג'דאן, לאנה אדיא ט'הור ללחם פהו לא שך אג'וז מג'מועה קד סמית ואחדה, ואנמא אלוואחד אלצחיתת הו מא יכ'טר עלי אלבאל לכל אבתדי מן גיר ט'הור ללחם. פעלי הדיא אלאצל באלתקריב נעתקד אלכ'אלק ג'ל ג'לאלה ואחדה, לא יכ'רג' אבדא ען מעני [69] אלוואחד⁴¹, בל הו פיה ת'אבת באלעקול לא יוול, ולד'לך קאל והוא באחד ומי יִשְׁיבנו, פקולה באחד תת'בית לה פי מעני אלוואחד אבדא בעד קולה ה' אלהינו ה' אחד. ואמא קולה ושמו אחד, פאן ד'לך קיל פי וקת אלישועה אדיא צארת ג'מיע אללגאת ואחדה, כמא קאל כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה

41 בנשולי א, נ"א אלוואחד.

40 ד, ואחד.

18 דברים ו ד. 19 לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. צפניה ג. ב. ותימה שלא הביא את הפסוק: והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה'

כי שמינה עשר דברים הם במשכן שהוא עולם אמצעי וכמותם בעולם העליון וככה העולם הקטן'. והובאו כולן במדרש הגדול שמות כו ל. 15 תרגום מדוייק: בשכלים. כלומר בשכלי בני אדם. 16 אפשר: לא יחדל. 17 איוב כג יג.

פרק רביעי

א. עשר ספירות בלימה, אחת, רוח אלהים חיים, חי העולמים, נכון כסאו מאז, ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד, וזו היא רוח הקדש.

וגר. ויפתקים איצ'א אן יכון מעני ושמו אחד אלמנעם לא אלמכתלי, אור לא יכון פי וקת אלישועה בלוי ולא מציבה, כמא קאל ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה.

ענין ושמו אחד המטיב לא המיסר, כי לא יהיו בזמן הישועה יסורין ולא רעות, כמו שאמר ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה.²⁰

אלפצל אלראבע

הפרק הרביעי

אלהלכה אלאולי

ההלכה הראשונה

ותפסירה: ובאז אלעשרה אלאעדאד אלמחט'ורה איצ'א, אולא משיה' אללה אלחי, חי אלעאלמין, אלתיאבת כרסיה מן אול אלי אכיר, תבארך אסמה אלי אבד אלאבדין, וזי [עב] תסמי משיה' אלקדס.

ותרגומה: ועוד כנגד עשרת המספרים המוגדרים, תחלה, רצון ה' החי, חי העולמים, אשר כסאו נכון מראש ועד סוף, יתברך שמו לעולמי עד, והוא נקרא רצון הקדש.

וישרהא. אן צאחב הדא אלכתאב בעד ג'עלה בהד'ה¹ אלעשרה אעדאד עשרה אשיא לא נהאיה להא ענדנא כמא עלמת פי אלפרק אלול, ג'על האהנא בחד'אהא סבעה אצול, אלאל מנחא משיה' אללה אן יכון עאלם חי אול אלאשיא, וסמאהא צאחב אלכתאב רוח עלי מא קאל אלכתאב ברוחו שמים שפורה, ותלך אלאראדה למא [70] כ'רג'ת אלי אלפעל סמית כלמה כמא קאל בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. ואנמא יקול אלמומנין אנה כילק אלכל בכלמה או בריח או באראדה או במשיח, יירידון בה אג'מע אנה אבתדי כל שי בלא בטש ולא מעאנאה² ולא סאיר מא נעהדה נחן מן טריק

ופירושה. שבעל הספר הזה, אחרי שעשה כנגד²¹ עשרת המספרים עשרה דברים שאין להן סוף אצלינו²² כפי שידעת בפרק הראשון²³, עשה כאן כנגדם שבעה יסודות, הראשון מהם רצון ה' שיהיה העולם הוא ראשית הדברים²⁴, וקראו בעל הספר הזה רוח²⁵, כמו שאמר הכתוב ברוחו שמים שפורה²⁶. ואותו הרצון כאשר יצא אל הפעל נקרא דבור, כמו שאמר בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם²⁷. ומה שאומרים המאמינים שהוא ברא הכל בדבור או ברוח או בחפץ או ברצון²⁸, כיונתם בכל אלה שהוא המציא כל דבר בלא עשיה²⁹ ולא טפול ולא כל יתר מה שאנו רגילים בדרכי העשיה.

1 צ"ל באזא. א, בהד"א. 2 א, בעמוד. מענאהא.

25 לשמיש רוח לרצון ראה גם רמב"ם במר"ן ח"א פרק מ. 26 איוב כו יג. 27 תהלים לג ו. 28 תרגמתי, "אראדה" חפץ, "משיח" רצון. ושתייהן קרובות זו לזו, ולהגדרתן ראה אבי נצר אלפארבי במאמרו, "אלמסאיל אלפלספיה" קטע 13. 29

אחד ושמו אחד. זכריה יד ט. 20 ישעיה סה יט. וראה גם בספרו הנבחר באמו"ד המאמר השמיני סוף פ"ו מהדורתי עמ' רנב. 21 במקור, "בהד"ח" והחכם לאמבערט כתב, "בהד"א" וט"ס הוא, וצ"ל "באזא" וכפי שתרגמתי. 22 אבל יש להן סוף לפני ה'. 23 הלכה ב. 24 ולפיכך תרגם רבנו כל ויאמר דמעשה בראשית, "שא" רצה.

אלפעל. וקולה פי אלבארי הד'ה אלח'לאת'ה אקואל חי העולמים, נכון כסאו מאו, ברוך שמו, אראד בה סרא עטימא, והו כ'ף יקום פי והמנא וג'דאן אלבארי עלי אלאקרב³ אלחמתי'ל לא עלי אלח'ג'סים, סקאל אנא נעתקדה מן אלעאלם במנזלה' אלחיות מן אלחיואן, פנקול עלי אלחמתי'ל הו חיות' אלעאלם, ולד'לך סמאה אולא חי העילמים כמא קאל דניאל ען אלמלאך וישבע בחי העולם, פכמא נרי אלחיות מוג'ודה פי כל בעץ' ומן כל אלחיואן, כד'אך הו תעאלי מוג'וד פי כל בעץ' וכל מן אלעאלם. ונרתקי מן ד'לך אלי מרתבה' אלעקל פנסמיה עקל אלעאלם, נריד בד'לך חקריב אלי אפהאמנא, אנה כמא אן אלחיואן וסימא אלנאטק ג'סמה אלטף מוזאג'א מן ג'מיע אלג'סאם והו אש'רף אלג'סאם ולד'לך צאר מחלא ללחיות, וחיותה מחלא לעקלה אד' חיותה אלטף מן ג'סמה, ועקלה אלטף מן חיותה, פעלי ה'רא אלח'לכ'יין נעתקד אן אלהוא אלד'י הו בסיתי לטיף תנבסט פיה אראדה' אלכ'אלק אלתי הי קדרתה, פתכוין פיה ותחרכה כתחרך אלחיות לג'סם. פאלכ'אלק ג'ל עזו מוג'וד פי ג'מיע [עג] ד'לך מדבר להא כוג'וד אלעקל פי אלחיות מדבר להא, ולד'לך אקרב מא נמת'לה באן נקול הו עקל' אלעאלם. וכמא אן אלעקל לא יתג'זא בתג'זי אלג'סם, כד'אך לא יתג'זא אלכ'אלק בתג'זי אלעאלם. וכמא אן אלעקל לא ימות במות אלג'סם, כד'אך לא יפנא אלכ'אלק בפנא אלמכ'לוק. וכמא אן אלעקל ועלי אנה פי אלנפס הו אעלי מנאה והי מסתמדה

ואמרו על הבורא שלשת הדברים הללו, חי העולמים, נכון כסאו מאו, ברוך שמו, כוונתו בזה סוד גדול, והוא, היאך תהיה³⁰ במחשבתנו מציאות הבורא בקירוב המשל לא בדרך ההגשמה, אמר, שאנו נהיה בדעה שהוא לעולם³¹ כמו החיות בבעלי החיים, ונאמר על דרך המשל הוא חיות העולם, ולפיכך קראו תחלה חי העילמים כמו שאמר דניאל על המלאך וישבע בחי העולם³², וכמו שאנו רואים את החיות מצויה בכל מקצת³³ ובכל החי כך הוא יתעלה מצוי בכל מקצת ובכל העולם. ונעלה³⁴ מזה אל מעלת השכל ונקראהו שכל העולם, וכיוונתנו בכך לקרב להבנתנו, כי כמו שהחי ובפרט ההוגה גופו עדין במזגו מכל הגופים והוא נעלה יותר מכל הגופים ולפיכך נעשה נושא את החיות, וחיותו נושא לשכלו כי חיותו יותר עדינה מגופו, ושכלו יותר עדין מחיותו, ועל פי מסקנא³⁵ זו אנו בדעה כי האויר שהוא פשוט עדין מתפשט בו רצון הבורא שהוא יכלתו, ומהווה בו ומניע אותו כהנעת החיות לגוף. והבורא יתרומם ויתעלה מצוי בכל זה, מנהיג אות, כמציאות השכל בחיות ומנהיג אותה³⁶, ולפיכך הקרוב ביותר במה שאנו ממשילים שנאמר היא שכל העולם³⁷. וכמו שהשכל אינו כיתהלק בהתחלק הגוף כך לא יתחלק הבורא בהחלק העולם. וכמו שהשכל אינו מת במות הגוף³⁸ כך לא יעדר הבורא בהעדר הבריאה³⁹. וכמו שהשכל אף על פי שהוא בנפש הוא נעלה ממנה והיא מקבלת ממנו את הנהגתה; כך

3 צ"ל אקרב. 4 א, מ'נה בין חשורות. חיות'.

כאן בא המשל להדגים לנו היאך מופשט יכול להיות חייו ומנתינו של מורכב, כדי לקרב להבנתנו שהוא חי העולם. 38 מן המלים הבודדות הללו קשה להבין מהי מהות השכל שעליו מדבר רבנו, כי בספרו הנבחר באמ"ד עסק בנפש, וכאן מדבר על נשוא הנפש, ומהמשך הדברים משמע שהוא הכלי התכונתי שיש באדם שבו היא משכיל או ריכש קונה ומסגל לעצמו את הדעה. 39 אפשר: הנברא

בטש" עשיה בפעל. 30 אפשר: תצטייר, חקבע. 31 למד קמוצה. שהוא ביחס לעולם. 32 דניאל יב ז. 33 בכל חלק וחלק שבחי, כי אלו היתה החיות נעדרת מחלק כל שהוא היה נמק ונסרה. 34 אפשר: ונתרומם. יהיונה נתרומם למישג יותר עדין ויותר מופשט. 35 אפשר: ועל פי דברים תמציתיים אלה. 36 כי אין שניות כלפי הבורא, הוא ורצונו ויכלתו וכדומה. 37 ואין מושג, "שכל" כאן כמושג שכל שהזכיר הרמב"ם בספרו מ"ג ח"א פרק סח ובהלכות יסודי התורה פ"ב הל' י הוא היודע והוא היודע והוא הדעה, כי

מנה תדבירה, כדאך אלכאלק ועלי אנה [71] מוגיד פי אלכל הו אעלי מן אלכל ואלכל יסתמד מנה תדבירה. וכמא אן אלעקל לא יבא פי אלגיס עטם ולא גצרוף ולא שי צלב אלא ותדבירה ינפד פיה אר' אלחיה פי כל שי מנה, כדלך אלכאלק לא יבא פי אלעאלם ג'בל ולא בחר ולא שי כתיף אלא והו מוגיד פיה, אר' אלהו מוגיד פי כלה. פאן קאל קאיל אמא וגיד אלהו פי אלמא פאן דלך בין, ולולא אלהי אלדי פיה לם יכן ריקא, ולכן כיה יוגיד אלהו פי אלחג'ארה ואלג'באל ? פנקול למא ראינאהא תקבל אלחכסיר ואלתפתית עלמנא אנה לולא אן הוא דאכלהא לם תתכסר ולם תתפתת, פפי דלך אלהו קדרה' אלכאלק. ווגיד אנה⁴¹ הנאך. וכמא אן אלעקל לא יצירה וסך' אלגיס וקדרה וסאיר מא פיה, כדאך אלבארי לא יצירה אלאוסאך' ואלאדנאס אלהי פי אלעאלם. ואנמא תרכת אן אמח'ל בנור אלשמס ועלי אנה איצא לא יצירה אלוסך' ואלקדר, לאנה ליס מוגיד פי כל הוא, ולא [פי] כל שי מנטבכ ועלי אנה דאכלהא הוא פליס תם נור אלשמס, ובאלחרי אלחג'ארה ואלג'באל אר' לא ימכן אן יכונ פיהא שי מנה. פבהדיה אלאמתיאל אלמצ'רובה תקוי קלוב אלמונזן פי אעתקאדהם אן אלבארי מוגיד⁴² פי כל מכאן, ויתחקקון מעקולא מא קאל פי כתאבה אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. ואנה מטלע עלי ג'מע אעמאל אלעבאד כמא יקול בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים, אר' לא עמל אלא מע הוא אלעאלם. ולא יכ'פא עליה מא פי נפוסהם וקלובהם כמא קאל כי אני ה' חקר לב ובחן כליות. ואנה יסמע דעא כל עבד אר' הי מעה פי אלהו כמא קאל שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו.⁴³

הבורא אף על פי שהוא מצוי בכל, הוא נעלה על הכל והכל מקבל ממנו הנהגותיו. וכמו שהשכל, לא ישאר בגוף⁴⁰ לא עצם ולא סחוס ולא שום דבר קשה שאין הנהגתו עוברת בו כי החיות בכל דבר שבו, כך הבורא, לא ישאר בעולם לא הר ולא ים ולא שום דבר קשה⁴¹ שאינו נמצא בו, כי האויר מצוי בכלו. ואם יאמר אדם אשר למציאות האויר במים הרי הדבר ברור, שאלמלי האויר שבו לא היה לדלי, אבל היאך ימצא האויר באבנים ובהרים ? אנו אומרים כיון שאנו רואים אותם סובלים הטיבירה והפירור, ידענו כי אלמלי שהאויר בתוכן לא היו משתברות ולא מתפוררות, והרי באותו האויר יכולת הבורא, ונמצא שהוא שם. וכמו שהשכל לא יזיקהו לכלוך הגוף וטנופו ושאר מה שבו, כך הבורא לא יזיקהו הלכלוכים והטנופים שבעולם. ונמנעתי מלהמסיל באור השמש ואף על פי שגם הוא לא יזיקהו הלכלוך והטנוף, מפני שאינו מצוי בכל אויר, ולא בכל דבר אטור, על אף שיש בתוכו אויר אין שם אור השמש, וכל שיכן האבנים וההרים שאי אפשר שיהא בהם מאומה ממנו. והנה במשלים האלה שנישאו יתחזקו לבות המאמינים בדעה שלהם⁴² שהבורא מצוי בכל מקום, ויתאמת גם באופן מושכל מה שאמר בספרו אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'.⁴³ ושהוא משיקף על מעשה בני אדם, כמו שאמר בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים⁴⁴, לפי שאין פעולה כי אם עם אויר העולם. ולא יעלם ממנו מה שבנפשותם ולבוהם, כמו שאמר כי אני ה' חקר לב ובחן כליות⁴⁵. ושהוא שומע תפלת כל עובד⁴⁶, לפי שהיא עמו באויר, כמו שאמר שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו⁴⁷. ושההרים

6 א, ווג'אדנאה. ד, ווג'אדנא. 6 ד, מיג'ידא.

46 כלומר עובד ה'. ונמנעתי מלתרגם, "עבד" שלא יהא משמעו היסר בן חורין. 47 תהלים סה ג.

40 כלומר אין בגוף, הוא מסיף את כל הגוף ללא שויר. 41 "כת"ף" גס, מעובה, בלתי עדין. 42 אפשר: בסברתם. בהשקפתם. והכוונה בדעה היהודית המקובלת ע"פ תורת ישראל. 43 ירמיה כג כד. 44 משלי טו ג. 45 ירמיה יז י.

ואן אלג'באל ואלאנהאר ואלאג'סאם גיר קאטעה
[פיה] פיקאל פארק בעץ' לבעץ' כמה קאל
וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא [72]
האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין
עוד. ואן אמרה נאסד' פי אלכל באפעאל יכ'אלף
בעצ'אה בעצ'א פי אסרע מן אלטרף כמה קאל
כל אשר חסץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים
ובכל תהומות. וירג'ע ג'מיע קולגא אנה תברך
ותעאלי מוג'יד פי אלכל בתוסט אלהוא
אלט'אהר, ת'ס אלהוא אלאלטף מנה, אלי מעאני
אלתעביר ואלתקריב לא אלתג'סים ואלתחדיד.
פאלכתב אלמקדסה תסמי אלהוא אלת'אני
אללטיף כבוד כמה קאל מלא כל הארץ כבודו,
וכמה קאל הו ואולם חי אני וימלא כבוד ה'
את כל הארץ. ואלאמה תסמיה שכינה עלי מא
קאל וישכן כבוד ה', ואיצ'א לשכן כבוד בארצנו.
וצאתב הדא אלכתאב סמאה רוח אלהים חיים,
עלי מא קאל ורוחי עומדת בקרבכם אל תיראו.
ובהד'א אלהוא אללטיף אלת'אני יתאודא כלאם
אלנבואה כמה קאל רוח ה' אלהים י עלי. ובה
תט'הר ג'מיע אלבראהין אלמראהי ללאנביא כמה
קאל במראה ברוח אלהים. והו שי מכילוק לא
מתאלה, לאן כל מא הו סוי אלבארי יתברך שמו
פמכילוק, כמה קאל אין עוד מלבדו. ובהד'א
אלהוא אללטיף אלת'אני אלמכילוק אלד'י הו
פי אלעאלם כאלחיוה פי אלגנסן יכון אלכלאם
אלמכ'תרע אלד'י סמעה משה פי אלהוא
אלט'אהר, [עה] ואלדיברות אלתי סמעה
אלאבא פי אלהוא אלט'אהר, וסמי ד'לך קול
אלהים חיים, וענה קילת ג'מיע אוצאף קול

והנהרות והגופים אינם מפסיקים⁴⁴ שיאמר
נבדלו זה מזה, כמו שאמר וידעת היום והשבות
אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת אין עוד⁴⁵. ושפוקדתו מופעלת בכל
בפעולות שונות זו מזו יותר מהר מהרף עין⁴⁶,
כמו שאמר כל אשר חסץ ה' עשה בשמים
ובארץ בימים ובכל תהומות⁴⁷. ומוסבים כל
דברינו שהוא יתברך ויתעלה מצוי בכל
באמצעות האויר הנגלה, ואחר כך האויר היותר
עדין ממנו, הכל לענין ההעברה⁴⁸ והקירוב, לא
ההגשמה והדיוק. והנה כתבי הקדש קוראים את
האויר השני העדין כבוד, כמו שאמר מלא כל
הארץ כבודו⁴⁹, וכמו שאמר הוא ואולם חי אני
וימלא כבוד ה' את כל הארץ⁵⁰. והאומה קוראת
אותו שכינה⁵¹ כמו שאמר וישכן כבוד ה'⁵²,
וכן לשכן כבוד בארצנו⁵³. ובעל הספר הזה
קראו רוח אלהים חיים, כמו שנאמר ורוחי
עומדת בקרבכם אל תיראו⁵⁴. ובוה האויר העדין
השני מובאים דברי הנבואה, כמו שאמר רוח
אדני ה' עלי⁵⁵. ובו מתגלים כל המופתים
הנראים לנביאים, כמו שאמר במראה ברוח
אלהים⁵⁶. והוא דבר נברא בלי ספק, כי כל
מה שהוא זולת הבורא יתברך שמו הרי הוא
נברא, כמו שאמר אין עוד מלבדו⁵⁷. ובוה
האויר העדין השני הנברא שהוא בעולם כחיים
באדם, יהיו הדברים הנבראים אשר שמעם משה
באויר הנגלה, והדברות אשר שמעום האבות
באויר הנגלה, ונקרא זה קול אלהים חיים⁵⁸,
ועליו נאמרו כל שבעת תארי קול ה'⁵⁹, וממנו

7 צ"ל אד' ה'.

בבחינת, אנה אמצאך ואנה לא אמצאך". לא שיש
שום אמתות למלים הללו כפשוטן. 53 ישעיה
1 ג. 54 במדבר יד כא. 55 ראה לעיל
פ"ב ה' א עה 44 ובמה שצויין שם. 55 שמות
כד טז. 56 תהלים פה י. 57 צ"ל ורוחי
עומדת בתוכם אל תיראו. חגי ב ה. 58 ישעיה
סא א. 59 יחזקאל יא כד. 60 דברים ד לה.
61 שם ה כג. 62 תהלים כט. 63 ישעיה

48 אינם מפסיקים בין ה' לבין בראוי, וכעין אמרת
חז"ל אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין
ישראל לאביהם שבשמים. פסחים פה ב. שוטה לח
ב. 49 דברים ד לט. 50 "טריף" כמו
"טרפת עין" ולפיכך תרגמתי הרף עין. ואפשר לתרגם
"רגע" שכן תרגם רס"ג כרגע, במדבר טז כא. ותחכס
לאמבערט כתב "טריף" ואיני יודע למה. 51
תהלים קלה ו. 52 אפשר: ההשאלה. והכוונה
ברורה שכל המשלים והדמויים הללו הם רק כדי
לקרב לתפישתנו היאך הקב"ה מעל לכל ומצוי בכל

ה' אלסבעה. ומנה אתי אלעלם אלחכמי אלדי ירוקה אללה כ'ואצה כמא קאל ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגו', ומנה תאחי קוה' אלשגאעה ואלג'ברוה אלתי ירוקה אללה מן ישא כמא קאל ותהי על יפתח רוח ה', ורוח ה' לבשה את גדעון, ומא אשבה ד'לך. פלד'לך ג'על צאחב הדא אלכתאב אול אלסמא חי העילמיים. ואמא מעני קולה נכון כסאי מאז, פיריד בה אן אלהא אלכ'אץ אללטיף אלתיאני הו ללה עז וגיל עלי אלחמתי'ל כאלכרסי [73] ללמלך, כמא קאל ה' ב'שמים הכין כסאו ומלכותו בכל מ'שלה. ולד'לך סמי אלקדס כרסי כמא קאל יקראו לירושלם כסא ה'. ואמא מעני קולה פריד ומבירד שמי, פאן ד'לך נעת לעמס אלגור אלדאכ'ל פי אלהא אלטיאהר פי אלדניא כלהא כמא קאל וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ. והדא אלשי איצ'א הו אלדי תסמיה אלחכמים רוח הקדש, אלתי בעד ארתפאע אלנבוה כאן ילוח להם נור כאנה מנעס מן מראה, וכאנו יסמעון צותא כאן אלצרא אעני אלצחרא תעססה, והו אלדי יסמונה בת קול, אי אלמתולד מן אלצות, ופיה יקול אלכתאב ואוניך תשמענה דבר מאחריך לאמר ולם יקל מלפניך, פיקול צאחב אלכתאב אן הדא אלמעני הו אול שי כ'לך, והו אלטף מן אללטיף ומע ד'אך אקוי מן כל קוי. ובעדה אלהא אלטיאהר אלדי פיה צור אלבארי אלעשרה אלעאדא ואלאת'גין ועשרין חרף⁶⁵. ואנמא לם יג'על הדא אלמעני אבתדאא לאנה מחרך לכל הד'ה

בא המדע החכמתי שה' חונן לסגולתו, כמו שאמר ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגו'⁶⁶, וממנו בא כח האומץ והגבורה שה' חונן למי שירצה, כמו שאמר ותהי על יפתח רוח ה'⁶⁷, ורוח ה' לבשה את גדעון⁶⁸, וכל הדומה לכך. ולפיכך עשה בעל הספר הזה תחלת השמות חי העילמיים. אבל ענין אמרו נכון כסאי מאז, כוונתו בכך כי האויר המיוחד העדין השני, הוא לה' יתהדר ויתרומם על דרך המשל ככסא למלך, כמו שאמר ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל מ'שלה⁶⁹. ולפיכך נקראה ירושלם כסא, כמו שאמר יקראו לירושלם כסא ה'⁷⁰. אבל ענין אמרו פריד ומבורך שמו, הרי הוא תאר לכללות האור הנכנס⁷¹ באויר הנגלה בעולם כולו, כמו שאמר וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ⁷². ודבר זה הוא גם מה שקוראים אותו חכמים רוח הקדש⁷³, אשר אחר סלוק הנבואה היה מופיע להם אור כאלו הוא מוחזר מראי, והיו שומעין קול כאלו המרחב כלומר המדבר⁷⁴ מחזיר אותו, והוא שקוראין אותו בת קול, כלומר הנולד מן הקול⁷⁵, ובו אמר הכתוב ואוניך תשמענה דבר מאחריך לאמר⁷⁶, ולא אמר מלפניך, אומר בעל הספר כי הענין הזה הוא תחלת כל נבוא⁷⁷, והוא עדין מכל עדין ועם זאת חזק מכל חזק⁷⁸. ואחרי האויר הנגלה אשר בו צייר הבורא עשרת המספרים ועשרים ושתים האותיות. והסבה שלא עשה ענין זה ראשית, מפני שהוא מגיע לכל אלה

65 ד, כרסאי. 9 כ'ה בשולי א. אן בעמוד יהוא ואלשי.
10 ד, ח-פא.

הנבואה, אלא אם כן רצו להמעיט ברמת נבואת חגי זכריה ומלאכי.
71 „אלצרא אעני אלצחרא“ על נוהג הקצורים והשטת אותיות בשפה הערבית ראה לקמן סוף הפרק החמישי.
72 כדמות מה שקוראים: הד.
73 ישעיה לא כא.
74 כלומר שהוא נבוא תחלה, יממנו התפתחה המציאות עד שהגיעה לכפי שהיא.
75 למשג זה ראה גם בספרו הנבחר באמ'וד בהקדמת המאמר השני,

יא ב. 64 שופטים יא כט. 65 שם ו לד.
66 תהלים קג יט. 67 ירמיה ג יז. 68 אפשר: התורד, הפולש. 69 תהלים עב יט. 70 הכוונה לסוג רוח הקדש שצפו או ראו בה חכמים שאחרי הסתלקות הנבואה כגון צפה רשבי ברוח הקדש, ירושלמי שביעית פ"ט סוף הל' א. למדנו שכוון רבן גמליאל ברוח הקדש, ערובין סד ב. ושהיא לדעת רבנו זהה עם בת קול, ואינה רוח הקדש שבת אמרו חז"ל משמחו נביאים ואחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקת רוח הקדש מישראל ועדיין חיו משתמשים בבת קול, יומא ט ב, כי זו היא

נעו ב. שמים, רוח מרוח, חקק וחצב בה ארבע רוחות השמים מזרח ומערב צפון ודרום, ורוח בכל אחת מהן.

ג. שמים ועשרים אותיות, יסוד שלש אומות, שבע כפולות, ושמים עשרה פשוטות, אותיות חצובות ברוח, חקוקות בקול, קבועות בפה בחמשה מקומות, א' ה' ח' ע' ב' ו' מ' פ' ג' י' כ' ק' ד' ט' ל' נ' ת' ו' ס' צ' ר' ש'. א' ה' ח' ע' משתמשות בסוף הלשון ובית הבליעה. ב' ו' מ' פ' בין השפתים ובראש הלשון. ג' י' כ' ק' על שלש הלשון נכרתות. ד' ט' ל' נ' ת' על חצי הלשון משתמשות עם הקול. ו' ס' צ' ר' ש' בין שנים ובלשון ישן.

מסלט עליהא אד' הו קדרה' אלכ'אלק, ולד'לך בעד קולה אחת רוח אלהים חיים, ג'על אל'ת'אניה אלהוא אל'ט'אהר אד' קאל פי.

ומושל עליהם, כי הוא יכולת ה', ולפיכך אחר אמרו אחת רוח אלהים חיים, עשה את השני האויר הנגלה שכך אמר ב

אלה לכה אל'ת'אניה

תפסירהא: אן פי אלמרתבה אל'ת'אניה אלהוא אל'ט'אהר אלד'י מנה תהב אלריאח אל'ארבע. ושרחא, אן אלד'י יתב מן אל'ארבע ג'הא יסמי רוח, ואל'ארבע ג'הא אנפסהא תסמי כד'אך כמא קאל אלה ארבע רוחות השמים, וקאל ארבע רוחות מארבע קצות השמים. ועלי אנה קד קאל ורוח בכל אחת מהן, פינבגי אן נעלם [74] אן פי כל ג'הא ת'לאת' ריאה, מא תאתי מנתא מן אלטרפין ומן אלוסט פתציר את'ני עשר ריאה ג'מלתהא. ופי הד'א אלהוא סאתר אלמשיה סכ'טת באלאת'נין ועשרין חרף ובאלעשרה אעדאד צור אלנפוס וכל מוג'יד, ולד'לך יצ'מהא אליהא. פיקול

הלכה השנית

תרגומה: כי במעלה השניה האויר הנגלה אשר ממנו נושבות ארבע הרוחות. ופירושה. כי הנושב מארבע הפאות נקרא רוח, וארבע הפאות עצמן נקראין כך, כמו שאמר אלה ארבע רוחות השמים⁷⁶, ואמר ארבע רוחות מארבע קצות השמים⁷⁷. ואף על פי שכבר אמר ורוח בכל אחת מהן, הרי צריך שנדע כי בכל פאה שלש רוחות, מה שיבא מהן משתי הקצוות ומן האמצע ותהינה כללותן שמים עשרה רוחות⁷⁸. ובאויר הזה התפשט הרצון ושרטט בשמים ועשרים האותיות ובעשרת המספרים צורות הנפשות וכל מצוי, ולפיכך צירפן אליו. ואמר

ואלה לכה אל'ת'אל'ת'ה

ותפסירהא: ואלאת'נין ועשרין חרף אלתי מנהא ת'לאת'ה אצול סבעה מצ'אעפה ואת'ני עשר בסיטה, הי חרוף מנחותה פי אלהוא, מרסומה באלצות, מחלהא פי אלנפס כ'מסה

וההלכה השלישית

ותרגומה: ושמים ועשרים האותיות אשר מהן שלש יסוד שבע כפולות ושמים עשרה פשוטות, הם אותיות חצובות באויר, חקוקות בקול, מקומן

כללי, כעין חסורי מחסרה והכי קתני: ושלש רוחות בכל אחת מהן. וענין זה חרף רבנו בפיטו⁷⁹, כרכי נפשי⁸⁰ ראה מ. זולאי, האסכולה הפיטנית של רב

מהדורתי עמ' 8. 76 זכריה ו ה. הרי שהפאה 77 ירמיה מט לו, וכאן 78 ובעל הספר הזכיר באופן

עצמה נקראת רוח. חרותות הנושבות.

מואצ'ע, וקסמתהא לדי'ך כ'מסה אקסאם. אמא אלף הי חית עין פמכ'רג'הא מן אקצי אללסאן מע אללהא. ואמא בית וו מים פי פמכ'רג'הא באטבאק אלשפתין וטרף אללסאן. ואמא גמל יוד כף קוף פאנהא תנפצל בער'ץ אללסאן מע אלצות. ואמא דל טית למד גון תו פאנהא תנפצל בוסט אללסאן מע אלצות. ואמא זין סמך צדי ריש שין פאן כ'רג'הא¹¹ [עו] מן בין אלסאנן בלסאן סאכן. [75] פסרת ישן סאכנא עלי מא אג'בה אלמעני. ופי ד'ט'ל'ינ'ת' זיאדה' תכציץ ותי אנהא תג'אור אלסאנן מן דאכלהא מן אעלאהא.

וישרח הדיא אלקול, אן צאחב אלכתאב יריד בהד'ה אלסאסאם אן אלחרוף עלי קדר אכ'תלאפהא פי מואצ'ע מקאטעהא פי אלפם יכון אכ'תלאף תכטיטהא פי אלהוא, ולדי'ך קדם לה חצובות ברוח חקוקות כקול, פאלצות ירסמהא וידפעהא אלי אלהוא פינחתהא ויהגדמהא. פקסם א'ה'ח'ע' אלטפהא, והו יחדת' פי אלהוא כ'טוטא מסתקימה. ובעדה ג'י'כ'כ' פכחב חרכהא תחדת' פי אלהוא אשכאלא מת'ל'ת'ה, מנהא מתסאוו'ה אלצ'לאע ומנהא גיר מתסאוו'ה. ובעדה ד'ט'ל'ינ'ת' פעלי קדר תחרכהא תחדת' פי אלהוא אשכאלא מרבעה, מנהא מרבעאט בסיטה ומנהא מא פיה תרכיבאט אכ'ר. ובעדה ז'ס'צ'ר'ש' ועלי צורה' חרכהא תחדת' פי אלהוא כ'טוטא מנערג'ה, סמנהא עלי זואיא קאימה ומנהא מא לה זואיא חדהא ומנהא מא לה זואיא מנערג'ה. ובעד

בנפש חמשה מקומות, וחלוקתן לכך חמשה הלכים. אלף הי חית עין, הרי מוצאן מעומק הלשון עם פתחת הגרון. אבל בית וו מס' פן, הרי מוצאן באטירת השפתים וקצה הלשון. אבל גימל יוד כף קוף, הרי הם מתפצלים ברוחב הלשון עם הקול. אבל דלת טית למד גון תו, הרי הם מתפצלים באמצע הלשון עם הקול. אבל זין סמך צדי ריש שין, הרי מוצאן מבין השנים בלשון גת. פירשתי ישן נח כפי שמחייב הענין. ויש בד'ט'ל'ינ'ת' תוספת ייחוד, והוא שהם בקרבת השנים מבפנים מלמעלה¹².

ופירוש דבור זה, שבעל הספר נתכוון בחלוקים אלו, כי האותיות כפי ערך שניהם במקומות נתוכנו כשה יהיו שנויי שרטוטיהן באויר, ולפיכך הקדים לו חצובות ברוח חקוקות כקול, שהקול חוקקן ומשלחן אל האויר וזה חוצבן ומפסלן. והנה חלק א'ה'ח'ע' העדין שבהן, והוא יוצר באויר קוים ישרים. ואחריו ג'י'כ'כ' שלפי תנועתן יוצרים באויר תבניות משולשות, מהן שות צלעות ומהן בלתי שות. ואחריו ד'ט'ל'ינ'ת' כפי ערך תנועתן יוצרות באויר תבניות מרובעות, מהן מרובעות פשוטות ומהן שיש בהן תרכבות אחרות. ואחריו ז'ס'צ'ר'ש' וכפי צורת תנועתן יוצרות באויר שרטוטים¹³ מפותלים, מהם בזויות נצבות ומהן שיש להן זוויות חדות ומהן שיש להן זוויות קהות¹⁴. ואחריו כן ב'י'מ'י' לפי כח

11 ד. מ'כ'ר'ג'הא.

מלמד תינוקות (כתובות ג ב), ולא שהוא המציאם אלא שחיו רבילים בבית מדרשו. ומסורת בידינו מאבותינו שרוב אותם הצירופים כגון, „אחט בטע“ „אלבם גנדס“ (שבת קד א) נוצרו על ידי יהושע בן גמלא שחיקן להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר וכפר (בבא בתרא כא א) ויצר גם את הכלים להתדרת צורת האות לזכרנו של התינוק הולמד, וחלק ידועים היו מלפנים כאמור לעיל. 79 אפשר: קוים. 80 תרגום מלווי, „ויות פשוקות“ ותרגומי „קהות“ כפי שמקובל היום.

סעדיה גאון, ירושלם תשכ"ד, עמ' קלב. 78 יש אשר בראותם צירופי האותיות הללו למוצאיהן החליטו לאחר את זמן חבור הספר הזה, כי לפי דמיונם לא היו הצירופים הללו ידועים לפנים בישראל. ויש שאף התצופו פניהם וטענו כי רס"ג הוא שהוסיפם, למרות שישנם גם בנוסחים האחרים השונים מן הנוסח הזה של רס"ג. ודברי הכל המה. ומה שלא מצאום בדברי התנאים הרי כלל הוא, „אין לא ראינו ראייה“ (זבחים קג ב). וכבר מצאנו מקצתם ידועים בזמן הבית הראשון כגון „את בש“ ראה ירמיה נא א, ופירוש רד"ק שם, וחלוסי, „אטבח גזוד“ נהוגים בבית ר' חייא (סוכה נב ב) שהיה

ד"לך ב'רמ' פעלי קוה' לפט'חא תחדת' פי אלהוא אשכאלא מדורה, פמנהא מא הי מחציה, ומנהא מא מעה תרכיבאא אכר. ואנמא קדם צאחב אלכתאב קסם ב'רמ' וג'עלה ת'אניא, למוצ'ע כון אלבי בעד אלאלף פי נטיאם אלאת'נין ועשרין חרף, ואנמא קדמה אלנאט'ם פי נטיאמה ליפרק בין אנואע הד'ה אלאקסאם לילא יג'מע כל קסם פי אלנטיאם פית'קל עלי אלמתעלמין אלנטק בה, וסימא אלצביאן, וד"לך אן תאליף אלכלמאת מן אלאת'נין ועשרין חרף אנמא יכון עלי אלאכת'ר חרף בחרף גריב מנה, ולא יתאלף חרפאן [עת] המא מן קסם ואחד אלא עלי אלאקל, ולד"לך לא יוג'ד פי אללגה זס⁸¹ ולא צ'ש ולא קג ולא דט ולא מא שאכל ד"לך מג'מועא פי כלמה, קד שרחת ד"לך פי אלכתאב אלאול מן כתב אללגה.

וסוי גרף, צאחב אלכתאב פי תקסיס הד'ה אלכ'מסה אלאקסאם ולוצ'פ אלאשכאל אלמח'לית'ה ואלמרכעה ואלמדורה ולוצ'פ [76] אלכ'טוט אלמסתקימה ואלמערג'ה, וג'דנא להא [כ'יואץ] פי אלמקרא בל פי אללגה כלהא. פאמא א'ה'ח'ע' פאן להא פי אלמקרא א'ת'נין וארבעין כ'אציה, מנהא י"ו באתפאק קראה' אהל אלשאם ואהל אלעראק. ומנהא כ"ה כ'אציה לקראה' אלשאם, וקד פרדנא ללמ"ב כתאבא מן כתב אללגה, לכנא ג'דכר האהנא עיונהא ונקול, אד'א כאן אלכלמה אפעל אנא וחי מצ'מומה כקולך אראה, פאנהא מפתוחה פי א'ה'ח'ע' כקולך אהמה. ואד'א כאנת תפאעלא או אצ'טרארא תדגש, כקולך אכנה ואכבד פהי פי א'ה'ח'ע' ממדודה כקולך

בטוין יוצרות באויר תבניות עגולות, מהם שהם כלבד⁸², ומהן שיש עמהן הרכבות אחרות. והקדים בעל הספר חלק ב'רמ' וקבעו שני, מפני שהבית אחר האלף בסדר שתיים ועשרים האותיות, והקדימו המסדר בעריכתו⁸³ כדי להבדיל בין סוגי החלקים הללו כדי שלא יקבוץ כל חלק בסדורו ויכבד על הלומדים לבטא אותה, ובסרט הנערים, כי חבור התיבות מן השתיים ועשרים האותיות יהיה על הרוב אות באות זר לו, ולא יתחברו שתי אותיות שהן מחלק אחד⁸⁴ כי אם מעט, ולפיכך אין למצוא בלשון זס ולא צש ולא קג ולא דט⁸⁵ ולא כל הדומח לכך קבוצים במלה, וכבר בארתי את זה בספר הראשון מספרי הלשון⁸⁶.

ומלבד מטרת בעל הספר בחלוקת חמשת החלקים הללו כדי לתאר את התבניות המשולשות והמרכבות והעגולות ולתאר הקוים הישרים והמפותלים, נצאנו להם [סגולות] במקרא ואף בשפה כולה. והנה א'ה'ח'ע' יש להן במקרא בשפה וארבעים סגולות, מהן י"ו בהסכמת קריאת אנשי ארץ ישראל ואנשי בבל, ומהן כ"ה סגולות לקריאת ארץ ישראל, וכבר יחדנו למ"ב ספר מספרי הלשון⁸⁷, אלא שאנו נזכיר כאן עיקריהן ונאמר, אם היתה המלה אפעל אני, והיא סמוכה כאמרך אָרָאָה⁸⁸, הרי תהיה פתוחה בא'ה'ח'ע' כאמרך אָהָה⁸⁹. ואם היתה התפעל או זקיקות תודגש, כאמרך אָהָה⁹⁰ ואָהָה⁹¹, הרי היא בא'ה'ח'ע' פתוחה כאמרך ולא אָהָה⁹²,

12 א, 101.

אלה הוא הראשון. ולעיל בפרק השני סוף חלק ב' הזכיר ספר "הדגש והרפי" ותוא כנראה היה חספר הששי. ראה שם ובהערה 6. 85 לא ברור איזה ספר היה זה בסדרת ספרי הלשון, כי לצערנו רובם אינם נמצאים. 86 כגון בראשית כא טו. 87 ראה תהלים נה יח. 88 בראשית טו ב. 89 ויקרא י ג. 90 איוב יט ז. 91 כגון

80 כלומר עגולים פשוטים בלתי מורכבים. 81 כלומר מסדר ועורך עשרים ושתיים אותיות האלף בית ערכן בצורה זו כדי שלא יהיו שתי אותיות ממוצא אחד רצופות. 82 כלומר שהן ממוצא אחד וכפי שהדגים רבנו. 83 על ענין זה בתורתו של רס"ג כבר כתבו רבים, ועל כולנה ר' נ. אלוני בפתיחתו לאגרון עמ' 35 והלאה, שם הביא גם דברי המשיגים על רבנו בענין זה, ע"ש. 84 כידוע כי "כתב אללגה" ספרי הלשון של רבנו כללו שנים עשר ספרים. ותחת תחלק המדבר בענינים

ולא אענה. ומתיל אדבר ואספר אלדגשין יכון
 פי הד'ה אלארבע ממדודא כקולך אנחם וארחם.
 ומתיל אוצג ואוקח¹³ יכון פיהא רפי כקולך יוחן
 ויועד. וכל בי תואד עלי מערפה פהי דגשה,
 אעני אלמערפה כקולה¹⁴ בטוב, בכל, ועלי
 א'ה'ח'ע' חכון בסגול כקולך בהרים, בחלל.
 וכל בי תואד עלי נכרה תכון בשוא מפתוחה,
 כקולך בראשית, במים רבים, ועלי א'ה'ח'ע'
 תקול כנחוחה כקולך בעם כבד, בעיני ה'.
 ואלאלף מנהא פי אלמערפה יכון קמצה כקולה
 והנותר באורך. וכל הי יואד¹⁵ עלי אסם לית'בתה
 פסבילה אן יכון דגש כקולך היד, היום, פאן
 כאן מן הד'ה אלארבעה חרוף כאן פי אלאלף
 ואלעין קמץ האדם, העם, ופי אלהי סגול כקולך
 ההמון, ההרים, ופי אלחית פתח כקולך [עטן
 החוצה, החשך, מא כלא והחלונים והחריטים
 והחכמים. ואן כאן אלהי ואפיא¹⁶ כאן מ'כ'ט'ט'א
 כקולך הטוב טוב, היד ה'. [77] ומן הד'ה
 אלארבע פאלאלף ממדוד כקולך האלהים אני,
 האל יעות. ואלהא אלקאמץ סגול כקולך ההמת
 המיתתה, וכד'לך אלאלף האכל אכלנו. ומתיל
 ידבר יספר יכון פיהא יעשה יוחק. ומתיל יכתב
 אלמתפאעל יציר פיהא לא יעשה כן, ואלכף
 אלמואודה עלי גכרה תכון מפתוחה כקולך כבוא
 כצאת, ופי הד'ה אלארבע תקול כנחוחה כחתף
 תארב. ואדיא וידת עלי אלמערפה כאנת דגשה

וכמו אֲדַמְרִי¹⁷ וְאֶסְפֶּר¹⁸ הַדְּגוּשִׁים יִהְיוּ בָּאֵל
 הָאֲרֻבַּע מְשׁוּכִים כְּאֶמְרִי אֲנָחֶם¹⁹ וְאֶרְחָם²⁰. וְכִמּוֹ
 יֵצֵג²¹ יִשָּׁה²² יִהְיֶה בָהֶן רַפִּי כְּאֶמְרִי יִחוּן²³
 וְיֻעַד²⁴. וְכָל בֵּית הַנּוֹסֶפֶת עַל הַיְדִיעָה הָרִי הִיא
 דְּגֵשׁ, כְּוֹנָחִי בִידִיעָה כְּגֹון בְּטוֹב²⁵, בְּכָל י'
 וּבִאִה'ח'ע' תְּהִיָּה בִסְגוּל כְּאֶמְרִי קְהָרִים²⁶, קְחָלִל²⁷.
 וְכָל בֵּית נּוֹסֶפֶת עַל בְּלָחִי מוֹדַע תְּהִיָּה בְּשׁוֹא
 פִתּוּחָה²⁸ כְּאֶמְרִי קְרָאשִׁית²⁹, קְמִים קְפִים³⁰, וְעַל
 א'ה'ח'ע' וְאֶמְרִי בְּדוּכָה לִכְר כְּאֶמְרִי קְעֵם כְּבֹד י',
 קְעִינִי ה'.³¹ וְהָאֵלֶף מֵהֶן בִּידִיעָה יִהְיֶה קִמְצָה
 כְּאֶמְרִי וְהַנּוֹתֵר בְּאֹרֶךְ י'. וְכָל הִי הַנּוֹסֶפֶת עַל
 שֵׁם לִיחֻדוֹ הָרִי דְרָכּוֹ לִהְיוֹת דְּגֵשׁ כְּאֶמְרִי הֵיךְ י',
 הָלִים³², וְאִם הִיָּה מֵאֲרֻבַּע אוֹתוּיֹת אֵלּוּ, יִהְיֶה
 בָּאֵלֶף וּבְעִין קִמְצָה תְּאָדָם³³, תְּעֵם³⁴, וּבְהִי סְגוּל
 כְּאֶמְרִי תְּקִמּוֹן³⁵, תְּקָרִים³⁶, וּבְחִית פִּתַּח כְּאֶמְרִי
 תְּחַצְצָה³⁷ תְּחַצְצָר³⁸, זוּלַת וְתִחְלֹנִים³⁹ וְתִחְרִיטִים⁴⁰
 וְתִחְמָנִים⁴¹. וְאִם הִיָּה הֵהִי לִשְׁלֹל יִהְיֶה חֲטָף,
 כְּאֶמְרִי הֵטוֹב טוֹב⁴², הֵיךְ ה'.⁴³ וּמֵאֲרֻבַּע אֵלּוּ
 הָאֵלֶף מְשׁוּךְ כְּאֶמְרִי תְּאָלְהִים אֲנִי⁴⁴, תְּאָל יַעוֹת⁴⁵.
 וְהִיָּה הַקִּמְצָה סְגוּל כְּאֶמְרִי תְּהֵמַת הַמִּיתָהוּ⁴⁶, וְכֵן
 הָאֵלֶף תְּאָלֵל אֲכַלְנו⁴⁷. וְכִמּוֹ יִדְבֵר י'. וְיִסְפֵּר⁴⁸,
 יִהְיֶה בָהֶן עֲשָׂה⁴⁹ יִחַק⁵⁰. וְכִמּוֹ יִקְרָב⁵¹ הַמַּחֲסֵעַל,
 יִהְיֶה בָהֶן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן⁵². וְהַכֵּף הַנּוֹסֶפֶת עַל
 הַבְּלָחִי מוֹדַע תְּהִיָּה פִתּוּחָה, כְּאֶמְרִי קְבֹוא⁵³,
 קְצָאֵל⁵⁴, וּבֵאֲרֻבַּע אֵלּוּ תְּהִיָּה כְּמוֹתָן פְּחָחָה
 תֵּאֲרֵב⁵⁵. וְאִם נּוֹסֶפֶת עַל הַיְדִיעָה תְּהִיָּה דְּגוּשָׁה

13 ד, יצג יסח. 14 ד, כקולך. 15 י, וכל כף תחיה.
 16 ד, נאפיא.

17 כגון שם א ד. 18 יחזקאל מא טו.
 19 ישעיה ג כב. 20 כגון ישעיה יז. ונקדתי
 את שלשון קמצועות שכך מנוקד בכ"י א, וברור שכך
 היו לפני רבנו, ולפנינו בכל ספרי הדפוסים הם
 בפחת. 21 שופטים יא כה. 22 במדבר יא
 כג. 23 מלכים ב ה ו. 24 איוב ח ג.
 25 ירמיה כו יט. 26 שמיאל ב יט מג.
 27 תהלים ב ה. 28 כגון תהלים עא טו.
 29 כגון בראשית יח כא. 30 ראה איוב יט כג.
 ואיני מבין ענין מלה זו כאן. 31 אסתר ג ט,
 ח ה. 32 בראשית כט כו. 33 שם יב יד.
 34 כגון שמות כא ו. 35 משלי כג כה.

שמות כג כב. 92 ראה תהלים קיח יו.
 93 ראה ישעיה נא יט. 94 כגון שמות לג יט.
 95 שמות י כד, ובכ"י א, אוצג. 96 ישעיה
 מט כה, איוב כח ב, ובכ"י א, אוקח. 97 ישעיה
 כו י, משלי כא י, ובכ"י א, יוחן. 98 ראה
 יהושע כ ט. ערי המועדה. ובכ"י א, יועד.
 99 כגון בראשית כ טו. 1 כגון בראשית כד א.
 2 כגון שמות לב יב. 3 במדבר יט יח. לא יט.
 4 כלומר שהשוא יוצא כמו פתח חטף. 5 כגון
 בראשית א א. 6 במדבר כד ז. 7 שם כ כ.
 8 כגון בראשית ו ה. 9 שמות כו יא. יחזקאל
 מח יח, ובכ"י א, באורך. 10 כגון שמות יד לא.
 11 כגון בראשית א יד. 12 כגון שם א כו.
 13 כגון שם יד טו. 14 כגון שמאל א ד יד.
 15 כגון בראשית ז יט. 16 כגון שם טו ה.

כיום, כלילה, ופי הד"ה אלארבע תכון קמצה
או סגול כקולך כעב תעופינה, כערים אשר.
ואללמד אלמזאדה עלי אלנכרה תכון כ"סיפה
מפתוחה, ופי אלארבע תכון כאעראכזה לעיני
כל ישראל, לעושה אורים. ופי אלמערסה קד
תפתח כקולך יראה לעינים, וקד תקמץ כקולך
מקדם לעיו, וקד תכון סגול כקולך להרים
ולגבעות, מודיעים לחדשים. ואד"א זידת אלמים
תקול באלדגש מטוב עד רע, מיום, ופי הד"ה
תקול מארץ מצרים. ופי צורת מפעל תקול מכביר
מרה, סאדא כאן מן אלארבע ימתד כקולך
מחזיק, מאריך. ופי באב נפעל גדבר נקה, ופי
אלארבע נעבד נעשה ממדוד. ופי באב נחפאעל
לא נכלם ולא נכשל, סאדא כאן מן אלארבע י'
נחלץ חושים. וכדלך פי אלחו תעשה המגורה,
תעוב הארץ, לא תעשה לך, פי י' אלפאעל
ואלמפעול בה. ופי תסמיה' אלפעל תאלחך להם,
תחנונים, מא כלא תעוועים. ואלד"ה תקול פיה
דברה אליו פתחה אונך ונקול י' פי הד"ה
אלארבע להסר. ופי מא [ס] תדגש פיה מת'ל
יכבד [78] יתסר. תמדה פי הד"ה אלארבע
סתקול יבער ירחם. ואד"א קלת י' מפעלה כקולך
המעשקה דגש, פי איה'ח'ע' לא מטהרה היא.
ואד"א תוסטת איה'ח'ע' אלכלמה, פאן כאן
אלפעל מאציא כאן אלחרף אלאל קמץ כקולך
כי רחקו מעלי. ואן כאן אתיא י' כאן פתח
כקולך רחקו מעל ה', שאלו שלום ירושלם [שאלו

פיום י', פלילה י', ובארבע הללו תהיה קמצה
או סגול, כאמרך קעב תעופינה י', קערים אשר י'.
והלמד הנוסף על הבלתי מודע תהיה קלה
פתוחה, ובארבע תהיה כבטויו, לעיני כל
ישראל י', לעושה אורים י'. ובמודע יש שהיא
נפתחת כאמרך יראה לעינים י', ויש בקמץ
כאמרך מקדם לעיו י', ויש שהיא בסגול כאמרך
להרים ולגבעות י', מודיעים לתלדים י'. ואם
ניספה הכים תאמר בדגש מטוב עד רע י',
כיום י', ובאלו תאמר מארץ מצרים י'. ובצורת
מפעל תאמר מִפְּרִי י', מִרְבֵּה י', ואם היה מן
הארבע יהיה מִצִּיּוֹר כאמרך מִחֻזֵּק י'. מִאֲרִיךְ י'.
ובצורת נפעל גִּדְּבָר י', נִקְחָה י', ובארבע נִצְבָּד י'.
נִשְׁעָה י'. מִיִּשׁוּר. ובצורת נחפעל לא נִפְלָם ולא
נִפְתָּל י', ואם היה מן הארבע נִתְלַץ חושים י'.
וכן בתו תִּשְׁעָה המגורה י', תִּשְׁעֹב הארץ י', לא
תִּעֲשֶׂה לך [פסל י']. כך יהיה [בפועל והנפעל
בו.] וּבִשֵּׁם הפעל תִּתְּלַחֵךְ להם י', תִּתְּנֻנִּים י',
חוץ מן תִּתְּנֻנִּים י'. ואשר תאמר בו דִּבְרָה
אליו י', פִּתְחָה אונך י', תאמר באלו הארבע
לִקְחָה י', ובנה שיש בו דגש כגון יִכְבֵּד י'.
יִסְפֹּר י', תמיטכחו באלו הארבע ותאמר יִצְעֹר י'.
יִרְחֹם י'. ואם אמרת מפעלה כאמרך תִּקְשַׁעְקָה י'.
דגש, הרי באיה'ח'ע' לא קִטְלָהּ היא י', ואם
מצעה איה'ח'ע' את המלה, אם היה הפעל עבר
תהיה האות הראשונה קמץ, כאמרך כי רִחַקוּ
מעלי י'. ואם היה עתיד יהיה פתח כאמרך

17 ה' אלארבע יכון.

18 ה' לך פסל כד"ל יכון פ'.

19 ה' תקול.

20 ה' חסר כאן שתי שורות.

21 א, אית'א.

כאן, ואלו היתה לפגיו כמסורת האשכנזים והספרדים
הרי מחמת היות "תיעשה" ולא מחמת עין אהזע.
60 ראה ויקרא כו מג, ישעיה ז טז.
כ ג, 62 איכה ג סה.
63 כגון משלי יח כג.
64 ירמיה י טז.
65 בראשית לט יט.
66 ישעיה מח ח.
67 יואל א יט.
68 כגון
69 כגון ירמיה כג כח.
70 מלכים א יד י.
71 ישעיה ט טז.
72 שם
כג יב, 73 יחזקאל כב כד, 74 ירמיה ב ה.

36 בראשית כה לא.

38 ישעיה ס, ח.

40 דברים לד יב.

שמאל א טז ז.

יחזקאל ו ג.

לא כט.

בראשית כא כא.

50 ויקרא יא מב.

52 קהלת ז טו.

54 כגון ישעיה נט ט.

56 בראשית א כו.

קריאת שמע של שחרית.

59 שמות כה לא, וגו' רבנו כמסורת יהודי תימן

שתיבת, "תעשה" חסרה יוד ולפיכך שייך לדבר בה

רָחֵק מֵעַל ה' ¹⁷, שְׁאֵלָנִי שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם ¹⁸, [שְׁאֵלָנִי מִה' מִטְרָי], וְשִׁחֲטוּ הַסֶּסֶם ¹⁹, וְחָאֵמַר בְּעֵבֶר רָעֵמִי סָנִים ²⁰, סָתְרוּ אֶל הָאָרֶץ ²¹, וְאִשֶּׁר הוּא בְּצוּרֹת אִפְעֵל אֶבְרָהָם ²², אֶשְׁלַחָהּ ²³, בְּאֵהֶיחֵי אֲנִיֶּיךָ עִמּוֹ ²⁴, אֲנִיֶּיךָ ²⁵, וְכָל שְׁהוּא מִקּוֹר לָהֶם תֵּאֵמַר עַל מִקְרָם בִּכְסֵף צִדִּיק ²⁶, וּבְאֵהֶיחֵי תֵאֵמַר עַל מִקְרָם ²⁷, הִכָּל קִמֵּץ, וּבִפְעֵל הִזְקִיקוֹת בִּידִי יִעֲמֵד חֵי ²⁸, תִּקְרָם כָּל רְכוּשׁוֹ ²⁹, וּבְצוּרֹת פִּעְלוֹ הָרָאוֹ ³⁰, הִתְעַנֵּי ³¹, וּבְאֵרְבַּע תֵּאֵמַר הִעֲלֵנוּ עֵלָה ³², וּבִשְׁמוֹת הַמְּשׁוֹלְשִׁים אִם נִתְמַצֵּעַ אוֹת מִן אֵהֶיחֵי יִפְתַּח כּוֹלוֹ, כְּאִמְרָה נִחַל ³³, בַּעַר ³⁴, הִיַּעַר ³⁵, וְאִם הִיָּה אַחֲרוֹן יִפְתַּח הַחֲצִי הָאֲחֵרִים כְּאִמְרָה וְכָתוּב ³⁶, וְאִם הִיָּה תַחֲלֵה לֹא יִפְתַּח כָּלֹם. וְכִּי אִם הִיָּה תַחֲלֵה הַשֵּׁם חֵלֶם כְּאִמְרָה וְרֵאִיתִי לְבֵית גִּבְהָ ³⁷, כִּי בָחוּ ³⁸, וְאִשֶּׁר הוּא בְּסוֹפֵי הַשְּׁמוֹת לְנִקְבָה, בְּשָׂאֵר הָאוֹתוֹת תֵּאֵמַר מִקְרָהָ ³⁹ מִתְקַדְּשֵׁת ⁴⁰, וּבְאֵלֹ הָאֵרְבַּע [פְּתוּחוֹת] וְשִׁרָה שְׁמֵעַת ⁴¹, אִשׁ מִתְלַקַּחַת ⁴², וְמֵה שְׁהִיָּה מִן הַתְּנוּעוֹת בְּסוֹפֵי הָאוֹתוֹת חֵלֶם יִפְתַּח אִם נִסְמַךְ לוֹ [אוֹת] מִן אֵהֶיחֵי [כְּאִמְרָה לִקְרָה לְשִׁמְעָה] ⁴³, וְכִי בְּצִירֵי כְּאִמְרָה שְׁמֵעַת ⁴⁴, וְזֹרֵחַ ⁴⁵, וְכִי בְּחִירָה כְּאִמְרָה יוֹשִׁיעַ ⁴⁶ יִצְלִיחַ ⁴⁷, וְכִי בְּשׁוֹרֵק כְּאִמְרָה סִרְחָה ⁴⁸ יְהוֹשִׁיעַ ⁴⁹, אֵלָה חֵם כָּלֹם הַמִּבְּרָאִית בְּאֵהֶיחֵי, וְיֵשׁ שֵׁם מְשׁוֹתִפִּים לְרִישׁ בְּאוֹפֶן מְסוּיִים, וּבְצִדִּיקִיחֵי בְּאוֹפֶן מְסוּיִים, וְאִין כָּאֵן מִקּוֹם בִּירוּר זֶה.

וּמֵמָה שֶׁמִּצָּאֵנוּ מִהַשְּׁפַעַת בְּיִמְיָה, שְׁהוּא אִם נוֹסַפָּה עַל אֶחָד מֵהֶם הִרִי הִיא נִעֲשֵׂת כְּשׁוֹרֵק ⁵⁰

22 א, לִיג פִּסִּיק זֶה, וְאֵתִיָּה בְּכִי ו, 23 א, עֲחִי.
24 א, וְרֵאִיתִי, 25 ג, מְקוֹבֶצֶת.
26 ג, אֶלְאֵרְבַּעַה מִפְתּוּחֵה וְשִׁרָה שְׁמֵעַת אִשׁ.
27 א, אֶלְחֵלֶם תְּכוֹן מִפְתּוּחֵי קִיֶּלָה, 28 ג, הִיָּה כְּדִתָּה.
29 ג, אֶלְכּוֹאֵץ אֶלְכִיבֵי פִי חֲרוֹף אֶהֱעִי.
30 ג, יֵשׁ בְּקֶסֶת זֶה גִּבְיִים שְׂמִי אֶפְסֵר לַעֲמוּד עַל מִהֲיָה
כִּי הִכִּי קְרוֹנֵה.

יח ט, 4 שְׁמוֹת ט כד, 5 יִשְׁעִיָּה כב ג;
6 כְּגוֹן וִיקְרָא כו יא, 7 כְּגוֹן שְׁמוֹתֵל לז כד;
8 קְהֵלֶת א ה, 9 כְּגוֹן תְּהִלִּים לד יט, 10 כְּגוֹן
תְּהִלִּים א ג, 11 שְׁמוֹת כו יג, 12 כְּגוֹן
בְּמִדְבָּר יג טז, 13 צִלֵּל בְּשׁוֹרֵס, 14 כְּגוֹן

75 יְחֻקָּאֵל יא טו, 76 תְּהִלִּים קכב ו,
77 זְכִירָה י א, 78 כְּגוֹן שְׁמוֹת יב כא,
79 יְחֻקָּאֵל כו לה, 80 יִרְמִיָּה יד יח, וְצִלֵּל אֶל
אַרְץ, 81 בְּמִדְבָּר כב יז, 82 בְּרֵאשִׁית
לב כז, 83 שְׁמוֹתֵל ב טו כ, וְצִלֵּל עִמּוֹ.
84 שִׁיר הַשִּׁירִים ח ב, 85 עִמּוֹס ב ו, 86
שֵׁם ב ד, 87 וִיקְרָא טז י, 88 עוֹרָא י ה,
89 גִּדְמָה שְׂאִין מִלֶּחֶם כּוֹז בְּמִקְרָא, 90 בְּרֵאשִׁית
כ יג, 91 שְׁמוֹתֵל א ו יד, 92 כְּגוֹן בְּמִדְבָּר
יג כג, 93 כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית לו ב, 94 כְּגוֹן
שְׁמוֹתֵל א יד כז, 95 כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית לא גז,
96 כְּגוֹן יִשְׁעִיָּה ד ב, 97 כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית לו כז,
98 יְחֻקָּאֵל מֵאָה ח, 99 שֵׁם כא יח, 1 שֵׁם
לח ח, 2 שְׁמוֹתֵל ב יא ד, 3 בְּרֵאשִׁית

כאלשרק³¹, כקולך ובעת ההיא, ומלך ישראל, ופתח אהל [פא] מועד. ועלי³² אלמכאן וולדו ושני³³ פישאבה³⁴ דילך אלואו אלמאדה עלי אלכלמה אלתי אולהא שוא³⁵ כקולך וקשתות וסרוחים.

וממא וג'דנאה מן תאתיר ג'י'כ'י' אן אחדהא אדא תוסט ינדגש כקולך ויכה, ויגה בני איש, ובקבקר. וקד ישרכהא בעץ' פי הדא אלבאב.

ואמא תאתיר ד'ט'ל'י'נ'ת' ו'ס'צ'ר'ש' פאן אלריש ואלשין מעזולין³⁶ גאחיה ובקי אל'ת'מאניה. פמנהא סתה אדא ג'אורת אלריש מן קבלתה וכאן אלריש או אחד אלסתה בשוא אעני גקטתין קאימתין כאן אלריש דגש והי ד'ו'ט'ס'צ'ת' כקולך דרכמונים, דרור, וכקולך ואורם במורה, וכקולך למטר השמים, ותקול שר אלף, ותחת הסרסד, ותקול צרופה אמרתך, וכקולך תרומה. פאן כאן בינהמא גגמה מא כאן אלריש רפי כקולך דרך יום, מעט צרי, ואם תרוץ, ומא אשבה דילך. ואלחרפאן אלכיראן והמא למד נון פאד'א גיאורא אלריש מן בעדהא בלא גגמה בינהמא יכון דגש כקולך בשר ערלתו, ברננה, ומא מאת'להא.

והדא אח'באת מא ועדנא בה מן תעריף אלריש אלדגש ואלרפי ללטבראנין פי הדא אלבאב.

כאמר ונָעַתְהָ הָיָא³⁷, וּמַלְכָּה יִשְׂרָאֵל³⁸, וְקָלַתְהָ אָהֵל מוֹעֵד³⁹, וּלְפִי הָאִמְשֵׁר וּוְלִדּוֹ וּשְׁנֵי, יִהְיֶה זֶה דּוּמָה לּוֹ נּוֹסֵף עַל הַמְלָה אֲשֶׁר תַּחֲלַתָּה שׁוֹא כְּאִמְרֵךְ וְקִשְׁתֹּתֶיךָ⁴⁰ וְסִרְחִים⁴¹.

וממה שמצאנוהו מהשפעת ג'י'כ'י' שאם נחמצע אחד מהם יהיה דגש, כאמרך וִיפָּהּ⁴², וַיִּגַּה בני איש⁴³, וַיִּקְבַּקֵּר⁴⁴. ויש שמשתפים להם אחדים בענין זה.

ומהשפעות ד'ט'ל'י'נ'ת' ו'ס'צ'ר'ש' הרי הריש והשין כובדלין לצד ונשארו השמונה. מהם ששה אם היו סמוכים לריש מלפניה, והיתה הריש או אחד הששה בשוא כלומר שתי נקודות נצבות, תהיה הריש דגש, והם ד'ו'ט'ס'צ'ת', כאמרך דְּרַכְמוֹנִים⁴⁵, דְּרֹר⁴⁶, וכאמרך וְאוֹרָם בְּמוֹרָה⁴⁷, וכאמרך לְמִטְרָה הַשָּׁמַיִם⁴⁸, ותאמר שֶׁר אֶלֶף⁴⁹, ותחת תְּסַרְפֹּד⁵⁰, ותאמר צְרֻפָּה אֲמַרְתְּךָ⁵¹, וכאמרך תְּרוּמָה⁵². ואם היתה ביניהם תנועה כל שהיא תהיה הריש רפי כאמרך דְּרֹךְ יוֹם⁵³, מעט צָרִי⁵⁴, ואם תְּרֹמֶץ⁵⁵, וכל הדומה לכך. ויחסי האותיות האחרונות והם למד נון, אם נסמכו לריש לאחריה בלי תנועה ביניהם יהיו דגש כאמרך בשר עֲרַלְתּוֹ⁵⁶, בְּרַנְנָה⁵⁷, ודומיהן.

וזו היא קביעת מה שהבטחנו בו להודיע את הריש הדגש והרפי אצל הטברנים ביער הזה.

31 צ"ל כאלשרק. 32 ו, ואלו.

33 ד, ושתתי. ו, ולד שני. 34 ו, פישבה.

35 ו, שבא. 36 א, וסטרצ. 37 ד, מעזולין.

28 תהלים קיט קמ. 29 כגון שמות כה ב.

30 מלכים א יט ד. 31 בראשית מג יא.

32 משלי ד יב. 33 ויקרא יב ג. 34 תהלים

שופטים יד ד. 15 כגון מלכים א כב י.

16 ויקרא ח לה. 17 כגון ישעיה יג יח.

18 עמוס ו ד. 19 כגון יהושע י מ. 20 איכה

ג לב. 21 דברי הימים א ט טו. 22 כגון

עזרא ב סט. 23 כגון ויקרא כה י. 24 ירמיה

טו ו. 25 דברים יא יא. 26 שמואל א

יח יג. ואיני יודע למה צריכה הריש להדגש כאן,

תרי אין לפניה שוא. 27 ישעיה נח יג.

ד. עשרים ושנים אותיות, חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן ויצר מהן כל היצור וכל העתיד לצור. וכאיוצד צרפן, אלף עם כולן וכולן עם אלף, בית עם כולן וכולן עם בית, גימל עם כולן וכולן עם גימל, וכולן [80] חזרות חלילה, נמצאו יוצאות במאתים ושלושים ואחד שערים, נמצא כל הדבור וכל היצור יוצא בשם אחד.

וההלכה הרביעית

ואלהלכה ארבעה

ותפסירה: ואלאת'נין ועשרין אחרף במא רסמהא ונחתהא וצ'רבהא וזונהא ובדלהא כ'לק בהא כל מ'כ'לק וכל מא סיכ'לקה. וכיף צ'רבהא, אלא'לף מע כל ואחד מנהא, [פב] וכל ואחד מנהא מע אלא'לף, וכד'לך אלבא, וכד'לך אלג'מל, וכלהא תדור מעכוסה, פיצי'ר ג'מיע כלמאתהא מאיתין וואחד ות'לאת'ין, פתג'ד כל קול וכ'לק לא בד לה מן ואחד ואיד פוקה.

חזרות חלילה פסרת תדור דוראנא ואנעכאסא, לאן כל שי מג'וף כדי יקאל לה פי לגה אלעבראניין, והו תרגום נבוב לחות חליל לוחין, ויקאל ען תג'אויף ג'סם אלגאנסאן וברא בו נקבים נקבים וחללים חללים, וכדיא קאל אלמתרגם ען מלך צר, תרגום מלאכת תפיד ונקבין בך ברם לא אסתכלתא בפג'רד דאתעביד חולילין ונקבין דאנון צרכך. חתי אן ג'מיע אלג'ו אלדיי פי אלעאלם יקאל לה חללו של עולם לאנה ידור דאימא. וקד יגלט פי הד'ה אלהלכה אן יקאל, נמצאו יוצאות במאתים ועשרים ואחד שערים, ד'לך כ'טא, ואנמא שלשים ואחד, למא תעלמנא ולמא יוגבה אלחטאב, ולם אר נסכ'ה מכתובה אלא והי עשרים ואחד, ומע דאך פליס א'יך פי כ'טא'ה, והדיא ישאבה מא פי ארבעה יערים כל תכרי שיש בו עבור ונולד קודם תרצ'ה חלקים מ'שעת י"ב, ולם אג'ד פי נסכ'ה מן אלנ'ס'ר אלא י"א, ומע ד'לך פחו כ'טא, מן אג'ל אנ'ך אדיא ודת

ותרגומה: ושנים ועשרים האותיות, על ידי שחקקן וחצבן והכפילן ושקלן והחליפן ברא בהן כל נברא וכל מה שיבראהו. והיאך הכפילן, האלף עם כל אחד מהן, וכל אחד מהן עם האלף, וכך הבית, וכך הגימל, וכולן סובבים להיפך, ויהיו כל חיבותיהן מאתים ואחד ושלושים. ונמצא כל דבור וכל יצור הכרחי שיהא לו אחד נוסף עליו.

חזרות חלילה פירשתי סובבות סבוב והפוך, לפי שכל דבר שיש לו תוך כך הוא נקרא בלשון העברים³⁵, והוא תרגום נבוב לחות³⁶ חליל לוחין, ואומרים על חללי גוף האדם, וברא בו נקבים נקבים וחללים חללים³⁷, וכך אמר המתרגם על מלך צר, תרגום מלאכת תפיד ונקבין בך³⁸ ברם לא אסתכלתא בפג'רד דאתעביד חולילין ונקבין דאנון צרכך. עד שאפילו כל המרחב שבעולם יקרא חללו של עולם³⁹ מפני שהוא סובב תמיד. ויש טועים בהלכה זו ואומרים, נמצאו יוצאות במאתים ועשרים ואחד שערים, וזה טעות, והנכון שלשים ואחד, כפי שלמדנו וכפי שמחייב החשבון, ולא ראיתי נוסח כתוב כי אם עשרים ואחד, ואף על פי כן אין לי ספק שהוא טעות, וזה דומה למא שיש בארבעה יערים כל תכרי שיש בו עבור ונולד קודם תרצ'ה חלקים מ'שעת י"ב, ולא מציאתי בשום נוסח מכל הנוסחים כי אם י"א, ואף על פי כן טעות הוא. מפני שכאשר תוסיף

„חללים חללים“ וכ"ה בתשובת רב נטרינאי גאון, ראה גאוניקה II 114. וקצת תמוה שכאן גורס רבנו כנוס' תימן „נקבים נקבים“ ובסדרו לא גריס להי. 38 יחזקאל כח יג. 39 ראה שבת עז ב.

ק ב. 35 חלול. 36 שמות כו ה, לח ו. 37 בברכת „אשר יצר“ שתקנו חז"ל לברך לאחר עשיית צרכים דוקא. והנה נוס' רבנו „וחללים חללים“ וכך היא נוס' תימן, ולא כיש גורסים

עליו יתרת שנתים אחת מעוברת ואחת פשוטה יגיע לחמש שעות שלמות ביום מיום השבת, וצריך שיגיע לשש שעות שלמות, ולא יהיה כן בלי שיונח העיקר משעת שתיים עשרה. כך כאן האופן אשר בו אבאר שהנכון הוא שלשים ואחד הוא פירוש פאיוצר צרפון, ואומר בפירושו כפי שכבר קבע, אלף עם כולן וכולן עם אלף, בית עם כולן וכולן עם בית, והכפל הזה מצינו בארץ ישראל ומצרים כותבים אותו הנערים בספרים כדי שילמדו בכך את ההגייתו⁴⁰ והם כ"ב שעים קוראים אותם מקבילות⁴¹, וכאשר ידעם הנער כבר ידע כל ההגיות, וההקבלה הראשונה אא אב אג אד אה או אז עד תו, וההקבלה השנייה בא בב בג בד בה בו בז עד תו, וההקבלה השלישית גא גב גג גד גה גו גז עד תו, וכך הדבר ברא והא עד תא תב תג עד טו, ויהיה כל זה כפל כ"ב על כ"ב והם תפ"ד, צא מהן כ"ב מלים שאינן כפל והם אא מן ההקבלה הראשונה, בב מן השנייה, גג מן השלישית, דד מן הרביעית, כי דלת בבלת צורה אחת באויר ובטוי אחד בדבור ואין להם הפוך, ואם נהפכו ישארו כמו שהם, ונשארו תס"ב. ואלה התס"ב יש לקחת מהם החצי, כי אב אשר בהקבלה הראשונה הוא בא אשר בשנייה, וכן אג הוא גא אשר בשלישית, וכך אד הוא דא אשר ברביעית, וכך בכל הקבלה, ואם תספור את אלה תמצא החצי מהן הוא החצי האחר בעצמו, ולפיכך אמר וכולן חוזרות חלילה לפי שהן סובכות ונהפכות, וכאשר תקח החצי מן תס"ב יהיו רל"א⁴², והוא שאמרנו

בבא מציעאה מט א. סנהדרין צו א. 40 הגיית האיות, כי כשהתינוק לומד את האותיות רק לפי סדר האלף בית, וזכר הוא כל אות לפי סדרה, אבל אם יראנה בודדת לא יזכור שמה יתפקדה, ועל ידי החילופין זכור הוא, וכך היו נוהגין מלמדי התינוקות ללמד בחלופין שונים כגון את בש, אחס בטע, אלבס בגנד, וכדומה. ראה בספרי הליכות חיים עמ' 50-51. 41 אפשר: הקבלות. 42 והנה לוח של תפד

38 בעמוד א, פ"ב. ומונה כ"ב. 39 א, אכ"ד' מן.

שערים, צא מהן האות הכפולה בעצמה והיא הכתובה בסוגריים, צא מהן שכבר נזכרה בחלופ בטור הקידם והיא הכתובה באות עבה, נשארו רל"א שערים והם הכתובים באות בינונית. (אא) אב אג אד אה או אז אט אי אכ אל אמ אנ אס אע אפ אק אר אש את

נמצאו יוצאות במאתים ושלשים ואחד שיערים. והדא חסב משאד ימכן אן יכירג' אלי אלחס לו יא אלחאסכ אכראג'ה בדראהס או בכתב אלקבאלאח בעינאה ואחאיהא, פקד תבין טיהור אלוואחד פוק כל מצירוב, וד'לך עלאמה ללוואחד אלקדים תבארך ותעאלי. וסמעת אן בעז' [82] אלמפסרין ידע הדא אלגלט בחאלה מאתים ועשרים ואחד, וילחמס לה תפסירא פיקול, אן אלחאצל מן אא אב אג אד אנמא הו כ"א, לאן אא לא ידיכל תחת אלצירב אד' ידור עלי נפסה, תס יצירב הד'ה אלכ"א כלמה אלת' הצלהא פי עשר יעני עשר ספירות, פתציר ר"י, תס יויד עליהא עשר ספירות, תס יויד עליהא אלוואחד אלאול אעני אא פתציר רכ"א, והדא ירחמך אללה תלויק ותדביק לג'אה⁴⁰ אליה למא למ יקף עלי אלצירב, ויכשף כ'טא הדא אלחפסיר בכ'מסה וג'וה, אלאול אן הדא אלמפסר צירב אלף עם כולן ולם יצירב כולן עם אלף, תס אנה למ יצירב

נמצאו יוצאות במאתים ושלשים ואחד שיערים. וזה חשבון מוכח אפשר להראותו לחוש יי אם רצה החשב להוציאו בדינרים או בכתב ההקבלות בעצמן ובמספרן, והנה נתבאר התגלות האחד מעל לכל כפל, וזה אות לאחד הקדמון יתברך ויתעלה. ושמעתי כי אחד המפרשים מניח טעות זו כמות שהיא מאתים ועשרים ואחד, ומחפץ לו פירוש ואומר כי המסתכם מן אא אב אג אד אינו אלא כ"א, כי אא אינו נכנס תחת הכפל מפני שהוא סובב על עצמו, ואחר כך כופל אלו הכ"א מלים אשר השיג בעשר כלומר בעשר ספירות, יהיו ר"י, ואחר כך מוסיף עליהן עשר ספירות, ואחר כך מוסיף עליהן האחד הראשון כלומר אא ויהיו רכ"א. וזה יחנך ה' הטליה והדבקה שנוקק לו מפני שלא ידע את הכפל. ויתברר טעות פירושו זה בחמשה פנים, האחד שזה המפרש כפל אלף עם כולן ולא כפל כולן עם אלף⁴¹, וגם לא כפל

40 י' לנ"א.

מנ מס מע מס מצ מק מר מש מת
נא נב נג נד נה ני נז נח נט ני נכ נל נב (נג)
נס נע נפ נצ נק נר נש נת
סא סב סג סד סה סו סז סח סט סי סכ סל סמ סנ
(סס) סע ספ סצ סק סר סש סת
עא עב עג עד עה עו עז עח עט עי עכ על עם ענ
עפ (עע) עפ עק ער עש עת.
פא פב פג פד פה פו פז פח פט פי פכ פל פמ פנ
פס פע (פפ) פצ פק פר פש פת
צא צב צג צד צה צו צז צח צט צי צכ צל צמ צנ
צס צע צפ (צצ) צק צר צש צת
קא קב קג קד קה קו קז קח קט קי קכ קל קמ קנ
קס קע קפ קצ (קק) קר קש קת
רא רב רג רד רה רז רח רט רי רכ רל רמ רנ
רס רע רפ רצ רד (רר) רש רת
שא שב שג שד שה שז שח שט שי שכ של
שמ שג שז שח שז שח שז שח (שש) שח
תא תב תג תד תה תו תז תח תט תי תכ תל תמ תנ
תס תע תפ תצ תק תר תש (תת)
43 יתור קל לתרגם : אפשר לבצעו למעשה. 44

כא (כב) בג בד בה בו בז בח בט בי בכ בל במ
בג בס בע בב בצ בק בר בש בת
גא גב (גג) גד גה גו גז גח גט גי גכ גל גמ גנ
גס גע גפ גצ גק גר גש גת
רא רב רג (רד) דה דו דז דח דט די דכ דל דמ דנ
דס דע דפ דצ דק דר דש דת
הא הב הג הו (הה) הו הו הו הו הו הו הו
הג הס חע חפ חצ חק חר חש חת
וא וב וג וד וה (וו) וו וו וו וו וו וו וו
וע ופ וק ור וש ות
זא זב זג זד זה זו זז זח זט זי זכ זל זמ זנ
זס זע זפ זצ זק זר זש זת
חא חב חג חד חה חו חז (חח) חט חי תכ חל חמ
חנ חס חע חפ חצ חק חר חש חת
טא טב טג טד טה טז טז טח (טט) טי טכ טל
טמ טנ טס טע טפ טצ טק טר טש טת
יא יב יג יד יה יז יח יט (יי) יכ יל ימ ינ יס
יע יפ יק יר יש ית
כא כב כג כד כה כו כז כח כט כי (ככ) כל כמ
כנ כס כע כפ כצ כק כר כש כת
לא לב לג לז לה לו לז לח לט לי לב (לל) למ
לג לס לע לפ לז לק לר לש לת
מא מב מג מד מה מז מח מט מי מכ מל (מט)

בעד ד'לך לא בית עם כולן [פד] ולא כולן עם בית, ולא גמל עם כולן ולא כולן עם גמל ולא מא בעד ד'לך, ואנמא צ'רב אלף עם כולן פקט. ואלת'אני לאנה צ'רב מצ'יוב אלף עם כולן פי עשר, ולא מעני פי צ'רבה להא פי עשר בתה, ולא צאחב אלכתאב אמר בשי מן ד'לך, ואנמא אמר בצ'רב אלתרוף בעצ'הא פי בעץ' עלי מא קאל אלף עם כולן בית עם כולן ולם יד'כר עשר ספירות, פתרך הדא אלמפטר מא אמר בה ופעל מא לם יומר בה. ואלת'אלת' אנה זאד עלי מא צ'רבה עשר ספירות מפדה גיר מצ'רובה פי שי, ולים הדא באב תגריד, ואנמא הו באב צ'רב, פאן כאן כדאך פינבגי אן יורד עליהא כ"ב חרף⁴¹ מג'רדה איצ'א פתציר רמ"ג. ואלראבע חרף אא לם יצ'רבה פי עשר, ואדיא כאן לים צ'רבה ללתרוף בעצ'הא פי בעץ' ואנמא יצ'רבהא פי עשר ספירות פלא מעני לאסקאט אא, אד' ימכן אן ינצ'רב פי עשר כמא אנצ'רב אב ואג ואד, ולם יקנעה ד'אך חתי זאדה עליהא מפרדא. ולם אלכ'אמס לאן פי אצל אלכתאב וכולן חזורות חלילה, פאן צ'רבת אלתרוף פי אלתרוף פהי לעמרי חזורות חלילה, ואמא אן הי צ'רבת פי עשר ספירות פלא תוגיד חזורות חלילה בתה. פיא [83] לית שערי אי שי בקי פי הדא אלתפסיר מן אלמצח.

וכאן גרץ' צאחב אלכתאב פי הדא אלצ'רב, אן אלבארי ג'ל ד'כרה בתאליסה הדא אלכ"ב חרף עלי כ'מס צנאיע חקן חצבן צ'יפן שקלן והמירן אחדת' ג'מיע מא כאן ויחדת' ג'מיע מא יכון, וד'לך אדיא כ'ט פי אלהוא כ'טוטא מסתקימה פי דואיר ומת'לת'את ומרבעאת, ורסם כ'טוטא מנערג'ה פי דואיר ומת'לת'את ומרבעאת, ג'א מן אנעטאף בעצ'הא עלי בעץ' ומקאטע'ה בעצ'הא בעצ'א אשכאלא בסאיטא

אחר כך לא בית עם כולן ולא כולן עם בית, ולא גמל עם כולן ולא כולן עם גמל, ולא מה שאחריהו, אלא כפל אלף עם כולן בלבד. והיני מפני שכפל את כפל האלף עם כולן בעשר, ואין ענין למה שכפל אותם בעשר כלל, וגם בעל הספר לא צוה במאומה מזה, אלא צוה לכפול את האותיות זה עם זה כמו שאמר אלף עם כולן בית עם כולן ולא הזכיר עשר ספירות, והמפרש הזה זנח מה שנצטוו בו ועשה מה שלא נצטוו בו. והשלישי שהוא הוסיף על מה שכפל עשר ספירות פשוטות בלתי כפולות במאומה, ואין זה עשר סכום⁴², אלא הוא שער כפל, ואלו היה הדבר כך היה צריך להוסיף עליהן כ"ב האותיות פשוטות⁴³ ואז יהיו רמ"ג. והרביעי זנח אא ולא כפלו בעשר, וכיון שאינו כופל את האותיות זה עם זה אלא הוא כופלן בעשר ספירות אין ענין להשמטת אא, לפי שאפשר לכפלו בעשר כדרך שנכפל אב ואג ואד, ולא די לו בכך עד⁴⁴ שהוסיפו עליהן פשוט. והחמישי כי ביסוד הספר וכולן חזורות חלילה, וכאשר תכפול האותיות באותיות הם באמת חזורות חלילה, אבל אם הם נכפלות בעשר ספירות לא יהיו חזורות חלילה כלל. מי יתן איפוא ואדע מה הוא הדבר הנכון שנותר בפירוש זה.

והיתה מטרת בעל הספר בכפל הזה, כי הבורא יתרומם וזכרו כאשר חבר אלו הכ"ב אותיות כפי חמש מלאכות חקקן חצבן צ'רפן שקלן והמירן יצר כל מה שהיה ויצור כל מה שיהיה, והוא כאשר מ'סרטט באויר קוים י'סרים בעגולים ומ'סול'שים ומרובעים, ור'שם קוים מפותלים בעגולים ומ'סול'שים ומרובעים, יבוא מכפילותן זה על זה ועבירתן זה בזה תבניות פשוטות

⁴¹ ד, חרפא.

השאר. 45 אפשר: הפשטה. 46 כלומר אותיות אלף בית ללא כפל כדרך שעשה בעשר

„ולא כפל כולן עם אלף“ נראים דברים אלה מעט תמוהים, כי למעשה גם רבנו כפל כולן עם אלף ולא כפל אלף עם כולן, כי לאחר שאמרנו אב אג דרך משל, הצאנו בא גא, וכן כולן, וכך בכל

ה. יצר מתהו ממש, ועשה את אינו ישנו, וחצב עמודים גדולים מאויר שאינו נתפס.

ומג'סמאת עלי צ'רוב עגיבה חאלפת מנהא ג'מיע אלצור, וד'לך בדכ'ול אלבא עלי אלג'ים ואלדאל עלי אלהא וסאיר אלהרוף, ולד'לך צאר אא בב גג דד ואל' תת לא ידכ'ל שי מנהא פי הדיא אלצ'רב, לאנג לו קלת מאיה' אלף לם יתשכל מנהא פי אלהוא אלא שכלא ואחרא והו אן ימר⁴² פיה כ'ט מסחקים, [פת] וכד'לך לו קלת מאיה' בי לם ינבט אלא שכל ואחר מדור פקט. פקד תבין כ'ף כון אלצור באלחרוף פי אלהוא, ואנמא נצל מן ד'לך אלי אקאמתה פי פכרנא פקט, ול'ס נצל אלי פעלה חקיקא, אד' ד'לך לרב אלעאלמין ג'ל ועו, ולהרה' אלעלה אבתדי אלעלמא לתלאמידהם פי אלהנ'סאת ואלאשכאל אד' הי מבאדי אלעלום.

ומגושמות באופנים מופלאים שמהן נתחברו כל הצורות, והוא ככניסת הבית על הגימל והדלת על ההא ויתר האותיות, ולפיכך נעשה אא בב גג דד ועד תת לא יכנס מהם מאומה בכפל הוה, לפי שאם תאמר מאה אלף⁴¹ לא יצטייר ממנה באויר אלא תכנית אחת והוא שיעבור בו קו ישר, וכך אלו אמרת מאה בית לא ינבוט כי אם תכנית אחת עגולה בלבד. והנה נתבאר היאך היות הצורות באותיות באויר, ואנו משיגים מזה את ציורו במחשבתנו בלבד, ולא שאנו משיגים את פעולתו באמת, כי זה מסור לאדון העולמים יתרוםם ויתחדר, ומטעם זה התחילו החכמים לתלמידיהם בהגדסה ובתכניות⁴³ לפי שהם ראשית הלמודים.

ואלהלכה אלכ'אמסה

וההלכה החמישית

ותפסירהא: כ'לק לא מן שי שיא, וג'על מא ל'ס איסא, ונחת אעמדה עטימה מן הוא לא יצ'בט.

ו'סרחהא, אנא נקול כ'לק שיא לא מן שי, ולא נקול כ'לק שיא מן לא שי, כמה נפסר תולה ארץ על בלימה מעלק אלארץ' לא עלי שי, ול'ס נפסרה מעלק אלארץ' עלי לא שי פנומי אלי אן לא שי שי. פמוצ'ע אלאעתקאד האהנא, אן אלכ'אלק אבתדי אלהוא לא מן שי והו קולה יצר מתהו ממש, ת'ס אטיהר פיה חרכה במשיתה לם תכון פכאנת, והו קולה ועשה את

ותרגומה: ברא לא מ'יש יש, ועשה מה שאין יש, וחצב עמודים גדולים מאויר שאינו נתפס.

ופירושה, אנו אומרים שהוא ברא יש לא מ'יש, ואין אנו אומרים ברא יש מן לא יש, כמו שאנו מפרשים תולה ארץ על בלימה⁴⁴ החולה את הארץ לא על יש, ואין אנו מפרשים אותו תולה הארץ על לא יש שאז נרמז כי לא יש יש⁴⁵. ונקודת הדעה⁴⁶ כאן, שהבורא יצר את האויר לא מ'יש והוא אמרו יצר מתהו ממש, ואחר כך הוסיף⁴⁷ בו ברצונו תנועה שלא היתה ואז היתה,

42 ד, ימד. י"י יחד.

וכך כאמת תרגם, ראה שם מהדורת. 51 שהרי הארץ תלויה עליו. 52 אפשר: הסברא. והכוונת מה אנו רוצים להסביר לצמצונו ולהחזיר לתודעתנו בכל התיאוריות הללו, לא שחלילה אנו אומרים שכך היו הדברים באמת כפי דיוקי המלים שאנו משתמשים בהם כאן, וכפי שכתב בסוף הלכה זו. 53 פעל

ספירות, 47 אפשר: אלא. 48 מאה פעמים אות א. 49 כוונת רבנו לפילוסוף הנודע אפלטון שהיה סביר שלמדי ההגדסה הכרחיים לפני למודי הפילוסופיא, ואף היה כתוב על שער האקדמיה שלו „כל שאינו מהגדס אל יכנס אצלינו" כמו שכתב אבי נצר אלפאראבי במאמרו „במה שצריך להקדים לפני למודי הפילוסופיא" קטע 3. וראה גם רמב"ם במורה הנבוכים ח"א פרק לד מהדורתו והע' 34. 50 איוב כו ז.

והוא אמרו ועשה את אינו ישנו, ושרטט בו קוים נצבים עצומים כאותיות וכמספרים והוא אמרו וחצב עמודים גדולים. ואמשיל בקירוב, כמי שעומד בתוך רחבה שלו ומשרטט מדה⁴⁴ על מדה לחצר פלונית, ומדה על שתי מדות לבית פלוני, ושתי מדות על שתי מדות לארמון פלוני, ואחר כך מעמיד את הבנאי ואז יבנה כפי ששרטט ורשם. וכך בלי הגשמה ולא דיוק⁴⁵ אנו אומרים שרטט הבורא באויר כדור הארץ כעשרים אלף מיל בקירוב, ושרטט לכל אחד מן הכוכבים בעלי השעור הקטן חלק מן קכ"ב מן הארץ, ושרטט לירח חלק מן ל"ט מן הארץ, ושרטט לנוגה חלק מן ל"ו, ושרטט למאדים כמו הארץ פעם ומחצה, ושרטט לכוכבים אשר בשעור הששי י"ד כמו הארץ, ולאשר בשעור החמישי ל"ו כמו הארץ, ולאשר בשעור הרביעי ג"ד כמו הארץ, ולאשר בשעור השלישי ע"ב כמו הארץ, ולאשר בשעור השני תשעים כמו הארץ, ולשבתאי צ"א כמו הארץ, ולצדק צ"ה כמו הארץ, ולאשר בשעור הראשון ק"ו כמו הארץ, ולשמש קס"ו כמו הארץ⁴⁶, והשעורים הללו ישערום החכמים הקדמונים בכלים ובתודסה ומסורם לנו, ישתבח הבורא, גדולים מעשי ה'⁴⁷, מה רבו מעשיך ה'⁴⁸, שרטט את הקוים האלו ובנאם והלבישם⁴⁹ ושכללם יותר מהר מהר עין, אלא שאנו מתארים את הפעולות כדי לקרב למחשבותינו, והו פירוש עמודים גדולים, ולפי המשל הזה נאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו⁵⁰.

אינו ישנו, פכ"ט פיה כ"טוטא קאימה עטימה כאלחרוף ואלאעדדא והו קולה וחצב עמודים גדולים. ואמת'ל עלי אלחקריב, כמן יקום פי בראח לה פכ"ט גריבא פי גריב ללדאר אלפלאני, וגריבא פי גריבין ללמנול אלפלאני, וגריבין פי גריבין ללקצר אלפלאני, ת"ס יצ"ע אלבנא סיבני כמה כ"ט ורסם. כדלך מן גיר תגיסים ולא תחדיד נקול כ"ט אלבארי פי אלהוא דאירה' אלארץ' שביה בעשרין אלף מיל, וכ"ט לכל ואחד מן אלכוכב אלתי פי אלמקדאר אלצגיר ג'זוא מן קכ"ב מן אלארץ', וכ"ט ללקמר ג'זוא מן ל"ט מן אלארץ', וכ"ט ללוהרה ג'זוא מן ל"ו, וכ"ט ללמריד' מת'ל אלארץ' מרה ונצפא, וכ"ט ללכוכב אלתי פי אלמקדאר אלסאדס י"ד מת'ל אלארץ', וללתי פי אלמקדאר אלכ"אמס ל"ו מת'ל אלארץ', וללתי פי אלמקדאר אלארבע ג"ד מת'ל אלארץ', וללתי פי אלמקדאר אלת'אלת' ע"ב מת'ל אלארץ', וללתי פי אלמקדאר אלת'אני תסעין מת'ל אלארץ', ולולח צ"א מת'ל אלארץ', וללמשתרי צ"ה מת'ל אלארץ', וללתי פי אלמקדאר אלאול ק"ו⁴⁴ מת'ל אלארץ', [פ] וללשמס קס"ו מת'ל אלארץ', והדיה אלמקדאדיר אקאסאה אלעלמא אלמקדמין⁴⁵ באלאלאת ואלהנדסאת ונקלוהא אלינא, ספסחאן [85] אלכ"אלק גדולים מעשי ה', מה רבו מעשיך ה', פכ"ט הדיה אלכ"טט⁴⁶ ובנאהא וכסאהא וושחאה פי אסרע מן אלטרף, ואנמא נקטע נתן אלאפעאל תקריבא אלי אפהאמנא. פהדא⁴⁷ שרח עמודים גדולים, ועלי אלתמת'יל⁴⁸ להדיא יקול עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו.

ינא, כלומר שה' יצר בו, עשה בו, ההפיע בו. 54 „גריבא” מדה של מאה אמה, שהיא פחית מחמשים מטר, ותרגמתי, „מדה” כי לא חשוב כאן הדיוק. ויתכן שהייתי צריך לתרגם „גריבא” מענה „גריבין” שתי מענות. 55 כלומר אל תדייק את שטח המלים שאנו משתמשים בהם לענינים אלו, כי אינם אלא השאלות והעברות גסות ומגושמות. 56 לא התעכבתי בכל המדות הללו כיון שכבר

43 ד, ק"ח. 44 ד, אלמתקדמן. 45 ד, אלכ"טוט. 46 א, פהדיה. 47 א, תמת'יל.

נשתנו ונתחלפו מושגיהם עד לבלי הכר, והרוצה ישהו רש"ג בכתר מלכות, וראבי"ע בספריו באצטרולוגיה, וראה גם רמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ג הל' ת. 57 תהלים קיא ב. 58 שם קד כד. 59 אפשר: והעטם. 60 איוב כו יא.

ו. שלש, מים מרוח, חקק וחצב בה תהו ובהו רפש וטיט, עשאן כמין ערוגה, חצבן כמין חומה, סיככן כמין מעויבה, ויצק מים עליהם ונעשה עפר, שנאמר כי לשלג יאמר הוא ארץ. תהו זה קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו. בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמביניהם יוצאין מים שנאמר ונטה עליה קו תהו ואבני בהו.

ואלה הלכה אלסאדסה

וההלכה הששית

ותרגומה: ובמעלה השלישית יצר את המים מן האויר, חקק והבדיל בכך כדור שיש לו מקיף ומרכז, בו עבר את המים וטיטו ועשאן כמעויבה, ואחר כך כחומה, ואחר כך כתקרה, עד שניצוק המים ממנה ויבשה ונעשת עפר, וסימן לדבר אמרו כי לשלג יאמר הוא ארץ⁶¹. וכונתו באמרו תהו הקו חירוק המקיף את הארץ, ובהו האבנים המבוקעות אשר בבטן הארץ אשר יוצא מהן המים, והראיה על כך אמרו על ארץ אדום ונטה עליה קו תהו ואבני בהו⁶².

פירוש המלים, ערוגה שם החלקה המלבנית בלשון ארץ ישראל⁶³, והיא משארא בלשון בבל⁶⁴, ועליה נאמר על ערוגות צמחה חיבש⁶⁵, דודי ירד לגנו לערוגות הבשם. ומעויבה סוף, ואלאצל פיה [86] אלסאיכסת⁶⁶, והו בלפט' אלמשנה, יקולון התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזובה⁶⁷. ופסרת קו כיטא, מתיל קולה וקו שלשים באמה יסב אותו סביב. ופסרת ירוק כיצדה, מתיל קולה ואחר כל ירוק ידרוש פי בעץ' אלוחש. ופסרת⁶⁸ מפולמת מפלעת, לאנה מתיל מפולחות הדא בלגה' אלמקרא והדא בלגה' אלמשנה. [פז]

פירוש המלים, ערוגה שם החלקה המלבנית בלשון ארץ ישראל⁶³, והיא משארא בלשון בבל⁶⁴, ועליה נאמר על ערוגות צמחה חיבש⁶⁵, דודי ירד לגנו לערוגות הבשם⁶⁶. ומעויבה גג, ועיקרו המלוי שעל הקרוי⁶⁷, והוא בלשון המשנה, אומרים התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזובה⁶⁸. ופירשתי קו חוט, כמו שנאמר וקו שלשים באמה יסב אותו סביב⁶⁹. ופירשתי ירוק, כיצדה' כעין אמרו על אחד מחיות הפרא ואחר כל ירוק ידרוש⁷⁰. ופירשתי מפולמות מבוקעות לפי שהוא כמו מפולחות זה בלשון המקרא⁷¹ וזה בלשון המשנה⁷².

* צ"ל מסכתה. 48 ד, אלפואכ"ית. 49 ד, המעויבה. 69 א, ופסרת.

ותרגומיו במלים פרסיות. 68 בבא מציעאה ס"י מ"ב. ותימה שלא ציין למקרא, ויעזבו ירושלם עד החומה, נחמיה ג ה. 69 מלכים א ו כב. 70 איוב לט ח. 71 כמו פלה ובקע, תהלים קמא ז. 72 שבת פ"ב מ"ו אין יורדין בפילומה. וכו' הרמב"ם וכו' תימן, ראה שם

61 שם לו ו. 62 ישעיה לד יא. 63 שך הוא בלשון המשנה, כגון כלאים פ"ג מ"א. 64 כגון קדושין לט א. ואין כוונת רבנו לעצם המלה אלא לצורה זו, "משארא" כי עצם המלה, "משר" משומשת גם בארץ ישראל, הרצוה לעשות שדהו משר משר, כלאים פ"ב מ"ו. 65 יחזקאל יז י. 66 שיר השירים ו ב. 67 "פאיכסת" מלה פרסית, וענינה הטיט והעפר שנותנים על הקרירות והעצים של התקרה, ורבות משתמש רבנו בספריו

וּפִירוּשׁ הַעֲנִינִים. אָמַר כִּי הַבּוֹרָא יֵצֵר מִן
הָאוֹר מִים, וּמִן הַמֵּיִם מְקִיף הָאָרֶץ שֶׁהוּא תְּהוֹ,
וְהוּא בְּמַרְאִית הָעֵיִן⁷² כֹּאֲלוֹ הִיא יִרְקָה מְקִיפָה
אֶת הָאָרֶץ, וּמֵרֶכֶז הָאָרֶץ שֶׁהוּא בָּהוּ וְהוּא הַצּוֹר
הַחֲלָמִישׁ [אֶשֶׁר] בְּתוֹכָהּ⁷³. וְהַעֲלָאת הַדָּבָר הַזֶּה
עַל הַלֵּב הַיָּאֵךְ יֵצֵר מִן הָאוֹר מִים, אֲנִי נֹאמֵר
כִּי אֵלֶּה סוֹדוֹת הַסֵּפֶר אֲשֶׁר רִמּוֹ עֲלֵיהֶם בְּעָלִיו
בַּסֵּפֶר הַשֵּׁנִי⁷⁴ וְאִמְרֵי סוֹד גְּדוֹל מְכוּסָה מוֹפֵלָא
וּמִסְפָּאָר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאִין אֵשׁ רוּחַ וּמִים, וְכֹאֲלוֹ
הוּא מַצִּיֵּיר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּלִי הַגִּשְׁמָה, שֶׁהַבּוֹרָא רָצָה
לְהוֹרִיד⁷⁵ כֹּה מַצִּיֵּיר אֶל הָאוֹר וּסְחָט אוֹתוֹ,
וְנִתְקַבְּצָה לַחֹת מִקְצָתוֹ לַצֵּד וְנַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמְּקוֹבֵץ
מִים וְהוּא אֲמָרוּ מִים מְרוּת. וְאַחֵר כִּךְ הוֹרִיד צוֹ
עַל אוֹתוֹ הַמֵּיִם וְנַעֲשֶׂה מִקְצָתוֹ דְּלִיל, וְקִבֵּץ
פְּסוּלָתוֹ לַמָּקוֹם אֶחָד וְנִהְיָ מִמֶּנּוּ הָעֶפֶר. וְכֵדִי
שִׁיבֹדֵל מִן הַטִּיטִיּוֹת שָׁבוּ וְהִרְטִיבוּ⁷⁶ הוֹרִיד
צוּרָה⁷⁷ וְהַעֲמִידוֹ מוֹצֵב כְּחוֹמָה וְהוּא אֲמָרוּ
חֲצֹבֵן כְּמִין חוֹמָה אַחֵר שֶׁהִיָּה גְרוֹק⁷⁸ כְּמוֹ
שֶׁאֲמַר כְּמִין עֲרוֹגָה. וְאַחֵר כִּךְ נִתְחַו וְנִשְׁתּוֹ כְּתִקְרָה
כְּמוֹ שֶׁאֲמַר פִּיכֶכֶן כְּמִין מַעֲזִיבָה, עַד שֶׁנִּינְצוֹק
מִמֶּנּוּ מַה שֶׁעוֹד נִשְׁאָר בּוֹ מִן הַמֵּיִם וְאִזְנֵי
וִיבֵשׁ וְנַעֲשֶׂה עֶפֶר, וְנִתֵּן⁷⁹ לוֹ פֶּסֶק רִמּוֹ כִּי
לִשְׁלֹג יֹאמַר הוּא אֶרֶץ⁸⁰, וְאֵף עַל פִּי שְׁעִינִן
הַפֶּסֶק הוּא שֶׁהוּא מְצוּוֹה לִשְׁלֹג יִירֵד עַל הָאָרֶץ
וַיִּפּוֹל עָלֶיהָ. וַיּוֹכִיר לִקְמֵן עֵינֵי הָאוֹר אֲשֶׁר
נִסְחָטוּ מִמֶּנּוּ הַמֵּיִם הַיָּאֵךְ נַעֲשֶׂה אֵשׁ כְּפִי שִׁיבָא
בְּהִלְכָה הַשְּׁבִיעִית. אֵלֶּה הֵם סוֹדוֹת בְּרִיאת
הַיְסוּדוֹת הַלָּלוּ מִן הַכֹּ"ב אוֹתִיּוֹת וְהַמִּסְפָּרִים, מֵהַ
שֶׁנִּצְטִיֵּיר בְּאוֹר תְּבִנִית סוֹחֶטת בְּרִצּוֹן הַבּוֹרָא
וְנִתְקַבְּצָה לַחֹת מִמְּקָצָתוֹ וְנַעֲשֶׂה מִים. וְנִצְטִיֵּירָה
תְּבִנִית וְקוֹ מְבַדִּיל וְהוֹבְדָלָה עֲכִירוֹת הַמֵּיִם מִמֶּנּוּ
וְנִהְיָ הָעֶפֶר, וְיִשְׁתַּאֲוִיר אֲשֶׁר הוֹצֵאוּ מִמֶּנּוּ לַחִיּוֹתֵי
נַעֲשֶׂה אֵשׁ מִחַמַּת הַשָּׂאֲרוֹת חוֹמוֹ וְסִלּוֹק לַחֹתוֹ,
וְשָׂאֵר הָאוֹר אֲשֶׁר לֹא נִסְחָט הִרִי הוּא קִיִּים
כְּמוֹ שֶׁהוּא חֵם וְלֹחַ. וְהֵהָא שֶׁאֲמִירָנוּ שֶׁהוּא סוֹחַט

וּפִירוּשׁ הַעֲנִינִים. אָמַר כִּי הַבּוֹרָא יֵצֵר מִן
הָאוֹר מִים, וּמִן הַמֵּיִם מְקִיף הָאָרֶץ שֶׁהוּא תְּהוֹ,
וְהוּא בְּמַרְאִית הָעֵיִן⁷² כֹּאֲלוֹ הִיא יִרְקָה מְקִיפָה
אֶת הָאָרֶץ, וּמֵרֶכֶז הָאָרֶץ שֶׁהוּא בָּהוּ וְהוּא הַצּוֹר
הַחֲלָמִישׁ [אֶשֶׁר] בְּתוֹכָהּ⁷³. וְהַעֲלָאת הַדָּבָר הַזֶּה
עַל הַלֵּב הַיָּאֵךְ יֵצֵר מִן הָאוֹר מִים, אֲנִי נֹאמֵר
כִּי אֵלֶּה סוֹדוֹת הַסֵּפֶר אֲשֶׁר רִמּוֹ עֲלֵיהֶם בְּעָלִיו
בַּסֵּפֶר הַשֵּׁנִי⁷⁴ וְאִמְרֵי סוֹד גְּדוֹל מְכוּסָה מוֹפֵלָא
וּמִסְפָּאָר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאִין אֵשׁ רוּחַ וּמִים, וְכֹאֲלוֹ
הוּא מַצִּיֵּיר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּלִי הַגִּשְׁמָה, שֶׁהַבּוֹרָא רָצָה
לְהוֹרִיד⁷⁵ כֹּה מַצִּיֵּיר אֶל הָאוֹר וּסְחָט אוֹתוֹ,
וְנִתְקַבְּצָה לַחֹת מִקְצָתוֹ לַצֵּד וְנַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמְּקוֹבֵץ
מִים וְהוּא אֲמָרוּ מִים מְרוּת. וְאַחֵר כִּךְ הוֹרִיד צוֹ
עַל אוֹתוֹ הַמֵּיִם וְנַעֲשֶׂה מִקְצָתוֹ דְּלִיל, וְקִבֵּץ
פְּסוּלָתוֹ לַמָּקוֹם אֶחָד וְנִהְיָ מִמֶּנּוּ הָעֶפֶר. וְכֵדִי
שִׁיבֹדֵל מִן הַטִּיטִיּוֹת שָׁבוּ וְהִרְטִיבוּ⁷⁶ הוֹרִיד
צוּרָה⁷⁷ וְהַעֲמִידוֹ מוֹצֵב כְּחוֹמָה וְהוּא אֲמָרוּ
חֲצֹבֵן כְּמִין חוֹמָה אַחֵר שֶׁהִיָּה גְרוֹק⁷⁸ כְּמוֹ
שֶׁאֲמַר כְּמִין עֲרוֹגָה. וְאַחֵר כִּךְ נִתְחַו וְנִשְׁתּוֹ כְּתִקְרָה
כְּמוֹ שֶׁאֲמַר פִּיכֶכֶן כְּמִין מַעֲזִיבָה, עַד שֶׁנִּינְצוֹק
מִמֶּנּוּ מַה שֶׁעוֹד נִשְׁאָר בּוֹ מִן הַמֵּיִם וְאִזְנֵי
וִיבֵשׁ וְנַעֲשֶׂה עֶפֶר, וְנִתֵּן⁷⁹ לוֹ פֶּסֶק רִמּוֹ כִּי
לִשְׁלֹג יֹאמַר הוּא אֶרֶץ⁸⁰, וְאֵף עַל פִּי שְׁעִינִן
הַפֶּסֶק הוּא שֶׁהוּא מְצוּוֹה לִשְׁלֹג יִירֵד עַל הָאָרֶץ
וַיִּפּוֹל עָלֶיהָ. וַיּוֹכִיר לִקְמֵן עֵינֵי הָאוֹר אֲשֶׁר
נִסְחָטוּ מִמֶּנּוּ הַמֵּיִם הַיָּאֵךְ נַעֲשֶׂה אֵשׁ כְּפִי שִׁיבָא
בְּהִלְכָה הַשְּׁבִיעִית. אֵלֶּה הֵם סוֹדוֹת בְּרִיאת
הַיְסוּדוֹת הַלָּלוּ מִן הַכֹּ"ב אוֹתִיּוֹת וְהַמִּסְפָּרִים, מֵהַ
שֶׁנִּצְטִיֵּיר בְּאוֹר תְּבִנִית סוֹחֶטת בְּרִצּוֹן הַבּוֹרָא
וְנִתְקַבְּצָה לַחֹת מִמְּקָצָתוֹ וְנַעֲשֶׂה מִים. וְנִצְטִיֵּירָה
תְּבִנִית וְקוֹ מְבַדִּיל וְהוֹבְדָלָה עֲכִירוֹת הַמֵּיִם מִמֶּנּוּ
וְנִהְיָ הָעֶפֶר, וְיִשְׁתַּאֲוִיר אֲשֶׁר הוֹצֵאוּ מִמֶּנּוּ לַחִיּוֹתֵי
נַעֲשֶׂה אֵשׁ מִחַמַּת הַשָּׂאֲרוֹת חוֹמוֹ וְסִלּוֹק לַחֹתוֹ,
וְשָׂאֵר הָאוֹר אֲשֶׁר לֹא נִסְחָט הִרִי הוּא קִיִּים
כְּמוֹ שֶׁהוּא חֵם וְלֹחַ. וְהֵהָא שֶׁאֲמִירָנוּ שֶׁהוּא סוֹחַט

לַחֲפָלִישׁ. 77 אֶפְסֵר: וְהַלְחוֹת. 78 אֶפְסֵר:
תְּבִנִית. 79 "מַגִּינֵא", לְבָאוּר מִלֵּה זוּ בְּשִׁמּוּשׁ
שֶׁל רַבְּנֵי רַאֵה פִּירוּשׁ רַבְּנֵי לַחֲלָלִים פֶּד ו ז מִהַדּוֹרֹת
וּבַהֲעֵרָה. 80 אֶפְסֵר: וְקִבֵּץ, וְעֵשֶׂה. 81 תַּחֲלִים

מִהַדּוֹרֹת. 73 וְכִן גַּם לִשּׁוֹן הַרַמְבַּ"ם בַּהֲלֹחֹת
יְסוּדֵי הַתּוֹרוֹה פ"ג ה' ג. 74 מְבַחֲנָה מְלּוּלִית
אֶפְסֵר גַּם, "בַּמַּצְעֵה" אֵךְ נִרְאָה לִי כִי הַנִּכְחֵן הוּא
..בְּתוֹכָהּ". 75 ה' ב. 76 אֶפְסֵר: לַהֲחִדִּיר.

ז. ארבע, אש ממים חקק, וחצב בה כסא כבוד וכל צבא מרום, שך כחוב עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט.

אנה עצר ת'ם צפי ת'ם אקאם ת'ם מד וסאיר מא ג'וינאה לסנא גרד אנה צנע אלאשיא אבעצ'א, בעצ'א קבלא ובעצ'א בעדא, ואנמא גרד בה תוטיה ותקדיר לפהמנא נחן כיף נתוהמה, וגרד אלכל אלי אנה כ'לקה דפעה ואחדה כמא קדמנא פי אלמדהב אלחאסע מן צדר אלכתאב אלד'י קלנא אנה אלמרצ'י. פיתג'ה [פח] אן יכון סוד מכוסה יומי בה אלי אלחראב כמא קאל תהום כלבוש כסיתו, וסוד מופלא ישאר בה אלי אלמא כמא קאל ונפלאותיו במצולה, וסוד מפורא ישאר בה אלי אלנאר כמא קאל ען אלסמא מובול קדשך ותפארתך.

ואחר כך זכר ואחר כך העמיד ואחר כך מתח וכל יתר מה שחלקנו, אין כוונתנו. שהוא עשה את הדברים חלקים, חלק לפני וחלק אחרי, אלא כוונתנו בכך להקל ולקרב להבנתנו היאך לתאר, ונחזיר את הכל שהוא בראו בכת אחת כפי שהקדמנו בשטה התשיעית בהקדמת הספר שאמרנו שהיא הרצויה. ויתכן שיהא סוד מכוסה רומז בו אל העפר כמו שאמר תהום כלבוש כסיתו⁸¹, וסוד מופלא רומז בו אל המים כמו שאמר ונפלאותיו במצולה⁸², וסוד מפורא רומז בו אל האש כמו שאמר על השמים מובול קדשך ותפארתך⁸³.

י א ל ה ל כ ה א ל ס א ב ע ה

ו ה ה ל כ ה ש ב י ע י ת

ותפסיריה: ופי אלמרתבה אלראבעה, נאר מן אלמא רסם, וכ'ט בהא אלכרסי אלג'ליל וג'מיע מלאיכ'ה אלסמא, כמא קאל אלכתאב צאנע מלאיכתה ריאתא וכ'דאמה נארא סאטעה.

קולה אש ממים לס יען בה אן אלנאר תולדת מן אלמא, ואנמא אראד בה אן אלמא כאן סבב חדות אלנאר, עלי מא וצפנא אנה למא אנצב ען אלהוא זאלת רטובתה ובקית חרארתה יאבסה פהי טביעה אלנאר לא מחאלה. ואראד בקולה [88] כמא כבוד וכל צבא מרום, אלסבע אלואן אלנאר אלתי ראתא יחוקאל, פאולה⁸⁴ ענן גדול ואש מתלקחת אלנאר אלמתלכדה צ'עיסה, לאן אלהוא פיהא כתיר, וד'לך לרקתאה, ת'ם דאכלתה לון זרקה כמא קאל ומתוכה כעין החשמל מתור האש, ואג'סאם ארבע חיות נאר חמרא כמא קאל ודמות החיות מראיהן כגחלי אש, ויח'ט בהא שעאע נאר צפרא כמא קאל ונגה לאש ומן האש יוצא ברק, ופי ג'מיע

ותרגומה: ובמעלה הרביעית, אש מן המים חקק, ושרטט בה הכסא הנכבד וכל מלאכי השמים, כמו שאמר הכתוב עושה מלאכיו רוחות ומשרתיו אש לוהט⁸⁵.

אמרו אש ממים, אין כוונתו שהאש נתהוותה מן המים, אלא רצה בכך שהמים היה סבת הוצרות האש, כפי שתיארנו⁸⁶ שכאשר ניצוק מן תאור הוסרה לחותו ונשאר חומו יבש והרי זה טבע האש בלי ספק. ורצה באמרו כמא כבוד וכל צבא מרום, שבעת מראות האש אשר ראה אותם יחוקאל, ראשיתן ענן גדול ואש מתלקחת⁸⁷, האש המתלקחת חלושה, כי תאור בה מרובה, וזה מחמת דלילותה, ואחר כך נתערב⁸⁸ בה מראה סגול כמו שאמר ומתוכה כעין החשמל מתוך האש⁸⁹, וגוף ארבע החיות אש אדומה כמו שאמר ודמות החיות מראיהן כגחלי אש⁹⁰, ומקיף אותן שביב אש צהובה כמו שאמר ונגה לאש ומן האש יוצא ברק⁹¹, ובכל גופן אש

61 ד, פאולה.

קד ו, 82 שם קו כד. 83 ישעיה סג טו. 84 תהלים קד ד. 85 לעיל בתלכה ו. 86 יחוקאל א ד. 87 אפסר: נשחלב. 88 יחוקאל

ח. בראש שלש פשוטות וקבען בשמו נפט הגדול, וחתם בהן שש קצוות. חתם רום פנה למעלה וחתמו ב' ה' ו'. שש חתם תחת פנה למטה וחתמו ב' ו' ה'. שבע חתם מזרח פנה לפניו וחתמו בה' ו' י'. שמונה חתם מערב פנה לאחוריו וחתמו בה' ו' י'. תשע חתם דרום פנה לימינו וחתמו ב' ו' ה'. עשר חתם צפון פנה לשמאלו וחתמו ב' ה' ו'. אלו עשר ספירות בלימה, אחת רוח [89] אלהים חיים, שתיים רוח מרוח, שלש מים ו א מרות, ארבע אש ממים, רום ותחת מזרח ומערב צפון ודרום.

א א, ברד. ב א, לפניו. ג א, אש.

אגראמהא נאר כחוליה כאנהא עיון כמה קאל וכל בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים, ועלי רווסהא ערש מן נאר ביצ'א כמה קאל ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנגורא, ופוקה כרסי מן נאר מהאייה אקל מן אלרקיע ביאצ'א חתי תתבין פיה, כמה קאל וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא. וג'מיע ד'לך אחדת' מן אלתוא אלמנווע אלרטובה, ושכל באלאעדאד ואלחרוף, סג'א מנה אמתזאג' צירוב הדיה אלגיראן.

כחולה כאלו הן עינים כמו שאמר וכל בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים⁸⁹, ועל ראשיהם מושב⁹⁰ של אש לבנה כמו שאמר ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנגורא⁹¹, ומעליו כסא של אש מתוכן לבנוניתו פחותה מן הרקיע כדי שייראה בו, כמו שאמר וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא⁹², וכל זה יצר באויר נטול הלחות, וצריך במספרים ובאותיות, ויצא ממנו מווג סוגי האש הללו.

ואלה הלכה אלת'אמנה

ותהלכה השמינית

תפסיר הדיה אלהלכה מערוף⁹³. וג'מלתח אן צאחב אלכתאב יג'על סת ג'האת אלעאלם אלעלו ואלספל ואלשרק ואלגרב ואלג'נוב ואלשמאל מרבוטה באלקדרה בעצ'הא מע בעץ. ווג'ד ת'לת'ה חרוף אלשם י'ה'י אדא מא צרפת מנהא סת כלמאת, את'נתאן אולהא יוד י'ה'י י'ה'ה, את'נחאן אולהא הי הי'י' הי'י', את'נחאן אולהא וא י'ה'ה י'ה'י, פג'עלהא באזא אלסת רבאטאת עלי סביל אלחמת'יל ואלתקריב כאנתא מכת'ומה בהא. ומן האנהא אכ'ד בעץ אלנאס אלחמסר באלקמיעין ומן תאת'יר אלתרוף פי אלהוא. וג'על אלג'נוב ימינא ואלשמאל שמאלא

תרגום הלכה זו ידוע. וסכומה שבעל הספר עושה שש רוחות העולם מעלה ומטה מזרח ומערב דרום וצפון קשורים ביכולת⁹⁴ זה בזה. ומצא שלש אותיות השם י'ה'י כל מה שתוציא מהן שש תיבות⁹⁵, שתיים תחלתן יוד י'ה'י י'ה'ה, שתיים תחלתן הי הי'י' הי'י', שתיים תחלתן וו וי'ה' וי'ה'י, לפיכך עשאן כנגד ששת הקשורים⁹⁶ על דרך המשל והקירוב כאלו הם חתומים בהם. ומכאן למדו מקצת בני אדם להתחזיק בקמיעין⁹⁷ ומהשפעות האותיות באויר. ועשה הדרום ימין והצפון שמאל כמו שאמר

52 א, מצרוף.

א יג. 89 שם י יב. 90 „ערש" מושב נעלה המעוטר למלך או לרמי המעלה. 91 יחואל א כב. 92 שם א כו. 93 ביכולת ה'. 94 וכדלעיל בפרק שלישי ח' ד. 95 חבורי ששת הקצוות כאלו העולם כקופסה מרובעת, וכדלעיל פ"ב ח' ד. 96 כלומר שנתפסו בפשטי המלים

כאן, ונדרמה להם כי השמות וחלקי השמות מכשיר בידי כל אדם לפעול בהם מה שירצה. וראה גם לקמן פ"ה ח' 9. 97 תחלים פט יג.

ח. ברר א' שלש פשוטות וקבען בשמו [פס] הגדול, וחתם בהן שש קצוות. חתם רום פנה למעלה וחתמו ב' ה' ו'. שש חתם תחת פנה למטה וחתמו ב' ו' ה'. שבע חתם מזרח פנה לפניו וחתמו בה' ו' י'. שמונה חתם מערב פנה לאחוריו וחתמו בה' ו' י'. תשע חתם דרום פנה לימינו וחתמו בו' י' ה'. עשר חתם צפון פנה לשמאלו וחתמו בו' ה' י'. אלו עשר ספירות בלימה, אחת רוח [89] אלהים חיים, שתיים רוח מרוח, שלש מים ו ג מרוח, ארבע אש ממים, רום ותחת מזרח ומערב צפון ודרום.

(א, א. ברד. (ב, א. לפניו. (ג, א. אש.

אגידאמהא גאר כחוליה כאנהא עיון כמה קאל וכל בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים, ועלי רווסהא ערש מן גאר ביצא כמה קאל ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרת הנורא, ופוקה כרסי מן גאר מהאיהא אקל מן אלרקיע ביצא חתי תחבין פיה, כמה קאל וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא. וג'מיע דלך אחרת' מן אלהוא אלמנווע אלרטובה, ושכל באלאעדאד ואלחרוף, פגיא מנה אמתואג' צ'רוכ הד'ה אלגיראן.

כתולה כאלו הן עינים כמו שאמר וכל בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים⁸⁹, ועל ראשיהם מושב⁹⁰ של אש לבנה כמו שאמר ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרת הנורא⁹¹, ומעליו כסא של אש מתוכן לבנוניו פחותה מן הרקיע כדי שייראה בו, כמו שאמר וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא⁹², וכל זה יצר באויר נטול הלחות, וצייר במספרים ובאותיות, ויצא ממנו מזוג סוגי האש הללו.

ו א ל ה ל כ ת א ל ת ' א מ נ ה

תפסיר הד'ה אלהלכה מערוף⁹³. וג'מלתה אנ צאחב אלכתאב יג'על סת ג'האת אלעאלם אלעלו ואלספל ואלשרק ואלגרב ואלג'נוב ואלשמאל מרבוטה באלקדרה בעצ'הא מע בעץ'. ווג'ד ת'לאת'ה חרוף אלשם י'ה'י אדיא מא צרפת מנהא סת כלמאת, את'נתאן אולהא יוד י'ה'י י'ה'י, את'נתאן אולהא הי הי'י' הי'י', את'נתאן אולהא וא ר'ה'י ר'ה'י, פג'עלהא באוא אלסת רבאטאת עלי סביל אלתמת'יל ואלתקריב כאנהא מכ'תומה בהא. ומן האהנא אכ'ד בעץ' אלנאס אלתמסך באלקמיעין ומן תאתיר אלחרוף פי אלהוא. וג'על אלג'נוב ימינא ואלשמאל שמאלא

ו ה ה ל כ ת ה ש מ י נ י ת

תרגום הלכה זו ידוע. וסכומה שבעל הספר עושה שש רוחות העולם מעלה ומטה מזרח ומערב דרום וצפון קשורים ביכולת⁹⁴ זה בזה. ומצא שלש אותיות השם י'ה'י כל מה שתוציא מהן שש תיבות⁹⁵, שתיים תחלתן יוד י'ה'י י'ה'י, שתיים תחלתן הי הי'י' הי'י', שתיים תחלתן וו ר'ה'י ר'ה'י, לפיכך עשאו כנגד ששת הקשורים⁹⁶ על דרך המשל והקירוב כאלו הם חתומים בהם. ומכאן למדו מקצת בני אדם להחזיק בקמיעין⁹⁷ ומהשפעות האותיות באויר. ועשה הדרום ימין והצפון שמאל כמו שאמר

52 א. מצרוף.

א יג. 89 שם י יב. 90 „ערש" מושב נעלה המעוחר למלך או לרמי המעלה. 91 יחזקאל א כב. 92 שם א כו. 93 ביכולת ה'. 94 וכדלעיל בפרק שלישי ה' ד. 95 חבורי ששת הקצוות כאלו העולם כקופסה מרובעת, וכדלעיל פ"ב ה' ד. 96 כלומר שנחפסו בפשטי המלים

כאן, ונרמה להם כי השמות וחלקי השמות מכשיר בידי כל אדם לפעול בהם מה שירצה. וראה גם לקמן פ"ה הע' 9. 97 תהלים פט יג.

עלי מא קאל אלכתאב צפון וימין אתה בראתם. וליס כמא ג'על בעץ' אלפלאסטה אלמשרק ימינא ואלמגרב שמאלא, ולא כמא ג'על בעצ'הא אלג'נוב שמאלא ואלשמאל ימינא. וג'על מזרח קדאם ומערב כליף עלי אלאלא אן שכינה במערב, ודילך כאנ'י כאב אלמשכן אלי אלמשרק כמא קאל והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה, ואלארון פי אלמגרב, ולדילך אנקצ'אץ' אלכואכב מן אלמשרק אלי אלמגרב סמי סג'ודא בין ידי אללה כמא קאל וצבא השמים לך משתחווים, פצאר איצ'א באזא עשר ספירות, אלארבע ענאצר ואלסת ג'האת פדילך עשר.

פקד שרחנא אלפצול אלארבעה אלאואיל, אמא אלארבעה פרוק אלאואכ'ר סאנתא ג'וואתהא ומבסוטאתהא, ולא חאג'ה בנא בעד שרת תלך אלי שרת הד'ה, לכנא נתלו נצוצהא תלאה בעד אן ג'על להא צדרא יערב ען ג'מיעהא ומקדמה [צ] תגני ען אלחעב פיהא, ת'ם נתתבע מא כאן [90] פיהא מן לפט' גריב או מעני זאיד פנבינה, ואלקוה באלרחמן.

פנקול פי תקדמת אלכלאם, אן מן עאדה' כלאם אלכתב אלמקדסה וכלאם אלעלמא אן יצ'עו שיין או אשיא ת'ם יקצ'ון להא בקצ'איא, פתכון קצ'יה' אלאול תג'ב ללת'אני, וקצ'יה' אלת'אני תג'ב ללאול, ויקום להם דילך מקאם אנתם לו ג'מעו אלת'אנין או אלת'לת'ה וקצ'ו עליהא באלת'לאות' אלקצ'איא מג'מיעה. סמן דילך קול אללה גיל ועו את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרן, למ יריד⁵⁴ תפריד אלמשפטים בעשיה דון אלחקים ולא אלחקים בשמירה דון אלמשפטים, לכן אראד איג'אב אלג'מיע ללג'מיע. וכדילך קול אלחקים שמע בני מוסר אביך ואל

הכתוב צפון וימין אתה בראתם⁵⁵, ולא כמו שעשה אחד הפילוסופים המזרח ימין והמערב שמאל, ולא כמו שעשה אחר הדרום שמאל והצפון ימין. ועשה המזרח לפניו והמערב אחר כפי העיקר שכינה במערב⁵⁶, לפי שהיה פתח המשכן אל המזרח כמו שאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני מועד מזרחה⁵⁷, והארון במערב⁵⁸, ולפיכך תנועת הכוכבים מן המזרח אל המערב נקראת השתחוויה לפני ה' כמו שאמר וצבא השמים לך משתחווים⁵⁹, ונעשו גם כנגד עשר ספירות, ארבעת היסודות ושש הרוחות, הרי אלו עשר.

והנה כבר פירשנו ארבעת הפרקים הראשונים, אבל ארבעת הפרקים האחרונים הם פירוטתם ובאוריהם, ואין לנו צורך אחרי שפירשנו את ההם לפרש את אלו, אלא נביא את לשונם בגרסתם אחרי שנקדים להם פתיחה המסבירה את כולם, והקדמה תמנע את היגיעה בהם, ואחר כך נעקוב אחרי מה שנותר בהם מן המלים הקשות או ענין נוסף ונפרשהו. ובשם הרחמן נתאמץ.

ונאמר בהקדמת הדברים כי מנהג דברי כתבי הקדש ודברי החכמים להניח שני דברים או יותר וקובעים בהם משפטים¹, ויהיה משפט הראשון משמש לשני, ומשפט השני משמש לראשון, ויהיה להם זה במקום אלו רכוז את השנים או השלשה והניחו עליהם שלשת המשפטים יחד. והנה מזה דבר ה' יתרומם ויתהדר את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו², אין כוונתו להבדיל המשפטים בעשייה בלעדי החקים, ולא החקים בשמירה בלעדי המשפטים, אלא רצה לחייב את הכל לכל. וכך דבר החכם שמע בני מוסר אביך ואל תטש חורת אמך³,

53 ד, באן. 54 ד, יר'.

98 בבא בתרא כה א. וראה גם רמב"ם במו"נ ח"ג פרק מה. 99 במדבר ג לה. 1 וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ו הל' ט, שהחיל במערב. 2 נחמיה ט ו. וראה לעיל פ"ב סוף הל' א. 3 וכפי שכתב לעיל בסוף ההקדמה שיעתיק את כל גוסס הספר כלשוננו מפני

שאינו מצוי ושבושים רבים נפלו בו או עלולים לפול בו, וכדי למנוע מכך הוא מביא כל הגוסס. 4 בכל אחד משפט מסוים, והוא משמש לו ולחברו וכפי שידידים. 5 ויקרא יח ד. 6 משלי א ת.

הכתוב צפון וימין אתה בראתם י'. ולא כמו שעשה אחד הפילוסופים המזרח ימין והמערב שמאל, ולא כמו שעשה אחר הדרום שמאל והצפון ימין. ועשה המזרח לפניו והמערב אחר כפי העיקר שכינה במערב י', לפי שהיה פתח המשכן אל המזרח כמו שאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה י', והארון במערב י', ולפיכך תנועת הכוכבים מן המזרח אל המערב נקראת השתחוויה לפני ה' כמו שאמר וצבא השמים לך משתחווים י', ונעשו גם כנגד עשר ספירות, ארבעת היסודות ושש הרוחות, הרי אלו עשר.

והנה כבר פירשנו ארבעת הפרקים הראשונים, אבל ארבעת הפרקים האחרונים הם פירוטיהם ובאוריהם, ואין לנו צורך אחרי שפירשנו את ההם לפרש את אלו, אלא נביא את לשונם בגרסתם י אחרי שנקדים להם פתיחה המסבירה את כולם, והקדמה חמנע את היגיעה בהם, ואחר כך נעקוב אחרי מה שנותר בהם מן המלים הקשות או ענין נוסף ונפרשהו. ובשם הרהמן נחמאץ.

ונאמר בהקדמת הדברים כי מנהג דברי כתבי הקדש ודברי החכמים להגית שני דברים או יותר וקובעים בהם משפטים י, ויהיה משפט הראשון משמש לשני, ומשפט השני משמש לראשון, ויהיה להם זה במקום אלו רכזו את השנים או השלושה והניחו עליהם שלשת המשפטים יחד. והנה מזה דבר ה' יתורומם ויתהדר את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו י, אין כוונתו להבדיל המשפטים בעשייה בלעדי החקים, ולא החקים בשמירה בלעדי המשפטים, אלא רצה לחייב את הכל לכל. וכך דבר החכם שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמן י,

98 בבא בתרא כה א. וראה גם רמב"ם במ"נ ח"ג פרק מה. 99 במדבר ג' לח. 1 וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ז הל' ט, שההכלל במערב. 2 נחמיה ט ו. וראה לעיל פ"ב סוף הל' א. 3 וכפי שכתב לעיל בסוף ההקדמה שיעתיק את כל נוסח הספר כלשוננו מפני

עלי מא קאל אלכתאב צפון וימין אתה בראתם. וליס כמא ג'על בעץ' אלפלאספה אלמשרק ימינא ואלמגרב שמאלא, ולא כמא ג'על בעצ'הא אלג'נוב שמאלא ואלשמאל ימינא. וג'על מזרח קדאם ומערב כ'לף עלי אלצאל אן שכינה במערב, וד'לך כאן י' באב אלמשכן אלי אלמשרק כמא קאל והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה, ואלארון פי אלמגרב, ולד'לך אנקצ'אץ' אלכואכב מן אלמשרק אלי אלמגרב סמי סג'ודא בין ידי אללה כמא קאל וצבא השמים לך משתחווים, פצאר איצ'א באזא עשר ספירות, אלארבע ענאצר ואלסת ג'האת פד'לך עשר.

פקד שרחנא אלפצול אלארבעה אלאואיל, אמא אלארבעה פרוק אלאואכ'ר פאנהא ג'וויאתהא ומבסוטאתהא, ולא חאג'ה בנא בעד שרח תלך אלי שרח ה'דה, לכנא נתלו נצוצהא תלאה בעד אן ג'על להא צדרא יערב ען ג'מיעהא ומקדמה [צ] תגני ען אלתעב פיהא, ת'ם נתתבע מא כאן [90] פיהא מן לפט' גריב או מעני זאי פנבינה, ואלקוה באלרחמן.

פנקול פי חקדמת אלכלאם, אן מן עאדה' כלאם אלכתב אלמקדסה וכלאם אלעלמא אן יצ'עו שיין או אשיא ת'ם יקצ'ון להא בקצ'איא, פתכון קצ'יה' אלאול תג'יב ללת'אני, וקצ'יה' אלת'אני תג'יב ללאול, ויקום להם ד'לך מקאם אנהם לו ג'מעו אלת'אנין או אלת'לת'ה וקצ'ו עליהא באלת'לאת' אלקצ'איא מג'מועה. פמן ד'לך קול אללה ג'ל ועו את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו, למ יריד י' תפריד אלמשפטים בעשיה דון אלחקים ולא אלחקים בשמירה דון אלמשפטים, לכן אראד איג'אב אלג'מיע ללג'מיע. וכד'לך קול אלחקים שמע בני מוסר אביך ואל

שאינו מצוי ושבועים רבים נפלו בו או עלולים לפול בו, וכדי למנוע מכך הוא מביא כל הנוסח. 4 בכל אחד משפט מסוים, והוא משמש לו ולתברו וכפי שדיגים. 5 ויקרא יח ד. 6 משלי א ת.

תטש תורת אמך, יוג'ב איצ'א מוסר אמך ותורת אביך. ולמא ג'רי מת'ל הד'א פי אלצנאיע אלמהניה וצ'ת ביאנה ענד קולה פי מא עמל ילמה ויצר את שני העמדים נחשת שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתיים עשרה אמה יסב את העמוד השני, פאלת'אני רפעה ת'מאניה' עשר ד'ראעא כאלאול, ואלאול מחיטה את'ני עשר ד'ראעא כאלת'אני. ורבמא ג'רי הד'א⁹⁰ עלי ג'מאעא כקולה לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעזו ראשי יהודה מחקקי, מא אוג'בה לכל ואחד פהו ללג'מיע, פהו מקאם לי גלעד ומנשה ואפרים ויהודה והם מעזי ראשי ומחוקקי מפתוחא. וכד'רך פי מא בעדה מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת אתרווע, מא אלום כל ואחד פהו ללג'מיע, פ'ציר מואב ואדום ופלשת סירות רחצי ועליהם אשליך נעלי ואתרווע. וכד'רך פי כלאם אלמשנה קאלו פי אלסבת אין טומנין לא בגפת ולא בובל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול, ולם יקולון ולא בלעס, וקאלו פי אלמוד'יאת מרחיקין את הגפת ואת הובל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מן הכותל שלשה [צא] טפחים ולם יקולו ואת החול, וכל ואחד מן חול [91] וסלעים יג'ב פי אלג'מיע.

פעלי הד'ה אלמקדמא יסתקים אן יכון תפירד צאחב הד'א אלכתאב אי שי כ'לק מעה מן אג'זא עולם שנה ונפש, לם ירד בה אלחדיר, ואנמא כשף אן כליאת הד'ה אלת'לאת' כ'לקת מע כליאת אלכ"ב חרף⁹² ובהא, עלי מא קדמנא, פהו ואן ג'על כל חרף מנהא מקאבל ג'זו מן תלך, פאנמא ד'לך מנה תד'כיר ותקריב, ואלכל ראג'ע אלי הד'א אלאצל אלד'י קדמנא, אן אלכל מן הד'ה כ'לק באלכל מן הד'ה ומעה. וסימא למא קלנא אן אלמד'תב אלתאסע הו

מחייב גם מוסר אמך ותורת אביך. וכיון שאירע כיצא בזה במלאכות האמנותיות נתברר פירושו⁹¹ כאשר אמר במה שעשה שלמה ויצר את שני העמדים נחשת שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתיים עשרה אמה יסב את העמוד השני⁹², הרי השני רומו שמנה עשרה אמה כראשון, והראשון הקפו שתיים עשרה אמה כשני. ואפשר שנוהג זה על קבוצת בני אדם, כאמרו לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעזו ראשי יהודה מחקקי⁹³, מה שחייב לכל אחד הרי הוא לכל, והרי הוא במקום לי גלעד ומנשה ואפרים ויהודה והם מעזי ראשי ומחוקקי בפתח⁹⁴. וכך במה שאחריו מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת אתרווע, מה שחייב לכל אחד הוא לכל, ויהיה מואב ואדום ופלשת סירות רחצי ועליהם אשליך נעלי ואתרווע. וכך בדברי המשנה אמרו בשבת אין טומנין לא בגפת ולא בובל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול⁹⁵, ולא אמרו ולא בסלעים, ואמרו במזיקים מרחיקין את הגפת ואת הובל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מן הכותל שלשה טפחים⁹⁶, ולא אמרו ואת החול, וכל אחד החול והסלעים חייבי בכל⁹⁷.

ולפי הקדמות הללו יש להעמיד כי מה שפירט בעל הספר הזה אי זה דבר נברא עמו מחלקי עולם שנה ונפש⁹⁸, אין הכוונה בכך הדיוק, אלא גלה כי כללויות אלו השלשה נבראו עם כללויות הכ"ב אותיות ובהן, כפי שהקדמנו, והרי אף על פי שעשה כל אות מהן כנגד חלק מאלה, אין כוונתו בכך אלא הזכרה וקירוב, והכל חזר כפי הכלל הזה שהקדמנו, שכל אחד מאלה נברא בכל מאלה ועמו. ובפרט אחר שאמרנו כי השטה והשיעית היא הסברה

56 ד, חרפא.

55 א, ת'ה.

7 אפשר: נתאמת הפירוש. 8 מלכים א' ו טו.

9 תהלים ס ט, וראה גם קח ט, 10 הקוף

האחרונה של מחוקקי נקודה במקום חירק פתח,

כדי שתהיה לשון רבים. 11 שבת פ"ד מ"א.

12 בבא בתרא פ"ב מ"א. 13 כאוקימתא דאביי

שם דף יט א. ואין כוונת רבנו לפסוק הלכת כן אלא לשם המצאת ההדגמה בלבד. 14 לפניני

אלקול אלמרצ'י, והו אן כל אלג'ואהר ואלאעראצ' כלקת דפעה ואחדה, ולכן צאתב אלכתאב אנמא טרק לנא בדלך ליסהל לנא וירקינא מן שי אלי שי, ומצירה סיג'מעחא ויקול וכולן אדוקין. וימכן אן יכון לה פי ג'מיע דלך אקואל דקיקה שביהה במא חודנאה פי מא כ'לק מע א'מ'ש' מים דוממת שין שורקת י', ודלך אן לכל ואחד מן אלסבעה כואכב ומן אלאת'ני עשר ברג' צורא מצורה מערופה ענד אהל צנאעה' היאה' י' אלפלך, ולכל ואחד מן אעצ'א ג'סם אלאנסן י'כלא משכלא יערפה מן קרא כתב אלתשריה ומנאפע אלאעצ'א, ועלי אן בעצ'הא לא תחגיר פיה כאליד מן אליד ואלרג'ל מן אלרג'ל, ולכן יג'רי אלאמר עלי אלאכת'רהא י' ואעמאה, פאן אתסע לבעצ' אלחלאמיד' אן יג'לס פיג'טר, פיג'ד אן צורה' אכת'ר אלכואכב ואלאעצ'א עלי צורה' אלחרוף אלתי נסבתא אליהא צאתב הדא אלכתאב או קריב מנהא כאן דלילא קוא, ואלא סיר בה עלי מא קלנא פי אלמקדמה י' אלאולי. פנקול חלאוה'

הרצויה, והוא שכל העצמים והמקרים נבראו בבת אחת, אלא שבעל הספר רק פתח לנו את הדרך בכך להקל עלינו ולעלותנו מדבר לדבר, וסופו לכללן ולומר וכולן אדוקין י'. ואפשר שיש לו בכל אלה דברים דקים י' בדומה למה שציינו י' במה שנברא עם א'מ'ש' מם דוממת שין שורקת, והוא שיש לכל אחד משבעת הכוכבים ושנים עשר המולות צורות מצויירות ידועות אצל בעלי מלאכת תכונת הגלגל, ולכל אחד מאברי גוף האדם תבנית מתוכנת יודע אותם מי שקרא ספרי הנחות ותועלת האברים י', ואף על פי שמקצתם אינם משתנים בו כגון היד לגבי היד והרגל לגבי הרגל י', אלא שהדברים אמורים על הרוב והכללי. ואם יתאפשר לאחד התלמידים לישוב ולעיין וימצא כי צורת רוב הכוכבים והאברים כצורת האותיות אשר יחסן אליהן בעל הספר הזה או קרוב להן תהיה זו ראייה חזקה, ואם לאו ינהג בו כפי שאמרנו בהקדמה הראשונה. ועתה נאמר נוסח

57 ד, שורקת (אלף מחרעת), 58 א, ח'ה'.

59 ד, אכת'רהא. 60 א, מקדה.

בפרק החמישי. 15 לקמן פרק ששי הל' ב. 16 אפשר : עמוקים. 17 לעיל בפרק שלישי תל' ב. 18 הכוונה לספר, "תועלת האברים" של גאלינוס. 19 כלומר שבעל הספר עשה אות מסוימת כנגד יד ימין ואות מסוימת כנגד יד שמאל, וכל השאר, והרי הידים שוות, אלא מדובר

על דרך ההכללה. ויתכן שיתחקקה התלמיד וימצא איות דמיון כל שהוא בצירוף מזימה בין כל אותן תאחדים שיוזכר לקמן בפרק החמישי בכל הלכת.

פרק חמישי

- א. המליך את אלף ברוח וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה וצר בו אור בעולם, ורויה בשנה, וגויה בנפש, זכר ונקבה, זכר בא' מ' ש' ונקבה בא' ש' מ'.
 ב. המליך את מים במים וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו ארץ בעולם, וקור בשנה, ובטן בנפש.
 ג. המליך את שין באש וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו וצב שמים בעולם, וחום בשנה, וראש בנפש. זכר ונקבה כאיזה צד צרפן, א' מ' ש' אשם משא, שאם שמא, שמים אש אור רוח ארץ מים, ראשו של אדם אש, לבו רוח, בטנו מים.
 ד. שבע כפולות ב' ג' ד' כ' פ' ר' ת', חקקן חצבן צרפן שקלן והימירן, וצר בהן כוכבים ימים ושערים.
 ה. המליך את בית וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו שבתאי בעולם, ושבת בשנה, ופה בנפש.
 ו. המליך את גימל וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו צדק בעולם, ואחד בשבת בשנה, ועין ימין בנפש.
 ז. המליך את דלת וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו מאדים בעולם, ושני בשבת בשנה, ועין שמאל בנפש.
 ח. המליך את כף וקשר לו כתר וצרפן זה עם זה, וצר בו חמה בעולם, ושלישי בשבת בשנה, ואף ימין בנפש.
 ט. המליך את פי וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו גוגה בעולם, ורביעי בשבת בשנה, ואף שמאל בנפש.
 י. המליך את ריש וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו כוכב חמה בעולם, וחמישי בשבת בשנה, ואון ימין בנפש.
 יא. המליך את תו וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו לבנה בעולם, וששי בשבת בשנה, ואון שמאל בנפש.
 יב. חיצה את העדים והעמידן אחד אחד לבדו, עולם לבדו, ושנה לבדה, ונפש לבדה.

הפרק החמישי

אלפצל אלכ'אמס'

קולה פי כל חרף וקשר לו כתר, הוא אצל מן אצול אלאולין זכ' לב', לאן פי נקלחם אן אחרוף גולת בתואיין ותיג'אן, כמא יקולון

אמרו בכל אות וקשר לו כתר, הוא יסוד מיסודות הראשונים זכ' לב', כי בקבלתם שאתותיות ניתנו י עם זיונין ותגין², כמו

¹ „תגין” שחיא ארמית תרגום כתר, וכך גם ערביה

1 אפשר: ידרו. 2 אפשר: כתרים. והעדפתי

שבע אותיות שבע צריכות שלשה שלשה זיונין ואלו הן שִׁשְׁטִינִי גִיץ¹, וכדא לכל חרף, וקד חכון חרופ תויד עלי אלמתעארף להא וחנקץ, עלי מא הו משרות פי [94] ספר תאגי. וינקלון¹ אן ספר תורה אדא לם יכתב בתחריר אלתיגיאן לם יגז' אלחבריד עליה ולא אלקראה פיה פי אלגמאעה, ויקולון ולדלך לא יעיש מן יסמת בה [בל ימות] בסרעה. [צג] ואצחאב אלקמיעין אלאלוין² יקולון אנהא אן לם תכתב בתיגיאנהא לם תנפע, ועלי מא קאל צאחב הדיא אלחחאב אנה לם יתם אן ינפעל באלחרף מא קעד בה מן מת'לת' ומרבע ומעטוף ומסלסל ומחדב אלא מע תאגיה, פלדלך קאל וקשר לו כתר. וקולה פי כל ואחד וצרפן זה עפ זה, לאנה לו תרכה מפרדא לם יג' מנה שי מולף, ואנמא גיא מנה מרכב כאמתואגיה מע גיריה. ואנמא ארת אלנסבה אלי דלך אלחרף וחדה³ לאנה אקואהא ואחדה⁴ או מכר פיהא מרתין או אכתי, כמא נעלם אן פי אלדוא אלחאר ברודה ופי אלבארד חרארה, אלא אנא נגסבה אלי אלאלגלב, וכמא יקנע⁵ לגא אן אלצדיק לא יכילו מן זלאת, ואן אלרשע לא בד מן אן יחסן יומא, אלא אנא נסמיה באסם אכתי עמלה.

שאורים שבע אותיות צריכות שלשה שלשה זיונין ואלו הן שִׁשְׁטִינִי גִיץ¹, וכך לכל אות, ויש אותיות שיש להן יותר על הידוע להן ויש פחות¹, כפי שמבואר בספר תאגי⁶. ומוסרים⁷ כי ספר תורה אם לא נכתב בדקדוק התגין אסור לברך עליו ולא לקרות בו בצבור⁸, ואומרים ולפיכך לא יחיה מי ששמתוהו בו⁹. [אלא ימות] במהרה. ובעלי הקמיעין הראשונים אומרים שאם לא נכתבו בחגיגה אינם מועילים¹⁰, וכמו שאמר בעל הספר הזה שלא יתכן שיתפעל באות מה שהמטרה בה משולש ומרובע וכפוף ומשולשל ומקומר אלא עם תגו, ולפיכך אמר וקשר לו כתר. ואמרו בכל אחד וצרפן זה עפ זה, כי אלו הניתן בודד לא יהיה ממנו שום דבר מחובר, אלא בא ממנו מורכב כמזוגו עם זולתו. ולא נעשה היחס לאותו האות לבדו¹¹ אלא מפני שהוא החזק שבהן והחריף, או שהוא כפול בהן פעמים או יותר, כמו שאנו יודעים שיש ברפואה החמה קרירות ובקרה חמימות, אלא שאנו מיחסים אותה אל הגובר, וכפי שבתחלת אצלנו כי הצדיק לא יבצר מעברות¹², ושהרשע הכרחי שיעשה טוב אי פעם¹³, אלא שאנו קוראים אותו בשם רוב מעשיו¹⁴. ואמרו

1 א, כ"א יקולון. 2 ד, אלאלוין. 3 א, ואחדה. 4 א, וחד. 5 ד, יקנע.

לו א. וראה גם רמב"ם בהלכות שבועות פ"א הל' ח"ט. וראה גם בהלכות תלמוד תורה פ"ב הל' ב. 9 ראה גם לעיל פ"ד הל' ח הע' 96. 10 כלומר זה שהיא מיחס בפרק זה תוצאה מסויימת לאית ברדת, לא מפני שהיא לבדה, אלא מפני שהיא החזקה והחריפה באותו ההרכב, או שיש באותו הדבר שתי אותיות מסוג אותה האות והרי היא כאלו מנה כפולה באותו ההרכב. 11 כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. קהלת 1 כ. 12 ראה גם רמב"ם בפירושו לאבות פ"ה מט"ה. 13 וכן כתב בספרו הנבחר באמרד מאמר חמישי פ"ב מהדורתי עמ' קעג. יקרא צדיק מי שהיו רוב מעשיו יכויות, ורשע מי שהיו רוב מעשיו חובות, והרי מצב זה דומה לדברים הטבעיים, והוא שהחכמים קוראים את הדבר חם אם היה בו תחום יותר על חור, וקוראין את הדבר קר אם היה

תרגום כחר, מפני שכבר נתאורח שמן של הזיונין "תגין". 3 מנחות כט ב. 4 וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות ספר תורה פ"ו הל' ח יש אות שיש עליה תג אחד ויש אות שיש עליה שבעה. 5 הזכירו הרשב"ץ בחשבוה ח"א סי' גג, ומגדל עוז בהלכות ס"ח פ"ו הל' ח. והרמב"ן בפירושו לדברים כו ג, ומנחת שי מוזכרו פעמים רבות. ואיני יודע אם מצוי הוא כיום. 6 לפי י"ג, "ואומרים". 7 וכתב הטור יו"ד סי' רעד שכן דעת הטור ור"ת. אך הרמב"ם ספק שאם לא כתב הזיונין כשר, וכתב ר' ירוחם בנתיב ב שכן דעת רבנו האי גאון, ויחזק שגם רבנו אין דעתו לפסול שהרי אמר, "ומוסרים" או, "ואומרים" משמע דליה לא סבירא ליה. 8 כנראה שהיו נוהגין לשמות ולגדות בפני ספר תורה, אפי' שלא מצאו כן בשום מקום. ויתכן שכוונת רבנו על השבועה, כי שבועת התורה ושבועת המשנה נבקשת ספץ, כלומר שהנשבע מחזיק ספר תורה בידו, ומשביעין באורו, וכבר אמרו כי אורו יש בו לשון שבועה ולשון שמתא, ראה גמ' שבועות

וקולה פי כל ואחד וצר בו, יריד בה וצר בו, ולכנה אכ'תצר אליוד כמה תקע אלאכ'תצאראת פי אלמקרא אד' יקול נחנו געבר חלוצים. ופי אלמשנה אד' יקול וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ, במקום חייב המזיק. ובדברי הפייטים אומרים רד מקום ירד¹⁷, ומניחים עץ במקום יעץ, וכן רש במקום ירש, והרבה ממה שדומה לזה. וכך בלשון הערבים אומרים „יא צאח“ במקום „יא צאחב“ ואומרים „סאן יר“ במקום „סאן יכן“. ואמרו זכר ונקבה כאיזצר צרפו, כונתו בכך כי החלק המשלים את היצירה הוא גורם הזכרות והנקבות כפי שכבר הקדמנו¹⁸. וכן גורם הכח והחולשה ביתר הנמצאים. ולמד אותנו בענין הכפל שנכסול מן הקרוב בקרוב אל סדר המלה, אשם הוא יותר קרוב אל אמש, וכך משא הוא קרוב אליה ואחר כך הפוכה, ואחר כך שאם הוא קרוב אליה, ואחר כך מאש הוא קרוב אליה, ואחר כך הפוכה¹⁹. ועל דרך זו נעשה בכל מלה המרובעת והמחומשת ועד כמה שיגיע הדבור. ונוסח.

וקולה פי כל ואחד וצר בו, יריד בה וצר בו, ולכנה אכ'תצר אליוד כמה תקע אלאכ'תצאראת פי אלמקרא אד' יקול נחנו געבר חלוצים. ופי אלמשנה אד' יקול וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ, במקום חייב המזיק. ובדברי הפייטים אומרים רד מקום ירד¹⁷, ומניחים עץ במקום יעץ, וכן רש במקום ירש, והרבה ממה שדומה לזה. וכך בלשון הערבים אומרים „יא צאח“ במקום „יא צאחב“ ואומרים „סאן יר“ במקום „סאן יכן“. ואמרו זכר ונקבה כאיזצר צרפו, כונתו בכך כי החלק המשלים את היצירה הוא גורם הזכרות והנקבות כפי שכבר הקדמנו¹⁸. וכן גורם הכח והחולשה ביתר הנמצאים. ולמד אותנו בענין הכפל שנכסול מן הקרוב בקרוב אל סדר המלה, אשם הוא יותר קרוב אל אמש, וכך משא הוא קרוב אליה ואחר כך הפוכה, ואחר כך שאם הוא קרוב אליה, ואחר כך מאש הוא קרוב אליה, ואחר כך הפוכה¹⁹. ועל דרך זו נעשה בכל מלה המרובעת והמחומשת ועד כמה שיגיע הדבור. ונוסח.

6 ד, על.

7 ד, אשם הוא אקרב אלי אמש, ת'ם משא חן מקלובה, ת'ם מאש הוא אקרב אליהא, ת'ם שאם הוא מקלובה, ת'ם משא חן אקרב אליהא, ועל.

וזה תרגומו: אשם הוא יותר קרוב אל אמש, ואח'כ משא הוא הפוכה, ואח'כ מאש הוא יותר קרוב אליו, ואח'כ שאם הוא הפוכה, ואח'כ שמשא הוא יותר קרוב אליו, ועל דרך זו וכ'.

הקור בו יותר על החום, ואומרים שהגוף בריא אם היתה הבריאות בו יותר, וחולה אם היתה המחלה בו יותר, ע"ש. 14 כלומר שאין „וצר“ ענין ציור אלא יצירה. 15 במדבר לכ לב. 16 בבא קמא פ"א מ"א. 17 איני יודע למה לא הזכיר מקרא והיום רד מאד, שופטים יט יא. 18 לעיל בפרק שלישי הל' ב. 19 כל הקטע הזה מן „אשם“ עד כאן אינו ברור דיו כפי נוסח זה שהוא נוסח כ"י א. ונראה כי נכון יותר כנוסח ד.

פ ר ק ש י ש י

וצד א. שתיים עשרה פשוטות ה'ו' ח' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק', חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן, וצר בהן מזלות חדשים ומנהגים, שני לעיזים, ושני עליזים, שני נועצים, ושני עליצים, והן קרקבנין, ושתי ידיים, ושתי רגלים, עשאן כמין מריבה וערכן כמין מלחמה, וזה לעמת זה עשה האלהים.

ב. שלשה אחד אחד לבדו, שבעה חלוקין שלשה על גבי שלשה ואחד חוק מכריע בינתיים, שנים עשר שנים עשר עומדין א במלחמה, שלשה אוהבים ושלשה אויבים, שלשה ממיתים ושלשה מחיים, וכולן אדוקין זה עם זה, וסימן לדבר עשרים ושתיים חפצים וגוף אחד.

ג. כאיצוד צרפן, הו וה, זח חו, טי יט, לן נל, סע עס, צק קץ.

ד. המליך את ה' וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו טלה בעולם, וניסן בשנה, וכבד בנפש.

ה. המליך את וא וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו שור בעולם, ואייר בשנה, ומרה בנפש.

ו. המליך את זן וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו תאומים בעולם, וסיין בשנה, וטחול בנפש.

ז. המליך את חית וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו סרטן בעולם, ותמוז בשנה, ומסס בנפש.

ח. המליך את טת וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו אריה בעולם, ואב בשנה, וכוליה של ימין בנפש.

ט. המליך את יוד וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו בתולה בעולם, ואלול בשנה, וכוליה (הז) של שמאל בנפש.

י. המליך את למד וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו מאזנים בעולם ותשרי בשנה, וקרקבן בנפש.

יא. המליך את נון וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו עקרב בעולם, ומרחשון בשנה, וקיבה בנפש.

יב. המליך את סמך וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו קשת בעולם, וכסלו בשנה, ויד ימין בנפש.

יג. המליך את עין וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו גדי בעולם, (וצה) וטבת בשנה, ויד שמאל בנפש.

יד. המליך את צדי וקשר לו כתר וצרפן זה עם זה, וצר בו דלי בעולם, ושבט בשנה, ורגל ימין בנפש.

הי. המליך את קוף וקשר לו כתר, וצרפן זה עם זה, וצר בו דגים בעולם, ואדר בשנה, ורגל שמאל בנפש.
י. חיצה את העדים והעמידן אחד אחד לבדו, עולם לבדו, ושנה לבדה, ונפש לבדה.

הפרק הששי

אלפצל אלסאדס

נחל במה שיש בפרק זה מן המלים ונאמר, פירוש שני לעוזים, "טיאשין"¹, ועיקר הדבר משל מושאל, מעם לעוז², והכוונה בכך הכבד והמרה, כי ה, "טיש"³: נעשה בהם, כי הכבד מקור הדם, והמרה מקום הירוקה⁴, לפיכך הכבד משתוקקת למזון והמרה אל הכעס. ומן הידוע אצל בני אדם שאומרים, "כבד רעבה", ואומרים על מי שאינו מקנא, "אין לו מרה". ופירוש שני עליונים, נציבים אורחים, כמו זאת העיר העליונה הישבת לבטח⁵, והכוונה בכך הטחול לפי שהוא מקור המרה השחורה, והוא כטבע העפר. ואחר כך האסטומכא וישמה מפים בלשון המשנה⁶, וגם הוא אינו מחזיק את האוכל כי אם בכח המחזיק אשר בו, והוא קר יבש, ואף על פי שיש לי שלשה כחות אחרים המושך והמכעל והדוחה, אלא שזה המיוחד שבה, ויותר דומה לטבע הטחול. ופירוש שני נועצים יעצים, כאמרך מה אתם נועצים⁷, והכוונה בכך שתי הכליות, לפי שיש להן פעולה על אמיצות האדם, כאשר רואה את הפעולה נכונה יורד⁸

נבדתי במא פי הדיא אלפרק מן אללפטי ונקול, תפסיר שני לעוזים¹: טיאשין², ואצל אלקול מת'ל מסתעאר מעם לעוז, ויריד בדלך אלכבד ואלמררה, לאן אלטיש בהמא יכון, אדי אלכבד מעדן אלדם, ואלמררה מחל אלצפרא, פאלכבד תשתאק אלי אלגדיא ואלמררה אלי אלחדה. ומן אלמתעאלם ענד אלנאס אן יקולון³: כבד ג'איעה, ויקולון למן לא יגאר לים לה מרר. ותפסיר שני עליונים רכנין⁴: מסחוטנין מת'ל זאת העיר העליונה הישבת לבטח, ויריד בדלך אלטחאל לאנה מגיץ אלסודא והי כטביעה אלחראב. ת'ם אלמעדה ואסמהא מפים בלג'ה אלמשנה, והי איציא אנמא תמסך אלטעאם באלקוה אלמאסכה אלתי פיהא, והי בארדה יאבסה, ועלי אן לתא תילאת' קוי אכ'ר אלג'אדיבה ואלהאצ'מה ואלדאפעה, אלא אן הד'ה אכ'צהא ואשבה בטבע אלטחאל. ותפסיר שני נועצים משירין⁵, כקולך מה אתם [98] נועצים, ויריד בדלך אלכלותין, ודלך אן לתא פעל פי תשגייע אלנאסן אדיא ראי אלפעל צואבא

1 ד, לעיזים.

2 א, בעמוד. ש'יאשין' בין תפסין נ'א טיאשין.

3 ד, יקולון. 4 ד, רכנאן. 5 ד, משראן.

פ'ג מ"א-מ"ב. ו'בגוס' הרמב"ם, "מס" ו'בגוס' כ"י תימן, "מס"ו. והוא בשם זה שמושית, וטועים הקוראים, "המס" כאלו הוא מן השם, וכאשר רוצים להודיע אומרים, "ההמס". 6 מלכים א' יב ט. דברי הימים ב' י ט. ושמה לפני רבנו היתה העין נקודה חטף פתח. אבל יונתן תרגם, "מתמלכין". 7 אפשר: תודר. 8 המחיצה המבדלת בין אברי

1 עיקר הוראתה המרוצה לכל עבר ללא כוון מטרה מוגדרת ומסויימת, כך שני אברים אלה כשאדם כועס ויוצא מגדרו או יוצא מגדר הנוהג מחמת חוסר שווי נפשי הרי הדבר לטשה זו נעשה בהם, והנחתיה כמו שהיא כי לא מצאתי לה מלה מתאימה, ויחכן שהיה אפשר לתרגם טוטים-טוטה. 2 תהלים קיד א. 3 המרה הירוקה, כפי שחלקו הקדמונים ש'ש באדם ארבע מרות, הירוקה, והשחורה, והלבנה, והאדומה. 4 צפניה ב טו. והנה רבנו מפרש עליונה ענין של אורחות, כלומר העיר הותיקה המיושבת מלפנים זה דורות רבים. ונחלקו המפרשים בפירוש ססוק זה, וראה גם ר"י בן גנאה. 5 חולין

סתנחדר קוה מן אלח'אב אלמאצל⁶ בסרעה חתי תנחתי אלי אלכלותין סתפיד אלגנסן שג'אעה לד'לך אלפעל, ולד'לך יקול אלנבי כי אתה קנית כליותי. ותפסירי שני עליציפ סארין מדיחיו, כמה קאל עלץ לבי בה', ויריד בד'לך אלמעציין אלמעא אלצאים ואלמעא אלעאור, סאלאל סמאה קרקבן ואלת'אני קיבה, לאן אלאל לים ילבתי פיה אלטעאם ולד'לך סמי צאימא, ואלת'אני ידכ'ל אליה אלת'פל חתי יתעפן, לאנה אן לס יתעפן ותנתן ראיחתה לס חרסבה [צו] אלטביעה בל חמסכת בה, פאדיא הו נתן כ'רג' מן חית' דכל, ולד'לך סמי אלעאור אד' לים לה אלא סם ואחד, וסמי' ג'מיצא קרקבנין עלי טריק אלסטעארה, לאן קרקבן אסם קאנצה' אלטאיר כמה קיל פי עלאמאת אלטאהר מנה וקרקבנו נקלף, ותפסירה אן תכון קאנצתה תנקשר טועא. פד'לך שרח את'ני עשר מנהגים. ומא בקי מן תשריה אלמעא בעד מא וצפאט פהו דאכל פי קולה ובס', כמה אן מא בקי מן תשריה אלראס בעד שבעה שערין פהו דאכל פי קולה ראש, ומא בקי מן אעצ'א אלג'ת'ה פהו דאכל פי קולה וגויה. וקולה עשאן כמין מריבה וערפן⁷ כמין מלחמה, יריד בה אן הד'ה אלקוי אלתי לכל ואחד מן הד'ה אלאת'ני עשר עצי' פיהא אצ'דאד ובעצ'הא יקאום בעצ'הא, פיוון סבילהא פי אול מא יתגיר אלמואג' פתעלו מנה כיפיה עלי אכ'רי, סביל אלכ'צומה פי אול מא תבחדו בין את'נין מן אלגאס אלתי תבחדו קלילה, ת'ם תתסע מת'ל בתק אלמא, וכמא קאל פוטר מים ראשית מדון, פאדיא קוית אליכ'פיה וקעת אלמחארבה, פלא תואל חתי [99] תגלב⁸ אמא אלתייה או אלמות, ולד'לך סמי יום אלמות מלחמה, יראד בה מחארבה' אלעאצור והו קולה

כח מן המחיצה המכדילה במהירות עד שמגיע אל הכליות ומשפיע על האדם אומץ לאותה הפעולה, ולפיכך אומר הגביא כי אתה קנית כליותי. ופירוש שני עליציפ שמחים וששים, כמו שאמר עלץ לבי בה'¹⁰, והכוונה בכך שני המעים, המעי הצמ והמעי העור, הראשון נקרא קרקבן והשני קיבה, כי הראשון אין האוכל מתעכב בו ולפיכך נקרא צם, והשני נכנסת לו הפסולת עד שתתעפש, לפי שאם לא תתעפש ויסריח ריחה לא ידחהו הטבע אלא יחזיק בו, וכאשר הוא נסתר יוצא ממקום שנכנס, ולפיכך נקרא העור לפי שאין לו אלא פה אחד, ונקראו שניהם קרקבנין על דרך ההשאלה, כי קרקבן שם נוצח¹¹, העוף כמו שאמרו בסמיני הטחור שבו וקרקבנו נקלף¹², ופירושו שיהא קרקבנו נקלף ביד¹³. זה הוא פירוש שנים עשר מנהגים. ומה שנשאר מחלקי המעים אחרי מה שבארנו הרי הוא גכלל כמה שאמר ובס', כמו שמה שנשאר מחלקי הראש אחר שבעה שערים הוא בכלל אמרו ראש, ומה שנשאר מאברי הגויה הוא בכלל אמרו וגויה. ואמרו עשאן כמין מריבה וערפן כמין מלחמה, הכוונה בזה שהכחות הללו אשר לכל אחד משנים עשר אברים אלו יש בהן גיגודים ומקצתם נגד מקצתם, ויהיה דרכם בראשית השתנות המוג שחגבר איכות על אחרת, כדרך המריבה כאשר מתחילה בין שנים מבני אדם שהיא מתחילה במעט, ואחר כך מתרחבת כפרץ מים, וכמו שאמר פוטר מים ראשית מדון¹⁴, וכאשר מתגברת האיכות תהיה המלחמה, ולא תחדל עד שתגבר או תחיות או תמות, ולפיכך נקרא יום המות מלחמה, הכוונה בכך מלחמת היסודות והוא אמרו ואין שלטון

6 א, אלפאצ'ל. 7 ד, יכ'מיא. 8 א, ועד כאן. 9 ד, עצי'א. 10 א, תגלב.

פ"ג מ"ו. 13 „טועא" ללא קושי, בקלות. וראה בגמ' שם סב ב, לענין קרקבנו נקלף בסכין.

הנשימה לאברי המאכל, והיא הנקראת דייפרגמא, וא סרעפת. 9 תהלים קלט יג. 10 שמואל א ב א. 11 תרגומי, „נוצה" בעקבות רבנו שחרגם ביקרא א טו „בנצחה", „קאנצה" והוא הקרקבן, וראה פירושי רבנו שם מהדורות. 12 חולין

וביום המות ואין משלחת במלחמה¹⁴, והוא דומה למלחמת האש בקוצים עד שישרפו כמו שאמר שם מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד¹⁵. אבל אמרו וזה לעמת זה עשה האלהים¹⁶ היא אחת הראיות על שיש לדברים עושה מחבר, לפי שאנו רואים שהוא איחד את הדברים אשר טבעם ההתפרדות, והם החום והקור, והלחות והיבשות, ועשאו דבר אחד וגדרן במקום אחד.

אחר כך אמר ונמשלים עוד השבעה לשלשה אנשים החולקים עם שלשה אחד שוטט ביניהם, ועשה את העצור שלשה כי אין הסברא מתחזקת אלא משלשה ענינים¹⁷ ומשלש דעות, ולפיכך נעשו דיני ממונות בשלשה¹⁸. ונמשלו השנים עשר לשנים עשר איש במלחמה, שלשה נהרגין ושלשה חיים, ושלשה חיים ושלשה נהרגין¹⁹, וכל זמן שכחות הממיתים והמחיים שקולים הרי השנים עשר קיימים בשלמותם, לפי שאנו מתארים כי מה שממית אותו זה מחייהו זה, ואם גבר אחד הכחות יושמד הכל²⁰. וראוי שאבאר היאך יושמד הכל, וראוי שיהיו הדברים בחיים ובמות על הששה הנפעל בהם, לא על הששה הפועלים, ואומר, כי הששה הפועלים אינם קיימים אלא כל זמן שפעולתם מצויה שהם מטבעם ויסודם²¹, כגון האש שהיא קיימת עם השריפה, ואם בטלה לא תיראה, כך אם גברו הממיתים לא יתקיימו המחיים מחמת בטול פעולתם, וגם לא הממיתים כי לא נשאר להם דבר להמיתו, והנה בטלה פעולתם גם הם. וכך בהפך אם גברו המחיים

וביום המות ואין משלחת במלחמה¹⁴, והוא דומה למלחמת האש בקוצים עד שישרפו כמו שאמר שם מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד¹⁵. אבל אמרו וזה לעמת זה עשה האלהים¹⁶ היא אחת הראיות על שיש לדברים עושה מחבר, לפי שאנו רואים שהוא איחד את הדברים אשר טבעם ההתפרדות, והם החום והקור, והלחות והיבשות, ועשאו דבר אחד וגדרן במקום אחד.

אחר כך אמר ונמשלים עוד השבעה לשלשה אנשים החולקים עם שלשה אחד שוטט ביניהם, ועשה את העצור שלשה כי אין הסברא מתחזקת אלא משלשה ענינים¹⁷ ומשלש דעות, ולפיכך נעשו דיני ממונות בשלשה¹⁸. ונמשלו השנים עשר לשנים עשר איש במלחמה, שלשה נהרגין ושלשה חיים, ושלשה חיים ושלשה נהרגין¹⁹, וכל זמן שכחות הממיתים והמחיים שקולים הרי השנים עשר קיימים בשלמותם, לפי שאנו מתארים כי מה שממית אותו זה מחייהו זה, ואם גבר אחד הכחות יושמד הכל²⁰. וראוי שאבאר היאך יושמד הכל, וראוי שיהיו הדברים בחיים ובמות על הששה הנפעל בהם, לא על הששה הפועלים, ואומר, כי הששה הפועלים אינם קיימים אלא כל זמן שפעולתם מצויה שהם מטבעם ויסודם²¹, כגון האש שהיא קיימת עם השריפה, ואם בטלה לא תיראה, כך אם גברו הממיתים לא יתקיימו המחיים מחמת בטול פעולתם, וגם לא הממיתים כי לא נשאר להם דבר להמיתו, והנה בטלה פעולתם גם הם. וכך בהפך אם גברו המחיים

11 ת, פ"ח.

12 כ"ה בשולי א, ובעמוד ג, אך בעמוד א, ובשולי ג, חרב תלאתה יתחיו ג, יחיו ג, וגי יתחיו ג, יחיו ג, פ"ח.

14 ד, למחיו.

15 א, ג'לבת.

21 הממיתים והמחיים גם יחד, 22 שפעולתם היא יסוד קיומם הטבעי כשריפת האש, שבלעדי זה

14 משלי יז יד. 15 קהלת ח ח. 16 ישעיה כז ד. 17 ראה קהלת ז יד. 18 כוונתו כנראה על החזקות כגון וסמות ושור המועד, ראה יבמות סד ב, וכן חזקת קרקעות, ראה בבא בתרא פ"ג מ"א, וכדומה. 19 סנהדרין פ"א מ"א. 20 כל נוסח זה לפי ההגה בשולי כ"י א. והוא הנוסח הנכון לדעת, וכך הדפוס החכם לאמבערט. ולפי נוס' העמוד של כ"י א., שלשה יתרגו שלשה ויחיו שלשה, ושלשה יתרגו שלשה ויחיו שלשה.

וביום המות ואין משלחת במלחמה¹¹, והוא דומה למלחמת האש בקוצים עד שישפרו כמו שאמר הם מי יתנני שמיר שית במלחמה אפסעה בה אציתנה יחד¹². אבל אמרו וזה לעמת זה עשה האלהים¹³ היא אחת הראיות על שיש לדברים עושה מחבר, לפי שאנו רואים שהוא איחד את הדברים אשר טבעם ההתפרדות, והם החום והקור, והלחות והיבשות, ועשאים דבר אחד וגדרן במקום אחד.

אחר כך אמר ונמשלים עוד השבעה לשלשה אנשים החולקים עם שלשה ואחד שופט ביניהם, ועשה את השעור שלשה כי אין הסברה מתחזקת אלא משלשה ענינים¹⁴ ומשלש דעות, ולפיכך נעשו דיני ממונות בשלשה¹⁵. ונמשלו השנים עשר לשנים עשר איש במלחמה, שלשה נהרגין ושלשה חיים, ושלשה חיים ושלשה נהרגין¹⁶, וכל זמן שכחות הממיתים ותמחיים שקולים הרי השנים עשר קיימים בשלמותם, לפי שאנו מתארים כי מה שממית אותו זה מחייהו זה, ואם גבר אחד הכחות וישמד הכל¹⁷. וראוי שאבאר היאך וישמד הכל, וראוי שהיו הדברים בחיים ובמות על השישה הנפעל בהם, לא על הששה הפועלים, ואומר, כי הששה הפועלים אינם קיימים אלא כל זמן שפעולתם מצויה שהם מטבעם ויסודם¹⁸, כגון האש שהיא קיימת עם השריפה, ואם בטלה לא תיראה, כך אם גברו הממיתים לא יתקיימו הממחים מחמת בטול פעולתם, וגם לא הממיתים כי לא נשאר להם דבר להמיתו, והנה בטלה פעולתם גם הם. וכך בהפך אם גברו הממחים

וביום המות ואין משלחת במלחמה¹¹, והוא דומה למלחמת האש בקוצים עד שישפרו כמו שאמר הם מי יתנני שמיר שית במלחמה אפסעה בה אציתנה יחד¹². אבל אמרו וזה לעמת זה עשה האלהים¹³ היא אחת הראיות על שיש לדברים עושה מחבר, לפי שאנו רואים שהוא איחד את הדברים אשר טבעם ההתפרדות, והם החום והקור, והלחות והיבשות, ועשאים דבר אחד וגדרן במקום אחד.

אחר כך אמר ונמשלים עוד השבעה לשלשה אנשים החולקים עם שלשה ואחד שופט ביניהם, ועשה את השעור שלשה כי אין הסברה מתחזקת אלא משלשה ענינים¹⁴ ומשלש דעות, ולפיכך נעשו דיני ממונות בשלשה¹⁵. ונמשלו השנים עשר לשנים עשר איש במלחמה, שלשה נהרגין ושלשה חיים, ושלשה חיים ושלשה נהרגין¹⁶, וכל זמן שכחות הממיתים ותמחיים שקולים הרי השנים עשר קיימים בשלמותם, לפי שאנו מתארים כי מה שממית אותו זה מחייהו זה, ואם גבר אחד הכחות וישמד הכל¹⁷. וראוי שאבאר היאך וישמד הכל, וראוי שהיו הדברים בחיים ובמות על השישה הנפעל בהם, לא על הששה הפועלים, ואומר, כי הששה הפועלים אינם קיימים אלא כל זמן שפעולתם מצויה שהם מטבעם ויסודם¹⁸, כגון האש שהיא קיימת עם השריפה, ואם בטלה לא תיראה, כך אם גברו הממיתים לא יתקיימו הממחים מחמת בטול פעולתם, וגם לא הממיתים כי לא נשאר להם דבר להמיתו, והנה בטלה פעולתם גם הם. וכך בהפך אם גברו הממחים

11 ח, פ"מא.

12 כ"ה בשולי א, ובעמוד ג, אך בעמוד א, ובשולי ג, חרב תילאתיה יתלון ג' ויחיו ג', ובי' יתלון ג' ויחיו ג', פ"מא.

14 ד, ללמח"ן.

13 א, ג'לבת.

21 הממיתים והמחיים גם יחד. 22 שפעולתם היא יסוד קיומם חטבעי כשריפת האש, שבלעדי זה

14 משלי יז יד. 15 קהלת ח ח. 16 ישעיה כו ד. 17 ראה קהלת ז יד. 18 כוונתו כנראה על החזקות כגון וסתות ושור המועד, ראה יבמות סד ב, וכן חזקת קרקעות, ראה בבא בתרא פ"ג מ"א, וכדומה. 19 סנהדרין פ"א מ"א. 20 כל נוסח זה לפי התגה בשולי כ"י א. והיא הנוסח הנכון לדעת, וכך הדפיס החכם לאמבערט. ולפי נוס' העמוד של כ"י א. „שלשה יתרגו שלשה ויחיו שלשה, ושלשה יתרגו שלשה ויחיו שלשה“.

אלמיתון לבטלאן פעלחם, ולם יבק ללמחיון¹⁴ שי [100] פיעלונה אד' ליס ממית ולא ממאת, פבטלו הם איצ'א, פבקא אלא'ני עשר אג'מעין דואם מתארבחהם עלי מא וצף, והי קול דקיק, ולד'לך אתבעהא ופולן אדוקין זה פזה, יעני מתשבחין ומתעלקין, כמה קאלו אלחכמים שנים אדוקין בשטר, ושנים אדוקין בטלית, מקאם שנים אוחזין. ואמא תסמיתה אלתרוף זין ועין ודלת וצדי פהו מא תקדמנא בה אנה לגה' אלשאם. ותלאוה'

בטלו הממיתים מחמת בטול פעולתם, ולא נשאר למחיים דבר לעשותו לפי שאין ממית ואין מומת, ולכן בטלו גם הם, ולפיכך קיום השנים עשר יחד התמדת מלחמתם כפי שתיאר, והם דברים דקים²³, ולפיכך הסמיך להן וכולן אדוקין זה פזה, כלומר מאוחזין ותלויים, כמו שאמרו חכמים שנים אדוקין ביטור²⁴, ושנים אדוקין בטלית²⁵, במקום שנים אוחזין. אבל מה שקרא את האותיות זין ועין ודלת וצדי הוא כפי שהקדמנו²⁶ שהוא לשון ארץ ישראל. ונוסח

אינה קיימת. 23 כלומר שדברים הללו דברי 25 שם. 26 לעיל בסוף הקדמת הספר עמוד לג
עיון עדין דק וחודר. 24 בבא מציעא ז א. סוף ד"ה וכיון שכבר מנינו.

בטלו הממיתים מחמת בטול פעולתם, ולא נשאר למחיים דבר לעשותו לפי שאין ממית ואין מומת, ולכן בטלו גם הם, ולפיכך קיום השנים עשר יחד התמדת מלחמתם כפי שתיאר, והם דברים דקים²³, ולפיכך הסמיך להן וכולן אדוקין זה בזה, כלומר מאוחזין ותלויים, כמו שאמרו חכמים שנים אדוקין ביסטר²⁴, ושנים אדוקין בטלית²⁵, במקום שנים אוחזין. אבל מה שקרא את האותיות זין ועין ודלת וצדי הוא כפי שהקדמנו²⁶ שהוא לשון ארץ ישראל. ונוסח

אלממיתון לבטלאן פעלהם, ולם יבק ללמחיון²⁷ שי [100] סיסעלונה אדי לים ממית ולא ממאת, סבטלו הם איצ'א, סבקא אלאח'ני עשר אג'מעין דואם מחארכתהם עלי מא וצף, והי קול דקיק, ולד'לך אתבעהא וכולן אדוקין זה בזה, יעני מתשבתין ומתעלקין, כמא קאלו אלחכמים שנים אדוקין בשטר, ושנים אדוקין בטלית, מקאם שנים אוחזין. ואמא תסמיתה אלחרוף זין ועין ודלת וצדי פהו מא תקדמנא בה אנה לגה' אלשאם. ותלאה'

אינה קיימת.

23 כלומר שדברים הללו דברי

25 שם.

26 לעיל בסוף הקדמת הספר עמוד ל

סוף ד"ה וכיון שכבר מנינו.

24 בבא מציעא ז א.

עיון עדיו דפ וחודר.

פרק שביעי

א. אויר רייה וגויה, ארץ קור ובטן, שמים חום וראש. והוא א' מ' ש'.
 ב. שבתאי שבת ופה, צדק אחד בשבת ועין ימין, מאדים שני בשבת ועין שמאל,
 חמה שלישי בשבת ואף ימין, נוגה רביעי בשבת ואף שמאל, כוכב חמה חמישי
 בשבת ואזן ימין, לבנה ששי בשבת ואזן שמאל. והן א' ב' ג' ד' כ' פ' ר' ת'.
 ג. טלה ניסן וכבד, שור אייר ומרה, תאומים סיון וטחול, סרטן תמוז ומסיס,
 אריה אב וכוליה של ימין, בתולה אלול (צח) וכוליה א' של שמאל, מאזניים תשרי
 וקרקבן, עקרב מרחשון וקיבה, קשת כסלו ויד ימין, גדי טבת ויד שמאל, דלי
 שבט ורגל ימין, דגים אדר ורגל שמאל, והן ה' ו' ח' ט' י' ל' י' ס' ע' צ' ק'.

ב (א) א, והו. ג (א) א, וכוליא. (ב) א, והו.

הפרק השביעי

אלפרק אלסאבע

אלסאידה פי אעאדה' הד'ה אלס'ו שי בג'מע
 כל ואחד מן כל כ"ב מנהא אלי אלאכ'ר, ליתדרב
 אלמתעלמון בהא אד'א עידת עליהם ד'אהבה
 וג'איה, בכלאם ואסע ובכלאם קליל, ארתסמת
 פי קלובחם, ועלי מא עלמת מן אעאדה' אלחכים
 פי אלתוריה מצות שבת מ"ח מרה, ונהי ען
 עבודה זרה מ"ח מרה¹, ומא אשבה ד'לך מן
 אלתכראר ואלאעאדה. פאן קאל קאיל פלם לם
 יד'כר אדר שני, קלנא אנה אנמא יקצד אדר
 אלשמסי אלמקאבל ללברוג', ליס יריד אדר
 אלקמרי. ותלאוה'

התועלת במה שתור על אלו הס"ו דברים
 בצירוף כל אחד מכל כ"ב מהן אל האחר, כדי
 שיתרגלו המתלמדים בהם כאשר הם חזורים
 עליהם הלוח ושוב, בדברים מורחבים ובדברים
 קצרים, נחקקים בלבותם, וכפי שידעת חזרת
 החכם¹ בתורה על מצות שבת מ"ח פעמים, והזהיר
 על עבודה זרה מ"ח פעמים, וכל הדומה לכך
 מן הכפילות והחזרה. ואם יאמר אדם מדוע לא
 הזכיר אדר שני, נאמר שלא התכוון אלא לאדר
 השמשי² המקביל למזלות, ולא נתכוון לאדר
 הירחי. וגוסח

1 א. ל"ג מרה.

הנדמים בתחלת כל חלק מחלקי השנים עשר, והם
 הנקראים מזלות.

1 כנוי להקב"ה בעקבות דרשת חז"ל על הפסוק מי
 כהחכם, קהלת ח א, מי כהחכם זה הקב"ה דכתיב
 ביה חכם לבב ואמץ כח, איוב ט ד.
 2 כי
 שלש מאות ששים וחמשה ימות החמה חלקום לשנים
 עשר, וכנגדן קבעו את סימני קבוצות הכוכבים

פרק שמיני

[101] א. נוצר עם אלף אילו, רוח אויר רויה וגויה וחוק לשון.
 נוצר עם מים אילו, מים ארץ קור ובטן וכף חובה.
 נוצר עם שין אילו, אש שמים חום וראש א' וכף זכות.
 ב. נוצר עם בית אילו, שבתאי שבת ופה חיים ומות.
 נוצר עם גימל אילו, צדק ראשון א' בשבת ועין ימין שלום ורע.
 נוצר עם דלת אילו, מאדים שני בשבת ועין שמאל חכמה ואולת.
 נוצר עם כף אילו, חמה שלישי בשבת ואף ימין עושר ועוני.
 נוצר עם פי אילו, נוגה רביעי בשבת ואף שמאל זרע ושממה.
 נוצר עם ריש אילו, כוכב חמה חמישי בשבת ואון ימין חן וכיאור.
 נוצר עם תו אילו, לבנה ששי בשבת ואון שמאל ממשלה ועבדות.
 ג. נוצר עם הי אילו, טלה ניסן וכבד, ראה וסמיות.
 נוצר עם וו אילו, שור אייר ומרה, שמיעה וחרשות.
 נוצר עם זין אילו, תאומים סיון וטחול, ריחה ותתרות.
 נוצר עם חית אילו, סרטן תמוז ומסיס, סיחה ואלמות.
 נוצר עם טית אילו, אריה אב וכוליה של ימין, לעיטה ורעבתן.
 נוצר עם יוד אילו, [וצט] בתולה אלול וכוליה א' של שמאל, תשמיש וסירוס.
 נוצר עם למד אילו, מאזנים תשרי וקרקבן, מעשה וגידמות.
 נוצר עם נון אילו, עקרב מרחשון וקיבה, הילוך וחיגרות.
 נוצר עם סמך אילו, קשת כסלו ויד ימין, רוגו וניטול כבד.
 נוצר עם עין אילו, גדי טבת ויד שמאל, שחוק וניטול טחול.
 נוצר עם צדי אילו, דלי שבט ורגל ימין, הרהור ניטול הלב ואיגנו.
 נוצר עם קוף אילו, דגים אדר ורגל שמאל, שינה מת והלך לו.
 ד. וכולן אדוקין בתלי גלגל ולב, תלי בעולם כמלך על כסא, גלגל בשנה כמלך
 במדינה, לב [102] בגוף כמלך במלחמה. כללו של דבר, מקצת אילו מצטרפין
 עם אילו, ומקצת אילו מצטרפין על אילו, אילו עם אילו ואילו עם אילו, אילו
 תמורת אילו, ואילו תמורת אילו, אילו כנגד אילו, ואילו כנגד אילו, אם אין
 אילו אין אילו, ואם אין אילו אין אילו, וכולן אדוקין בתלי גלגל ולב.
 ה. וכשהבין אברהם אבינו וצר וצירף וחקר וחשב ועלה א' בידו, גלה עליו
 הקב"ה ב' וקרא עליו המקרא הזה בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא
 מרחם הקדשתך וביא לגוים נתתיך. ועשאו אהבו, וכת לו ברית ולזרעו עד
 עולמי עד.

ג. (א) ג, וכוליא.

ה, (א) ג, ועלתה.

ב, ג, חקבהי.

א. (א) א, ליג וראש.

ב. (א) א, שני.

הפרק השמיני

אלפרק אל'ת'אמן

יש טועים בפרק זה במלה, ואומרים ריחה וסריות, ואחרים אומרים ריחה ותחרות, ואינה אלא ותחרות בשלשה תוין כמו שקבענו. ותחרות הוא שם להעדר הריחה כמו שאמרו החכמים בתלמוד מעשה באחד שאמרו לו אשתו תתנית היא ונכנסה לחורבה ונכנס אחריה לבדקה אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל¹. ומלת רעבתון רעב חזק ונקרא „אלירקוע“. סירוס השחתת אברי הורע. גידמות „אלידאם“² והוא היפר העשיה, כי העשיה אינה אלא באצבעות והיא³ מבטלתה. אבל היאך נעשה ניטול טחול היפר שחוק, ונאמר כי השחוק מתרבה ומתחזק בזכור הדם וזקוק, ודרך הטחול תמיד לשאוב את המרה השחורה מן הדם אליו ומחזיקה בתחתיו⁴ כדי שיוקק הדם ויוזכר, ואם נחלש הטחול לא ימשכנה היטב, ותשאר מתפשטת בדם ומשחירתו, וימעט השחוק והשישה, ויבא במקומו דאבון ואבל ושממון שתשומם הנפש כאשר עוברת בדם שחור, כמו ששומם מי שמתהלך באפלה. אבל היאך נעשה נגד ההרור ניטול הלב הוא פשוט, כי ההרור בלב נעשה, והטעם שלא מנאו⁵ בעל הספר באלו השנים עשר מפני שראה אותו למעלה מהן לפיכך עשאן כולן קשורים בו⁶. ולענין היאך נעשה נגד שינה מת והלך לו, כי כוונתו בכך נדוד שינה המתמיד שהוא ממית דוקא⁷, ואין כוונתו בזה המות הכללי, כי המות הכללי ממקבילות השבעה הצמודים אל ב'גיד' כ'סרית'⁸.

ונאמר עוד כיון שאלו השנים עשר גם להן יש הפכים כפי שמנה אותן, סמיות וחרשות ותחרות ואלמות ורעבתון וסירוס וגידמות וחגרות וניטול כבד וניטול טחול וניטול הלב ואיננו ומת והלך לו, מדוע נעשה הטעם בשבע

- 1 בבא בתרא קמ"א. 2 הוראתה כבעברית הקיטע, ובפרט קטוע הידים. ואפילו רק האצבעות.
- 3 הגידמות. 4 אפשר: במעמקיו. 5 שלא מנה את הלב ככלל האברים הראשיים שמנה.
- 6 כמו שאמר בהלכה רביעית וכולן אדוקין בתלי

קד יגלט פי הדיא אלפרק בכלמה, אן יקאל ריחה וסריות, וקום יקולון ריחה ותחרות, ואנמא הו ותחרות בת'לא'ת' תאזאת כמא רסמנא. ותחרות הו אסם לעדם אלמשם כמא קאלו אלחכמא פי אלחלמוד מעשה באחד שאמרו לו אשתו תתנית היא [103] ונכנסה לחורבה ונכנס אחריה לבדקה אמר לה ריח צנון¹ אני מריח בגליל. ולפט'ה' רעבתון ג'זע שרדי ויקאל לה אלירקוע. סירוס אלאכ'צא. גידמות אלידאם והר' צ'ד אלעמל, אד' אלעמל אנמא יכון באלאצאבע, והו יבטלהא. ואמא כ'ף צאר ניטול טחול צ'ד שחיק, פנקול לאן אלצ'ח'ר יכח'ר ויקוי בצפא אלדס ורקתה, וסביל אלטחאל [ק] דאימא אן יג'ד'ב אלמרה אלסודא מן אלדס אליה פויעיהא פי עמקה תחי ירק אלדס ויצפו, פאן צ'עף אלטחאל לם יג'ד'בהא² ג'ידא, ובקית שאיעה פי אלדס מסודתה, וקל³ אלצ'ח'ר ולאפרת, וצאר מכאנה גם וחון וחשה תסתחש אלנפס אדיא סארת פי דם אסוד כמא יסתחש מן יסיר פי ט'לאם. ואמא לם צאר צ'ד ההרור ניטול הלב פהו בין, אן אלחכר באלקלב יכון, ואנמא לם יחסבה צאחב אלכתאב פי הדיה אלא'ת'ני ע'שר לאנה ראה פוקהא פג'עלהא כלהא מעקודה בה. אמא לם צאר צ'ד שינה מת והלך לו פאנה אראד בה אלסרה אלדאים אלממית כ'אצה, ולם ירד בה אלמות אלעאם, לאן אלמות אלעאם מן מקאבלאת אלסבעה אלמצ'מומה אלי ב'גיד' כ'סרית'.

ת'ם נקול אדיא כאנת הדיה אלא'ת'ני עשר להא איצ'א עכוס עלי מא עדדהא, סמיות וחרשות ותחרות ואילמות ורעבתון⁴ וסירוס וגידמות וחגרות וניטול כבד וניטול טחול וניטול הלב ואיננו ומת והלך לו, פלם צארת

1 א. בעמוד צפון, ומונה צנון. 2 א. יג'ד' בהא. 3 א. וקאל. 4 א. ורעבתון.

7 כלומר מעייף ומסנך את הגוף מאד, וכלשון בני אדם, אומרים „הוא מת מעייפית“.

אלעלה פי שבע כפולות הי אן להא עכוס, הודא הדיה אלא'ני עשר איצא להא עכוס, פכיף תכון פשוטות. ת'ם גגיב ען ד'לך באן תלך אלסבע, לא בד מן אן יכון אמא ואחד מנהא או י'י מן עכסה, ואן עכוסהא אישיא מוג'ודה, ואמא הדיה אלא'ני עשר לא יכון עכסהא יוג'ד שיא בתה בל יכון עדמא סקט, כאנך תקול אד'א עכסת חכמה באולת ועושר בעוני פהו י'י, [104] ואן עכסת ראייה בסמיות ושמיעה בחרשות פליס ד'לך שי בתה.

ואמא הדיה אלג'ואמע אלכ'מס אלתי אלחקהא פי אכ'ר אלכתאב פאן להא מעאני, אמא מקצא אילי מצטרפין עפ אילי פאראד בה אמתזא' בעי' מע כל פתכון אלגלבה ללאכת'ר. ואמא אילי עפ אילי פאראד בה אמתזא' בעי' מע בעי' או כל מע כל פלא תעלו פיה כיסיה עלי כיסיה. ואמא אילי תמורת אילי פאראד בה אלאעראץ' אלמתבדלה פיציר אלוואחד מכאן אלאכ'ר. ואמא אילי כנגד אילי פיריד בה אלמקאומה מא דאם אלעין מוג'ודה. ואמא אפ אפ אילי אין אילי פהו מא ד'כרנאה מן בטלאן אלפאעל פעלא טביעיא מע בטלאן פעלה. [קא] זכולן אדוקין רדהא אלי אלאצל פג'עלה פאתחה וכ'אתמה.

ת'ם כשף ען ג'מלה' אלכתאב למן הו אד' קאל יכשהבין אברהם אבינו וסאיר אלקול, וד'לך אן אברהם אבינו כאן פי מא בין אלכפאר, ואתראנא תחמלנאה חצ'ר בין ידי נמרוד סנאט'רה, ואן נמרוד קאל לה ענדי מחנה קריבה, ד'אך אלרג'ל יעבד אלגאר הודא ילקיך פיהא, פאן כאן רבך אקוי מנהא פסיכ'לצך.

כפולות הוא מפני שיש להן הפכים, הרי גם אלה השתים עשרה יש להן הפכים⁹, והיאך נעשו פשוטות¹⁰. ונענה על כך, כי אותם השבע הכרחי שיהיה אחד מהן או אחד מהפכיהן, כי הפכיהן דברים מציאותיים, אבל אלו השנים עשר לא יהיו הפכיהן דבר מצוי כלל אלא יהיו העדר בלבד, כאלו תאמר כאשר תהפוך חכמה באולת ועושר בעוני הרי הוא משהו¹¹, ואם הפכת ראייה בסמיות ושמיעה בחרשות אין זה מאומה כלל.

אבל אלו החמש קבוצות אשר ספח אותם בסוף הספר יש להן ענינים, והנה מקצת אילי מצטרפין עפ אילי כוונתו בכך מזוג מקצת עם כל ותהיה ההתגברות לרוב¹². אבל אילי עפ אילי הכוונה בזה מזוג מקצת עם מקצת, או כל עם כל, הרי לא תגבר בו איכות על איכות. אבל אילי תמורת אילי הכוונה בו המקרים המתחלפים שהאחד בא במקום האחר. אבל אילי כנגד אילי רצה בזה הנגדיות כל זמן שהעיקר מצוי. אבל אפ אין אילי אין אילי הוא מה שהוכחנו¹³ מבטול הפועל פועל טבעי עם בטול פעולתו. וכולן אדוקין החזירין אל היסוד¹⁴ ועשאו פתיחה וחתימה.

ואחר כך גלה על כל הספר למי הוא באמרו וכשהבין אברהם אבינו ושאר הדבור, לפי שאברהם אבינו היה בין הכופרים, והגנו מתארים לעצמנו שהוא עמד לפני נמרוד ונתוכח עמו, ושנמרוד אמר לו יש לי בחינה פשוטה, אותו האיש¹⁵ עובד לאש הנה נשליך אותך בה, ואם היה אלוהיך חוק ממנה הרי הוא יצילך, ואז

ה, מתכלמין סבורים שגם הסמיות תכונה נמצאת ולא העדר כמ"ש הרמב"ם שם, אלא שאין לבעלי הסברות הללו קנה מדה להחליט בו מה מהם העדר ומה מהם תכונה מצויה, והדבר חלוי ברצון כמי שכתב הרמב"ם בסוף אותה ההקדמה. ¹² כפי שקדם בפירוש הפרק החמישי. ¹³ בסוף הפרק הששי. ¹⁴ שהכל, כל הבריאה בכלליתה קשורה ואדוקה זה בזה נבראו ביחד בבת אחת, וכפי שקדם בהקדמה בשטח התשיעית. ¹⁵ כלומר נמרוד.

⁸ נוצר עם בית. ⁹ ואין כפולות ¹⁰ ו¹¹ וזו היא שטת ה, מתכלמין יש להן הפכים ¹² וזו היא שטת ה, מתכלמין הסבורים כי המות מקרה מצוי במת, וכך תאולת והרע, ואינם סתם העדרים, אין המות רק העדר החיים, ואין תאולת העדר החכמה, ואין הרע העדר הטוב, אלא הם מקרים נבראים, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים ח"א פרק עג ההקדמה השביעית. אלא שבעל הספר הזה סבור שהסמיות היא העדר, וכך כל שאר השנים עשר אשר מנה, ומקצת

השליכותו, והצילו הרחמן, והוא אמרו לו אני
 ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים¹⁶. ובאמת שאור
 כשדים עיר, אלא שנקראה בשם הכבשן כאשר
 נעשה בה בעבורו¹⁷, כדרך שקרא מסה ומריבה
 על ריב בני ישראל ועל גסותם¹⁸, וקרא חבירה
 כי בערה במ¹⁹ וכל חדומה לכך, כך נקראה
 העיר אור כשדים מפני שהבעירו בה כבשן
 לאברהם. ומלה זו²⁰ מצויה במקרא בהרבה
 מקומות, נאם ה' אשר אור לו בציון ותגור לו
 בירושלם²¹, וכן אף יחם ויאמר האה חמותי
 ראיתי אור²², וכן אין גחלת לחמם אור לשבת
 נגדו²³, וכן לכו באור אשכם ובזיקות בערתם²⁴.
 אבל אמרו וצר וצירף וחקר וחשב הם הדברים
 האמורים לעיל²⁵. אבל ענין ועלתה בירו, הכוונה
 בכך שהושג לו היחוד ונשלמה לו המלאכה,
 כמו שאמר שם ותעל ארוכה למלאכה בידם²⁶,
 והנה יש בו נסתר²⁷. אבל אמרו נגלה עליו
 חכמה וקרא עליו המקרא הזה כטרם אצרך
 ענין²⁸ אין כוונתו בזה הפסוק כצורתו וסודו,
 כי זה נאמר לירמיהו, אלא כוונתו בזה על ענינו
 שהבורא יתהדר ויתרומם עיתודו כטרם היותו
 מתנן²⁹ לכני אדם כמו שאמר ויטע אשל
 בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם³⁰, ואמר
 שם נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם³¹.
 ואמרו עשאו אוהבו כמו שאמר זרע אברהם
 אוהבי³². והחכמים אשר דאגו דאגת האומה עד
 שרכזו לה דקדוק מצותיה ודיני משפטיה ויתר
 הענינים שלא היו כתובים³³, גם נשתדלו בספר
 זה עד שלקטו עניניו שהיו מקובלים בידם
 והלבישום במלים וקבעום תגינה³⁴ ורחמים
 לבאים אחריהם.

הנה יש בו נסתר
 חכמה וקרא עליו המקרא הזה כטרם אצרך
 ענין אין כוונתו בזה הפסוק כצורתו וסודו,
 כי זה נאמר לירמיהו, אלא כוונתו בזה על ענינו
 שהבורא יתהדר ויתרומם עיתודו כטרם היותו
 מתנן לכני אדם כמו שאמר ויטע אשל
 בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם, ואמר
 שם נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם.
 ואמרו עשאו אוהבו כמו שאמר זרע אברהם
 אוהבי. והחכמים אשר דאגו דאגת האומה עד
 שרכזו לה דקדוק מצותיה ודיני משפטיה ויתר
 הענינים שלא היו כתובים, גם נשתדלו בספר
 זה עד שלקטו עניניו שהיו מקובלים בידם
 והלבישום במלים וקבעום תגינה ורחמים
 לבאים אחריהם.

5 א. אלאבדור. ובשולים חוסיף. אלאבדורית אלתי כאת
 פיהא מן אמרה. 6 א. לכו.

והמאמר השני פ"ב מהדורתי ע"י קי. 28 ירמיה
 א ה. 29 „הדא"י מדורי ומנור, ולקמן חרגמתי
 חגינה. 30 בראשית כא לג. 31 תחלים
 מו י. 32 ישעיה מא ח. 33 כלומר מחברי

16 בראשית טו ז. 17 בעבור אברהם. 18 שמוח
 יז. 19 במדבר יא ג. 20 אור. 21 ישעיה
 לא ט. 22 שם מד טו. 23 שם מז יד.
 24 שם נ יא. 25 בפרק השני ח"י א.
 26 דברי הימים ב כד יג. 27 מלה נסתרת,
 ומלואו „ועלתה המלאכה בירו", ולענין דוגמאות
 המלים הנסתרות שיש במקרא, ראה בספרו הנבחר
 באמריד המאמר הראשון סוף פ"ו מהדורתי ע"מ. צד.

נשאל השומע הקרוב³³ שיתן חלקינו עם
 משתדליהם ויכללנו בחבורתם, ונהיה מאותם
 שבקשו ממנו תדיעני ארח חיים שבע שמחות
 את פניך נעימות בימינך נצח³⁴, וענה אותם.
 נסאל אלסמיע אלקריב אן יג'על לנא חטא פי
 מג'תהדהם ויג'מענא פי זמרתהם, [קב] ונכון
 ממן סאלוה תודיעני ארח חיים שבע שמחות את
 פניך נעימות בימינך נצח, טאג'אבהם.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן זי.

המשנה, וכמו שכתב לעיל בסוף תהקדמה. 34
 35 על דרך הכתוב: קרוב ה' לכל קוראיו, תהלים
 קמה יח. 36 תהלים טו יא. 37 שם טט גב.
 „הראת“ ולעיל ח' 29 תרגמתי „מחנך“ כפי הענין.